ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย)

ปริญญา

วรรณคดีไทย | วรรณคดี

สาขา | **ภาควิชา**

เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ฉันท์อัษฎาพานร

An Analytical Study of Chan Asdapanorn

นามผู้วิจัย นางสาวมัทนียา มาลาทอง

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....

(รองศาสตราจารย์เสาวณิต วิงวอน, อ.ด.)

หัวหน้าภาควิชา .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัชราภรณ์ อาจหาญ, อ.ม.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

.....

(รองศาสตราจารย์กัญจนา ธีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... **เดือน** ..... **พ.ศ.** .....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์ฉันท์อัษฎาพานร

An Analytical Study of Chan Asdapanorn

โดย

นางสาวมัทนียา มาลาทอง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย)

พ.ศ. ๒๕๕๗

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มัทนียา มาลาทอง ๒๕๕๗: การศึกษาวิเคราะห์ฉันท์อัษฎาพานร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย) สาขาวรรณคดีไทย ภาควิชาวรรณคดี
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์เสาวณิต วิงวอน, อ.ด. ๑๖๕ หน้า

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาฉันท์อัษฎาพานร ซึ่งเป็นวรรณกรรมหมวดสุภาษิตในจารึกวัดพระเชตุพน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะสำคัญของฉันท์อัษฎาพานร คำประพันธ์ เนื้อเรื่อง วรรณศิลป์ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างฉันท์อัษฎาพานรกับพระมหากษัตริย์โดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่าฉันท์อัษฎาพานร แต่งด้วยอินทรวิเชียรฉันท์ และจบด้วยโคลงกระทู้ ๑ บท เนื้อเรื่องกล่าวถึงกษัตริย์ผู้ไม่มีปัญญาถูกขับไล่ออกจากเมือง ขณะที่อยู่ในป่าพบวานร ๘ ตัวซึ่งเป็นพฤกษเทวดาแปลงกายมากล่าวภาษิตเพื่อให้กษัตริย์เข้าพระทัยถึงแนวทางปฏิบัติพระองค์ เมื่อได้ฟังถ้อยคำที่เป็นประโยชน์จากวานรแล้ว กษัตริย์พระองค์นั้นก็เกิดปัญญาและกลับไปปกครองบ้านเมืองอย่างสงบสุข ภาษิตในฉันท์อัษฎาพานรมีเนื้อหาว่าด้วย การดำรงชีวิต การประพฤติตน การสมาคม และการปกครองคน ทั้งหมดนี้ต้องมีธรรมเป็นเครื่องกำกับ

ฉันท์อัษฎาพานรปรากฏเป็นจารึกในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลนี้มีการสร้างพระแสงชื่อ อัษฎาพานร ซึ่งมีรูปวานร ๘ ตัวจำหลักอยู่ที่ด้าม ฉันท์อัษฎาพานรน่าจะเป็นที่มาของชื่อพระแสงราชศัสตราเครื่องราชูปโภคซึ่งแสดงถึงพระราชอำนาจสูงสุดในการปกครองแผ่นดิน ดังนั้นจึงเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับพระมหากษัตริย์

ฉันท์อัษฎาพานรมีการสร้างสรรค์คำแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดวรรณศิลป์ มีการใช้ภาพพจน์ มีการเล่นคำเล่นสัมผัส กวีนำเสนอเนื้อเรื่องกลมกลืนกับรูปแบบอย่างเป็นระบบ ดังนั้นฉันท์อัษฎาพานรจึงมีคุณค่าทางวรรณศิลป์ทั้งด้านการใช้ภาษาและเนื้อหา นอกจากนี้ฉันท์อัษฎาพานรยังมีคุณค่าด้านสังคม ประการแรกแสดงให้เห็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ประการที่สองสะท้อนแนวคิดในสังคมไทยตามบทบาทของสุภาษิต

_____ _____ __ / ___ / __

ลายมือชื่อนิสิต ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Matthaneeya Malathong 2014: An Analytical Study of Chan Asdapanorn. Master of Arts (Thai Literature), Major Field: Thai Literature, Department of Literature. Thesis Advisor: Associate Professor Sauvanit Vingvorn, Ph.D. 165 pages

This thesis aims to study Chan Asdapanorn which is a proverb literature in Wat Prachetuphon's stone inscription. The objective is to find out the important criteria of Chan Asdapanorn's poetry, content, literature and the relationship between Chan Asdapanorn and the King by descriptive analysis method.

From the research, Chan Asdapanorn starts with Indravichien Chan and ends with one acrostic. The content is about an uneducated king who is banished from his city. In the forest, he encounters with eight monkeys which are angel transformation. After listening to mottos from the monkeys, he becomes intellectual and finds the way to regain and also protects his peaceful land. The content in Chan Asdapanorn is about living, behavior, communication and leading. All of the above are lead by morals.

Chan Asdapanorn inscription was found in the era of King RAMA III. During that period, the sword Asdapanorn that contains the Eight-Monkey in its handle was built. Therefore, we can realize a correlation between the literature and the King. Perhaps, Chan Asdapanorn might be the beginning of the sword's name which shows the King's omnipotence in ruling his land.

Chan Asdapanorn creates a lasting artistic merit, image and rhyme. A poet neatly presents systematic content . Thus, Chan Asdapanorn is a marvelous literary work in term of language and content. Furthermore, Chan Asdapanorn has social values by showing the beliefs in Buddhism and reflecting a process of thinking of Thai people.

_____ _____ ___ / ___ / ___

Student's signature Thesis Advisor's signature

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. เสาวณิต วิงวอน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่ผู้ให้ความรู้ทางวรรณคดีศึกษา มอบและให้ยืมหนังสือ รวมถึงเอกสารทางวิชาการจำนวนมาก ให้คำแนะนำในการวิเคราะห์ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเมตตายิ่ง ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สรณัฐ ไตลังคะประธานการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่ช่วยแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามที่ได้มอบทุนการศึกษาของกองทุนกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสแก่ผู้วิจัยและอนุญาตให้ถ่ายภาพจารึก กราบขอบพระคุณ คณาจารย์ในหลักสูตรปริญญาโทที่ให้ความรู้ทางวรรณคดีศึกษา

กราบขอบพระคุณอาจารย์บุญเตือน ศรีวรพจน์ ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ซึ่งแนะนำเรื่องพระแสงอัษฎาพานร ขอบคุณหอสมุดแห่งชาติที่อนุญาตให้ผู้ทำวิจัยทำสำเนาเอกสารตัวเขียน และหอจดหมายเหตุแห่งชาติที่ทำสำเนาภาพพระแสงอัษฎาพานร

กราบขอบพระคุณอาจารย์ธงรบ รื่นบรรเทิง ซึ่งช่วยแก้ไขบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และขอบคุณอาจารย์ในภาควิชาวรรณคดีทุกท่านที่ให้ความรู้วิชาวรรณคดี

กราบขอบพระคุณ แม่ คุณลุง คุณป้า คุณมิวาโกะ ฟูคูฮารา เพื่อนในภาควิชาวรรณคดีและกัลยาณมิตรทุกท่านที่ให้กำลังใจ ช่วยเหลือส่งเสริมให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

มัทนียา มาลาทอง

มิถุนายน ๒๕๕๗

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง (๓)

บทที่ ๑ บทนำ ๑

ความสำคัญของปัญหา ๑

วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓

ขอบเขตของการวิจัย ๓

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ๓

วิธีวิจัย ๔

แผนการดำเนินงาน ๔

บทที่ ๒ การตรวจเอกสาร ๕

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสุภาษิตและวรรณกรรมคำสอน ๕

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วรรณกรรมเกี่ยวกับกษัตริย์ ๗

บทที่ ๓ ลักษณะสำคัญของฉันท์อัษฎาพานร ๑๑

ฉันท์อัษฎาพานรฉบับต่างๆ ๑๑

ความหมายของฉันท์อัษฎาพานร ๒๐

ที่มาของฉันท์อัษฎาพานร ๒๑

ผู้แต่ง ๒๘

จุดประสงค์ในการแต่ง ๒๙

คำประพันธ์ ๓๐

อักขรวิธี ๓๒

เนื้อเรื่อง ๓๓

การดำเนินเรื่อง ๓๕

เปรียบเทียบฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน
กับอัษฎาพานร สมุดไทยดำเลขที่ ๕ และพระโพธิสัตว์โกสามภิน ๔๐

เปรียบเทียบคำในฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน
อัษฎาพานร สมุดไทยดำเลขที่ ๖ และฉันท์อัษฎาพานรฉบับพิมพ์ ๕๖

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ ๔ ฉันท์อัษฎาพานรกับพระมหากษัตริย์ ๖๒

สุภาษิตในฉันท์อัษฎาพานร ๖๒

พระแสงอัษฎาพานร ๗๓

การใช้พระแสงราชศัสตราในงานพระราชพิธี ๗๘

บทที่ ๕ คุณค่าของฉันท์อัษฎาพานร ๘๔

คุณค่าด้านวรรณศิลป์ ๘๔

คุณค่าด้านสังคม ๑๐๖

บทที่ ๖ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ๑๑๐

สรุปผลการวิจัย ๑๑๐

ข้อเสนอแนะ ๑๑๓

เอกสารและสิ่งอ้างอิง ๑๑๔

ภาคผนวก ๑๒๑

ภาคผนวก ก จารึกฉันท์อัษฎาพานร ๑๒๒

ภาคผนวก ข ต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำ เลขที่ ๖ ๑๓๕

ภาคผนวก ค ต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำ เลขที่ ๕ ๑๔๕

ประวัติการศึกษาและทำงาน ๑๖๕

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑	เปรียบเทียบฉันท์อัษฎาพานรจาริกวัดพระเชตุพนกับอัษฎาพานรสมุดไทยดำเลขที่ ๕ และพระโพธิสัตว์โกสามภิน	๔๑
๒	การสะกดต่างกันทั้ง ๓ คำ	๕๖
๓	การสะกดต่างกันบางคำ	๕๗
๔	การสะกดต่างกันภายในฉบับเดียวกัน	๕๘
๕	มีจำนวนคำไม่เท่ากัน	๕๘
๖	ใช้คำต่างกัน	๕๙

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑	กราฟิกแสดงสถานที่ติดจารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร	๑๒
๒	ด้านหลังศาลาหน้าพระมหาเจดีย์หลังใต้	๑๒
๓	จารึกฉันท์อัษฎาพานร กรอบที่ ๑	๑๓
๔	จารึกฉันท์อัษฎาพานร กรอบที่ ๒	๑๓
๕	จารึกฉันท์อัษฎาพานรแผ่นที่ ๑ ส่วนแรก	๑๔
๖	ต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำฉันท์อัษฎาพานร เลขที่ ๒ หน้าต้น	๑๕
๗	ต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำฉันท์อัษฎาพานร เลขที่ ๖ หน้าต้น	๑๖
๘	ต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำฉันท์อัษฎาพานร เลขที่ ๕ หน้าต้น	๑๖
๙	หนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพน	๒๐
๑๐	แผนผังศาลาทิศพระมณฑปแสดงตำแหน่งจารึกโคลงโลกนิติ	๒๒
๑๑	แผนผังแสดงตำแหน่งจารึกหมวดสุภาษิต เรื่อง ฉันท์กฤษณาสอนน้อง สุภาษิตพระร่วง	๒๓
๑๒	แผนผังแสดงตำแหน่งจารึกหมวดสุภาษิต เรื่อง ฉันท์อัษฎาพานร และพาลีสอนน้อง	๒๔

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		**หน้า**
๑๓	ภาพลิงแสดงปริศนาธรรม	๓๗
๑๔	เขามอ หน้าวิหารพระไสยาส: รูปลิงถือลูกท้อ	๓๘
๑๕	หอระฆังด้านทิศใต้: รูปลิงอยู่ที่ปลายเสา	๓๙
๑๖	สระจระเข้: รูปลิงอยู่ที่หัวเสามุมกำแพง	๓๙
๑๗	พระแสงอัษฎาพานร	๗๔
๑๘	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	๗๙
๑๙	มหาดเล็กอัญเชิญพระแสงรายตีนตองในวันซ้อมใหญ่พระราชพิธี พระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตน์ราชสุดาสิริโสภาพัณณวดี	๘๑

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับยุคสมัย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะสร้างคุณภาพของคนในสังคม และปลูกฝังค่านิยมพื้นฐานในการดำรงชีวิต ดังปรากฏในเพลงยาวพระราชปรารภ (ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, ๒๕๕๔: ๕๒๖) ทำให้มีวรรณกรรมที่ชี้แนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติตนในสมัยนี้จำนวนมากและแต่งด้วยคำประพันธ์ที่หลากหลาย ที่ปรากฏอยู่ในจารึกวัดพระเชตุพนมี ร่าย ได้แก่ สุภาษิตพระร่วง โคลง ได้แก่ โคลงโลกนิติ ฉันท์ ได้แก่ กฤษณาสอนน้อง พาลีสอนน้องและอัษฎาพานร ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนจัดวรรณกรรมทั้งหมดนี้อยู่ในหมวดสุภาษิต

การจัดแบ่งวรรณกรรมทั้ง ๕ เรื่องไว้ในหมวดสุภาษิตเป็นการแบ่งตามเนื้อหา สุภาษิต หมายถึง ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติสอนใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๔: ๑๒๔๕) บางครั้งเรียกวรรณกรรมประเภทนี้ว่า วรรณกรรมคำสอน เพราะมีจุดประสงค์ในการสั่งสอนหรือแนะแนวทางปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น วรรณกรรมสุภาษิตและวรรณกรรมคำสอนจึงเป็นเรื่องประเภทเดียวกัน ต่างกันที่พิจารณาเนื้อหาหรือจุดประสงค์

ธนิต อยู่โพธิ์ (๒๔๘๙: ๘๖-๘๗) กล่าวถึงสุภาษิตไทย ตามพระอธิบายของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งอยู่ในคำปรารภสุภาษิตทุคคตะสอนบุตร ว่า

> หนังสือสุภาษิตต่างๆ ที่แปลหรือแต่งเปนภาษาไทยมีมาก แต่ถ้าว่าโดยรูปความดูต่างกันเปน ๓ ประเภท ประเภทที่ ๑ เปนคำสอนของผู้แต่งเช่นสุภาษิตพระร่วง สวัสดิรักษาของสุนทรพู่ เปนต้น ประเภทที่ ๒ แต่งเปนแก้ปริศนา เช่น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์วัดพุทธไธสวรรย์ แก้อัฐธรรมปริศนาของสมเด็จพระเพทราชาธิราช และประดนธรรมของพระอมราภิลักขิต (เกิด) วัดบรมนิวาส เปนต้น ประเภทที่ ๓ แต่งอาศัย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นิทานเก่าที่มีอยู่แล้ว หรือแต่งนิทานขึ้นใหม่ ให้คนหนึ่งสอนคนอื่นที่มีตัวในนิทานนั้นด้วยกัน เช่น สุภาษิตนางกริสนาสอน พาลีสอนน้อง และอัศดาพานร ที่จารึกแผ่นศิลาติดไว้เปนตำราในวัดพระเชตุพน เปนต้น

ตามพระอธิบายของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ฉันท์อัษฎาพานรเป็นสุภาษิตในประเภทที่ ๓ เพราะฉันท์อัษฎาพานรเป็นสุภาษิตที่แต่งโดยอาศัยนิทานเก่าหรือที่มีอยู่แล้วและให้ตัวละครสอนผู้ที่เป็นตัวละครในนิทานนั้นด้วยกัน

ฉันท์อัษฎาพานรซึ่งจารึกไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จารึกไว้ที่ผนังเฉลียงศาลาหลังใต้หน้าพระมหาเจดีย์ เนื้อหาของฉันท์อัษฎาพานรว่าด้วยพระราชาองค์หนึ่งมีปัญญาเขลาไม่สามารถปกครองบ้านเมืองได้ อำมาตย์จึงขับไล่ออกไปอยู่ป่า พฤกษเทวดา ๘ องค์แปลงกายเป็นวานรมาแสดงภาษิตแก่พระราชาเพื่อจะได้เป็นพระราชาที่มีความรู้และมีคุณธรรม ในที่สุดพระองค์ได้กลับไปปกครองบ้านเมืองดังเดิม

ฉันท์อัษฎาพานรแต่งด้วยอินทรวิเชียรฉันท์ จำนวน ๑๒๒ บท และมีโคลงกระทู้ปิดท้าย ๑ บท ลักษณะฉันท์เป็นฉันท์โบราณ คือถือเสียงสำคัญกว่ารูปอักขระ ศัพท์ที่ใช้มีคำเก่าซึ่งปรากฏในวรรณคดีตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นจำนวนมาก มีการเลือกสรรคำอย่างประณีต สำนวนโวหารไพเราะเห็นแนวคิดสำคัญของการเป็นผู้ปกครองประเทศที่ดี นอกจากนี้ฉันท์อัษฎาพานรยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ในบรรดาพระแสงศาสตราวุธมีพระแสงองค์หนึ่งชื่อ “อัษฎาพานร” เป็นพระแสงดาบฝักทองลงยาประดับเพชร มีรูปวานรอยู่ที่ฝัก เป็นหนึ่งในพระแสงดาบรายตีนตอง ซึ่งมหาดเล็กในทำเนียบเชิญตามเสด็จในพระราชพิธีต่างๆ (จมื่นอมรดรุณารักษ์,๒๕๑๔: ๑๒๑-๑๒๒) และในพิธีครอบครูโขนหลวงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเชิญพระแสงอัษฎาพานรด้วย (จมื่นมานิตย์นเรศ,๒๕๑๑: ๑๙๔) ฉันท์อัษฎาพานรจึงน่าจะแสดงนัยสำคัญทางความคิดต่อพระราชพิธีและพระราชจริยาวัตรของพระมหากษัตริย์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฉันท์อัษฎาพานรเป็นวรรณกรรมที่ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก มีผู้ศึกษาเรื่องนี้อยู่บ้างโดยรวมกับวรรณกรรมคำสอนอื่นๆ เช่น ทิพพวรรณ บุญส่งเจริญ กล่าวถึงฉันท์อัษฎาพานรเป็นส่วนหนึ่งของหัวข้อวรรณกรรมคำสอนกษัตริย์ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ราชธรรมในวรรณกรรมที่สัมพันธ์กับกษัตริย์” หรือเป็นบทความเสนอเฉพาะเนื้อหาคำสอน เช่น สิริวรรณ วงษ์ทัต เขียนบทความเรื่อง “ฉันท์อัษฎาพานร: โอวาทสำหรับผู้ปกครองประเทศ” แต่ยังไม่มีผู้ศึกษาฉันท์อัษฎาพานรอย่างละเอียด ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาฉันท์เรื่องนี้ในฐานะเป็นวรรณคดีที่มีวรรณศิลป์ทั้งด้านภาษาและเนื้อหา นอกจากนี้ยังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับพระมหากษัตริย์ ฉันท์อัษฎาพานรจึงมีคุณค่าทั้งในด้านวรรณคดีและด้านสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาลักษณะสำคัญของฉันท์อัษฎาพานรในด้านรูปแบบ เนื้อหา ความคิดและวรรณศิลป์

๒. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างฉันท์อัษฎาพานรกับพระมหากษัตริย์

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ฉันท์อัษฎาพานร ที่เป็นจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นเอกสารหลัก ใช้เอกสารตัวเขียนในหอสมุดแห่งชาติ เลขที่ ๖ ซึ่งสมบูรณ์ทั้งเนื้อหาและความชัดเจนสวยงามของอักษร รวมทั้งฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นฉบับเทียบเคียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้รับความรู้เรื่องฉันท์อัษฎาพานรในฐานะวรรณคดีสุภาษิต

๒. เห็นคุณค่าของฉันท์อัษฎาพานรในด้านวรรณคดีและสังคม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิธีวิจัย

วิธีการวิจัยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสุภาษิตและคำสอน

๒. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับฉันท์อัษฎาพานร

๓. ศึกษาวิเคราะห์ฉันท์อัษฎาพานร

๔. เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

แผนการดำเนินงาน

๑. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล	มิถุนายน ๒๕๕๔ - ธันวาคม ๒๕๕๔
๒. ขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล	มกราคม ๒๕๕๕ - มกราคม ๒๕๕๖
๓. ขั้นตอนการเรียบเรียงข้อมูลและสรุปผล	กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗
๔. ขั้นตอนการพิมพ์เสนอเป็นรูปเล่ม	มีนาคม ๒๕๕๗ - มิถุนายน ๒๕๕๗
๕. รวมระยะเวลาในการศึกษาทั้งหมด	๓ ปี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ ๒

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาฉันท์อัษฎาพานรผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาโดยอาศัยแนวทางจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจำแนกออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสุภาษิตและวรรณกรรมคำสอน

๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วรรณกรรมเกี่ยวกับกษัตริย์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสุภาษิตและวรรณกรรมคำสอน

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล “วิเคราะห์วรรณกรรมลานนาไทยเรื่องเจ้าวิฑูรสอนหลานและพระลอสอนโลก” ได้กล่าวถึงความหมายของวรรณกรรมคำสอนไว้ว่า วรรณกรรมคำสอนได้แก่ วรรณกรรมที่มีเนื้อหามุ่งสอนคติธรรม จริยธรรม และแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนของคนในสังคม วรรณกรรมคำสอนจะมีบทบาทในการควบคุมสังคมให้ดำเนินไปตามแนวทางที่เหมาะสมและดำเนินไปตามขนบธรรมเนียม แบบแผน จารีตของสังคมนั้นๆ

ธนอร อัศวงศ์ (๒๕๔๓) “แนวจริยปฏิบัติในงานวรรณศิลป์ในประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ” ศึกษาวรรณกรรมคำสอนที่จารึกอยู่ในวัดพระเชตุพนรวมทั้งสิ้น ๙ เรื่อง คือ ๑. นิรยกถา ๒. เปตกถา ๓. ฉันท์วรรณพฤติ ๔. ฉันท์มาตราพฤติ ๕. ฉันท์อัษฎาพานร ๖. ฉันท์กฤษณาสอนน้อง ๗. ฉันท์พาลีสอนน้อง ๘. ร่ายสุภาษิตพระร่วง ๙. โคลงโลกนิติ แสดงแนวคิดต่อบุคคลทุกชนชั้นในสังคมไทย คือ ชนชั้นปกครอง ชนชั้นเจ้านาย ชนชั้นข้าราชการ ขุนนาง สมณสงฆ์ ตลอดจนประชาชนสามัญทั่วไป ในแนวจริยปฏิบัติต่อบุคคลในครอบครัว บุคคลอื่นในสังคม ตลอดจนแนวจริยปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยตามให้ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ธวัช ปุณโณทก (๒๕๒๕) “วรรณกรรมท้องถิ่น” ได้กล่าวถึงความหมายของวรรณกรรมคำสอนไว้ว่า เป็นวรรณกรรมที่มุ่งอบรมสั่งสอนหน้าที่และจริยธรรมอันประกอบเป็นสังคม เริ่มต้นจากสังคมครอบครัว การทำมาหากินทั้งชนชั้นปกครอง และไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ตลอดจนการกำหนดข้อห้ามและข้อพึงปฏิบัติของบุคคลต่อสังคมในฐานะเป็นสมาชิกของบุคคลนั้นๆ

นิยะดา เหล่าสุนทร และคณะ (๒๕๔๗) “ภูมิปัญญาของคนไทย: ศึกษาจากวรรณกรรมคำสอน” วรรณกรรมคำสอนสำหรับกษัตริย์ ได้แก่ ราโชวาทชาฎก ทศรถสอนพระราม พระโพธิสัตว์โกสามภิน และฉันท์อัษฎาพานร คำสอนทั้ง ๕ ประการได้แก่ การประพฤติปฏิบัติตน การสมาคม ธรรมชาติของมนุษย์ คุณสมบัติ คุณลักษณะของบุคคล และความสำคัญของความรู้ แม้ว่าโดยเนื้อหาของเรื่องมุ่งสอนพระมหากษัตริย์ แต่คำสอนเหล่านั้นเหมาะกับคนทั่วไปที่จะนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน เป็นข้อคิดในการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี

นิรภัย ถวิล (๒๕๔๔) “กระบวนวิธีนำเสนอองค์ความรู้ในประชุมจารึกวัดพระเชตุพนโดยผ่านฉันทลักษณ์” ฉันท์อัษฎาพานร เป็นวรรณกรรมคำสอนที่เขียนขึ้นสำหรับสอนกษัตริย์หรือชนชั้นปกครองให้รู้จักบทบาทและภาระหน้าที่ที่ควรปฏิบัติต่อผู้อื่น เพื่อจัดระเบียบของสังคมให้รู้หลักในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข

มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (๒๕๔๗) “วรรณกรรมโลกนิติของไทย” คัมภีร์โลกนีติกล่าวว่านีติเป็นหนึ่งในศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการที่ปราชญ์พึงรู้ บุรุษผู้รู้นีติอย่างดียิ่งจะเป็นผู้มีปรีชาญาณรอบรู้ ความคิดนี้ทำให้นักปราชญ์ไทยนิยมนำเรื่องโลกนีติมาถ่ายทอดให้รู้เพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต วรรณกรรมโลกนีติเรื่องแรกของไทยคือสุภาษิตพระร่วง ประกอบด้วยภาษิตประมาณ ๑๕๐ บท ต่อจากนั้นมีโคลงโลกนิติ โคลงพาลีสอนน้อง หลักราชการ กฤษณาสอนน้องคำฉันท์สุภาษิตสอนหญิง วรรณกรรมโลกนิติเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตของคนไทย เป็นคู่มือสอนการดำเนินชีวิตตามครรลองของสังคมในแต่ละยุคสมัย

วิมนทกานต์ อำพันแสง (๒๕๔๕) “การจัดการศึกษาของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น: กรณีศึกษาประชุมจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นองค์ความรู้ทุกด้าน ในด้านจริยศึกษากล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของบุคคลต่างๆ ในสังคม ตัวอย่างเช่น ฉันท์อัษฎาพานรแสดงข้อคิดสำหรับพระมหากษัตริย์ว่าพระมหากษัตริย์ต้องมีสติปัญญา มีหลักในการปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุขและต้องมีคุณธรรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สิทธา พินิจภูวดล (๒๕๒๕) “ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย” ได้กล่าวถึงวรรณกรรมคำสอนว่า วรรณกรรมคำสอนหมายถึง วรรณกรรมชิ้นใดก็ตามที่เขียนขึ้นโดยมีจุดประสงค์ที่จะสั่งสอนของศาสตร์ต่างๆ เป็นต้นว่า จริยศาสตร์ ปรัชญา หรือศิลปะ วรรณกรรมประเภทนี้ได้แก่ นิทานธรรมต่างๆ ซึ่งผู้แต่งได้รับความประทับใจจากเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน จากคำสอนศีลธรรมในศาสนา หรือจากความฉลาดหลักแหลมในการแก้ปัญหาของนักปราชญ์ หรือเรียกง่ายๆ ว่าคติธรรมบ้าง ดังจะเห็นจะได้จากนิทานชาดก นิทานธรรมบท สุภาษิต โลกนิติ สุภาษิตพระร่วง ฯลฯ

สิริวรรณ วงษ์ทัต (๒๕๔๒) “ฉันท์อัษฎาพานร: โอวาทสำหรับผู้ปกครองประเทศ” คำสอนของวานรในเรื่องฉันท์อัษฎาพานรมีความคล้ายคลึงกับวรรณคดีคำสอนเรื่องอื่นๆ ทั้งในทางโลกและทางธรรม คำสอนเหล่านั้นเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในสังคมไทยเห็นได้จากคัมภีร์ที่มาจากภาษาอื่นที่กวีไทยนำมาแปลเป็นภาษาไทย คือ หิโตปเทศ โคลงโลกนิติ คัมภีร์ราชนีติ และธรรมนีติ และได้นำมาใช้เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติกันมาช้านานในการดำเนินชีวิตอีกด้วย ผู้แต่งเรื่องฉันท์อัษฎาพานรจึงได้นำคำสอนเหล่านั้นมาผูกเป็นเรื่องขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสั่งสอนผู้ปกครองประเทศเป็นสำคัญ

สิริวรรณ วงษ์ทัต (๒๕๔๕) “วรรณกรรมคำสอนสมัยธนบุรี” ฉันท์อัษฎาพานรจัดเป็นวรรณกรรมประเภทคำสอน ฉันท์เรื่องนี้ในต้นเรื่องดำเนินเรื่องเหมือนกับตอนต้นของนิทานพระโพธิสัตว์โกสามภิน ส่วนคำสอนในเรื่องมีทั้งคล้ายกันและแตกต่างกัน คำสอนต่างๆ ที่ปรากฏในเรื่องฉันท์อัษฎาพานรมีทำนองเดียวกับเรื่องโลกนิติ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วรรณกรรมเกี่ยวกับกษัตริย์

ฉัฐรินทร์ โพธิ์ศิริ (๒๕๔๒) “วิเคราะห์ลักษณะความเป็น “ธรรมราชา” ของกษัตริย์ในวรรณคดีไทย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๙๔)” คุณสมบัติของกษัตริย์ที่มีความเป็น “ธรรมราชา” ประกอบด้วยหลักแห่งทศพิธราชธรรม หลักจักรวรรดิวัตร ลักษณะความเป็น “ธรรมราชา” ของกษัตริย์ในวรรณคดีไทย เกิดจากปัจจัยทางด้านค่านิยมตามแนวทางพุทธศาสนา และตามแนววิถีชีวิตไทย ปัจจัยทางด้านพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการปกครองศาสนจักร ปกครองข้าราชสำนักและประชาชน ปัจจัยจากแรงบันดาลใจของกวีที่เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต (๒๕๓๘) “คติเรื่องพุทธราชาในวรรณคดีไทย” คติของไทยเชื่อว่าพระมหากษัตริย์คือพระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต เห็นได้จากพระนามของพระมหากษัตริย์เช่นใน เรื่องย่วนพ่ายโคลงดั้น อนิรุทธคำฉันท์ โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นอกจากนี้ยังปรากฏในรูปแทนองค์พระมหากษัตริย์ และพฤติกรรมที่เลียนแบบพระจริยาวัตรของพระโพธิสัตว์ เช่นในเรื่องยอพระเกียรติ ๓ รัชกาล เรื่องเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง คติเรื่องพุทธราชาปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย สืบทอดมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ คตินี้ปะปนอยู่กับคติธรรมราชาและเทวราชาได้อย่างกลมกลืน

ทิพพวรรณ บุญส่งเจริญ (๒๕๕๑) “การศึกษาวิเคราะห์ราชธรรมในวรรณกรรมที่สัมพันธ์กับกษัตริย์” ราชธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเข้ากับหลักการปกครองบ้านเมือง คำสอนเกี่ยวกับราชธรรมแบ่งได้เป็น ๓ ประการ คือราชธรรมในด้านความรู้ ได้แก่ ประการแรก วิชาความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานสำหรับการปกครองและอุบายอันเป็นความรู้ที่ขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์ ประการที่สอง ราชธรรมที่เป็นแนวทางการประพฤติหมายถึงพระราชจริยวัตรต่างๆ อันจะส่งเสริมให้มีพระบุคลิกสง่างามซึ่งสะท้อนให้เห็นอุดมคติ ค่านิยมและความคาดหวังที่จะให้ผู้ปกครองมีจริยวัตรที่เหมาะสม และประการสุดท้าย ราชธรรมที่เป็นหลักธรรมสำหรับเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและปกครองบ้านเมือง เนื่องจากกษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของรัฐ ผู้สอนมิอาจสั่งสอนได้อย่างตรงไปตรงมา วรรณกรรมเหล่านี้จึงเข้ามามีบทบาทในฐานะตำราที่กษัตริย์ใช้ศึกษาศาสตร์และศิลป์ในการปกครองบ้านเมือง กลวิธีในการสอนมีทั้งการยกนิทานหรือเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นแล้วมาเป็นแนวเทียบให้เข้าใจหลักธรรม

ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๓๘) “การสดุดีวีรกษัตริย์ในมหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง” ยกย่องสดุดีท้าวเจืองหรือพญาเจือง ซึ่งเป็นวีรกษัตริย์แห่งนครเงินยาง คุณลักษณะของกษัตริย์คือเป็นวีรกษัตริย์ มีกำเนิดพิเศษเพื่อสร้างความเลื่อมใสศรัทธาและความชอบธรรมให้แก่ชนชั้นปกครอง มีบุญบารมี มีเกียรติยศขจรขจาย มีเดชานุภาพเป็นที่เกรงขาม ทรงคุณธรรม และที่สำคัญคือ การเป็นนักรบที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว สู้รบศัตรูเพื่อรักษาศักดิ์ศรีของเผ่าพันธุ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปราโมทย์ สกุลรักความสุข (๒๕๕๔) “ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น” กวีหรือบุคคลในสังคมมีแนวคิดว่าพระมหากษัตริย์มีพระราชฐานะอันสูงส่งดังพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ เทพเจ้า ตลอดจนอยู่เหนือสรรพสิ่งทั้งปวง มีพระคุณสมบัติอันประเสริฐทั้งพระลักษณะ พระสติปัญญา พระคุณธรรม และพระปรีชาสามารถ นอกจากนั้นทรงมีสิ่งเสริมพระบารมีที่ยิ่งใหญ่ ได้แก่ มีพระราชทรัพย์อันวิเศษและความมหัศจรรย์ที่ทรงบันดาล

ปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล (๒๕๔๗) “ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ไทยในวรรณคดีสมัยอยุธยา” ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ในวรรณคดีอยุธยาเปรียบเทียบกับลักษณะพระมหากษัตริย์ในคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ มีคุณสมบัติและหน้าที่แตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายและลักษณะของวรรณคดีนั้น วรรณคดียอพระเกียรติให้ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ที่ดีเลิศสมบูรณ์มากที่สุด เพราะเป็นวรรณคดีที่มุ่งสดุดีพระมหากษัตริย์ว่าดีเลิศ

วินิตา หอมเสมอ (๒๕๔๘) “หลักธรรมเกี่ยวกับกษัตริย์และขุนนางในราชาธิราช ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)” หลักธรรมสำหรับกษัตริย์มี ๔ หมวด ได้แก่ อุบายสี่ประการ วิชาห้าประการ คุณแปดประการ และวุฒิเจ็ดประการ ส่วนหลักธรรมสำหรับขุนนางมี ๗ หมวด ได้แก่ โทษแปดประการ วุฒิหกประการ คดสามประการ ซื่อหกประการ มุสาเก้าประการ และราชวัตรสิบประการ เมื่อกษัตริย์และขุนนางปฏิบัติตามหลักธรรมจะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในเชิงบวก ขุนนางให้การยอมรับและปฏิบัติตามคำสั่งของกษัตริย์ทำให้การดำเนินนโยบายต่างๆ ประสบผลสำเร็จ หากกษัตริย์และขุนนางไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมจะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในเชิงลบ กล่าวคือทำให้เกิดความขัดแย้ง ขุนนางไม่ให้การสนับสนุน ไม่ปฏิบัติตามรับสั่งของกษัตริย์ ทำให้กษัตริย์ไม่สามารถปกครองบ้านเมืองได้อย่างราบรื่น

สมใจ โพธิ์เขียว (๒๕๕๐) “การศึกษาวิเคราะห์โคลงดั้นเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส” โคลงดั้นเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนเป็นวรรณคดียอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงพระราชกรณียกิจด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา กวียังสดุดีด้วยว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรพรรดิวัตร และราชสังคหวัตถุ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุพรรณษา พละศักดิ์ (๒๕๕๐) “ปูมราชธรรม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์” วรรณกรรมเรื่องปูมราชธรรมสอนบุคคล ๒ กลุ่มใหญ่ ได้แก่กลุ่มผู้ปกครอง คือพระมหากษัตริย์และขุนนาง และกลุ่มผู้ถูกปกครอง คือประชาชน สาระสำคัญในการสอนกลุ่มผู้ปกครองมีประเด็นที่เหมือนกัน ๓ ประเด็นหลัก คือ หลักการปฏิบัติตน คุณสมบัติ และหน้าที่ สาระสำคัญในการสอนพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ เพิ่มสาระสำคัญอีก ๑ ประเด็น คือแนวคิดเกี่ยวกับการแต่งตั้งขุนนาง สาระสำคัญในการสอนกลุ่มผู้ถูกปกครองมีเพียงประเด็นเดียว คือแนวการปฏิบัติตนที่เหมาะสม

เสาวณิต วิงวอน (๒๕๓๐) “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ” วิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมยอพระเกียรติมีองค์ประกอบ ๓ ส่วนคือ ประณามพจน์ เนื้อเรื่อง และสรุป เนื้อเรื่องเป็นส่วนสำคัญที่สุดเพราะแสดงให้เห็นพระเกียรติคุณอันได้แก่พระคุณสมบัติ พระราชกรณียกิจ สภาพบ้านเมือง ซึ่งสวยงามและสงบสุข พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงใช้ธรรมะทางทางพระพุทธศาสนาในกปกครอง วรรณกรรมยอพระเกียรติใช้ภาษาไพเราะงดงามเพื่อให้ผู้อ่านซาบซึ้งและเห็นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสุภาษิตและวรรณกรรมคำสอน รวมทั้งวรรณกรรมเกี่ยวกับกษัตริย์ข้างต้นนั้น พบว่ายังไม่มีการศึกษาเรื่องฉันท์อัษฎาพานรในฐานะวรรณกรรมสุภาษิตในจารึกวัดพระเชตุพนอย่างละเอียด การตรวจเอกสารดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ฉันท์อัษฎาพานร อีกทั้งช่วยทำให้เห็นคุณค่าของฉันท์อัษฎาพานรในฐานะวรรณคดีและความสัมพันธ์กับพระมหากษัตริย์ด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ ๓

ลักษณะสำคัญของฉันท์อัษฎาพานร

เมื่อครั้งปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามใน พ.ศ. ๒๓๗๕- ๒๓๙๑ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่จะนำสรรพวิทยาซึ่งเป็นภูมิปัญญาของไทยมาจารึกไว้เพื่อให้เป็นแหล่งความรู้แก่คนทุกชั้น จำแนกได้เป็นหมวดหมู่ ๘ หมวด ดังนี้ ๑. หมวดการสร้างและปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน ๒. หมวดพระพุทธศาสนา ๓. หมวดวรรณคดี ๔. หมวดทำเนียบ ๕. หมวดประเพณี ๖. หมวดประวัติวัด ๗. หมวดสุภาษิต ๘. หมวดอนามัย ในประชุมจารึกวัดพระเชตุพนแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ประเภท ประเภทแรกเป็นความเรียง กล่าวถึงความรู้ในหมวดต่างๆ ได้แก่ หมวดการสร้างและปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน หมวดพระพุทธศาสนา หมวดวรรณคดี หมวดทำเนียบ และหมวดประเพณี ประเภทที่ ๒ เป็นร้อยกรองซึ่งในจารึกวัดพระเชตุพนใช้คำว่าบทกลอน กล่าวถึงความรู้ในหมวดต่างๆ ได้แก่ หมวดประวัติวัด หมวดวรรณคดี หมวดสุภาษิต หมวดทำเนียบ และหมวดอนามัย เรื่องฉันท์อัษฎาพานรจัดอยู่ในหมวดสุภาษิต ซึ่งประกอบด้วยเรื่อง ๕ เรื่อง ได้แก่ ฉันท์กฤษณาสอนน้อง ฉันท์พาลีสอนน้อง สุภาษิตพระร่วงโคลงโลกนิติ และฉันท์อัษฎาพานร เรื่องสุภาษิตเหล่านี้มีเนื้อหาที่กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติตนของบุคคลหลายระดับ สุภาษิตพระร่วงและโคลงโลกนิติสำหรับบุคคลทั่วไป ฉันท์พาลีสอนน้องสำหรับข้าราชการ ฉันท์กฤษณาสอนน้องสำหรับสตรี และฉันท์อัษฎาพานรสำหรับผู้นำสังคม

ฉันท์อัษฎาพานรฉบับต่างๆ

ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน

จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานรประกอบด้วยจารึกจำนวน ๖ แผ่นติดอยู่บนผนังเฉลียงของศาลาหลังใต้หน้าพระมหาเจดีย์ จารึกวางเรียงซ้อน ๓ แผ่นคล้ายรูปสามเหลี่ยม โดยแผ่นที่๑ อยู่ด้านบนแผ่นที่ ๒ และ ๓ เป็นฐานอยู่ด้านล่าง รวมเป็น ๒ กรอบ แผ่นจารึกอยู่ในสภาพสมบูรณ์ไม่มีรอยแตกหักทั้ง ๖ แผ่น ชำรุดเพียงแต่กรอบประดับด้านนอกบางส่วนเท่านั้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ ๑ กราฟิกแสดงสถานที่ติดจารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร
ที่มา: สมใจ โพธิ์เขียว (๒๕๕๐: ๓๖)

ภาพที่ ๒ ด้านหลังศาลาหลังใต้หน้าพระมหาเจดีย์
บันทึกภาพเมื่อ: ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ ๓ จารึกฉันท์อัษฎาพานร กรอบที่ ๑
บันทึกภาพเมื่อ: ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖

ภาพที่ ๔ จารึกฉันท์อัษฎาพานร กรอบที่ ๒
บันทึกภาพเมื่อ: ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ ๕ จารึกฉันท์อัษฎาพานรแผ่นที่ ๑ ส่วนแรก
บันทึกภาพเมื่อ: ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖

ข้อความในจารึกมีดังนี้

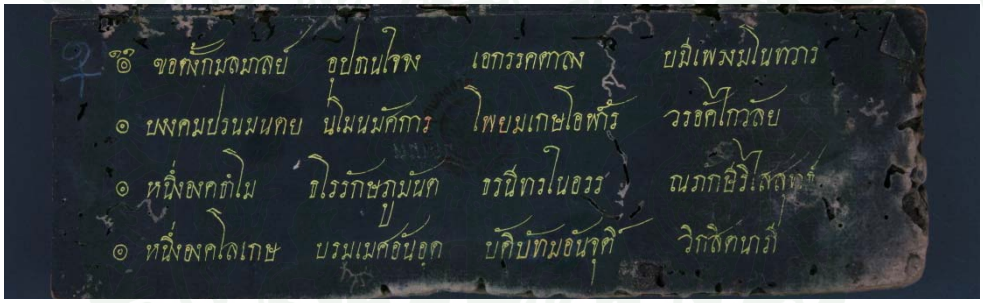
๏ ฆอต้งงกมลมาลย์	อุปธานใจจง	เอกอรรคตาลง	บมิแพร่งมโนทวาร
๏ บังคมประนมนต	มโนนมัศการ	โพยมเกษโอพ้าร	วรอัครไกวัล
๏ หนึ่งองคธาโม	วโรรักษภูมัน	ทรนิทรในอรร	ณพกษรีใสสุทธิ
๏ หนึ่งองคโลเกษ	บรเมศอันอุด	บัดิบัธมอันจุติ	วิกสิตนาภี
๏ ไตรพิทธไตรเพท	ไตรรัตนโมลี	โมลิศวโรตรี	มกุฎรัตนัดไตร
๏ สำโพธโรธร	วรวิฆกันไภย	ทศนักขนพใน	วรปุษปทัศจันทร
๏ คร้างคุลีทศ	ประนดอภิวัน	อภิวาทยุคัล	วรบาทภูบาล
๏ ครอบครองธรารักษ	จักกระพรรดิทรงธาร	ธรรมิคหื่นหาร	ฤทธิเรืองในกลางสมร
๏ แด่นี้จสรรเสิญ	คุณอัษฎพานร	สอนศิลปเศกศร	นรราชราชา
๏ บอกบรรพสารโสลก	ในนิติยอรรถา	วินเยนทรกระษัตรา	ธิบดินทรครอบครอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฉันท์อัษฎาพานรฉบับสมุดไทย

นอกจากในจารึกวัดพระเชตุพนแล้วยังพบเอกสารตัวเขียนเรื่องฉันท์อัษฎาพานร เก็บรักษาที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก หอสมุดแห่งชาติ ๕ ฉบับดังนี้

๑. ฉันท์อัษฎาพานร หมู่ฉันท์ เลขที่ ๒ มัดที่ ๕๒ ตู้ ๑๑๓ ชั้น ๑/๕ เป็นสมุดไทยดำ เขียนด้วยเส้นรง ต้นฉบับตัวเขียนไม่ปรากฏนามผู้แต่งหรือผู้คัดลอก และวันเดือนปีที่แต่ง มีหลักฐานว่าหลวงแกล้วกาญจนเขตร (ม.ร.ว. คอย) มอบให้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ขนาดกว้าง ๑๑.๑ เซนติเมตร ยาว ๓๕.๕ เซนติเมตร สภาพสมุดหน้าต้น ๒ หน้าแรกชำรุด เนื้อความครบถ้วนเหมือนในจารึกวัดพระเชตุพน

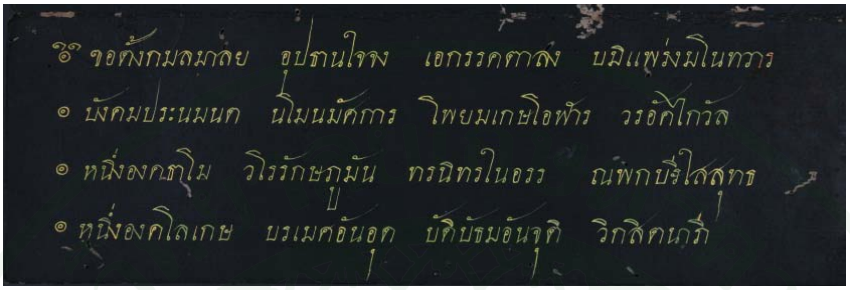
ภาพที่ ๖ ต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำฉันท์อัษฎาพานร เลขที่ ๒ หน้าต้น
ที่มา: หอสมุดแห่งชาติ

๒. ฉันท์อัษฎาพานร หมู่ฉันท์ เลขที่ ๓ มัดที่ ๕๒ ตู้ ๑๑๓ ชั้น ๑/๕ เป็นสมุดไทยดำ เขียนด้วยดินสอขาว ไม่ปรากฏนามผู้แต่งหรือผู้คัดลอก และวันเดือนปีที่แต่ง แต่มีหลักฐานหอสมุดซื้อเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ เนื้อความครบถ้วนเหมือนในจารึกวัดพระเชตุพน

๓. ฉันท์อัษฎาพานร หมู่ฉันท์ เลขที่ ๔ มัดที่ ๕๒ ตู้ ๑๑๓ ชั้น ๑/๕ เป็นสมุดไทยดำ เขียนด้วยดินสอขาว ต้นฉบับตัวเขียนไม่ปรากฏนามผู้แต่งหรือผู้คัดลอก และวันเดือนปีที่แต่ง แต่มีหลักฐานว่าหอสมุดซื้อจาก ม.ล. แดง สุประดิษฐ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ เนื้อความครบถ้วนเหมือนในจารึกวัดพระเชตุพน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๔. ฉันท์อัษฎาพานร หมู่ฉันท์ เลขที่ ๖ มัดที่ ๕๒ ตู้ ๑๑๓ ชั้น ๑/๕ เป็นสมุดไทยดำ เขียนด้วยเส้นรง ต้นฉบับตัวเขียนไม่ปรากฏนามผู้แต่งหรือผู้คัดลอก และวันเดือนปีที่แต่ง แต่มีหลักฐานว่าหอสมุดซื้อ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ เนื้อความครบถ้วนเหมือนในจารึกวัดพระเชตุพน

ภาพที่ ๗ ต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำฉันท์อัษฎาพานร เลขที่ ๖ หน้าต้น
ที่มา: หอสมุดแห่งชาติ

๕. อัษฎาพานร หมู่ฉันท์ เลขที่ ๕ มัดที่ ๕๒ ตู้ ๑๑๓ ชั้น ๑/๕ เป็นสมุดไทยดำ เขียนด้วยเส้นรง ต้นฉบับตัวเขียนไม่ปรากฏนามผู้แต่งหรือผู้คัดลอก และวันเดือนปีที่แต่ง แต่มีหลักฐานว่าหอสมุดซื้อ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ เนื้อความครบ โครงเรื่องเหมือนกับฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพนแต่ถ้อยคำต่างกัน และมีข้อความตอนท้ายกล่าวประชุมชาดกว่า พฤกษเทวดาวานรทั้ง ๘ มาเป็นพระอรหันตสาวกได้แก่ พระมหากัสสป พระสารีบุตร พระโมคคัลลาน์ พระอุบาลี พระอานนท์ พระสีวลี พระกัจจายน์ และพระราหุล ส่วนพระราชามาเป็นพระพุทธองค์

ภาพที่ ๘ ต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำฉันท์อัษฎาพานร เลขที่ ๕ หน้าต้น
ที่มา: หอสมุดแห่งชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฉันท์อัษฎาพานรฉบับเอกสารตัวเขียนทุกฉบับบันทึกด้วยตัวอักษรไทย ภาษาไทย อักขรวิธีที่ใช้แตกต่างกับปัจจุบันพอสมควร การใช้ตัวสะกดไม่สม่ำเสมอ ลักษณะลายมือเป็นระเบียบอ่านง่าย ฉบับเลขที่ ๑ เลขที่ ๒ เลขที่ ๓ เลขที่ ๔ และเลขที่ ๖ มีเนื้อความเดียวกันและตรงกับจารึกวัดพระเชตุพน ส่วนสมุดไทยดำเลขที่ ๕ มีเนื้อความต่างกับเลขที่อื่นและไม่เหมือนกับจารึกวัดพระเชตุพน

ฉันท์อัษฎาพานรฉบับกระดาษฝรั่ง

ฉันท์อัษฎาพานรฉบับกระดาษฝรั่งมีจำนวน ๓ ฉบับได้แก่ เลขที่ ๕ เลขที่ ๖ และเลขที่ ๖/๑ มัดที่ ๗๐ อยู่ในสภาพชำรุดมากไม่สามารถอ่านและให้บริการได้ จากการสอบถามเจ้าหน้าที่สันนิษฐานว่าคัดลอกมาจากสมุดไทยดำ

ฉันท์อัษฎาพานรฉบับพิมพ์

ฉันท์อัษฎาพานรพิมพ์รวมอยู่ในประชุมจารึกวัดพระเชตุพนหลายครั้งดังนี้

๑. ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒[๑] เพื่อเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงพระศพพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา เป็นหนังสือที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพโปรดให้เจ้าหน้าที่หอพระสมุดวชิรญาณฯ รวบรวมขึ้นพร้อมกล่าวถึงสาเหตุวิธีการรวบรวม และวิธีคัดเลือกเรื่องที่จะนำมาพิมพ์เอาไว้ในคำนำของหนังสือเรื่องนี้ ความในคำนำมีว่า

> ตั้งแต่พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา เสด็จสิ้นพระชนม์ เจ้าภาพในงานพระศพได้ทรงมอบการเลือกพิมพ์หนังสือสำหรับแจกในงานพระศพมาให้ราชบัณฑิตยสภาจัดถวาย ข้าพเจ้าได้เลือกเรื่องต่างๆ อันเฉลิมพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ถวายให้พิมพ์มาทุกคราว...ส่วนหนังสือสำหรับแจกในงานพระเมรุ ได้เลือกประชุมจารึกวัดพระเชตุพนอันเป็นหนังสือเรื่องใหญ่พิมพ์ในสมุด ๒ เล่ม

[๑] ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๖๒ แต่พิมพ์เฉพาะโคลงยังไม่ได้พิมพ์ฉันท์อัษฎาพานรรวมอยู่ด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชุดนี้...เรื่องซึ่งจารึกศิลา ประดับไว้ในวัดพระเชตุพน ได้มีผู้คัดลอกแล้วก็หลายเรื่อง ที่ยังไม่ได้คัดลอกออกพิมพ์ให้แพร่หลายก็มีมาก มีคำกล่าวกันมาในพวกบัณฑิตช้านานว่าจะรวบรวมหนังสือวัดพระเชตุพนให้หมดสักครั้งหนึ่ง แต่ก็ยังไม่มีผู้ใดได้ทำ ครั้งนี้เห็นเป็นโอกาสข้าพเจ้าจึงได้ให้รวบรวม เรื่องที่พิมพ์แล้วก็ใช้ฉะบับพิมพ์ที่เป็นอย่างดี ที่ยังไม่ได้พิมพ์ก็แต่งพนักงานในราชบัณฑิตยสภาไปคัดลอกเอามา แต่มาปรากฏความยากลำบากขึ้นอย่างหนึ่งด้วยสิลาจารึกเป็นอันตรายหายศูนย์ไปเสียไม่น้อย เรื่องที่รู้ว่าเอามาจากหนังสือคัมภีร์ใด ต้องไปคัดเอามาจากคัมภีร์นั้นเพิ่มเติมที่บกพร่อง บางทีอาจจะผิดสำนวนที่จารึกไปบ้าง เอาแต่ให้ได้ความเป็นประมาณ ถึงกระนั้นบางเรื่องที่หาต้นตำราไม่ได้ก็มี แต่ไม่มาก เรื่องบางจากพวกที่มีหนังสือดาษดื่น เช่น นิบาตชาดก จะคัดเอามาพิมพ์ทั้งหมดจะเป็นหนังสือมากเกินประมาณ ได้ให้คัดมาพิมพ์พอเป็นตัวอย่างก็มี บางเรื่องเห็นว่าจะไม่สู้เป็นประโยชน์เพราะความรู้ในเวลานี้เจริญเปลี่ยนแปลงแปลกกับความรู้ในสมัยเมื่อจารึกเสียมากแล้ว เช่น ตำรายาและตำราดูไข้เป็นต้น ก็มิได้คัดเอามาพิมพ์ ถึงกระนั้นเพียงที่คัดมาก็เป็นหนังสือมาก ต้องพิมพ์ถึง ๒ เล่มสมุด นับว่าเป็นเรื่องใหญ่ยากที่จะพิมพ์ได้อยู่แล้ว. . .

(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน เล่ม ๑, ๒๔๗๒: ก-ค)

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนครั้งนี้พิมพ์แบ่งเป็น ๒ เล่ม ฉันท์อัษฎาพานรอยู่ในเล่ม ๒ จำพวกบทกลอน ในสารบาญ หมวดสุภาสิต พิมพ์ว่า “จารึกฉันท์ปฤศนาอัษฎาพานร” และในเล่มพิมพ์ว่า “ฉันท์อัษฎพานร”

๒. ศิลาจารึกวัดพระเชตุพน พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ในงานสมโภชสุพรรณบัฏสมเด็จพระวันรัต วัดพระเชตุพน สังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่ (๒ เล่มจบ) ภาคที่ ๑ ว่าด้วยความเรียง ภาคที่ ๒ ว่าด้วยภาควรรณคดี ฉันท์อัษฎาพานรอยู่ในภาคที่ ๒

๓. ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน สำนักพิมพ์ผ่านฟ้าพิทยา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๐ เล่มเดียวจบ

๔. ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๗ เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) ความในบานแพนกว่า

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรามาธิบดี จักรีนฤ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บดินทร สยามินทราธิราช บรมนารถบพิตร ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณณสิริมหาเถร) ซึ่งทรงนับถือยกย่องไว้เป็นเวลานาน ในฐานครูฐานิยบุคคลพรั่งพร้อมไปด้วยสรรพสุตสมบัติ มีความรู้แตกฉานในพุทธคดี วรรณคดี และการประพันธ์...มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการเพื่อถวายพระเกียรติเป็นครั้งสุดท้าย และได้ทรงเผดียงสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ให้เลือกสรรหนังสือที่จะพิมพ์ขึ้นเป็นวิทยาทานเพื่อระลึกงานนี้ สมเด็จพระญาณสังวร ถวายชื่อหนังสือขึ้นมาบางเรื่องได้ทรงเลือกให้พิมพ์หนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพน เพื่อหวังประโยชน์ในทางเชิดชูเกียรติประวัติของพระอาราม ทั้งเพื่อประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปในการศึกษาประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปวิทยาการต่างๆ ของโบราณ หนังสือเรื่องนี้แม้จะเคยพิมพ์มาแล้วก็ยังควรศึกษาและมีผู้ต้องการแสวงหามาก เวลานี้เหลืออยู่น้อยเล่มแล้ว...

(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, ๒๕๑๗: บานแพนก)

พบเรื่องฉันท์อัษฎาพานรในสารบาญ หมวดสุภาสิต พิมพ์ว่า “จารึกฉันท์ปฤศนาอัษฎาพานร” และในเล่มพิมพ์ว่า “ฉันท์อัษฎพานร”

๕. ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นที่ระลึกสมโภชหิรัญบัฏและฉลองอายุวัฒนมงคล ๘๕ ปี พระธรรมปัญญาบดี (ถาวร ติสฺสานุกโร ป.ธ. ๔) ในคำนำกล่าวว่า

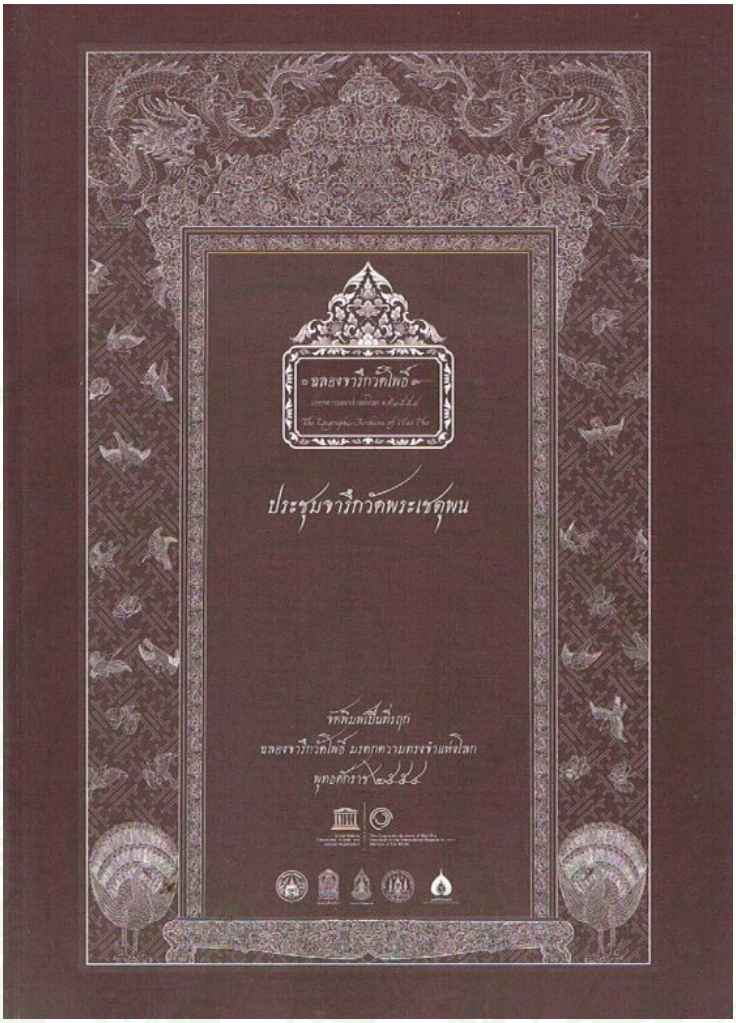
คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน จึงได้จัดพิมพ์หนังสือสองเรื่องถวายเป็นมุทิตาสักการะแด่พระเดชพระคุณพระธรรมปัญญาบดี เจ้าอาวาส คือ หนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพน และตำนานพระพุทธรูปสำคัญวัดพระเชตุพน เพื่อสืบสานของพระอารามคู่พระมหานคร

(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, ๒๕๔๔: คำนำ)

พบเรื่องฉันท์อัษฎาพานรใน หมวดสุภาษิต

๖. หนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพน พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งพิมพ์ครั้งล่าสุด พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉลองจารึกวัดโพธิ์: มรดกความทรงจำแห่งโลก พบเรื่องฉันท์อัษฎาพานรอยู่ในหมวดสุภาษิต

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ ๙ หนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพน
ที่มา: ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน (๒๕๕๔: ปก)

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพนเป็นหลักและใช้ฉบับสมุดไทยเลขที่ ๖ กับประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นฉบับเทียบเคียง

ความหมายของอัษฎาพานร

คำว่า อัษฎาพานร มาจากคำว่า อัษฎ แปลว่าแปด (ส. อษฺฎ) (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖: ๑๓๕๘) แล้วแผลงเป็นอัษฎา กับพานร แปลว่า ลิง (ป., ส. วานร) (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖: ๗๘๓) รวมแปลว่า ลิงแปดตัว วานรทั้งแปดนี้เป็นตัวละครสำคัญมีบทบาทเป็นผู้กล่าวถ้อยคำอันเป็นข้อเตือนใจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ที่มาของฉันท์อัษฎาพานร

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ที่จะให้วัดพระเชตุพนฯ เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนและเป็นแหล่งรวมสรรพวิชาจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จารึกความรู้ต่างๆ บนแผ่นศิลาประดับไว้ในบริเวณ บางแห่งมีรูปเขียนและรูปปั้นประกอบ เพื่อให้ผู้สนใจมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนจากศิลาจารึกเหล่านั้น ดังเพลงยาวพระราชปรารภว่า

เฉลิมลักษณ์กลอนเพลงบรรเลงแถลง
โดยนิยมสมเด็จเสด็จแสดง จัดจำแนกแจกแจงสังวาสรส
ประมวลหมู่มาตยาปรีชาฉลาด ฉลองพระราชนิพนธ์ยุบลบท
ให้บริบูรณ์พูนเพิ่มเฉลิมพระยศ น้อมประณตบูชาพระอาราม
ซึ่งทรงพระราชอุทิศประดิษฐ์ประดับ ประสงค์สำหรับผู้รู้กลอนอักษรสยาม
จะได้เห็นเช่นภิปรายแยบคายความ พยายามลอกเขียนร่ำเรียนรัก
ด้วยก่อนเก่าเหล่าลูกตระกูลปราชญ์ ทั้งเชื้อชาติชนผู้ดีมียศศักดิ์
ย่อมฝึกหัดศึกษาข้างอาลักษณ์ ล้วนรู้หลักพากย์พจน์กลบทกลอน
ทุกวันนี้มีแต่พาลสันดานหยาบ ประพฤติบาปไปเสียสิ้นแผ่นดินกระฉ่อน
จะหาปราชญ์เจียนจะขาดพระนคร จึงขอพรพุทธาไตรยาคุณ
อันกุลบุตรจะสืบสายไปภายหน้า จงปรีชาแช่มชื่นทุกหมื่นขุน
ให้ฝักใฝ่ในกุศลผลบุญ อย่ามัวมุ่นฝิ่นฝาสุราบาน
พึงส้องเสพสัปรุษสุจริต รู้ชั่วชอบประกอบกิจเป็นแก่นสาร
สดับเรื่องเรืองปัญญาปรีชาชาญ สุภาษิตพิสดารหมั่นอ่านเรียน

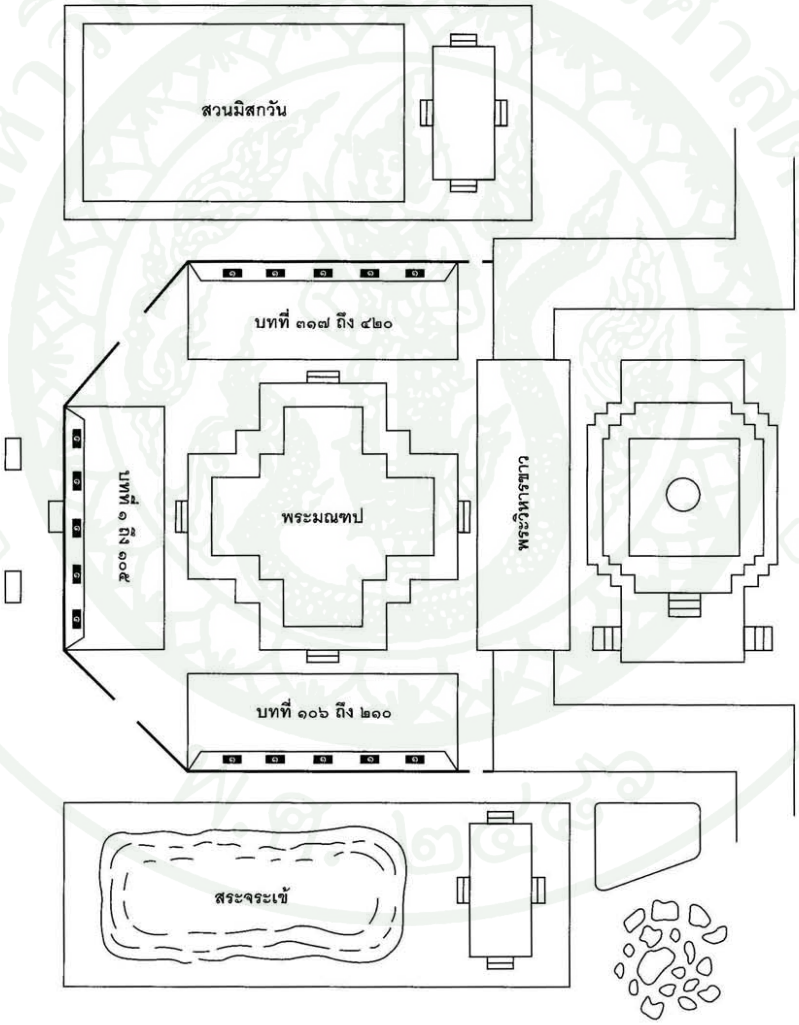
(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, ๒๕๕๔: ๕๒๖)

เพลงยาวเรื่องพระราชปรารภตอนนี้แสดงพระราชดำริว่าสังคมไทยในช่วงเวลานั้นผู้คนประพฤติไม่ดีมีอยู่มาก ไม่ขวนขวายศึกษาหาความรู้ พระองค์มีพระราชประสงค์ให้ประชาราษฎร์เรียนเขียนอ่านหนังสืออย่างแพร่หลายโดยเฉพาะให้รู้จักสุภาษิตซึ่งเป็นข้อคิดแนะนำแนวทางประพฤติปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้เองจึงได้มีการแต่งวรรณกรรมสุภาษิตเพื่อแนะนำสั่งสอน ในรัชสมัยนี้มีวรรณกรรมสุภาษิตหรือคำสอน ๑๖ เรื่อง ถือได้ว่ามีจำนวนมากกว่าในสมัย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อื่น ศิริมา เจนจิตรมั่น (๒๕๒๙: ๒๐) กล่าวถึงปัจจัยที่ผลักดันให้มีการแต่งวรรณกรรมคำสอนอย่างแพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ ๓ คือ ความรู้หนังสือไทยตกต่ำ คนไทยหมกมุ่นในการสูบฝิ่น และ พระพุทธศาสนามัวหมองตามพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

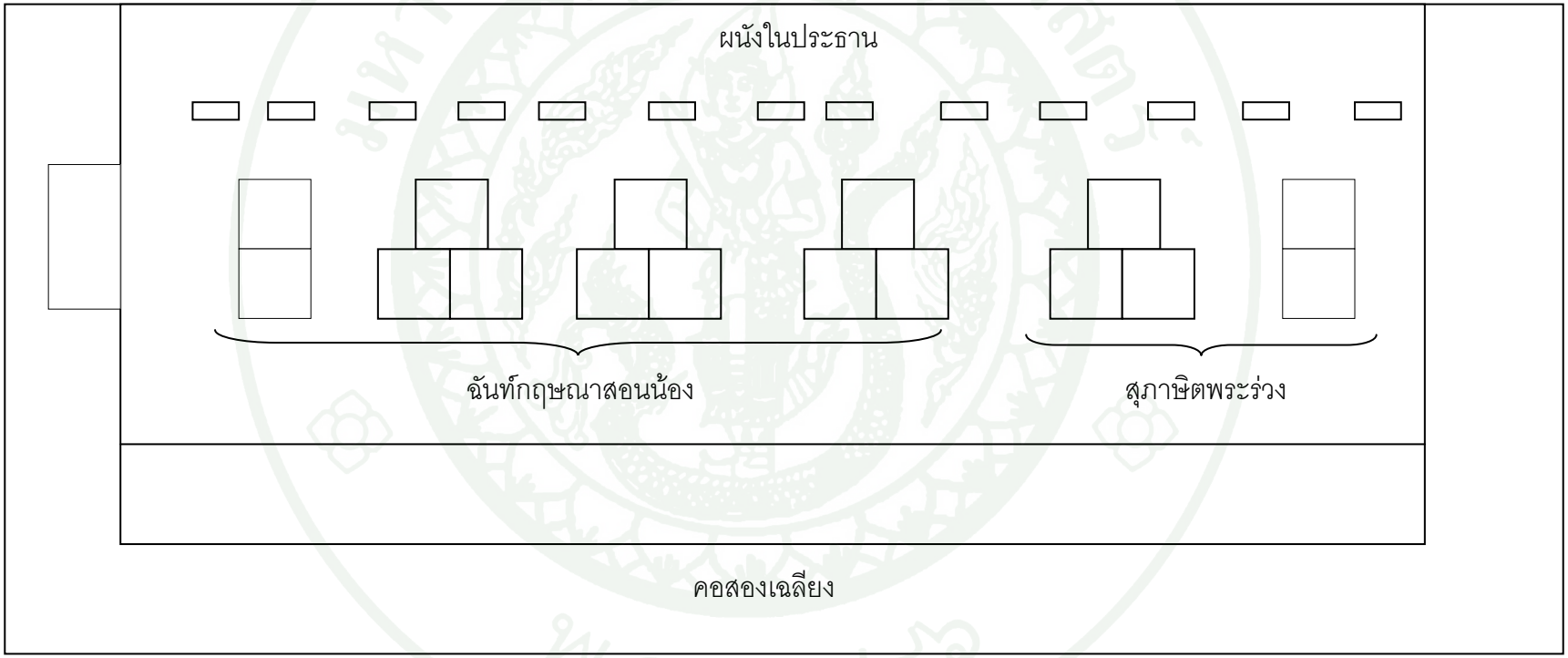
จากพระราชประสงค์ดังกล่าว จึงปรากฏวรรณกรรมหมวดสุภาษิตซึ่งมีเนื้อหาเป็นข้อควรประพฤติปฏิบัติของบุคคลระดับต่างๆ รวมอยู่ในจารึกวัดพระเชตุพนด้วย ที่ตั้งจารึกหมวดสุภาษิตในวัดพระเชตุพนฯ มีผังดังนี้

ภาพที่ ๑๐ แผนผังศาลาทิศพระมณฑปแสดงตำแหน่งจารึกโคลงโลกนิติ
ที่มา: วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

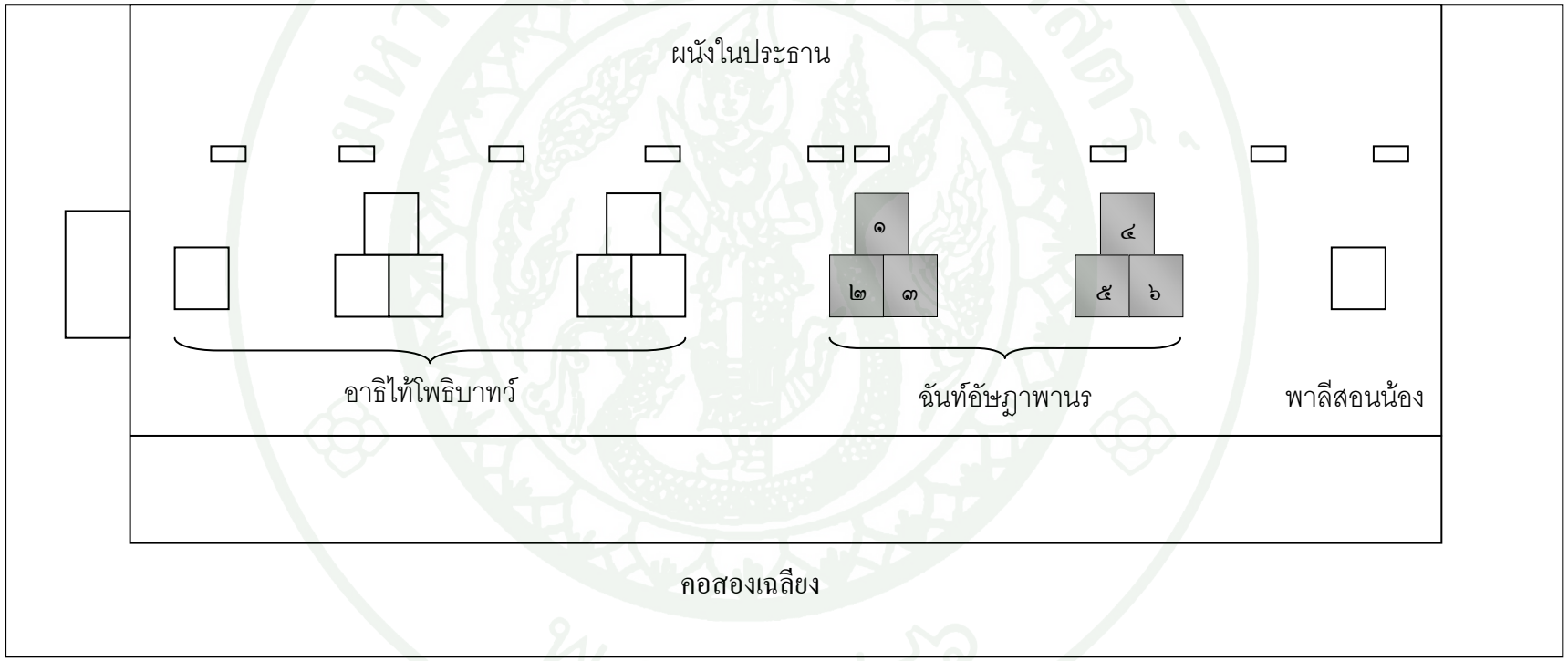
ศาลาหน้าพระมหาเจดีย์หลังเหนือ (ด้านหลัง)

ภาพที่ ๑๑ แผนผังแสดงตำแหน่งจารึกหมวดสุภาษิต เรื่อง ฉันท์กฤษณาสอนน้อง สุภาษิตพระร่วง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศาลาหน้าพระมหาเจดีย์หลังใต้ (ด้านหลัง)

ภาพที่ ๑๒ แผนผังแสดงตำแหน่งจารึกหมวดสุภาษิต เรื่อง ฉันท์อัษฎาพานร และพาลีสอนน้อง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

น่าสังเกตว่าวรรณกรรมเหล่านี้มิได้แต่งขึ้นใหม่ หากชำระจากวรรณกรรมที่มีมาแต่อดีต เห็นได้จากกฤษณาสอนน้องคำฉันท์ ซึ่งจารึกบนแผ่นศิลาประดับที่ผนังด้านในศาลาหลังเหนือหน้าพระมหาเจดีย์ เป็นพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส พระองค์ทรงชี้แจงไว้ในตอนต้นเรื่องว่า

แปลกแปลงแสดงพจนเพรงเชลงลักษณะบรรยาย
ชาวชนบทธิบาย ประดาษ
ไป่สมเสนอบเสมอสมานมุขประกาศ
อโยทธยาคณาปราชญ์ ทั้งมวล

(กฤษณาสอนน้องคำฉันท์, ๒๕๕๒: ๕)

แสดงว่าทรงปรับปรุงจากฉบับเดิมซึ่งเป็นของ “ชาวชนบท” เพื่อให้เหมาะแก่การเป็นฉบับหลวงสำหรับจารึก กฤษณาสอนน้องคำฉันท์จารึกวัดพระเชตุพนมีต้นแบบจากกฤษณาสอนน้องฉบับใดไม่ปรากฏแน่ชัด แต่พบว่าก่อนหน้านั้นมีกฤษณาสอนน้องคำฉันท์สมัยธนบุรี เนื้อความท้ายเรื่องระบุว่าพระยาราชสุภาวดี ผู้ช่วยราชการในกรุงนครศรีธรรมราชได้แต่งซ่อมขึ้นใหม่จากของเก่าที่ลบเลือนโดยอาราธนาพระภิกษุอินท์ร่วมแต่งต่อจนเสร็จสมบูรณ์ (วรรณกรรมสมัยธนบุรี, ๒๕๓๒: ๓๐๕)

วรรณกรรมหมวดสุภาษิตเรื่องอื่น ได้แก่ โคลงโลกนิติ ฉันท์พาลีสอนน้อง สุภาษิตพระร่วง ซึ่งจารึกบนศิลาในวัดพระเชตุพนฯ ล้วนมีสำนวนเก่าก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ทั้งสิ้น โคลงโลกนิติมีโลกนิติสำนวนเก่าซึ่งแต่งขึ้นก่อนสมัยรัตนโกสินทร์หลายสำนวน เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรทรงชำระโคลงโลกนิติและนำมาจารึกที่วัดพระเชตุพนก็ได้ทรงตรวจสอบจากโคลงโลกนิติสำนวนเก่าเหล่านี้ (สถาบันภาษาไทย, ๒๕๔๓: ๓๕-๓๖) ในคำพากย์รามเกียรติ์สมัยอยุธยามีเรื่องพาลีสอนสุครีพอยู่ใน ตอนพระรามได้ขีดขิน เป็นกาพย์ยานี ๒๖ บท เนื้อความพ้องกันกับฉันท์พาลีสอนน้อง จารึกวัดพระเชตุพน (ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๑, ๒๕๔๖: ๑๔๙-๑๕๑) สุภาษิตพระร่วง มีโคลงประดิษฐ์พระร่วงมาก่อนแล้วในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งลำดับเนื้อความตรงกับสุภาษิตพระร่วงจารึกวัดพระเชตุพน โคลงประดิษฐ์พระร่วงอาจเป็นฉบับหลักในการชำระสุภาษิตพระร่วงก็ได้ (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, ๒๕๕๐: ๕๙๙) นอกจากเรื่องดังกล่าวข้างต้น ก่อนการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนยังมีวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งคือ พระโพธิสัตว์โกสามภิน อยู่ในสมัยธนบุรี ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง เป็นเรื่องพระ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชา ถูกขับออกจากบ้านเมืองเพราะปัญญาน้อย เมื่อฟังถ้อยคำของวานรทั้งแปด ก็เกิดปัญญาและได้กลับมาปกครองบ้านเมืองดังเดิม โครงเรื่องและจำนวนวานร ๘ ตัวตรงกับเรื่องฉันท์อัษฎาพานร เนื้อเรื่องก็มีความคล้ายคลึงกัน

ตัวอย่างถ้อยคำที่คล้ายคลึงกัน เช่น การปฏิบัติต่อญาติ

ฉันท์อัษฎาพานร

๏ หนึ่งญาติกากร ตระกูลวงษอันมี
สืบสายในโลกีย์ บมิสิ้นมิสุดพงษ
๏ เพราะเหตุผู้นั้น คำนึงจิตรใจจง
ว่าญาติคือองค์ คืออาตมอาตมา

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๑-๒)

พระโพธิสัตว์โกสามภิน

คนใดได้รักษา พระมารดาแลบิดร
อีกทั้งญาติกากร ทั้งปู่ย่าแลตายาย
ลุงป้าแลอาอาว์ ทั้งน้าสาวแลพี่ชาย
ได้ทำปฏิยาย ก็เป็นบุญมากนักหนา

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม ๒, ๒๕๓๓: ๒๕๔)

ฉันท์อัษฎาพานรและพระโพธิสัตว์โกสามภินต่างกันที่คำประพันธ์ พระโพธิสัตว์โกสามภินแต่งด้วยกาพย์ยานี ๑๑ ส่วนฉันท์อัษฎาพานรแต่งด้วยอินทรวิเชียรฉันท์ ๑๑ ด้วยโครงเรื่องและเนื้อหาทำนองเดียวกันทำให้สันนิษฐานได้ว่าฉันท์อัษฎาพานรนั้นน่าจะมีความสัมพันธ์กับเรื่องพระโพธิสัตว์โกสามภิน

นอกจากนี้ยังพบเรื่องอัษฎาพานรอีกสำนวนหนึ่ง ไม่ทราบสมัยที่แต่ง แต่งด้วยกาพย์ยานี ๑๑ เป็นเรื่องพระราชาถูกขับออกจากเมืองเพราะไร้ปัญญา พฤกษเทวดาประจำทิศทั้งแปดแปลงเป็นวานรมาสั่งสอนให้พระราชาเกิดปัญญาและได้กลับไปครองเมืองดังเดิม ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕ และพระโพธิสัตว์โกสามภิน มีเนื้อความตรงกันหลายตอน ตัวอย่างเช่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จารึกวัดพระเชตุพน

๏ จรังจเริมถ้ำ สระให้อุทกโชรล
เท่าว่าภุกแลจึงโยน ชลขึ้นมาอาไศรย
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๑)

สมุดไทย เลขที่ ๕

๏ ขุดหบ่อจะเอาน้ำ ถ้ามีน้ำขังเกิดเป็น
ขุดบ่อก็จะเหน อุทกนั้นจะพูนมา
(อัษฎาพานร สมุดไทย เลขที่ ๕ หน้าต้น: ๑๕๘)

พระโพธิสัตว์โกสามภิน

ขุดสระหวังจะเอาน้ำ ผิว่าน้ำไม่เคลื่อนคลาย
ขุดลึกจึงจะเห็นสาย สายอุทกังจะพูนมา
(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม ๒, ๒๕๓๓: ๒๕๔)

ดังนั้นเรื่องของวานรทั้งแปดที่กล่าวสุภาษิตแก่พระราชาจึงมีอย่างน้อย ๓ สำนวน ต่างกันที่รายละเอียดของคำสอนและสำนวนภาษาเท่านั้น วรรณคดีทั้ง ๓ สำนวนนี้น่าจะมีความเกี่ยวข้องกันในด้านเนื้อหา หรืออาจมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้แต่ง

จารึกวัดพระเชตุพนไม่ระบุนามผู้แต่งฉันท์อัษฎาพานร เรื่องผู้แต่งฉันท์อัษฎาพานรมีผู้สันนิษฐานไว้ดังนี้

ในหนังสือบันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (๒๕๕๒: ๓๑๔) ทรงอธิบายว่า “เมื่อทำหนังสือนี้เสร็จแล้วไปจับหนังสือแจกงานศพเจ้าจอมมารดาทับทิมขึ้นอ่าน ในนั้นมีพระดำรัสสมเด็จกรมพระยาดำรงตรัสอ้างถึงเรื่อง อัษฎาพานร ว่ามีจารึกแผ่นศิลาประดับไว้ที่วัดพระเชตุพน” และพระยาอนุมานราชธนกราบทูลตอบว่า “จึงได้ไปค้นดูเรื่อง ฉันท์อัษฎาพานร ที่จารึกแผ่นศิลาไว้ที่วัดพระเชตุพน ปรากฏว่าฉันท์เรื่องนั้นสมเด็จกรมพระปรมานุชิตฯ ทรงนิพนธ์” (สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ๒๕๕๒: ๓๑๖)

เมื่อพิจารณากระบวนแต่งของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสแล้วเห็นว่าทรงนิยมลงท้ายด้วยโคลงกระทู้ ดังนี้

กฤษณาสอนน้องคำฉันท์

กฤษ ณายุพาพักตร์เพี้ยง เพ็ญจันทร์
นา เรศเชษฐรำพรรณ พร่ำถ้อย
สอน นุชดุจแสดงฉัน ทพากย์พจ์ นี้นา
น้อง สดับรับสารสร้อย สืบสร้างสมประสงค์

(กฤษณาสอนน้องคำฉันท์, ๒๕๕๒: ๒๐)

ลิลิตตะเลงพ่าย

จบ เสร็จเสาวพากย์ถ้อย วิตถาร แถลงนา
ลิลิต ราชพงศาวดาร แต่กี้
ตะเลง เหล่าดัสกรลาญ มลายชีพ ลงฤๅ
พ่าย พระเดชหลีกลี้ ประลาตต้อนแตกสยาม

(ลิลิตตะเลงพ่าย, ๒๕๓๙: ๑๖๖)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฉันท์อัษฎาพานร

๏ อัษฎ องคเทเวศเพี้ยน พานร
ดา ดาษสดุดีกร กล่าวแก้ว
พา ทานุศาศนสอน สวัดิราช
นร ชาติไต่ตามแล้ว เลิอศแท้ทางเกษม ฯ

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๑๘-๒๑)

ทั้งเรื่องกฤษณาสอนน้องคำฉันท์และ ลิลิตตะเลงพ่ายเหมือนฉันท์อัษฎาพานรที่จบด้วยโคลงกระทู้เช่นกัน ทำให้มีข้อสันนิษฐานว่าฉันท์อัษฎาพานรเป็นพระนิพนธ์ อย่างไรก็ตาม จารึกหมวดสุภาษิตที่ทราบแน่ชัดว่าเป็นของพระองค์ คือ ฉันท์กฤษณาสอนน้อง ส่วนฉันท์อัษฎาพานรที่ว่าเป็นพระนิพนธ์นั้นเป็นข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

จุดประสงค์ในการแต่ง

จุดประสงค์ในการแต่งฉันท์อัษฎาพานรอาจพิจารณาได้จากตอนต้นเรื่องที่มีข้อความว่า

๏ แด่นี้จสรรเสิญ คุณอัษฎพานร
สอนศิลปเศกศร นรราชราชา
๏ บอกบรรพสารโสลก ในนิติยอรรถา
วินเยนทรกระษัตรา ธิบดินทรครอบครอง

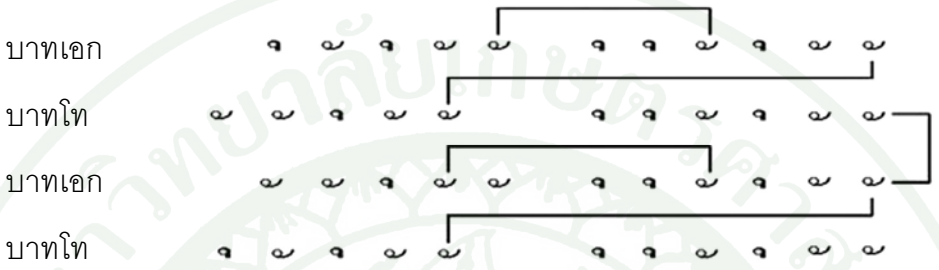
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๙-๑๐)

กวีกล่าวว่าเรื่องนี้แสดงคุณของอัษฎาพานรคือวานรทั้งแปดซึ่งได้สอนแนวทางข้อปฏิบัติตามแบบอย่างแต่โบราณแก่พระราชา ดังนั้นจุดประสงค์ในการแต่งคือสอนกษัตริย์ผู้เป็นชนชั้นปกครองให้มีจริยาวัตรที่ดีสมบูรณ์แบบ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คำประพันธ์

ฉันท์อัษฎาพานรแต่งด้วยอินทรวิเชียรฉันท์ จำนวน ๑๒๒ บท และจบด้วยโคลงกระทู้ ๑ บท ผังอินทรวิเชียรฉันท์ ๑๑ มีดังนี้

ในการจารึกข้อความฉันท์หนึ่งบทเรียงเป็นหนึ่งบรรทัด แต่ในการศึกษาวิเคราะห์ฉันท์อัษฎาพานรนี้ ผู้วิจัยเรียงตามรูปแบบในปัจจุบันเพื่อความสะดวกในการอ่าน ตัวอย่างอินทรวิเชียรฉันท์ในฉันท์อัษฎาพานรซึ่งจัดเรียงใหม่ตามผังข้างต้นมีดังนี้

๏ ขอต้งงกมลมาลย์ อุปธานใจจง
เอกอรรคตาลง บมิแพร่งมโนทวาร
๏ บังคมประนมนต มโนนมัศการ
โพยมเกษโอฬาร วรอัครไกวัล

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๑-๒)

โคลงกระทู้ ๑ บทมีดังนี้

๏ อัษฎ องคเทเวศ**เพี้ยน** **พา**นร
ดา ดาษสดุดี**กร** **กล่าว**แล้ว
พา ทานุศาศน**สอน** **สวัดิ**ราช
นร ชาติไต่ตาม**แล้ว** **เลิอศ**แท้ทางเกษม ฯ

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๑๘-๒๑)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พิจารณาโคลงกระทู้พบว่ากวีเลือกใช้คำท้ายของวรรคหน้า กับคำแรกของวรรคหลังเป็นเสียงพยัญชนะเสียงเดียวกัน ได้แก่ เสียง **/พ/ /ก/ /ส/** และ **/ล/** ซึ่งพบในวรรณคดีที่แต่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ เช่นเดียวกันดังตัวอย่างในโคลงดั้นปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนว่า

๏ ปวงบาพรตพรากม**ล้าง** **มลาย**มา นะนา
นับนพครบสรรพ**สุทธ์** **สร่าง**แผ้ว
เสดจ์บุจฉา**ธรรม์** **ทก**โทษ คุณแฮ
ใดบแจ้งแจ้ง**แล้ว** **ล่ง**ญาณ

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, ๒๕๕๕: ๓๐๘-๓๑๔)

พิจารณาโคลงข้างต้นพบว่าคำท้ายของวรรคหน้า กับคำแรกของวรรคหลังใช้เสียงพยัญชนะเสียงเดียวกัน ได้แก่ เสียง **/ม/ /ล/ /ส/ /ท/** และ **/ล/**

อินทรวิเชียรฉันท์ในฉันท์อัษฎาพานรนอกจากสัมผัสบังคับแล้ว ยังมีลักษณะเด่นที่เล่นสัมผัสพยัญชนะ ดังตัวอย่าง

๏ แด่นี้จ**สรรเสิญ** คุณอัษฎพานร
สอน**ศิลปเศกศร** น**รราชรา**ชา
๏ **บอกบรรพสารโสลก** **ในนิติ**ยอรรถา
วินเยนทรกระษัตรา ธิบดินทรครอบครอง

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๙-๑๐)

จากตัวอย่างฉันท์อัษฎาพานรตอนนี้ เห็นได้ว่า

มีสัมผัสพยัญชนะ /ส/ คือ สรร กับ เสิญ, ศิลป กับ เศก และศร,
สาร กับ โสลก
มีสัมผัสพยัญชนะ /บ/ คือ บอก กับ บรรพ
มีสัมผัสพยัญชนะ /น/ คือ นิต กับ ใน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อักขรวิธี

๑. ในฉันท์อัษฎาพานรมีการใช้เครื่องหมาย (์) ใช้เท่ากับเครื่องหมาย (็) โดยจะปรากฏในคำที่ประสมด้วยสระเอ และมี /จ/ เป็นตัวสะกด เครื่องหมายนี้ใช้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (อิงอร สุพันธ์วนิช, ๒๕๕๐: ๕๖๖)

สมเดจ์ คือ สมเด็จ (จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๖)

เสดจ์ คือ เสด็จ (จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๑๑)

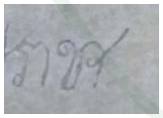
๒. การเขียนพยัญชนะแบบหางเชื่อมต่อจากสระ ปรากฏมากในสมัยอยุธยาสืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วย เช่น

ใฝ่ฝืน (จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๖)

ป่างปิ่น (จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๒)

ราชา (จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๕)

๓. การใช้อักษรหัน เมื่อคำใดที่ออกเสียงอะ และมีตัวสะกดมักจะใช้อักษรที่เป็นตัวสะกดนั้นๆ เขียนเรียงกัน ๒ ตัว เช่น

ต้งง คือ ตั้ง (จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๑)

ฟงง คือ ฟัง (จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๗)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เนื้อเรื่อง

พระทฤพราชกษัตริย์ครองเมืองกุสามภิน ทรงเป็นกษัตริย์ที่โง่เขลาไม่สามารถปกครองบ้านเมืองได้ เหล่าเสนาอำมาตย์จึงทูลเชิญให้ออกจากบ้านเมืองไปอยู่ป่าเพียงลำพัง พฤกษเทวดา ๘ องค์แปลงกายเป็นวานร ๘ ตัว มาเข้าเฝ้าพระเจ้าทฤพราช พระองค์ทรงแบ่งปันอาหารให้แก่วานรทั้ง ๘ เหล่าวานรเมื่อได้เห็นพระเจ้าทฤพราชก็เกิดความเศร้าใจ เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณที่พระเจ้าทฤพราชให้อาหาร จึงมาแวดล้อมและกล่าวถ้อยคำเพื่อเป็นข้อเตือนใจตามลำดับดังนี้

วานรที่ ๑ กล่าวว่าผู้ทำการค้าอย่างเชี่ยวชาญจะมีทรัพย์สินมาก ผู้ที่หมั่นกินยาจะทำให้ปราศจากโรคภัย ผู้ที่ไม่มีโรคภัยเป็นผู้ที่มีบุญและมีความสุข ผู้ที่หมั่นท่องจำสรรพวิชาก็จะเป็นผู้ที่มีความรู้ ผู้ที่ดำรงตนอยู่ในความเที่ยงธรรมก็จะบรรลุธรรม

วานรที่ ๒ กล่าวว่าผู้ที่ละเว้นจากการกระทำบาปจะเป็นผู้ไม่มีภัย ผู้ที่มีความตระหนี่จะไร้มิตร ผู้ที่ประมาทจะสูญสรรพวิชา ผู้ที่ขาดเขลาจะไม่มีความรู้วิชา ผู้ที่หลงอยู่ในความกำหนัดมัวเมาจะไร้ความละอาย ผู้ที่ไม่ซื่อสัตย์เกียจคร้านจะปราศจากทรัพย์ หญิงที่มักโกรธไม่อ่อนหวานจะไร้คู่ และคนดีจะไม่คบคนชั่ว

วานรที่ ๓ กล่าวว่าเอาชนะคนโลภด้วยการให้ทรัพย์ ขุดสระให้ได้น้ำต้องขุดให้ลึก โคที่ดื้อต้องใช้หญ้าอ่อนหลอกล่อ คบคนดีต้องใช้ไมตรีเจรจา ผจญคนชั่วหรือสัตว์ร้ายให้ปลอบประโลม ถ้าไม่สำเร็จให้ใช้ความแข็งกล้า

วานรที่ ๔ กล่าวถึงสิ่งที่อยู่ยืนนาน ได้แก่ วิชาความรู้จักอยู่กับผู้ที่หมั่นเพียรท่องจำ วาจาสัตย์จักอยู่กับผู้ที่ละอายต่อบาป วงศ์ตระกูลจะไม่สิ้นสุดหากถือว่าญาตินั้นเสมอตนเอง ธรรมะจะอยู่คู่กับคนสุจริต ทรัพย์สินอยู่กับผู้แสวงหา และความสุขจะอยู่คู่กับคนดีผู้มีศีล

วานรที่ ๕ กล่าวถึงโภคทรัพย์เป็นที่พึงใจของบุคคลในโลก ราคะเป็นที่พึงใจของผู้ครองเรือน รูปโฉมอันงดงามของสตรีเป็นที่เจริญใจแก่กามคุณ พระธรรมคำสั่งสอนจะเกิดประโยชน์ก็ต่อเมื่อนำมาวิสัชนา พรหมวิหาร ศีล และการสำรวมในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เป็นที่พึงใจแก่ผู้หวังพระนิพพาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วานรที่ ๖ กล่าวว่าเมืองใดที่พระราชาและเสนาอำมาตย์เบียดเบียนราษฎร์เมืองนั้นจะไม่ถูกติฉินนินทาหรืออย่างไร ผู้ที่ไม่กินยาโรคร้ายจะไม่เบียดเบียนหรืออย่างไร สามีผู้ตามใจภรรยาจะไม่ได้รับความเดือดร้อนหรืออย่างไร ผู้ที่มั่งคั่งด้วยทรัพย์สินเงินทองและยศจะไม่หยิ่งทะนงตนหรืออย่างไร และใครในโลกนี้จะเว้นจากความตายได้หรืออย่างไร

วานรที่ ๗ กล่าวว่าถึงผู้ที่เย่อหยิ่งถือตนจะสูญสิ้นชื่อเสียงเกียรติยศ ผู้ที่มากด้วยเล่ห์มิตรจะห่างหาย ผู้ที่เป็นอันตรายญาติจะไม่เข้าใกล้ ผู้ที่มีจิตมุ่งร้ายเบียดเบียนทรัพย์ผู้อื่นพระธรรมจะไม่สถิตอยู่ในตน คนใจคดมากด้วยมารยา สรรพศาสตร์วิชาความรู้จะหาย ผู้ที่มีความตระหนี่หวงแหนในทรัพย์สินจะไม่มีความสุขในชีวิต หากบ้านเมืองใดมีเสนาอำมาตย์เย่อหยิ่งจะเกิดภัยพิบัติแก่พระราชา

วานรที่ ๘ กล่าวว่าเมื่อเข้าเฝ้าพระราชา เสนาอำมาตย์พึงมีความภักดี เมื่อคบมิตรให้มีความซื่อตรง เมื่อคบศัตรูอย่าลืมตน เมื่อคบขุนนางข้าราชการพึงพิจารณาตามยศศักดิ์ เมื่อสมาคมกับสตรีพึงโอนอ่อนผ่อนตาม เมื่อคบกับคนโลภให้เผื่อแผ่ทรัพย์ เมื่อคบญาติอย่าทระนง เมื่ออยู่กับครูบาอาจารย์พึงเชื่อฟังคำสั่งสอน เมื่ออยู่กับนักปราชญ์ให้ระมัดระวังถ้อยคำ หากต้องคบกับคนโง่เง่า สิ่งใดที่คล้อยตามได้ก็ทำ

เมื่อวานรพฤกษเทวดาทั้ง ๘ ยกนีติธรรมมาแสดงแก่พระเจ้าทฤพราชแล้ว พระองค์ก็บังเกิดปัญญาญาณมีความฉลาดรอบรู้เข้าใจสิ่งที่เหล่าวานรสั่งสอนและเสด็จกลับเมืองกุสามภิน เหล่าเสนาอำมาตย์และราษฎรพากันต้อนรับพระองค์ด้วยความยินดี พระเจ้าทฤพราชทรงปกครองบ้านเมืองด้วยความร่มเย็นสงบสุข

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การดำเนินเรื่อง

ฉันท์อัษฎาพานรเริ่มเรื่องด้วยบทประณามพจน์ตามคตินิยมมาแต่โบราณในการแต่งคำประพันธ์ หากไม่มีบทไหว้ครูถือว่าผิดธรรมเนียมอาจก่อให้เกิดอัปมงคลแก่ตน ดังที่พระวรเวทย์พิสิฐ (๒๕๐๒: ๑) ได้กล่าวว่า

> ในหมู่กวีไทยแต่โบราณ เมื่อจะแต่งเรื่องอะไรเป็นเรื่องยาวๆ จะต้องมีคำประณามพจน์หรือที่เรียกกันอย่างสามัญว่า คำไหว้ครู คือไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ พระรัตนตรัย เทวดา ครูบาอาจารย์ ตลอดจนถึงกวีเก่าๆ บางทีก็แต่งเป็นคำยอพระเกียรติสดุดีพระเจ้าแผ่นดินและประเทศชาติ ถือกันว่ากันความอัปมงคล เป็นความสวัสดีแก่ผู้แต่ง

ในบทประณามพจน์ของฉันท์อัษฎาพานรกล่าวบูชาสิ่งศักดิ์ดังนี้

๏ หนึ่งองคธาโม	วโรรักษภูมัน
ทรนิทรในอรร	ณพกษรีใสสุทธ
๏ หนึ่งองคโลเกษ	บรเมศอันอุด
บัดิบัธมอันจุติ	วิกสิตนาภี
๏ ไตรพิทธไตรเพท	ไตรรัตนโมลี
โมลิศวโรตรี	มกุฎรัตนัดไตร
๏ สำโพธโรธร	วรวิฆกันไภย
ทศนักขนพใน	วรปุษปทัศจันทร
๏ คร่างคุลีทศ	ประนดอภิวัน
อภิวาทยุคัล	วรบาทภูบาล

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๓-๗)

กวีได้กล่าวประณามพจน์เป็นคำประพันธ์ ๕ บท บทที่ ๑ กล่าวบูชาพระนารายณ์ บทที่ ๒ กล่าวบูชาพระพรหม บทที่ ๓ กล่าวบูชาคัมภีร์ไตรเพทและพระรัตนตรัย บทที่ ๔ กล่าวบูชาพระอิศวร และบทที่ ๕ ถวายบังคมพระมหากษัตริย์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เมื่อกล่าวบทประณามพจน์จบแล้ว กวีได้กล่าวต่อไปว่าจะสรรเสริญคุณอัษฎาพานรที่จะสอนพระเจ้าทฤพราช กษัตริย์ผู้เขลาเบาปัญญา แล้วดำเนินเรื่องด้วยถ้อยคำอันเป็นสุภาษิตของวานรแต่ละตนจนครบทั้งแปดและสรุปในบทสุดท้ายด้วยโคลงกระทู้ว่า หากสาธุชนได้ปฏิบัติตามแล้วจะพบกับความสุขสบายปลอดภัย

๏ อัษฎ องคเทเวศเพี้ยน พานร
ดา ดาษสดุดีกร กล่าวแก้ว
พา ทานุศาสนสอน สวัสดิราช
นร ชาติไต่ตามแล้ว เลิอศแท้ทางเกษม ฯ

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๑๘-๒๑)

การกำหนดให้วานรเป็นผู้มีบทบาทในการกล่าวสุภาษิตเป็นสิ่งที่น่าสนใจ วานรเป็นสัตว์จึงไม่น่าจะสอนกษัตริย์ได้ แต่ทางพระพุทธศาสนาวานรไม่ใช่สัตว์ธรรมดา ในนิบาตชาดกมีเรื่องพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวานร ๑๓ เรื่อง ได้แก่ นฬปานชาดก วานรินทชาดก ตโยธัมมชาดก (ในเอกนิบาต) ติณทุกชาดก สุงสุมารชาดก ครหิตชาดก จูฬนันทิยชาดก กุมภีลชาดก (ทุกนิบาต) วานรชาดก กาฬพาหุชาดก (จตุกกนิบาต) กปิชาดก มหากปิชาดก (สัตตกนิบาต) และมหากปิชาดก (ติงสตินิบาต) ในทางพระพุทธศาสนาลิงเป็นสัญลักษณ์ของปริศนาธรรม มีรูปลิง ๓ ตัว ปิดหู ปิดตา และปิดปาก ซึ่งมีความหมายดังท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปิด-ปิด-ปิด

ปิด ปิด ตา : อย่าสอดส่าย ให้เกินเหตุ
บางประเภท แกล้งทำบอด ปลดกุเล
มัวสอดรู้ สอดเห็น จะเป็นคน –
เอาโฟ เสน ตนโป คนโฉมพ่าย ;

ปิด ปิด หู : อย่าให้แส่ โปพึงเชื่อง
ที่เป็นเครื่อง กวนใจ ให้หม่นหมอง
หรือเร้าใจ ให้ฟุ้งซ่าน ทลลำพอง
ผิดทำนอง คนฉลาด, อนตรใจ ;

ปิด ปิด ปาก : อย่าพูดมาก เกินคำเป็น
จะเป็นคน, ปากเหมือน เขาคีบโร้
ต้องเกิดเรื่อง เดือน เย้อ โสมอโป
เท้าหุบปาก มากโว้ โด้แท่ง ทอง ๆ

ภาพที่ ๑๓ ภาพลิงแสดงปริศนาธรรม

ที่มา: บ้านสวนพอเพียง (๒๕๕๓)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ลิงเป็นสัตว์ที่มีบุคลิกลักษณะพิเศษใกล้ชิดกับคน เป็นสัตว์ประจำปีนักษัตรคือปีวอก ในบรรดาตุ๊กตาศิลาจีนที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั้น มีตุ๊กตาลิงหรือวานรรวมอยู่ด้วย โดยประดับอยู่ที่บริเวณเขามอ หอระฆังด้านทิศใต้ และสระจระเข้ ในหนังสือตุ๊กตาศิลาจีนวัดโพธิ์ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (๒๕๔๘: ๑๗๘) กล่าวไว้ว่า

> รูปลิงที่ถือลูกท้อถือว่ารูปสิริมงคล เพราะลิงหมายถึงบรรดาศักดิ์และผลท้อหมายถึงอายุยืน ลิงคนจีนยังถือว่าเป็นรูปที่เป็นมงคล สามารถสวดมนต์ขอให้ช่วยป้องกันวิญญาณสิ่งชั่วร้าย ป้องกันภูตผีช่วยที่ชอบแกล้งหลอกหลอน แม่มดเจ้าเล่ห์และช่วยให้มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์และประสบความสำเร็จ [...] เป็นเครื่องหมายบอกถึงคนที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีทักษะพิเศษและมีทรัพย์สมบัติ

โดยเฉพาะในฉันท์อัษฎาพานรนั้นวานรคือพฤกษเทวดาซึ่งมีสถานภาพสูงกว่ามนุษย์ย่อมเหมาะสมแก่การเป็นผู้กล่าวถ้อยคำในเชิงสั่งสอน

ภาพที่ ๑๔ เขามอ หน้าวิหารพระไสยาส: รูปลิงถือลูกท้อ
บันทึกภาพเมื่อ: ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ ๑๕ หอระฆังด้านทิศใต้: รูปลิงอยู่ที่ปลายเสา
บันทึกภาพเมื่อ: ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑๖ สระจระเข้: รูปลิงอยู่ที่หัวเสามุมกำแพง
บันทึกภาพเมื่อ: ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เปรียบเทียบฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน
กับอัษฎาพานร สมุดไทยเลขที่ ๕ และพระโพธิสัตว์โกสามภิน

เรื่องกษัตริย์ที่โง่เขลาถูกขับไล่ออกจากเมืองและได้ฟังถ้อยคำของวานรซึ่งเป็นพฤษกเทวดาแปลงจนมีปัญญานั้นเป็นโครงเรื่องที่เหมือนกันของวรรณคดี ๓ เรื่อง ได้แก่ ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน อัษฎาพานรสมุดไทยดำ เลขที่ ๕ และพระโพธิสัตว์โกสามภิน แต่ในจารึกวัดพระเชตุพนระบุวานรทั้งแปดว่าเป็นวานรที่๑ ไปถึง ๘ ตามลำดับ ในอัษฎาพานร สมุดไทย เลขที่ ๕ และพระโพธิสัตว์โกสามภินกล่าวว่าเป็นวานรทิศบูรพา อาคเนย์ ทักษิณ หรดี ประจิม พายัพ อุดร และอีสาน เปรียบเทียบเนื้อหาคำกล่าวของวานรได้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพนกับอัษฎาพานร สมุดไทยดำเลขที่ ๕ และพระโพธิสัตว์โกสามภิน

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
ตนที่ ๑	**บูรรพ**	**บูรพา**
ผู้ทำการค้าอย่างเชี่ยวชาญจะได้ทรัพย์มาก	ผู้สำรวมอินทรีย์ทั้ง ๕ จะมีประโยชน์ในทางธรรม	ผู้ที่ฉลาดมีสติปัญญา สมบัติย่อมตามมาเหมือนน้ำไหลสู่มหาสมุทร
ผู้ที่เจ็บป่วยหมั่นกินยาโรคก็จะหาย	ผู้มีปัญญาทรัพย์จะตามมาเหมือนสายน้ำ	ผู้ที่ร่ำเรียนมีความรู้ซึ่งเหมือนเครื่องประดับอันเป็นมงคล
ผู้ไม่มีโรคภัยจะมีความสุข	ผู้ร่ำเรียนฝึกวิชาจะมีความรู้เป็นอาภรณ์	ผู้เกียจคร้าน ไม่ทำการงาน กินแล้วนอน ไม่ร่ำเรียนจะมักง่าย เมื่อภายหน้าจะพบความลำบาก
ผู้เพียรพยายามท่องตำราจะมีความรู้	ผู้ใดเกียจคร้านไม่ร่ำเรียนภายหน้าจะลำบากตน	ผู้ใดอดทนอุตสาหะในการทำงานทนความยากลำบากก่อน ในภายหน้าจะสบาย
ผู้มีความสุจริตเที่ยงธรรมจะบรรลุธรรม	ผู้ใดหมั่นเพียรอุตสาหะจะสบายภายหน้า	ลูกที่เลี้ยงดูพ่อแม่และปวงญาตินั้นจะได้บุญ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
	ผู้ที่บำรุงเลี้ยงดูบิดาร มารดาและญาติพงศ์ ได้บุญมาก	ถ้าญาติเป็นเศรษฐีและมียศศักดิ์แต่ตนยากจน คนทั้งหลายจะไม่นับถือ
	ผู้เกิดมามีทรัพย์ร่ำรวยผู้คนย่อมนับถือยำเกรง	ผู้ที่ไร้ทรัพย์แต่มีปัญญามากเป็นสิ่งดี เพราะปัญญามีค่ามากกว่าทรัพย์
	คนไร้ทรัพย์แต่มากด้วยปัญญา เป็นสิ่งดีเพราะปัญญามีค่ามากกว่าทรัพย์	
ตนที่ ๒	**อาคเน**	**อาคเนย์**
ไม่มีภัยเพราะขจัดบาป	บุคคลย่อมเป็นใหญ่ในเรือนตน	คบคนมักโกรธอย่าโกรธตามต้องใช้ความดี
ไร้มิตรเพราะไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	ถ้าเป็นใหญ่ในหมู่บ้านชาวบ้านย่อมยำเกรง เจ้าย่อมเป็นที่กลัวเกรงแก่เมืองขึ้น	คบคนตระหนี่อย่าตระหนี่ตามต้องให้ทรัพย์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
ปราศจากวิชาความรู้เพราะไม่ท่องจำ	นักปราชญ์เป็นใหญ่ไปทุกเมือง ผู้คนต่างเคารพเพราะความรู้	คบคนพูดเท็จอย่าเอาความเท็จตอบโต้ ต้องใช้ความจริง
ไม่มีความอายเพราะมัวเมาในราคะ	คนพาล ไม่ซื่อสัตย์ย่อมเป็นที่เกลียดชัง	ขุดสระเพื่อให้ได้น้ำต้องขุดให้ลึก
ไม่มีทรัพย์เพราะเกียจคร้าน	มีลูกเป็นคนพาล ไม่ฟังคำสั่งสอนพ่อแม่ ลูกนั้นร้ายยิ่งกว่าศัตรู	ถ้าต่อสู้กับข้าศึกที่มาตีเมืองให้สู้ด้วยสติปัญญา
หญิงถูกชายละทิ้งเพราะมักโกรธและไม่อ่อนหวาน	สตรีไม่ปรนนิบัติสามี ไม่ซื่อตรง ไม่เชื่อฟังผิดธรรมเนียมโบราณ	ถ้าจะสอนวัวดื้อใช้หญ้าอ่อนเป็นเหยื่อ
คนดีย่อมละทิ้งคนชั่ว	สตรีดังกล่าวอย่าได้เลี้ยงดูเพราะจะทำให้ขายหน้าอยู่เป็นพ่อหม้ายเสียดีกว่า	ถ้าจะสอนมนุษย์หญิงชายให้สอนแต่สิ่งดี วัวที่ร้ายกาจอย่าใช้งาน เช่นเดียวกับควรใช้แต่คนดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
ตนที่ ๓	**ทักษิณ**	**ทักษิณ**
เอาชนะคนโลภด้วยการให้ทรัพย์	วาจาของคนเรานั้นมีทั้งคุณและโทษ	ร่ำเรียนสรรพวิชาควรมีสติตั้งมั่น
ขุดสระให้ได้น้ำต้องขุดให้ลึก		
	จะได้ดีหรือร้ายเพราะคำพูดตนเองคนผูกไมตรีด้วย	ปราชญ์ผู้สันโดษมากด้วยวิชาความรู้ย่อมเป็น
	คำพูดอาจเกิดลาภ	ใหญ่และมีโภคทรัพย์
โคที่พยศหนีจากคอกและฝูงพึงหลอกล่อเอาหญ้า	คำพูจะผิดหรือถูกเป็นเพราะจิตใจตนร้ายหรือดี	คนทุศีล ฆ่าสัตว์ ลักขโมย พูดปด ผิดลูกเมีย
อ่อนให้กินจึงจะจับได้		ฆ่าสมณะชีพราหมณ์ ว่าความผิด ลำเอียง
		เหล่านี้เป็นบาป
คนคบดีต้องใช้ไมตรี	ผู้ปากร้ายพูดผิดทำนองคลองธรรมอาจตายได้	ทุกคนโนโลกนี้รักตนเองมากที่สุด
เอาชนะความชั่วด้วยการปลอบโยนถ้าไม่สำเร็จให้	ถ้าจะกล่าวสิ่งใดให้คิดพิจารณาก่อนมิฉะนั้นอาจ	ไม่มีใครหนีความตายได้
ใช้ความแข็งกล้าไม่ต้องเจรจาอีกต่อไป	เกิดความพินาศ	

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
	เกลือเกิดจากน้ำเมื่อถูกน้ำย่อมละลาย หากก้าวเท้าพลาดอาจตกต้นไม้ตาย เช่นเดียวกับคำพูดเมื่อพลาดพลั้งอาจเสียศีล คนดีย่อมพอใจคบคนดีคนชั่วย่อมพอใจคบคนชั่ว ภิกษุทรงศีลมีสง่าราศี เพราะศีลเป็นอาภรณ์อันเป็นมงคล	
ตนที่ ๔ วิชาความรู้อยู่คู่กับผู้ที่หมั่น เพียรท่องจำ	**หรดี** คนที่หมั่นเพียรเรียนรู้ทุกวันความรู้นั้นจะยั่งยืน เพราะว่าเพียรเป็นนิจ	**หรดี** ฉ้อราษฎร์บังหลวง ตระหนี่ในทรัพย์สุดท้ายก็สูญสิ้นเพราะไฟ(ความชั่ว) และความตาย ทิ้งทรัพย์ไว้ให้ลูกเมียเบื้องหลัง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
วาจาสัตย์อยู่คู่กับคนละอายบาป	ความสัตย์จะยั่งยืนเพราะผู้สุจริตกลัวความผิด	บาป ไม่กลัวตกอบาย
วงศ์ตระกูลจะอยู่ยืนนานเพราะรักญาติเสมอตน	วงศ์ตระกูลจะยั่งยืนได้ด้วยผู้สืบตระกูลป้องกันอันตรายรักษาตระกูลตน	คนที่หลงในกามคุณ ตัณหา เหล่านี้เหมือนไม่เคารพบรรพบุรุษ
พระธรรมจะอยู่คู่กับคนดี	ความสุภาพอ่อนน้อมยั่งยืนคู่กับกุศล	คราวจักต้องตายมักจะเร่งหาหมอมารักษา ไม่เร่งสร้างบุญกุศล ยมทูตหัวเราะเยาะผู้ที่กลัวความตาย ความตายเหมือนเงาที่ตามตนไปทุกแห่งหน
ทรัพย์จะเพิ่มพูนกับผู้ที่แสวงหา	สิ่งที่อยู่ใกล้ตนยั่งยืนเพราะหวงแหนรักษา	เมื่อเกิดเหตุการณ์ก็เร่งหาหมอมาทำนาย บ้างก็ว่ามีเคราะห์ หมอลมว่าเส้นตึงเลือดลมไม่ดีต้องบีบนวด หมอผีว่าถูกผีอำให้เร่งบนบานจึงจะหายหากแต่นักปราชญ์ว่าเกิดจากกรรมเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอน
สุขจะยืนยาวกับคนดีผู้มีศีล		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
เปือกตมเกิดจากน้ำ ครั้นเมื่อติดกายย่อมล้างออกได้ด้วยน้ำ	พระธรรมคำสอนนั้นยั่งยืน เพราะความเพียรทำให้เกิดปัญญา บาปเกิดแต่จิต และจิตเองก็ทำให้บาปหายได้	คนบาปหนาทุศีล รู้แก่ใจว่าก็ยังไม่เกรงกลัวเร่งทำ
ตนที่ ๕	**ปจิม**	**ประจิม**
ทรัพย์และสิ่งของเป็นที่พึงใจแก่ผู้ที่ปรารถนา	มีทรัพย์แล้วพึงทำบุญและให้ทาน ทรัพย์นั้นอย่าได้เสียดาย เมื่อตายไปแล้วมีเพียงแต่ศีลและทานเท่านั้นที่ติดตัวไปได้	คนใดมีความโลภ ขี้โกรธ โกลำ สงสัยในพระรัตนตรัย ไม่น้อมนำในบุญกุศลมีแต่โทสะ เปรียบเหมือนไฟ ทิฐิมีแต่โทษ เหล่านี้ทำให้หลงอยู่ในอบาย ไม่ใฝ่ทางธรรม จงกลัวและเร่งทำความดี จดจำไว้สอนตนทำให้เกิดปัญญา
กามราคะเป็นที่พึงใจแก่ผู้ครองเรือน	คนเราเมื่อใกล้ตายมักกลัวความตาย แม้มีภรรยาข้างกายก็ต้องตายความตายไม่เว้นผู้ใด สัตว์โลกที่ท่องเที่ยวในสังสารวัฏต้องตายด้วยกันทั้งสิ้น	

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
รูปงามของสตรีเป็นที่พึงใจแก่กามคุณ	แร้งที่บินอยู่บนท้องฟ้ามองเห็นทุกสิ่งบนผืนดิน แต่เมื่อบินลงไปกินอาหารที่พื้นต้องบ่วงก็ตายได้ เมื่อใกล้ตาย หมอดูทำนายทายว่าเพราะมีเคราะห์ หมอลมว่าเป็นเพราะลมจับ ให้เร่งนวด หมอผีว่าเป็นเพราะผีให้เร่งบนบานแล้วจะหาย นักปราชญ์ว่าเป็นเพราะกรรม	
พระธรรมเป็นที่พึงใจแก่ผู้สนทนาธรรม	ความโลภ ความโกรธ ความหลงทำให้มืดมน ทิฐิทำให้หลง ความโกรธเหมือนกับไฟ หากไม่ระวังจะทำให้วอดวาย	
พรหมวิหาร ศีลทานที่บริสุทธิ์ และการสำรวมอินทรีย์ เป็นที่พึงใจแก่วิสัชนาจารย์ผู้หวังพระนิพพาน	ผู้ที่ไม่ระวังสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๕ จะเกิดอันตราย	

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
ตนที่ ๖ พระราชาและเสนาอำมาตย์ที่เบียดเบียดราษฎรจะถูกติฉิน	**พายัพ** หากต้องผจญกับคนโกรธอย่าโกรธตอบให้ใช้ความดี ความโกรธนั้นจะหายพลัน	**พายัพ** จะเจรจาสิ่งใดควรเจรจาในสิ่งที่ถูกต้อง ความเท็จอย่าได้เจรจา ความซื่อสัตย์เปรียบเหมือนพงศ์ญาติ ความเท็จนั้นอาจให้โทษถึงตายได้ และเป็นบาป
ผู้ไม่กินยาโรคจะเบียดเบียน	ถ้าผจญกับคนตระหนี่อย่าตระหนี่ตาม	ลูกไม่เชื่อฟังพ่อแม่นั้นร้ายยิ่งกว่าศัตรู ภรรยาไม่ปรนนิบัติดูแลสามี แข็งกระด้างอยู่เป็นโสดดีกว่าหากเลี้ยงดูภรรยาเช่นนี้จะถูกติฉินนินทา
ผู้ตามใจภรรยาจะได้รับความเดือดร้อน	หากผจญคนโกหกอย่าโกหกตอบให้ใช้ความดีเป็นเครื่องกำบัง	ชายมีภรรยาดีก็เป็นสุข มีลูกดีก็เปรียบเหมือนมีเครื่องประดับล้ำค่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
ผู้ที่มียศศักดิ์และทรัพย์สมบัติมักหยิ่งทะนงตน	ขุดบ่อต้องเห็นน้ำขังจึงจะได้น้ำมาก	เด็กร้องไห้นั้นมักจะเรียกร้องสิ่งของ
คนในโลกนี้ไม่อาจพ้นความตายได้	มิตรจะเสียสัตย์เพราะไม่พร้อมสามัคคี	ศิษย์ดีเป็นเกียรติแก่ครูบาอาจารย์
	คนเกียจคร้านมักกินแล้วนอน	ข้าราชการดีเป็นศรีแก่พระราชา
	คนอยู่ในชาติตระกูลอันประเสริฐถ้าไม่ได้รับการสั่งสอนถือว่าเป็นผู้ประมาท	ศีลดี วัตรปฏิบัติดีเป็นศรีแก่สมณะ บุตรเป็นศรีแก่บิดามารดาบุรุษควรมีวิชาความรู้ สตรีควรมีความซื่อสัตย์
	ผจญคนร้าย คนต่ำช้า เมื่อแรกให้ปลอบประโลม ถ้าไม่เชื่อฟังก็อย่าไว้วางใจเพราะผู้นั้นไม่ใช่คนดี	

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
ตนที่ ๗	**อุดร**	**อุดร**
ผู้ที่เย่อหยิ่งถือตนจะสูญเสียเกียรติยศ	ถ้าต้องการรู้ขนาดตัวช้าง ให้วัดรอยเท้า	ตมเกิดจากน้ำ เมื่อตมติดตามร่างกายก็ต้องล้างออกด้วยน้ำ
ผู้ที่มากด้วยเล่ห์มิตรจะหนีหาย	ถ้าต้องการรู้ความลึกของสระให้ชักก้านบัวขึ้นดู	เกลือเกิดจากน้ำ เมื่อถูกน้ำก็จะละลาย
ผู้ทะนงตนทำการอันตรายบรรดาญาติจะห่างหาย	ถ้าอยากรู้จักลักษณะของครูให้ดูลูกศิษย์	จะดี จะร้าย ก็ด้วยเพราะคำพูด
ผู้ที่มีจิตมุ่งร้ายเบียดเบียนทรัพย์ผู้อื่นพระธรรมจะไม่คุ้มครอง	ถ้าอยากรู้จักว่าเป็นคนจนหรือคนรวย ให้ดูจากการสนทนา	บาป บุญ เกิดจากเจตนาตน
คนใจคดมากด้วยมารยาวิชาความรู้จะหาย	เมื่อทำร้ายใครคิดว่าไม่มีใครรู้แต่เทวดารู้	คนฉลาดพิจารณาได้จากการสนทนา
ผู้ตระหนี่หวงแหนทรัพย์สินจะไม่มีความสุข	ในโลกนี้ คนที่ทำความดีเป็นนิตย์จะมีความสุข	น้ำตื้นลึกพิจารณาจากก้านบัว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
พระราชาผู้มีอำมาตย์เย่อหยิ่งจะเกิดภัยแก่ราชสมบัติ	รักใดๆ ในโลกไม่เท่ารักตนเอง	คนดี คนชั่ว ผู้คนจะกล่าวขานไปทั่ว
ตนที่ ๘ เมื่อเข้าเฝ้าพระราชาให้มีความจงรักภักดี	**อิสาร** ทรัพย์สมบัติที่สะสมนั้นหากเก็บหอมรอมริบไว้ทรัพย์นั้นจักเพิ่มพูน	**อีสาน** หญิงรูปชั่วแต่กิริยาอ่อนหวาน มีความรู้ ช่างเจรจา หญิงนั้นประเสริฐ
เมื่อคบมิตรให้ซื่อตรง	หนุ่มสาวเมื่อยังเยาว์วัยนั้นย่อมงดงาม	หญิงมีรูปโฉมงามเป็นทรัพย์
เมื่อคบศัตรูให้ระวังตัว	พระธรรมคำสอนนั้นช่วยให้พึงระมัดระวังสำรวมอินทรีย์	หญิงรูปชั่วแต่กิริยาอ่อนหวาน มีความรู้ ช่างเจรจา หญิงนั้นประเสริฐ
คบขุนนางให้พิจารณาตามยศถาบรรดาศักดิ์	สิ่งร้ายและดีอย่าพึงคำนึงถึง	คนพาลนับพันก็ไม่อาจเปรียบนักปราชญ์อันประเสริฐ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ฉันท์อัษฎาพานร	อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕	พระโพธิสัตว์โกสามภิน
คบคนโลภต้องให้ทรัพย์	การพ้นทุกข์ พ้นความเดือดร้อน และพ้นความตาย มีแต่พระนิพพาน	ชายมีโภคทรัพย์มากนั้นเป็นมงคล
คบญาติอย่าหยิ่ง	ชายที่รูปงาม ความงามนั้นไม่จีรัง สติปัญญานั้นย่อมดีกว่ารูป	ชายมีรูปงามไม่ประเสริฐเท่ามีวิชาความรู้
คบครูอาจารย์ให้ยำเกรงและเคารพ	ปัญญาเป็นสิ่งประเสริฐกว่าสิ่งใด หากใครมีปัญญาย่อมพ้นสังสารวัฏ	สัตว์สี่เท้าจะงามเมื่ออ้วนพี
คบนักปราชญ์ให้ระวังคำพูด	หญิงที่งามแต่รูป ความงามนั้นไม่จีรังเปรียบเหมือนดอกทองหลางซึ่งสีสวยงามแต่ไม่กลิ่น	คนงามเมื่อแต่งกาย นักบวชงามเมื่อออดอาหาร
ถ้าคบคนทุโง่เง่า สิ่งใดพอคล้อยตามได้ก็อย่าขัด	หญิงงามพอประมาณ หากปรนนิบัติดูแลสามีย่อมเป็นที่สรรเสริญ	หญิงงามแต่ไร้น้ำใจ ไร้มารยาท ชอบในบุรุษหญิงนั้นไร้ประโยชน์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากตารางข้างต้น พบว่ามีคำกล่าวของวานรหลายข้อคล้ายคลึงกันทั้ง ๓ ฉบับ เช่น

ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน วานรตนที่ ๑ กล่าวว่า ผู้เพียรพยายามท่องตำราจะมีความรู้ อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕ วานรทิศบูรรพกล่าวว่า ผู้ร่ำเรียนฝึกวิชาจะมีความรู้เป็นอาภรณ์ พระโพธิสัตว์โกสามภิน วานรทิศบูรพาว่า ผู้ที่ร่ำเรียนมีความรู้ซึ่งเหมือนเครื่องประดับอันเป็นมงคล

ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน วานรตนที่ ๓ กล่าวว่า เอาชนะคนโลภด้วยการให้ทรัพย์ อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕ วานรทิศพายัพ ถ้าผจญกับคนตระหนี่อย่าตระหนี่ตาม พระโพธิสัตว์โกสามภิน วานรทิศอาคเนย์กล่าวว่า คบคนตระหนี่อย่าตระหนี่ตามต้องให้ทรัพย์

ฉันท์อัษฎาพานร วานรตนที่ ๓ ขุดสระให้ได้น้ำต้องขุดให้ลึก อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕ วานรทิศพายัพกล่าวว่า ขุดบ่อต้องเห็นน้ำขังจึงจะได้น้ำมาก พระโพธิสัตว์โกสามภิน วานรทิศอาคเนย์กล่าวว่า ขุดสระเพื่อให้ได้น้ำต้องขุดให้ลึก

คำกล่าวบางข้อในฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพนคล้ายคลึงกับ อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕ หรือพระโพธิสัตว์โกสามภิน ฉบับใดฉบับหนึ่ง เช่น

ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน วานรตนที่ ๓ กล่าวว่า โคดื้อต้องใช้หญ้าอ่อนหลอกล่อ พระโพธิสัตว์โกสามภิน วานรทิศอาคเนย์กล่าวว่า ถ้าจะสอนวัวดื้อใช้หญ้าอ่อนเป็นเหยื่อ ฉันท์อัษฎาพานร วานรตนที่ ๖ กล่าวว่า คนในโลกนี้ไม่อาจพ้นความตายได้ พระโพธิสัตว์โกสามภิน วานรทิศทักษิณกล่าวว่า ไม่มีใครหนีความตายได้

ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน วานรตนที่ ๔ กล่าวว่า วิชาความรู้อยู่คู่กับผู้ที่หมั่นเพียรท่องจำ อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕ วานรทิศบูรรพกล่าวว่า คนที่หมั่นเพียรเรียนรู้ทุกวันความรู้นั้นจะยั่งยืนเพราะว่าเพียรเป็นนิจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน วานรตนที่ ๔ กล่าวว่า วาจาสัตย์อยู่คู่กับคนละอายบาป อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕ วานรทิศบูรรพกล่าวว่า ความสัตย์จะยั่งยืนเพราะผู้สุจริตกลัวความผิด

ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน วานรตนที่ ๔ กล่าวว่าวงศ์ตระกูลจะอยู่ยืนนานเพราะรักญาติเสมอตน อัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕ วานรทิศบูรรพกล่าวว่า วงศ์ตระกูลจะยั่งยืนได้ด้วยผู้สืบตระกูลป้องกันอันตรายรักษาตระกูลตน

จากการเปรียบเทียบเห็นทั้ง ๓ เรื่องนี้มีสุภาษิตที่ตรงกัน ที่ต่างกัน และที่คล้ายคลึงกันแต่แตกต่างตรงรายละเอียดทำให้เชื่อว่าอาจใช้สุภาษิตจากแหล่งที่มาทั้งร่วมกันและต่างกัน

นอกจากนี้สุภาษิตในอัษฎาพานร สมุดไทยดำ เลขที่ ๕ ยังมีบางบทเหมือนกับสุภาษิตในโคลงโลกนิติ เช่น

๏ ว่าถ้าประมาณช้าง ว่าสูงต่ำสักเท้าใด
ให้วัดรอยอันเอยียบไว้ จึ่งรู้ลักษณหัฐี
๏ ถ้าว่าประมาณน้ำนั้น อันตื้นภุกในสระสี
ให้ชักก้ารบัวรี จรึ่งจรู้จักอาการ
๏ ถ้าว่าใคร่รู้จัก ลักษณพระอาจารย์
ให้ดูลูกสิษยสาร ร่ำเรียญรู้พาที
๏ ถ้าจะใคร่รู้จักคน ว่าเข็ญใจฤๅมั่งมี
ให้ฟงงเซาพาที อันเล่าภฺาๆกันไปมา

(อัษฎาพานร สมุดไทย เลขที่ ๕ หน้าปลาย: ๑๕๙-๑๖๐)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โคลงโลกนิติว่า

๏ วัดช้างเบื้องบาทรู้ จักสาร
วัดอุทกชักกมุทมาลย์ แม่นรู้
ดูครูสดับโวหาร สอนศิษย์
ดูกระกูลเผ่าผู้ เพื่อด้วยเจรจา

(ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๔๓: ๑๔๕)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าเรื่องฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน อัษฎาพานร สมุดไทยดำเลขที่ ๕ พระโพธิสัตว์โกสามภิน และโคลงโลกนิติมีสุภาษิตอยู่ในชุดเดียวกัน ดังนั้น วรรณกรรมสุภาษิตของไทยจึงน่ามีความสัมพันธ์กัน

ในการศึกษาฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน เมื่อเทียบกับต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำ เส้นรง และฉบับพิมพ์แล้วพบว่ามีความแตกต่างกันในเรื่องคำหลายประเด็น มีรายละเอียดดังนี้

เปรียบเทียบคำในฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน
ฉันท์อัษฎาพานร สมุดไทยดำเลขที่ ๖ และฉันท์อัษฎาพานร ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๔

ตารางที่ ๒ การสะกดต่างกันทั้ง ๓ คำ

จารึก	ตัวเขียน	พิมพ์
ฆอต้งง	ฆอตั้ง	ขอตงง
เสดจ์	เสดจ	เสด็จ
เสนห	เสน่ห	เสน่ห์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๓ การสะกดต่างกันบางคำ

จารึก	ตัวเขียน	พิมพ์
เกียรดิ์ยศ	เกียรดยศ	เกียรติยศ
ตระบัด	ตระบัตร	ตระบัด
เฉิดฉาย	เฉิดฉาย	เฉอดฉาย
กะลำภร	กะลำภร	กระลำภร
เชิญ	เชิญ	เชอญ
จำเนียร	จำเนียร	จำเนียน
ปฤษนา	ปฤษนา	ปฤษณา
ตระโบม	ตระโบม	ตระบม
เลิอศ	เลอศ	เลอศ
คันฐี	คัณฐี	คันฐี
ตระกูล	กระกูล	ตระกูล
อิษฎิ	อิษฎิ	อิษฎิ
อภิปราย	อพิปราย	อภิปราย
สรรเสริญ	สรรเสิญ	สรรเสอญ
กฤป	กฤบ	กฤบ
จำเริญ	จำเรอญ	จำเริญ
ภๅ	ฤๅ	ภๅ
ประกอป	ประกอบ	ประกอป
รังร้าย	รังร้าย	รงงร้าย
เบียน	เบียน	เบียฬ
เสถียน	เสถยร	เสถียน
ธรรมิค	ธรรมิค	ธรรมิก
พิเศศ	พิเศศ	พิเศษ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๓ (ต่อ)

จารึก	ตัวเขียน	พิมพ์
รศ	รศ	รส
สวัดิราช	สวัดิราช	สวัสดิราช
นิดิ	นิดิ	นีติ
สรมุทร	สรมุทร	สมุท
บิณฑ	บิณฑ	ปิณฑ
นองนันต	นองนันต	นองนันต์

ตารางที่ ๔ การสะกดต่างกันภายในฉบับเดียวกัน

จารึก	ตัวเขียน	พิมพ์
นองนันด นองนันต		
สถิดย สถิต		สถิตย สถิตย์
แด่ แต่		
สังวัทยาย สังวัชยาย	สังวัทยาย สังวัชยาย	
สมเดจ สมเดจ์	สมเดจ สมเดจ์	
ทั้ง ทัง	ทง ทัง	
	บีทา บิทา	บีฑา

ตารางที่ ๕ มีจำนวนคำไม่เท่ากัน

จารึก	ตัวเขียน	พิมพ์
พระบาทธปันโภ	พระบาทธปันโภ	พระบาทปันโภ
ภูมิศราชราเชา	ภูมิศราชราเชา	ภูมิศราเชา
นรโลกยกล่าวฉิน	นรโลกยกล่าวฉิน	นรโลกกล่าวฉิน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๖ ใช้คำต่างกัน

จารึก	ตัวเขียน	พิมพ์
นมัสการ	นมัสการ	มนัสการ
หม่นหมอง	หม่นหมอง	หม่องหมอง
เลงมล	เล็งแล	เล็งมูล
แครงเครียว	เครงเครียว	แครงเครียว
สาธร	สาธร	สถาพร
ประหยัด	ประหยับ	ประหยัด
คิดแถลง	คิดแคลง	คิดแถลง
กล่าวแก้ว	กล่าวแก้ว	กล่าวแล้ว
มากตาม	มากคาม	มากตาม

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นความแตกต่างในหลายๆ ด้าน ดังนี้

ในตารางที่ ๒ สะกดต่างกันทั้ง ๓ คำ คำคำเดียวกันแม้จะสะกดต่างกัน ก็ไม่ได้ทำให้ความหมายของคำแตกต่างกันไปด้วย ดังนั้นคำที่สะกดแตกต่างกันเหล่านี้จึงไม่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในด้านความหมายหรือการตีความแต่อย่างใด

ตารางที่ ๓ สะกดต่างกันบางคำ วิธีที่ทำให้มีการสะกดแตกต่างกันมีทั้งการใส่หรือไม่ใส่สระ เช่น คำว่า “เฉิดฉาย” กับ “เฉอดฉาย” ใส่หรือไม่ใส่ตัวการันต์ เช่น คำว่า “อินทรีย” กับ “อินทรีย์” และ “นองนันต” กับ “นองนันต์” ทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงตัวพยัญชนะต้น เช่น คำว่า “อภิปราย” กับ “อพิปราย” และ “ฤๅ” กับ “ภฤๅ” เปลี่ยนแปลงสระ เช่น คำว่า “ตระโบม” กับ “ตระบม” และ “ปฤษณา” กับ “ปฤษนา” เปลี่ยนแปลงตัวสะกด เช่น คำว่า “ประกอป” กับ “ประกอบ” และ “พิเศศ” กับ “พิเศษ” แม้ว่าคำบางคำจะสะกดต่างกันไปได้หลายรูปแบบ ก็ไม่ได้ทำให้ความหมายของคำนั้นๆ แตกต่างกันไปด้วย ดังนั้นคำที่สะกดแตกต่างกันเหล่านี้จึงไม่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในด้านความหมายหรือการตีความแต่อย่างใด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ ๔ การสะกดต่างกันภายในแหล่งที่มาเดียวกัน พบว่าคำบางคำที่พบมากกว่า ๑ ที่ในเนื้อหาที่มาจากสำนวนเดียวกันมีการสะกดแตกต่างกัน แต่ความหมายของคำก็ยังคงเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงจึงไม่ทำให้เกิดความแตกต่างในด้านความหมายหรือการตีความในภาพรวมแต่อย่างใด

ตารางที่ ๕ มีจำนวนคำไม่เท่ากัน แม้จะเป็นวรรคเดียวกันแต่ก็ยังมีคำบางคำที่เพิ่มขึ้นมาส่งผลให้วรรคเดียวกันมีจำนวนคำที่ต่างกัน อย่างไรก็ตามคำที่เพิ่มมานั้นไม่ได้ส่งผลต่อความหมายหรือการตีความในภาพรวมแต่อย่างใด เพราะคำเหล่านั้นไม่ใช่คาหลักหรือคำสำคัญที่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความหมาย

ตารางที่ ๖ มีการเลือกใช้คำต่างกัน ความแตกต่างในลักษณะนี้ไม่ส่งผลต่อการตีความบางส่วน เช่น ตัวอย่างแรกที่ว่า “**นมัสการ**” จากจารึก และจากต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำเส้นรง และ “**มนัสการ**” จากฉบับพิมพ์ มีความหมายโดยบริบทตีความได้ว่า การทำสักการะ การบูชา ซึ่งไม่ได้ส่งผลต่อการตีความในเรื่อง

หรือคำว่า “**สาธร**” จากจารึก และจากต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำเส้นรง และ “**สถาพร**” จากฉบับพิมพ์ มีความหมายว่า สถาพร ยืนยง มั่นคง คำว่า สาธร ไม่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิต พบแต่คำว่า สาทร แปลว่า เอื้อเฟื้อเอาใจใส่ ความหมายของคำทั้งสองนี้ตีความได้ในทางดีที่ ความจำเริญรุ่งเรือง ไม่ได้ส่งผลต่อการตีความในเรื่อง

นอกจากนี้ยังพบคำที่มีผลต่อการตีความ คำว่า “**คิดแถลง**” จากจารึก และจากฉบับพิมพ์ และ “**คิดแคลง**” จากต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำเส้นรง คำว่า แคลง หมายถึงความสงสัย ส่วนคำว่า แถลง หมายถึง บอก เล่า หรือแจ้งให้ทราบเป็นทางการ การเลือกใช้คำที่แตกต่างกันมีผลต่อการตีความ เมื่อพิจารณาจากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น ตีความได้ว่าคิดด้วยความสงสัย หรือคิดที่จะกล่าวแจ้งบอกต่อให้ทราบ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เรื่องฉันท์อัษฎาพานรในจารึกวัดพระเชตุพน ต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำเส้นรง และฉบับพิมพ์นั้นมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน ได้แก่ การสะกดคำจำนวนคำ การเลือกใช้คำ ความแตกต่างส่วนใหญ่ไม่ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านความหมาย หรือส่งผลให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจต่างกันมากนัก มีเพียงการเลือกใช้คำแตกต่างกัน ที่ส่งผลให้ความหมายโดยรวมผิดแปลกออกไป ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากคำที่แตกต่างกันนั้นเป็นคำหลัก ซึ่งการใช้คำต่างกันพบน้อยมากในฉันท์อัษฎาพานร

คำในฉันท์อัษฎาพานรมีที่มาจากแหล่งข้อมูลทั้ง ๓ แหล่งแตกต่างกันอาจเป็นที่การคัดลอกเพราะผู้คัดลอกเป็นคนละคนกันหรือเดิมบางสำนวนมีการถ่ายทอดทางมุขปาฐะ จึงทำให้เกิดความแตกต่างกันอยู่บ้าง ส่วนในฉบับเดียวกันมีการสะกดคำคำเดียวกันต่างกันเนื่องจาก ๒ กรณี กรณีแรกเพราะมีผู้จารึกหลายคนดังปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพน กรณีที่ ๒ แม้มีผู้จารึกคนเดียวแต่เนื่องจากคำนึงถึงเสียงอ่านเป็นหลักดังปรากฏในฉบับตัวเขียนทั้งสองฉบับ ส่วนในฉบับพิมพ์นั้นที่มีการสะกดคำคำเดียวกันต่างกันอาจเป็นเพราะคัดลอกมาจากต้นฉบับอื่น ซึ่งไม่ใช่จารึกและฉบับตัวเขียนทั้งสองฉบับข้างต้น

วรรณกรรมที่มีเนื้อหาว่าด้วยวานรซึ่งเป็นเทวดาแปลงกายมาแสดงสุภาษิตให้พระราชาเกิดปัญญานั้นมีหลายสำนวน เท่าที่พบในขณะนี้มีเรื่องพระโพธิสัตว์โกสามภิน ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน และเรื่องอัษฎาพานร สมุดไทยดำเลขที่ ๕ แม้ทั้ง ๓ สำนวนจะมีโครงเรื่องเหมือนกันแต่มีการใช้ถ้อยคำต่างกัน สุภาษิตของวานรพฤกษเทวดามีทั้งที่คล้ายกันและต่างกัน สำนวนที่ใช้ชื่อว่า “พระโพธิสัตว์โกสามภิน” เน้นความสำคัญของพระราชา ส่วนสำนวนที่ใช้ชื่อว่า “อัษฎาพานร” แสดงความสำคัญของวานรผู้กล่าวสุภาษิต อย่างไรก็ตามวรรณกรรมทั้ง ๓ สำนวนนี้น่าจะมีความเกี่ยวข้องกันในด้านที่มาของโครงเรื่อง ส่วนสุภาษิตอาจจะประมวลมาจากสุภาษิตที่รู้จักแพร่หลายในสังคมไทยอยู่แล้วซึ่งมีที่มาจากแหล่งต่างๆ กัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ ๔

ฉันท์อัษฎาพานรกับพระมหากษัตริย์

เรื่องที่จารึกในวัดพระเชตุพนนั้นเป็นเรื่องที่มุ่งแสดงความรู้ทั้งในเรื่องโบราณคดี วรรณคดี ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม สุขอนามัย และเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตน ฉันท์อัษฎาพานรเป็นจารึกในหมวดสุภาษิตซึ่งเป็นตัวแทนของบรรทัดฐานที่สังคมในสมัยนั้นต้องการให้ชนชั้นปกครองมีวัตรปฏิบัติไปในทางที่ถูกต้องดีงาม สาระสำคัญของฉันท์อัษฎาพานรเน้นให้กษัตริย์หรือผู้ปกครองประเทศปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ ถ้าปฏิบัติหน้าที่อย่างถึงพร้อมและมีธรรมะในการบำเพ็ญกรณียกิจทั้งปวงก็ย่อมยังประโยชน์สุขแก่อาณาประชาราษฎร์และประเทศชาติบ้านเมือง นอกจากนี้ความเป็นพระราชาหรือกษัตริย์ที่สมบูรณ์ต้องประกอบด้วยพระราชอำนาจ อาจแสดงด้วยพระองค์เองหรือใช้สัญลักษณ์แสดงพระราชอำนาจแทนพระองค์ในการปกครองบ้านเมือง ฉันท์อัษฎาพานรมีความสัมพันธ์กับพระมหากษัตริย์โดยพิจารณาจากสุภาษิตและเครื่องราชูปโภค ดังต่อไปนี้

สุภาษิตในฉันท์อัษฎาพานร

สังคมไทยนับตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงความเป็นธรรมราชาของผู้ปกครองในสมัยนั้น ดังปรากฏหลักฐานในจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ (ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย, ๒๕๑๕: ๘-๙) ตอนหนึ่งว่า

> ...ในปากประตูมีกะดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยความ เจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวถึงเจ้าขุนบ่ไร้ ไปลั่นกะดิ่งอันท่านแขวนไว้ [...] พ่อขุนพระรามคำแหงนั้นหาเป็นท้าวแก่พระยาไทยทั้งหลาย หาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลาย ให้รู้บุญรู้ธรรมแท้ แต่คนอันมีในเมืองไทย ด้วยรู้ด้วยหลวก ด้วยแกล้วด้วยหาญ ด้วยแคะด้วยแรง หาคนจักเสมอมิได้ อาจปราบฝูงข้าศึก มีเมืองก้วางช้างหลายปราบเบื้องตะวันออก [...] ปลูกเลี้ยงฝูงลูกบ้านเมืองนั้นด้วยชอบธรรมทุกคน

พ่อขุนรามคำแหงโปรดให้แขวนกระดิ่งไว้ที่ประตูพระราชวัง เพื่อให้ประชาชนผู้ที่มีเรื่องเดือดร้อนไปสั่นกระดิ่ง พระองค์จะไต่สวนให้ความช่วยเหลือ พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถและปกครองบ้านเมืองโดยธรรม ในสมัยอยุธยา ถึงแม้ว่าพระมหากษัตริย์จะมีพระราชอำนาจตาม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ระบอบเทวราชา หากแต่องค์พระมหากษัตริย์สามารถใช้พระราชอำนาจของพระองค์ด้วยคุณธรรม ดังที่ปรากฏในเรื่อง ยวนพ่าย ความว่า

ทศกุศลในสาครแท้ ทศธรรม์
ทศกุศลทศกษิณ สืบส้าง
ทศบารมีสรร เพชญก่อ กลพ่อ
ทศโกรธพระเจ้ามล้าง เน่งนอน

(กรมศิลปากร, ๒๕๒๙: ๓๑๓)

กล่าวยอพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าพระองค์เป็นผู้รอบรู้ในหลักกุศลกรรมบท ๑๐ ทศพิธราชธรรม ทศบารมี และทรงปฏิบัติในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

สมัยธนบุรีมีวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติเพื่อเชิดชูพระเกียรติ และความเป็นธรรมราชาของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ดังในเรื่องโคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ความว่า

๏ พระมามอบชีพช้อน ชีพิต
อวยโภชนทานอุทิศ ทั่วได้
อเนกบริจาคนิตย์ สนองสาส นานา
ธรณิดหวาดไหวไหว้ เชิดชี้ชมผล ฯ
๏ พระคุณอเนกเถ้า สยมภู
ยกหมู่นรชนชู ชีพไว้
ทรงธรรมิกราชตรู ตราโลก
เป็นมกุฎแก่นไท้ ทั่วท้าวฤๅเสมอ ฯ

(กรมศิลปากร, ๒๕๓๘: ๓๑๓)

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ภาพพระมหากษัตริย์ที่กวีพรรณนาก็ยังคงเป็นผู้นำที่ทรงธรรม ดังเช่นในโคลงดั้นปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนกล่าวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงทำนุบำรุงแผ่นดินให้เป็นสุข ประกอบด้วยทศพิธราชธรรม จักรพรรดิวัตรและราชสังคหวัตถุ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ พระผดุงธรรมทศค้า ขัตติยวัตร แสวงเอย
องค์สุทัศน์จักรพรรดิคือ คู่ท้าว
อธรรม์อสัตย์สลัด สละละ ล่วงแฮ
บาปสร่างบุญสร้างอคร้าว ครุ่นครา [...]
๏ ไป่เว้นวิธีราชทั้ง ทศธรรม์ ถ้วนนา
ประฏิบัติทั่วเลบงบูรพ์ แบบไว้
สงเคราะห์อเนกอนรรตค์ เนืองนาคะ ราฤๅ
สังคฤห์พัษดุ์ไท้ตั้ง แต่งสรรค์ [...]
๏ กรรมบถทศภาคยไท้ ทำนุก นิตย์นา
บุญสืบบาปสร่างกษัย เสื่อมมล้าง
จักรพรรดิวรวัดยุกดิ หย่างราช เพรงพ่อ
ทวาทศท่านสร้างถ้วน ทกวัน [...]
๏ จักรพรรดิวัตโปรดสร้าง ส่ำสม สิ้นเฮย
ทวาทศพิธไพบูลย์ บอกแจ้ง
พระยิ่งพระยศอุดม ดาลเกรอก เกียรดฤๅ
ร้อยโลกย์ฤๅรู้แล้ง เลื่องคุณ

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, ๒๕๕๕: ๓๐๘-๓๑๔)

ในฉันท์อัษฎาพานรกวีกล่าวถึงราชธรรมซึ่งพระราชาพึงมี ดังนี้

๑. ทาน คือ การให้ การสละสิ่งของของตน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างเต็มใจ ธรรมข้อนี้เป็นจริยาวัตรที่กษัตริย์ละเลยไม่ได้

๏ ประกอบทังมุทุตา กรุณาและปรานี
สังวรอินทรีย สุทธศีลไทยทาน

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๒)

จริยวัตรที่พระมหากษัตริย์พึงประพฤติปฏิบัตินอกจากการให้ทานแล้ว กวียังได้กล่าวถึงการมีพรหมวิหารและศีลควบคู่ไปด้วยซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๒. ศีล คือ ความประพฤติดีงาม

๏ ส่วนศุขยืนยาว ประกอปกับนราอัน
ศีลาธราธรรม์ สวภาพสัดชน
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๕)

การดำรงชีวิตอย่างมีความสุขที่ยั่งยืนนั้นต้องมีศีลซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา

๓. มัททวะคือ ความอ่อนโยน การปฏิบัติตนด้วยความสุภาพอ่อนโยน

๏ ผจญคนอันใจสา ธุสุจริตเอียดอาย
กล่าวเกลี้ยงแลอภิปราย คือความเสน่หไม้ตรี
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๔)

ความสุภาพ อ่อนโยน เป็นหลักธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคม ฉันท์อัษฎาพานรกล่าวว่าผู้เป็นกษัตริย์ต้องใช้ความสุภาพอ่อนโยนต่อบุคคลอื่น โดยเฉพาะคนดีเพื่อผูกไมตรี

๔. อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ

๏ ให้เอาด้วยโกรธา คือดั่งเพลิงอันลุกลาม
อย่างเกลี้ยงอย่ากล่าวความ อันดีต่อใช่คนดี
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๗)

ความโกรธจะไม่พึงเกิดกับบุคคลผู้มีใจอ่อนโยนสุภาพ ความโกรธ เปรียบดังเพลิงที่เผาไหม้ลุกลามมิใช่เพียงแต่ภายในใจตน หากแต่ยังลุกลามไปยังผู้อื่น

๕. ความซื่อสัตย์ หมายถึง ประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดทรยศ ไม่คดโกงหลอกลวง ในฉันท์อัษฎาพานรกล่าวถึงความซื่อสัตย์ไว้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ หนึ่งสัตยวาที สจิรสถิตยบคลาดคลาย
แก่คนผู้เอียดอาย ไภยภิตบาบี
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๒๑)

ราชธรรมทั้ง ๕ ข้อนี้อยู่ในหลักทศพิธราชธรรม คือ การประพฤติธรรม ๑๐ ประการ ปรากฏอยู่ในพระสุตันตปิฎก ขุททกนิกาย อสีตินิบาตชาดก เรื่อง มหาหังสชาดก พระเจ้าสัญญมนะได้กล่าวถึงราชธรรม ๑๐ ประการให้แก่พระยาหงส์ฟัง ความว่า

> ดูกรพระยาหงส์ เราพิจารณาเห็นชัดซึ่งอายุอันเป็นอนาคตยังยืนยาวอยู่เราตั้งอยู่แล้วในธรรม ๑๐ ประการ จึงไม่สะดุ้งกลัวปรโลก เราเห็นกุศลธรรมที่ดำรงอยู่ในตนเหล่านี้ คือ ทาน ศีล การบริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยนความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน ความไม่พิโรธ แต่นั้นปิติและโสมนัสไม่ใช่น้อยย่อมเกิดแก่เรา
> (พระไตรปิฎก ฉบับหลวง, ๒๕๒๕: ๕๒๔๐)

๖. ปุริสเมธะ คือ ฉลาดบำรุงข้าราชการ

๏ โคใดอันแรงเกียจ บมิเอื้อมิอาไล
เล้าแหล่งแลวางไป ประเจียกจากคณาเนา
๏ ลวงเล่หกลเกลียง อันอ่อนงามและตรูเตรา
ตฤบตฤณจับเอา ก็จได้ด้วยง่ายดาย
๏ ผจญคนอันใจสา ธุสุจริตเอียดอาย
กล่าวเกลี้ยงแลอพิปราย คือความเสน่หไม้ตรี
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๒-๑๔)

เมื่อโคดื้อดึงหรือพยศจำต้องหลอกล่อด้วยหญ้าอ่อนเพื่อให้โคนั้นทำงานเช่นเดียวกับการเลี้ยงดูข้าราชการให้เหมาะสมและสามารถทำงานให้ถูกต้องและดีงามเพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง พระมหากษัตริย์จำต้องรู้จักข้าราชบริพารของพระองค์ ทำงานที่เหมาะสมความกับสามารถของบุคคลเหล่านั้น หากเกิดอุปสรรคขัดข้องก็ต้องมีวิธีการจัดการแก้ไขให้งานดำเนินลุล่วงด้วยดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปุริสเมธะ อยู่ในหลักธรรม ราชสังคหวัตถุ คือ หลักการสงเคราะห์ประชาชนของพระราชา มี ๔ ประการ มีที่มาจากพระสุตันตปิฎก ได้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ควรปฏิบัติตามความว่า

> พระราชาผู้ประกอบด้วยธรรมเช่นฤาษี ชำนะแผ่นดิน อันประกอบด้วยหมู่สัตว์เจริญรอยตามกัน บูชายัญเหล่าใด คือสัสสเมธ ความทรงพระปรีชาในการบำบุงพืชพันธุ์ ธัญญาหาร ปุริสเมธ ทรงพระปรีชาในการเกลี้ยกล่อมประชาชน สัมมาปาสะมีพระอัธยาศัย ดุจบ่วงคล้องน้ำใจประชาชน วาชเปยยะ มีพระวาจาเป็นที่ดูดดื่มน้ำใจคน ซึ่งมีผลคือทำให้นครไม่ต้องมีลิ่มกลอน
>
> (พระไตรปิฎก ฉบับหลวง เล่มที่ ๒๘, ๒๕๒๐: ๙๑)

๗. ว่าด้วยการสงเคราะห์ โดยการห้ามปรามการกระทำที่ไม่เป็นธรรม

๏ ว่ากรุงพิภพใด	แลมนตรีกะลำภร
บีทานรากร	นรราษฎร์ฉุกเฉา
๏ ดั่งฤาและพระบาท	ภูมิศราชราเชา
เว้นจากนราเนา	นรโลกยกกล่าวฉิน

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๖-๑๗)

สุภาษิตนี้มุ่งเน้นจักรพรรดิวัตร ข้อ ๘ กล่าวคือ พระมหากษัตริย์จำต้องดูแลข้าราชบริพารของพระองค์ให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อตรง มุ่งเน้นความสุขของราษฎรและบ้านเมืองเป็นสำคัญ หากบ้านเมืองใดข้าราชการเบียดเบียนประชาชน บ้านเมืองนั้นก็จะพบแต่ความวุ่นวายถูกติฉิน

จักรพรรดิวัตร เป็นหลักธรรมของพระจักรพรรดิมีที่มาจาก พระสุตันตปิฎก ฑีฆนิกาย ปาฏิวรรค จักกวัตติสูตร ประกอบด้วยหลักธรรม ๑๐ ประการ ความว่า

> พระราชา . พระพุทธเจ้าข้า ก็จักกวัตติวัตรอันประเสริฐนั้นเป็นไฉน ? ราชฤาษี . ดูกรพ่อถ้าเช่นนั้นพ่อจงอาศัยธรรมเท่านั้นสักกระธรรม ทำความเคารพธรรมนับถือธรรม บูชาธรรม ยำเกรงธรรมมีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จงจัดการรักษา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ป้องกันและคุ้มครองอันเป็นธรรมในชนภายใน ในหมู่พลในพระมหากษัตริย์ผู้เป็นอนุยนต์ ในพวกพราหมณ์และคฤหบดี ในพวกชาวนิคมและชาวชนบททั้งหลาย ในพวกสมณพราหมณ์ ในเหล่าเนื้อและนกดูกรพ่อ การอธรรมอย่าให้มีได้ในแว่นแคว้นของพ่อเลย ดูกรพ่อ อนึ่งบุคคลเหล่าใดในแว่นแคว้นของพ่อไม่มีทรัพย์พ่อพึงให้ทรัพย์แก่บุคคลเหล่านั้นด้วย ดูกรพ่ออนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใดในแว่นแคว้นพ่อ งดเว้นจากความเมา และความประมาท ตั้งตนอยู่ในขันติและโสรัจจะ ฝึกตนแต่ผู้เดียวสงบตนแต่ผู้เดียว ให้ตนดับกิเลสอยู่แต่ผู้เดียว พึงเข้าไปหาสมณะพราหมณ์เหล่านั้น

(พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑, ๒๕๒๐: ๓๕)

๘. อมัจจพละ

๏ จักเสพด้วยเสนา บดีพิริโยกรม
พิจารณจงสม ยศศักดิมนตรี

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๑๙)

เมื่อต้องการให้ข้าราชการทำงานใดๆ พระมหากษัตริย์พึงต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ และของบุคคลนั้นๆ เป็นสำคัญ จะทำให้การบริหารบ้านเมืองดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์ด้วยเพราะพระมหากษัตริย์ทรงมีข้าราชการที่ปรึกษาบริหารงานที่มีความสามารถ

๙. อภิชัจจพละ

๏ วิทธยางคจักสถิต สิทธิศิลปเพริดพราย
สพสาตรทังหลาย บริบูรรณพูนมี

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๑)

กษัตริย์จะต้องมีความรู้ในด้านศาสตร์ต่างๆเพื่อที่จะนำเอาความรู้เหล่านั้นมาปกครองบ้านเมือง หรีด เรืองฤทธิ์ (๒๕๑๓: ๑๓๙-๑๔๑) กล่าวว่า ศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการเป็นความรู้ที่สำคัญและจำเป็นสำหรับที่ผู้จะเป็นกษัตริย์อันประกอบไปด้วยความรู้ที่ศึกษา ๑๘ประการ คือ ยุทธศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ วาณิชยศาสตร์ อักษรศาสตร์ นิรุกติศาสตร์คณิตศาสตร์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โชติยศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โหราศาสตร์ เวชศาสตร์ สัตวศาสตร์ เหตุศาสตร์ โยคศาสตร์ ศาสนศาสตร์ คันธัพพศาสตร์ และฉันทศาสตร์

๑๐. ปัญญาพละ

๏ ตระบัดก็เพญภูล จำรูญพุทธเพทางค์
ปัญญาญาณก็เกิดกลาง กมลจิตรเพริดพราย
๏ วิทยาธราดูลย คุณกษัตรเหลือหลาย
เพราะเทพดาถวาย ก็ประสิทธิสมบูรณ
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๙-๑๐)

พระเจ้าทฤพราชเป็นกษัตริย์ที่เขลา จนต้องถูกขับไล่ออกจากเมือง เมื่อได้ฟังคำกล่าวของวานรทั้ง ๘ แล้วก็บังเกิดปัญญา ปัญญาเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการปกครองบ้านเมือง ในพระพุทธศาสนาหลักธรรมที่ว่าด้วยเรื่องปัญญาปรากฏอยู่ในหลายหลักธรรม เช่น ไตรสิกขา บารมี ๑๐ พละ ๕ และอริยทรัพย์ เป็นต้น

ราชธรรมทั้ง ๓ ข้อ คือ อมัจจพละ อภิชัจจพละ และปัญญาพละอยู่ใน ขัตติยพละ พระพรหมคุณาภรณ์ (๒๕๕๑ : ๒๖๓) กล่าวถึง พละ ๕ หรือ ขัตติยพละ ๕ ได้แก่กำลังของพระมหากษัตริย์ หรือกำลังที่ทำให้มีความพร้อมสำหรับความเป็นกษัตริย์ ๕ ประการ ดังแสดงในคัมภีร์ชาดกคือ

๑. พาหาพละ หรือ กายพละ กำลังแขนหรือกำลังกาย คือแข็งแรงสุขภาพดี สามารถในการใช้แขนใช้มือใช้อาวุธ มีอุปกรณ์พรั่งพร้อม

๒. โภคพละ กำลังโภคสมบัติ

๓. อมัจจพละ กำลังข้าราชการที่ปรึกษาและผู้บริหารที่สามารถ

๔. อภิชัจจพละ กำลังความมีชาติสูง ต้องด้วยความนิยมเชิดชูของมหาชนและได้รับการศึกษาอบรมมาดี

๕. ปัญญาพละ กำลังปัญญา ซึ่งเป็นข้อสำคัญที่สุด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หลักธรรมที่ปรากฏในฉันท์อัษฎาพานร ยังมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับในเรื่องพระโพธิสัตว์โกสามภิน ตัวอย่างเช่น

ฉันท์อัษฎาพานรกล่าวว่า

๏ ผู้ใดแลอุทโยค อุสาหนิรันดร
เทพางคประกรณ ประกาษสังวัธยาย
๏ วิทยางคจักสถิต สิทธิศิลปเพริดพราย
สพสารทั้งหลาย บริบูรรณพูนมี
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๐-๒๑)

ฉันท์ตอนนี้กล่าวว่าให้มีความขยันหมั่นเพียร อุตสาหะในการศึกษาหาความรู้และการทำงาน และต้องประหยัดรู้จักอดออมเพื่อจะได้มีความสมบูรณ์พูนสุข คำกล่าวนี้มีความหมายคล้ายคลึงกับในเรื่องพระโพธิสัตว์โกสามภินดังนี้

คนใดแลอตส่าห์ ทำงานการโดยถวิล
ทุกวันประนินทิน ทุกค่ำเช้าแลเพรางาย
อตส่าห์ทนวิบาก จะพ้นยากบัดเดี๋ยวหาย
เมื่อหน้าจะสบาย เพราะว่ายากแต่เดิมที
ผู้นั้นจำเริญผล เพราะตั้งตนได้มั่งมี
ได้ยากแต่เดิมที ได้เป็นสวัสดีสถาพร
(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม ๒, ๒๕๓๓: ๒๕๓-๒๕๔)

อีกตัวอย่างหนึ่งฉันท์อัษฎาพานรกล่าวว่า

๏ หนึ่งญาติกากร ตระกูลวงษอันมี
สืบสายในโลกีย บมิสิ้นมิสุดพงษ์
๏ เพราะเหตุผู้นั้น คำนึงจิตรใจจง
ว่าญาติคือองค์ คืออาดมอาตมา
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๑-๒)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฉันท์ตอนนี้มุ่งให้มีความกตัญญูต่อบิดา มารดา และญาติทั้งหลาย ปฏิบัติต่อญาติให้เหมือนกับตนเอง ซึ่งทำให้ผลทำให้วงศ์ตระกูลสืบสายต่อไป ซึ่งคล้ายกับในเรื่องพระโพธิสัตว์โกสามภินดังนี้

คนใดได้รักษา พระมารดาแลบิดร
อีกทั้งญาติกากร ทั้งปู่ย่าแลตายาย
ลุงป้าแลอาอาว์ ทั้งน้าสาวแลพี่ชาย
ได้ทำปฏิยาย ก็เป็นบุญมากนักหนา

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม ๒, ๒๕๓๓: ๒๕๔)

นอกจากนี้หลักธรรมในฉันท์อัษฎาพานรบางตอนมีเนื้อหาคล้ายกับโคลงโลกนิติ เช่นฉันท์อัษฎาพานรว่า

◎ ส่วนมิตรเสียผู้ บมิแผ่มิผายลาภ
ใจกฤปแรงราบ อันตรหนีแลชิชำ [...]
◎ ส่วนสาสตรวิทยา ก็เสียผู้บจองจำ
ปรกติประมาททำ อันลืมอาตมขละเขลา

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๓-๔)

ฉันท์อัษฎาพานรกล่าวว่าผู้ที่ตระหนี่จะเสียมิตรและผู้ที่ประมาทไม่หมั่นท่องจำทำให้ความรู้นั้นสูญสิ้นไป เนื้อความมีส่วนตรงกับโคลงโลกนิติสำนวนเก่าดังนี้

เสียเพียรห่อนฤๅรู้ วิทยา ศิลป์แฮ
เสียศิลป์บ่ทรัพย์หา ยากได้
เสียทรัพย์มิตรสมา คมเสพ ฤๅมี
เสียมิตรแม้ขุกไข้ ยากแท้สุขเสวย

(ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๔๓: ๔๒๗)

ถ้าละความเพียรจะไม่มีความรู้ ถ้าเสียความรู้จะไร้ทรัพย์ ถ้าไม่มีทรัพย์จะไม่มีมิตร ถ้าไม่มีมิตรก็ไม่มีความสุข

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หลักธรรมในฉันท์อัษฎาพานรบางตอนเหมือนกับพระโพธิสัตว์โกสามภินและโคลงโลกนิติ เช่น ฉันท์อัษฎาพานรกล่าวว่า

๏ จักเสพด้วยมิตร ให้สนิดจิรังกาล
จงจิตรบันดาร บันดลชื่ออย่าคลาดคลา
๏ จักเสพด้วยฝูง ผู้ศัตรูแก่อาตมา
จงจิตรจินดา อย่าฦๅมอาตมารมณ์ […]
๏ จักเสพด้วยคน กมลโลภลวนลาม
แผ่ทรัพยมากตาม คุณโลภหลังหลง […]
๏ จักเสพด้วยคนเคลิ้ม คุณพุทธอัปรี
สิ่งใดอันยินดี บันโดยตามอย่าขัดแขง

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๑๗-๒๑, แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๑-๔)

พระโพธิสัตว์โกสามภินว่า

ผิจะคบด้วยคนโหด อย่าเอาโกรธไปต่อความ
เอาแต่ดีไปต่อถาม ความโกรธนั้นก็หายพลัน
ผิจะคบคนตระหนี่ทรัพย์ สินทุกสิ่งสินทุกอัน
เราอย่าตระหนี่เร่งให้มัน มันหากรู้จะทดแทน
ผิจะคบด้วยคนเท็จ คนแสนหกแลหื่นแสน
อย่าเอาเท็จไปตอบแทน ตั้งแต่จริงดังกล่าวหมาย

โคลงโลกนิติสำนวนเก่าว่า

๏ ผจญคนโกรธด้วย ไมตรี
ผจญหมู่ทรชนดี ต่อตั้ง
ผจญหมู่คนโลภจงมี ทรัพย์แผ่ อวยนา
ผจญอสัตย์จงยั้ง ต่อด้วยสัตยา

(ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๔๓: ๑๖๙)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุภาษิตทั้ง ๓ บทกล่าวถึงวิธีการคบคนในสังคม ในสังคมมีคนมากมายหลายประเภท ทั้งดีและชั่ว เป็นต้นว่า หากคบคนชั่วให้ใช้ความดี คบคนตระหนี่ต้องเอื้อเฟื้อ คบคนพูดเท็จต้องพูดความจริง

สุภาษิตในฉันท์อัษฎาพานรมีทั้งในเรื่องของความประพฤติ การสมาคม การศึกษาความรู้ พิจารณาได้ว่าสังคมในสมัยนั้นต้องการให้บุคคลมีความรู้ มีความเป็นอยู่ที่ดี อยู่ในระเบียบวินัย เพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง สุภาษิตเหล่านี้ยังปรากฏอยู่ในนิทานพระโพธิสัตว์โกสามภิน ซึ่งเป็นวรรณกรรมในสมัยธนบุรี และอยู่ในโคลงโลกนิติสำนวนเก่าซึ่งแต่งก่อนสมัยรัชกาลที่ ๓ แสดงให้เห็นว่า คำสอนเล่านี้เป็นที่รู้จักแพร่หลายในสังคมไทยอยู่ก่อนแล้ว

ความสัมพันธ์ระหว่างฉันท์อัษฎาพานรกับพระมหากษัตริย์นอกจากในส่วนของราชธรรมแล้วยังปรากฏในเครื่องราชูปโภคซึ่งแสดงสัญลักษณ์แห่งอำนาจของพระมหากษัตริย์ กล่าวคือในบรรดาเครื่องราชูปโภคนั้นมีพระแสงราชศัสตราองค์หนึ่งคือพระแสงอัษฎาพานรซึ่งชื่อพ้องกันกับคำฉันท์

พระแสงอัษฎาพานร

พระแสงราชศัสตรา หรือพระแสงราชาวุธ คือพระแสงดาบ เป็นเครื่องราชูปโภคประกอบพระราชอิสริยยศแห่งพระมหากษัตริย์ แสดงถึงพระราชอำนาจอันชอบธรรมในการปกครอง ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระมหากษัตริย์ ในบรรดาพระแสงราชศัสตรามีพระแสงดาบองค์หนึ่งชื่อ พระแสงอัษฎาพานร มีหลักฐานว่าสร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นสมัยเดียวกับการจารึกฉันท์อัษฎาพานรที่วัดพระเชตุพน สันนิษฐานว่าชื่อพระแสงดาบนั้นน่าจะได้เค้ามาจากเรื่องนี้ ฉันท์อัษฎาพานรจึงมีความสัมพันธ์กับกษัตริย์ในฐานะหลักการประพฤติ และแสดงถึงพระราชอำนาจที่ต้องควบคู่กับคุณธรรมให้สมบูรณ์ตามอุมดมคติ

ในสารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (๒๕๔๕: ๑๕๐) กล่าวถึงเครื่องราชูปโภคว่า คือสิ่งของเครื่องใช้ส่วนพระองค์พระมหากษัตริย์ สำหรับแสดงความยิ่งใหญ่และเป็นพระเกียรติในฐานะพระราชา จำแนกเป็นกลุ่มใหญ่ได้ ๑๔ หมวด ได้แก่ เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ ศิราภรณ์ พระสังวาล พระธำมรงค์ เครื่องสูง เครื่องประโคม เครื่องบรมอิสริยราชูปโภค พระแสงราชศาสตราวุธ เครื่องนมัสการ ต้นไม้ทองเงิน ราชรถ ราชยาน พระโกศ และพระมหาสังข์ พระแสงราชศัสตรา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หรือราชาวุธ เป็นราชูปโภคอย่างหนึ่งสำหรับประกอบพระราชอิสริยยศแห่งพระมหากษัตริย์ แสดงถึงราชภาวะเหนือราชบัลลังก์ พระมหากษัตริย์แล้ว ควรจะนับว่าเป็นราชกกุธภัณฑ์ทั้งสิ้น" เป็นการอธิบายคำตามศัพท์ เพราะกกุธภัณฑ์แปลตามพจนานุกรมว่า "ของใช้แสดงความเป็นพระราชา" (ธรรมคามน์ โภวาที, ๒๕๐๙: ๑)

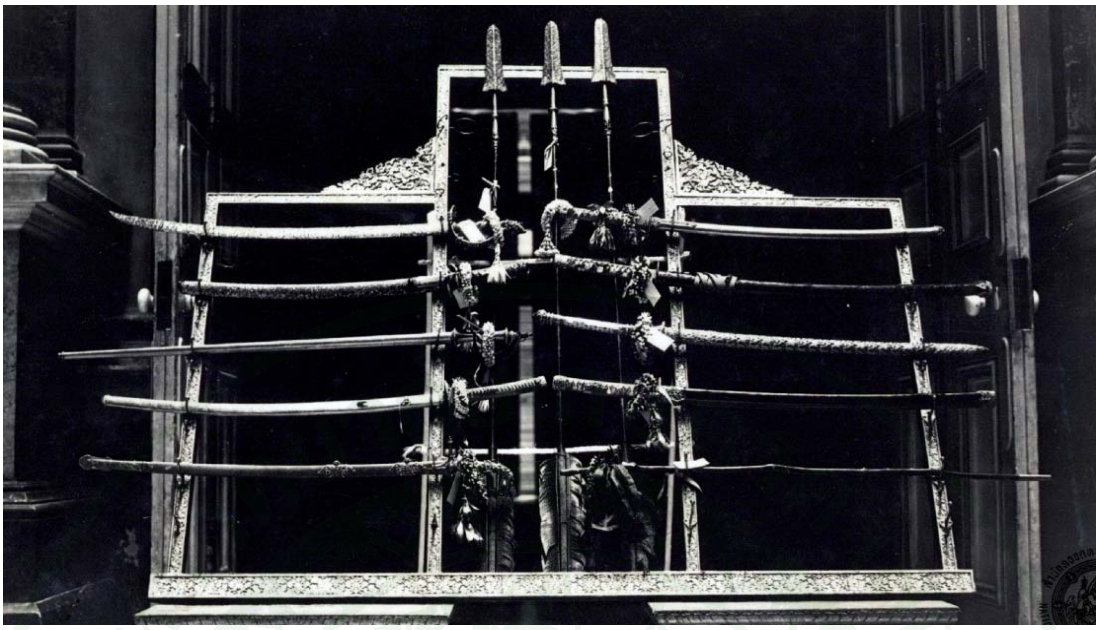
ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเครื่องราชูปโภคมากมายหลายองค์ เช่น ธารพระกรไม้ชัยพฤกษ์หุ้มทอง วาลวิชนีใบตาลปิดทอง ด้ามและเครื่องประดับเป็นทองลงยา พระแส้จามรีด้ามเป็นแก้ว ฉลองพระบาทเชิงงอน เป็นต้นเพราะของเดิมนั้นสูญหายในสมัยครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้าย จำเป็นต้องสร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้ในพระราชพิธีปราบดาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวไว้ในเรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน (๒๔๙๖: ๑๖๘,๑๗๐) ความว่า

> แต่ก่อนพระแสงที่ใช้ในพระราชพิธีต่างๆ ดูจะน้อยกว่าเดี๋ยวนี้ เพราะพระแสงประจำรัชกาลยังไม่มีใช้ คงใช้แต่พระแสงสำหรับแผ่นดิน คือ พระแสงอัษฎาวุธ จักร ตรี พระแสงหอก พระแสงง้าว ทรงกล่าวว่าในแผ่นดินสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเพิ่มเติมขึ้นมามาก...พระแสงราชาวุธ เช่น พระแสงกั้นหยั่น พระแสงศรสาม พระแสงจักร พระแสงตรีเพชร พระแสงปืนนพรัตน์ พระแสงดาบคาบค่าย พระแสงใจเพชร พระแสงญี่ปุ่น ฟันปลาประดับพลอยแดง พระแสงแฝด พระแสงทรงเดิม พระแสงฝักทองเกลี้ยงประดับเพชร พระแสงขรรค์ชัยศรี พระแสงขรรค์เนาวโลหะ...

จากพระราชนิพนธ์ทำให้ทราบว่ามีการสร้างพระแสงในรัชกาลอื่นๆ มากหลายองค์ อาจเพื่อใช้พระราชพิธี หรือใช้เป็นพระแสงประจำรัชกาลตามพระราชประสงค์ รวมถึงในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีการสร้างแสงดาบด้วยเช่นกัน สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศนรานุวัดติวงศ์ (๒๕๕๒: ๒๔๘) ทรงสันนิษฐานเรื่องพระแสงอัษฎาพานรไว้ในสาส์นสมเด็จว่า

> สำหรับพวกพลรถใช้ อันพวกพระแสง ๘ นั้นยังมีอีกคือพระแสงอัษฎาพานร จะหมายถึงอะไรยังคิดไม่เห็น แต่มีพระแสงดาบฝักจำหลักเป็นรูปพระยาวานรพลพระรามดูเป็นขอไปที เพราะจะครบก็ไม่ครบ ดูชื่อพระยาวานรมี ๑๑ ขาดไป ๓ เขาว่าพระแสงนั้นสร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๓ ที่จะทำประจบให้มีองค์พระแสง โดยว่ามีชื่อมาก่อนแล้ว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ ๑๗ พระแสงอัษฎาพานร (ซ้ายบนสุด) และพระแสงอื่นๆ
ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ตามพระดำริของสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ดังกล่าวเห็นว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๓ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระแสงขึ้นองค์หนึ่ง และให้ชื่อว่า "อัษฎาพานร" ตามชื่อที่มีมาก่อน อัษฎาพานรหรือวานรทั้งแปดนั้นมีพระวินิจฉัยว่าไม่น่าจะเป็นพระยาวานรพลของพระราม เพราะไม่ตรงตามจำนวนพระยาวานรในรามเกียรติ์ ในสมญาภิธานรามเกียรติ์ของนาคะประทีป (๒๕๕๑: ๑๒๒) พระยาวานรมี ๙ ตน ได้แก่ ๑) ชามพูวราช ๒) กากาศ หรือพาลี ๓) องคต ๔) ชมพูพาน ๕) สุครีพ ๖) มหาชมพู ๗) หนุมาน ๘) นิลพัท ๙) นิลนนท์ ดังนั้นจึงมีเค้าว่า "อัษฎาพานร" นั้นไม่ใช่วานรในรามเกียรติ์ แต่มาจากวรรณกรรมเรื่อง ฉันท์อัษฎาพานรนี้เอง สอดคล้องกับที่พระยาอนุมานราชธนได้กราบทูลสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ในบันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ ว่า

> รูปวานรที่สลักบนฝัก พระแสงอัษฎาพานร คงจะไม่ใช่รูปพระยาวานร อาจเป็นรูปวานรธรรมดา แต่ก็ไม่มีโอกาสจะตรวจดูได้อีก จึงได้สอบถามเจ้าหน้าที่ลางคนในสำนักพระราชวัง คงได้ความรู้จากผู้หนึ่งว่าเป็นรูปวานรธรรมดา หาใช่เป็นพระยาวานรไม่ ถ้าเป็นดังนี้จริง ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดด้วยเกล้าฯ ว่า พระแสงอัษฎาพานร จะโปรดให้สร้างขึ้นตาม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

> เค้าเรื่องใน ฉันท์ปฤษณาอัษฎาพานร เพราะเป็นเครื่องหมายแห่งความเจริญ เป็นทำนองเดียวกับมงคล ๘ ประการ [...] ข้าพระพุทธเจ้าได้ความจากพระยาเทวาธิราชว่า *พระแสงอัษฎาพานร* พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชชกาลที่ ๓ โปรดให้สร้างขึ้น
>
> (สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ๒๕๕๒: ๓๑๖)

พระยาอนุมานราชธนกล่าวในบันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ อีกว่า “รุกขเทวดา ๘ องค์มีความสงสาร จำแลงเป็นวานรมาถวายอนุสาสนแก่ท้าวเธอเป็นการแก้ปฤษณา ชี้ให้เห็นทางที่เป็นเจริญด้วยมงคลด้วยกัน ๘ ข้อ” (สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ๒๕๕๒: ๓๑๖) มงคล ๘ ประการนั้นอาจหมายความถึงคำสอนของเหล่าวานร ๘ ตน และคำสอน ๘ ข้อ เลข ๘ เป็นเลขมงคลในพระพุทธศาสนา หลักธรรมหลายๆ หมวดมี ๘ ข้อ เช่น โลกธรรม ๘ วิชชา ๘ วิโมกข์ ๘ ศีล ๘ สมาบัติ ๘ สัปปุริสธรรม ๘ เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์, ๒๕๕๑: ๓๐) ส.พลายน้อย (๒๕๓๔: ๑๔๖) ได้เขียนอธิบายเรื่องมงคล ๘ ว่า

> มงคล ๘ จะเริ่มใช้ในลัทธิข้างฝ่ายไทยตั้งแต่สมัยใดยังไม่พบหลักฐาน เท่าที่มีกล่าวถึงในราชการปรากฏว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปลี่ยนแบบสัญญาบัตรเป็นแบบมีลายมงคล ๘ ดังมีปรากฏในพระราชกิจรายวันตอนหนึ่งว่า “สัญญาบัตรที่พระราชทานวันนี้ใช้อย่างใหม่เป็นกระดาษหนังสีขาว มีลายมงคล ๘ และใบชัยพฤกษ์ล้อมรอบ

นอกจากใช้ในเอกสารสัญญาบัตรแล้วยังพบลายที่เขียนไว้บนเพดานพระที่นั่งมูลสถานบรมอาสน์ก็เป็นลายมงคล ๘ หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล (๒๕๒๓: ๒๒๖-๒๒๘) ได้ทรงอธิบายว่าเรื่องมงคล ๘ นั้นเป็นคติแนวคิดของศาสนาพราหมณ์ สิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ของมงคลนั้นคือ

๑) กรอบหน้า เครื่องประดับหัวอันเป็นหลักของกาย
๒) ตะบอง ┐
๓) สังข์ ├ ศาสตราวุธของพระนารายณ์ผู้เป็นเจ้า
๔) จักร ┘
๕) ธงชัย เป็นผู้นำ
๖) ขอช้าง อาวุธของพระอินทร์ ผู้เป็นหัวหน้าของเทพทั้งหลาย
๗) โคอุสภะ พาหนะของพระอิศวรเป็นเจ้า
๘) หม้อน้ำ เป็นสัญลักษณ์แทนพระอุมา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มงคล ๘ ยังปรากฏอยู่ในรอยพระพุทธบาท ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๘-๙ สมัยอมราวดี มีลายมงคล ๘ ประการ คือ คันฉ่อง ขอช้าง ปลาคู่ ตรีรัตน หม้อน้ำ ศรีวัตสะ สวัสดิกะ และวัฑฒมาน (กรมศิลปากร, ๒๕๒๖: ๒๖) และในอัษฎาพานรฉบับตัวเขียนเลขที่ ๕ มีประชุมชาดก กล่าวถึงวานรทั้ง ๘ กลับชาติมาเป็นพระอรหันต์ ๘ องค์ได้แก่ พระกัษศป พระสาริบุฎโต พระโมคคะลา พระอุปาลี พระอานนท์ พระสิมพลี พระกัจจายน และพระราหุล พระอรหันต์ทั้งหมดเป็นเอตทัคคะในฝ่ายต่างๆ กล่าวคือ พระกัษศป (พระมหากัสสป) เอตทัคคะฝ่ายเตรัสธุดงค์ พระสาริบุฎโต (พระสารีบุตร) เอตทัคคะฝ่ายปัญญา พระโมคคะลา (พระโมคคัลลาน์) เอตทัคคะฝ่ายอิทธิฤทธิ์ พระอุปาลี (พระอุบาลี) เอตทัคคะฝ่ายวินัยธร พระอานนท์ เอตทัคคะฝ่ายพหูสูต ฝ่ายทรงพระไตรปิฎก ฝ่ายพระพุทธอุปัฏฐาก ฝ่ายรู้พุทธาธิบาย และฝ่ายความเพียรอันเล่าเรียน พระสิมพลี (พระสิวลี) เอตทัคคะยิ่งบริบูรณ์ด้วยลาภ พระกัจจายน เอตทัคคะฝ่ายจำแนกอรรถธรรม พระราหุล เอคทัคคะฝ่ายปฏิบัติตามพุทโธวาท (ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, ๒๕๕๔: ๑๐๑-๑๐๗) พระอรหันต์ทั้งแปดนี้ ประจำทิศต่างๆ ทั้ง ๘ ทิศเพื่อกล่าวภาษิตแก่พระเจ้าทฤพราช

พระแสงอัษฎาพานรเป็นพระแสงดาบฝักทองลงยาฝังเพชร (กรมศิลปากร, ๒๕๓๙: ๑๓) ในบัญชีพระแสงที่อยู่ในราชพิพิธภัณฑ์ระบุว่าเป็นพระแสงของหลวง รัชกาลที่ ๓ โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง (กรรมการและอนุกรรมการจัดการราชพิพิธภัณฑ์, ๒๔๘๔: ๑๖)

> บางครั้งพระแสงอัษฎาพานรไม่ปรากฏชื่อแยกเป็นพระแสงองค์เดียว แต่รวมอยู่ในพระแสง ๔ องค์ ซึ่งเรียกว่า “พระแสงรายตีนตอง” หรือ “พระแสงตีนตอง” ประกอบด้วยพระแสงดาบคาบค่าย พระแสงใจเพ็ชร์ พระแสงอัษฎาพานร และพระแสงนาคสามเศียร (ปรัชญา ปานเกตุ, ๒๕๕๑: ๑๑๖) ปัจจุบันพระแสงอัษฎาพานรเก็บรักษาไว้ที่พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน องค์ตะวันตก ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ และพระแสงนานาชนิด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การใช้พระแสงราชศัสตราในงานพระราชพิธี

พระแสงราชศัสตราเป็นสิ่งหนึ่งในราชูปโภคประกอบพระราชอิสริยยศในการพระราชพิธีสำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์ โดยมีการเชิญพระแสงราชศัสตราองค์สำคัญมาตั้งแต่งในพระราชพิธี เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์เป็นสวัสดิมงคล ตลอดจนเพื่อความสถาพรแห่งพระบรมราชานุภาพ (พระแสงราชศัตราประจำเมือง, ๒๕๓๙: ๑๔) การใช้พระแสงราชศัสตราในงานพระราชพิธีต่างๆ มีดังนี้

พิธีบรมราชาภิเษก

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นพระราชพิธีสำคัญพิธีหนึ่งสำหรับทุกประเทศที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พิธีนี้เป็นเครื่องเชิดชูเฉลิมพระเกียรติองค์ว่าได้ทรงเป็นพระราชาธิบดีของประเทศนั้นโดยสมบูรณ์

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระราชพิธีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่ครั้งโบราณกาล จัดว่าเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้ที่จะขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดิน “เพราะเมื่อสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินได้เสด็จผ่านพิภพแล้ว ยังไม่ถือว่าเป็นพระราชามหากษัตริย์บริบูรณ์จนกว่าจะได้ทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษก” (กรมศิลปากร, ๒๕๔๖: ๕๑) พระราชพิธีบรมราชาภิเษกของไทยนั้นสันนิษฐานกันว่าคงจะได้รับต้นแบบสืบทอดมาจากอินเดีย ซึ่งพวกอารยันจัดเป็นประเพณีดั้งเดิมของตน ที่เรียกว่า “พิธีราชสูยะ” ซึ่งประกอบด้วยการอภิเษก การกระทำสัตย์ และการถวายราชสมบัติ พิธีราชสูยะนี้จะกระทำในพระราชมณเฑียร หรือในท้องพระโรง ซึ่งขึ้นตอนการประกอบพระราชพิธีมีลักษณะคล้ายคลึงกับพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของไทย แต่พระราชพิธีของไทยมีรายละเอียดขั้นตอนการประกอบพิธีมากกว่า เนื่องจากได้มีการผสมผสานทั้งคติความเชื่อและพิธีการของศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และคติความเชื่อในประเพณีดั้งเดิมของคนไทยอันปรากฏออกมาเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชาติ

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกนั้นมีปรากฏหลักฐานครั้งสุโขทัยเป็นต้นมา สามารถสรุปขั้นตอนของพิธีได้ ๕ ขั้นตอน (กรมศิลปากร, ๒๕๔๖: ๕๖) ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๑. ขั้นเตรียมพิธี ประกอบด้วย

การทำพิธีตักน้ำและตั้งพิธีเสกน้ำสำหรับถวายน้ำอภิเษกและน้ำสรงพระมูรธาภิเษก
การทำพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ และดวงพระบรมราชสมภพ
การทำพิธีแกะพระราชลัญจกรประจำรัชกาล

๒. พิธีเบื้องต้น มีการเจริญพระพุทธมนต์ตั้งน้ำวงด้าย จุดเทียนชัยและเจริญพระพุทธมนต์ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

๓. พิธีบรมราชาภิเษก ประกอบด้วยพิธีสรงพระมูรธาภิเษกแล้วเสด็จประทับพระแท่นอัฐทิศรับน้ำอภิเษก ประทับพระที่นั่งภัทรบิฐทรงรับการถวายสิริราชสมบัติและเครื่องราชกกุธภัณฑ์

๔. พิธีเบื้องปลาย คือการเสด็จออกมหาสมาคม เพื่อทรงสถาปนาสมเด็จพระบรมราชินี จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีประกาศพระองค์เป็นศาสนูปถัมภกในพระบวรพุทธศาสนา จากนั้นเสด็จไปถวายบังคมพระบรมศพ พระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและบรมบรมราชินีในรัชกาลก่อนๆ จากนั้นเสด็จเฉลิมพระราชมณเฑียร

๕. การเสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนคร โดยกกระบวนพยุหยาตราทั้งสถลมารคและชลมารค

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ ๑๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
ที่มา: กรมศิลปากร

ในการนี้เสด็จขึ้นสถิตเหนือพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์ บนพระราชบัลลังก์ใต้พระ นพปฎลมหาเศวตฉัตร แวดล้อมด้วยมหาดเล็กเชิญเครื่องราชกกุธภัณฑ์ พระแสงรายตีนตอง พระแสงอัษฎาวุธ พร้อมสรรพ (แสงสูรย์ ลดาวัลย์, ๒๕๒๗: ๓๖)

ในหนังสือพระแสงราชศัสตราประจำเมือง (๒๕๓๙: ๑๔) กล่าวถึงพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ว่าเป็นโบราณราชประเพณีสืบมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งได้มีการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรวม ๑๑ ครั้ง ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๑. รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พ.ศ. ๒๓๒๕ และ พ.ศ. ๒๓๒๘

๒. รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พ.ศ. ๒๓๕๒

๓. รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๖๗

๔. รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๔๙

๕. รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๑๔๑๑ และ พ.ศ. ๒๔๑๖

๖. รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๕๓ และ พ.ศ. ๒๔๕๔

๗. รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๖๘

๘. รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พ.ศ. ๒๔๙๓

อัญเชิญในริ้วขบวน

นอกจากการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้วพระแสงอัษฎาพานรยังได้อัญเชิญในริ้วขบวนพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มหาดเล็กหลวงเชิญพระแสงรายตีนตอง (นักเรียนโรงเรียนวชิราวุธ) ในริ้วที่ ๑ เชิญพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังพระเวชยันตราชรถ หน้าวัดพระเชตุพน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ ๑๙ มหาดเล็กอัญเชิญพระแสงรายตีนตองในวันซ้อมใหญ่พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตน์ราชสุดาสิริโสภาพัณณวดี
ที่มา: ไทยโลโก้เลิฟเวอร์ (๒๕๕๕)

พระแสงอัษฎาพานรเป็นหนึ่งในพระแสงราชศัสตรามีหลักฐานว่าสร้างสมัยรัชกาลที่ ๓ ตามที่สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงบันทึกไว้ในสาส์นสมเด็จ และตามบัญชีพระแสงของหลวง นอกจากนี้ยังปรากฏชื่อพระแสงอัษฎาพานรในพระแสงรายตีนตอง ซึ่งเป็นพระแสงชุด ๔ องค์ พระแสงอัษฎาพานรนั้นได้รับคติความคิดจากเรื่อง ฉันท์อัษฎาพานร ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับเลข ๘ อันเป็นมงคล อนึ่งมีเค้าเงื่อนจากเรื่องอัษฎาพานร ฉบับสมุดไทยเลขที่ ๕ว่าวานรกลับชาติมาเป็นพระอรหันต์เอตทัคคะ ๘ องค์ จึงมีนัยสำคัญในทางพระพุทธศาสนาซึ่งสอดคล้องกับพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระแสงนั้นเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นพระราชา พระแสงอัษฎาพานรเป็นเครื่องหมายถึงความเป็นพระราชาที่มีความรู้ มีมงคลอันประเสริฐและธรรมะอันเป็นลักษณะสำคัญของพระราชาในอุดมคติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นอกจากการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก แล้วพระแสงอัษฎาพานรยังได้อัญเชิญในคราวเสด็จกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคถวายผ้าพระกฐินอีกด้วย แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระแสงที่ได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายแสดงพระราชอำนาจสูงสุดของกษัตริย์ในการปกครองบ้านเมือง รวมถึงเป็นสัญลักษณ์แทนองค์กษัตริย์ในการพระราชทานสิทธิ์ขาดแก่เจ้านาย ขุนนาง หรือข้าราชการ และใช้เป็นเครื่องราชูปโภคประกอบพระราชอิสริยยศในการพระราชพิธีถูกอัญเชิญในงานพระราชพิธีต่างๆ อย่างเนืองๆ

ฉันท์อัษฎาพานรมีความสัมพันธ์กับพระมหากษัตริย์ แสดงราชธรรมต่างๆ ได้แก่ ทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ จักรพรรดิวัตร ขัตติยพละ และมีหลักธรรมที่คล้ายกับเรื่อง โคลงโลกนิติ พระโพธิสัตว์โกสามภิน ฉันท์อัษฎาพานรแสดงบรรทัดฐานของสังคมที่มุ่งเน้นข้อควรประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางสำหรับชนชั้นปกครอง และยังมีบทบาทสัมพันธ์กับสัญลักษณ์ซึ่งเป็นตัวแทนพระราชอำนาจได้แก่ พระแสงอัษฎาพานรอันเป็นตัวแทนของพระราชอำนาจของกษัตริย์ แสดงให้เห็นถึงความเป็นกษัตริย์ที่สมบูรณ์ตามอุดมคติได้อย่างแจ่มชัด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ ๕

คุณค่าฉันท์อัษฎาพานร

ในการศึกษาฉันท์อัษฎาพานรนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงคุณค่าของฉันท์อัษฎาพานร ๒ ด้าน

๑. คุณค่าด้านวรรณศิลป์

๒. คุณค่าด้านสังคม

คุณค่าด้านวรรณศิลป์

ฉันท์อัษฎาพานรมีคุณค่าด้านวรรณศิลป์ทั้งในแง่ของการใช้ภาษาและเนื้อหา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วรรณศิลป์ด้านการใช้ภาษา

๑. การใช้โบราณิกศัพท์ คำที่ใช้อยู่ดั้งเดิมในภาษาไทย พบตั้งแต่สมัยสุโขทัยและอยุธยา เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศัพท์เก่าที่ไม่ใช้แล้วในปัจจุบันหรือความหมายเปลี่ยนแปลงไป เช่น

๏ หนึ่ง**โสต**แลสัตรี บมิปรีดิเสียชาย [...]
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๗)

โสต คือ โสด แปลว่า ส่วน

๏ ความอายสิ**เสีย**ผู้ ชนชาติกำเลา [...]
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๕)

เสีย แปลว่า ทิ้ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏... เล้าแหล่งแล**วาง**ไป ประเจียกจากคณาเนา
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๒)

วาง แปลว่า วิ่ง

๏... เสียด้วย**ทรอึง**พูน อำเพอภาพมืดมนท
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๔)

ทรอึง แปลว่า หยิ่ง

๏... อย่า**เยีย**ทรนงอง อหังการคิดแถลง
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๑)

เยีย แปลว่า ทำ

๏... กล่าว**เกลี้ยง**แลอพิปราย คือความเสน่หไม้ตรี
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๔)

เกลี้ยง แปลว่า ไพเราะ อ่อนหวาน

๒. การใช้คำภาษาต่างประเทศ ได้แก่ บาลี สันสกฤต และเขมรเป็นการแสดงภูมิรู้ของกวีซึ่งมีประโยชน์ต่อการหลากคำ

๒.๑ คำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต

๏ หนึ่งองคโลเกษ บรเมศอันอุด
บัดิบัธมอันจุติ **วิกสิต**นาภี
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๔)

วิกสิต มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต แปลว่า บาน แย้ม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ธประสาทโภชา วร**บิณฑ**อวยปัน [...]
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๓)

บิณฑ มาจากภาษาบาลีและสันสกฤตว่า ปิณฺฑ แปลว่า ก้อนข้าว

๏ ผู้ใดแล**อุทโยค** อุสาหนิรันดร [...]
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๐)

อุทโยค มาจากภาษาสันสกฤต อุทฺโยค แปลว่า พยายาม

๏... ใจ**กฤป**แรงราบ อันตรหนีแลชิชำ
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๓)

กฤป มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า เศร้า เสียใจ

๏ ว่าท่านนินฤเทษ เหตุ**อัปปัญญา**
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๘)

อัปปัญญา มาจากภาษาบาลี แปลว่า ความรู้น้อย (อปฺป แปลว่า น้อย + ปญฺญา แปลว่าความรู้)

๏... วังเวงใน**อารญ** วนเวศองค์เดียว
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๔)

อารญ ภาษาบาลีว่า อรญฺญ แปลว่า ป่า

๏... สุภาสิต**คันฐี** คำรพสาตรอัษฎางค์
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๑๒)

คันฐี ภาษาบาลีว่า คณฺฐิ แปลว่าชื่อคัมภีร์ประเภทหนึ่งที่อธิบายบาลี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๒.๒ คำที่มาจากภาษาเขมร เช่น

๏ ความอายสิเสียผู้ ชนชาติ**กำเลา** [...]
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๕)

กำเลา ภาษาเขมรว่า กำเลา แปลว่า ผู้เขลา

๏ ว่า**กรุง**พิภพใด แลมนตรีกะลำภร [...]
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๖)

กรุง ภาษาเขมรว่า กุรุง แปลว่า หัวหน้า เจ้า กษัตริย์

๏ โคใดอันแรง**เกียจ** บมิเอื้อมิอาไล [...]
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๒)

เกียจ ภาษาเขมรว่า เกียจ แปลว่า ดื้อ พยศ

๏ คนใดทรนงทำ **อำเพอ**ภาพอันตราย [...]
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๖)

อำเพอ ภาษาเขมรว่า อำเพี แปลว่า การกระทำ สิ่งที่ต้องการกระทำ

๏ คนใด**บันโดย**จิตร สิทธิภาพภรรยา [...]
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๙)

บันโดย ภาษาเขมรว่า ปนฺโตย, ปณฺโฎย แปลว่า ปล่อย คล้อยตาม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ภูบาลครั้นได้**สดับ** สับทนิติคืออร [...]
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่๖ บรรทัดที่ ๘)

สดับ ภาษาเขมรว่า สฺฎาบ่ แปลว่า ฟัง

๏ จักเสพด้วยปราช ปรีชาอันสาธร
ประหยัดในบทกลอน กลวากยวาที
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๓)

ประหยัด ภาษาเขมรว่า ปรฺยัตฺน แปลว่า ระวัง

๏... บันทัดธรรมดำรง ภพโลกย**สบ**ไสมย
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๑๖)

สบ ภาษาเขมรว่า สพฺว แปลว่า ทั้งหมด ทั้งปวง

๓. การใช้คำหลาก

การใช้คำหลาก คือ การใช้คำที่มีรูปต่างกัน แต่มีความหมายเหมือนกัน เรื่องฉันท์อัษฎาพานร กวีนิยมใช้คำหลาก ไม่ว่าจะเป็น สิ่งของ สิ่งมีชีวิต หรือรูปธรรมอื่นๆ ดังนี้

๏ ส่วน**ศิลปวิทยา** คม**ศาสตร**สบสถาน
จักอยู่จำเนียนนาน แก่คนผู้สังวัชยาย
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๒๐)

กวีใช้คำว่า **ศิลปวิทยา ศาสตร** แทนคำว่า วิชาความรู้เพื่อเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของวิชาความรู้ว่าไม่มีวันสูญหายไปจากผู้ที่หมั่นฝึกฝนร่ำเรียน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ คนใดแล**ธนทรัพ** ยศโยค**โภคี**
โภคาธิลักษณมี **สมบัติ**สวัส**ศฤงฆาร**
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๒๐)

กวีใช้คำว่า **ธนทรัพย์ โภคี โภคา สมบัติ ศฤงฆาร** คำเหล่านี้หมายถึง ทรัพย์สมบัติ

๏ คือองค**อมเรนทร** **เทเวนทร**ราชา
สหัศไนยนา สมเดจ์**อินทร**สถิตสถาน
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๑๖)

กวีใช้คำว่า **อมเรนทร สหัศไนย เทเวนทร อินทร** คำเหล่านี้หมายถึง พระอินทร์

๏ **รบอบรเบียบ**บรรพ **รบิลรเบียน**กล
รบับรบินพล พลพยุหกงกรร
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๙)

กวีใช้คำ **รบอบ รเบียบ รบิล รเบียน รบับ รบิน** คำเหล่านี้มีความหมายถึง แบบอย่าง แบบแผน แนวทาง

๏ ว่าท่านนินฤเทษ เหตุ**อัปป**ปัญญา
เท้า**ถ่อย**แก่ปฤษณา บมิแจ้งก็**มืดมนท**
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๘)

๏ ความอายสิเสียผู้ ชนชาติ**กำเลา**
กำหนัดนี่**มัว**เมา รส**ราคดำฤษณา**
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๕)

ทั้งคำว่า **อัปป ถ่อย มืดมนท กำเลา** นั้นต่างมีความหมายถึง ความโง่เขลา ไม่รู้เท่าทัน ในที่นี้หมายถึงความหลงไม่รู้แจ้งในหลักธรรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนคำว่า **กำหนัด เมามัว ราค ดำฤษณา** มีความหมายว่า ความใคร่ในกามคุณ

การใช้คำเรียกพระเจ้าทฤพราชมีต่างๆ เช่น ภูบาล แปลว่า ผู้ครองแผ่นดิน นรราช นรินทรา แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ในหมู่คน ภูมี ภูบดี แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ภูธร ธราธร แปลว่า ผู้ทรงไว้ซึ่งแผ่นดิน ธิบดินทรราชา แปลว่า พระราชาผู้เป็นใหญ่ยิ่ง

๔. การใช้คำแผลง

๏... กำหนัดนี่มัวเมา รศราค**ดำฤษนา**
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๕)

ดำฤษนา แผลงมาจาก ตฤษณา คำว่า ตฤษฺณ (ส.) แปลว่า ความปรารถนา ความดิ้นรน ความอยาก ความเสน่หา

๏ ดั่งฤๅแลพระบาท ภูมิศราช**ราเชา**
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๗)

ราเชา แผลงมาจาก ราช (ป., ส.) แปลว่า พระเจ้าแผ่นดิน

๏ เปนต้นใน**ทรัพโย** วโรพัศดุนองนันด
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๘)

ทรัพโย แผลงมาจาก ทรัพย (ส. ทฺรวฺย) แปลว่า สมบัติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๕. การใช้คำซ้อน หมายถึง คำที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกันที่ใช้คู่กัน เพื่อเล่นเสียง หรือย้ำความหมาย เช่น

๏ คนใดทรนงทำ อำเพอภาพอันตราย
ฝูงญาติทังหลาย บร้างเสพ**จากเจียร**
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๖)

จาก มีความหมายว่า ไป ออกพ้นไป
เจียร มีความหมายว่า จร ไป จากไป

๏ ผจญจนอันโคลกเคลิ้ม แลจัณฑาลนารี
ฝูงสัตวอันมี จตุบาท**โหดหีน**
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๕)

โหด มีความหมายว่า ชั่ว ร้าย
หีน มีความหมายว่า เลว ทราม ต่ำช้า

๖. **คำสมาส** เป็นการสร้างคำขึ้นใหม่เพื่อประโยชน์ทางฉันทลักษณ์ อาจเป็นคำไทยรวมกันหรือคำภาษาอื่นรวมกันก็ได้ ตัวอย่างเช่น

๏ **วิทธยางค**จักสถิต สิทธิศิลปเพริดพราย
สพสาตรทังหลาย บริบูรรณพูนมี
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๑)

วิทธยางค มาจากคำว่า วิทย รวมกับ องค์ แปลว่า องค์ความรู้

๏ จึ่งพฤกษเทพา อันเปนอัษฎวานร
รันจวรฤไทธร มนัศด้วย**นฤเบนทรา**
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๗)

นฤเบนทรา มาจากคำว่า นฤป รวมกับ อินท์ แปลว่า พระราชาผู้เป็นใหญ่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ผู้ใดแลอุทโยค อุสาหนิรันดร
เพทางคประกรณ์ ประกาษสังวัทยาย
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๐)

เพทางค มาจากคำว่า เพท รวมกับ องค์ แปลว่า องค์ความรู้

๏ หนึ่ง**ญาติกากร** ตระกูลวงษอันมี
สืบสายในโลกีย บมิสิ้นมิสุดพงษ์
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๑)

ญาติกากร มาจากคำว่า ญาติกา รวมกับ อากร แปลว่า เหล่าเครือญาติ

๏ ผู้ใดแลได้เสพ โอสถำบคลาดคลา
ร้อนโรคพาทา ก็**นฤพยาธิ**ห่างหาย
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๘)

นฤพยาธิ มาจากคำว่า นฤ รวมกับ พยาธิ แปลว่า ไม่มีโรค

๗. การเล่นคำ

การเล่นคำ คือ การเล่นเสียงของคำขึ้นต้นเหมือนกัน ตัวอย่างเช่น

๏ ลีลา**ทุราทวา** **ทุรคม**เอองค์
เอกาดมกลางดง เป็นเพื่อนมฤคเสือสีห
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๖)

ทุราทวา (ทุราธวา) แปลว่า ทางลำบาก ทางไกล และทุรกันดาร
ทุรคม แปลว่า ไปลำบาก ไปยาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ผู้ใดแล**อุทโยค** **อุสาห**นิรันดร
เทพางคประกรณ์ ประกาษสังวัทยาย
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่๒๐)

อุทโยค แปลว่า ความพยายาม
อุสาห (อุตสาห) แปลว่า ความบากบั่น ความพยายาม ความอดทน

อนึ่ง การเล่นคำซ้ำที่เป็นกระสวนคือใช้คำเดียวกันอยู่ในตำแหน่งเดียวกัน เช่น

๏ ธประสาทโภชา **วร**บิณฑอวยปัน
สนองคาศโดยบรรพ กระษัตรศิลทรงธาร
๏ จึ่งอัษฎวานร **วร**โอษฐกล่าวสาร
แลองค์แลองค์มาน พันทโสลกแลอันถวาย
๏ เคารพเปนอัษฎางค์ **วร**โสลกอภิปราย
คุณคามภิรเพริดพราย ก็กล่าวแถลงอันดับกัน
๏ วานรหนึ่งเฉลย **วร**อรรถด้วยพลัน
ผู้ใดกะทำกรรม์ วานิชแกว่นการย
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๓-๑๖)

กวีเล่นคำ “วร” ในคำแรกของวรรคที่ ๒ คำว่า “วร” หมายถึง ยอดเยี่ยม ประเสริฐ เลิศ การเล่นคำ “วร” ซ้ำกันเช่นนี้ ในแง่ของการสื่อความหมายจะให้นัยความหมายว่า ดี เลิศ เพราะสิ่งที่วานรกล่าว ดีเลิศสมกับฐานะกษัตริย์ของพระเจ้าทฤพราช

๘. การเล่นคำเป็นชุด

ชลลดา ศิริวิทยเจริญ (๒๕๑๙: ๒๗๓) ได้อธิบายความหมายของคำชุดไว้ว่า

คำชุด หมายถึงคำที่สามารถจัดรวมเข้าเป็นพวกเดียวกัน เป็นชุดๆ หรือสามารถตั้งเป็นกระสวน (pattern) ได้เป็นชุดๆ เพราะมีเสียงเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ที่เรียกเป็นชุดได้ก็ต้องหมายความว่ามีมากกว่า ๑ คำ หรือ ๑ เสียง เช่น จักเป็นจักไป เล่นเสียง /จ/ และ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

/ป/ กระสวนของคำชุดนี้ได้แก่ จัก ป จัก ป โดยมีคำหน้าคือ “จัก” เป็นตัวยืน ส่วนคำถัดไปต่างกันออกไป โดยจะเป็นพยัญชนะเสียงเดียวกันหรือไม่ก็ได้ ที่ไม่ใช่พยัญชนะเสียงเดียวกัน เช่น ยี่สุ่นยี่โถ มีกระสวนคำ เป็น ยี่ ส ยี่ ถ เสียง /ส/ และ /ถ/ ไม่ใช่เสียงเดียวกัน

ในวรรณคดีเรื่อง ฉันท์อัษฎาพานร พบว่ากวีแสดงความสามารถในการเล่นคำลักษณะนี้เป็นจำนวนมาก และแยกเป็นประเภทได้ดังนี้

๘.๑ การเล่นคำชุดภายในวรรคเดียวกัน คำที่ล้อกันเป็นชุดปรากฏที่วรรคต้น เช่น

◎ **รบอบรเบียบ**บรรพ **รบิลรเบียน**กล
รบับรบินพล พลพยุหกงกรร
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่๒ บรรทัดที่ ๙)

คำชุดในที่นี้ คือ รบอบ รเบียบ รบิล รเบียน รบับ รบิน ตั้งเป็นคำกระสวนคำได้ว่า ร บอบ ร เบียบ ร บิล ร เบียน ร บับ ร บิน เสียงคำมีลักษณะเป็นคู่ เมื่ออ่านแยกคำออกได้เป็น ๒ ส่วนเท่าๆ กัน

◎ **จจับจจ่าย**ทรัพย **จแจกจเจือ**ปัน
จเพิ่มจพูนพัน ธนทรัพย์โกษกอง
◎ **จเริ่มจแรก**รัง บริรักษครอบครอง
นรราษฎรมูลมอง จังหวัดสวัสดิสีมา
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๐-๑๑)

คำชุดในที่นี้ คือ จจับ จจ่าย จแจก จเจือ จเพิ่ม จพูน จเริ่ม จแรก ตั้งเป็นคำกระสวนคำได้ว่า จ จับ จ จ่าย จ แจก จ เจือ จ เพิ่ม จ พูน จ เริ่ม จ แรก โดยมีคำหน้าคือ จ เป็นตัวยืน ส่วนคำถัดไปต่างกันออกไป /จ/-/จ/ /จ/-/พ/ และ /จ/-/ร/

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๘.๒ การเล่นคำชุดในวรรคเดียวกันส่วนกลางวรรค เช่น

๏ ผิ้จักผจญคน อันใจโลภบันดาล
เอาทรัพยทรมาน จึง**จะเอื้อจะอ่อน**โอน
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๐)

คำชุดในที่นี้ คือ จะเอื้อจะอ่อน ตั้งเป็นคำกระสวนคำได้ว่า จะ อ จะ อ เสียงคำมีลักษณะเป็นคู่กัน ในเวลาอ่านจึงแยกได้คำออกได้เป็น ๒ ส่วนเท่าๆ กัน

๏ เมื่ออาทิไล้โลม ตระบมจิตใฝ่ฝืน
แม้ว่ายังขัดขืน บ**มิเอื้อมิอ่อน**ตาม
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๖)

คำชุดในที่นี้ คือ มิเอื้อมิอ่อน ตั้งเป็นคำกระสวนคำได้ว่า มิ อ มิ อ เสียงคำมีลักษณะเป็นคู่กัน ในเวลาอ่านจึงแยกได้คำออกได้เป็น ๒ ส่วนเท่าๆ กัน

๘.๓ การเล่นคำชุดต่างวรรคทำนองล้อกัน เช่น

๏ **แลซ้าย**ก็เห็นสัตว อเนกเนืองนอง
แลขวาศีขรครอง ทรทิงทันเทินเขา
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๘)

คำชุดต่างวรรคทำนองล้อกันในที่นี้ คือ แลซ้าย และ แลขวา กวียังคงเสียงพยัญชนะต้นวรรคคำว่า แล ไว้เพียงแต่เปลี่ยนรูปคำให้ต่างกันไปจากคำว่า ซ้าย เป็น ขวา

จากการศึกษาเรื่องการใช้ภาษาในฉันท์อัษฎาพานรแสดงให้เห็นว่ากวีมีความสามารถในการเลือกเฟ้นถ้อยคำมาประกอบขึ้นเป็นบทประพันธ์อย่างประณีตบรรจง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๙. การเล่นเสียงสัมผัส

การเล่นเสียงสัมผัส หมายถึง การเล่นเสียงสัมผัสซึ่งเป็นการสร้างความงามด้านเสียงเป็นลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งที่พบได้ทั้งเรื่อง เสียงสัมผัสมีทั้งสัมผัสอักษรและสัมผัสสระ

สัมผัสสระ

๏ บัง**คม**ประ**นม**นต มโนนมัศการ
โพยมเกษโอฬาร วรอัครไกวัล
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๒)

๏ **รู้รอบ**ประ**กอป**กิจ ซื้อขายอันเชี่ยวชาญ
ธนทรัพยมากมาน ก็จเพิ่มจพูนมา
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๗)

กวีเล่นสัมผัสสระภายในวรรคเดียวกัน โดยสระเดียวกันจะอยู่ในตำแหน่งคำที่สองและคำที่สี่ของวรรคแรกของบาท ได้แก่ คม-นม และ รอบ-กอป

สัมผัสอักษร

๏ แด่นี้จะ**สรรเสรอญ** คุณอัษฎาพานร
สอนศิลปเศกศร นรราชราชา
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๙)

๏ **รู้รอบ**ประ**กอปกิจ** ซื้อขายอัน**เชี่ยวชาญ**
ธนทรัพย**มากมาน** ก็จเพิ่มจพูนมาก
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๗)

กวีเล่นเสียงสัมผัสอักษรภายในวรรคเดียวกัน ในคำว่า สรรเสรอญ สอนศิลปเศกศร รู้รอบ กอปกิจ เชี่ยวชาญ และ มากมาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ สกุณานานา วิหดาพนาลี
ไพรภูตมากมี ก็**ลล้าวลลน**คนอง
๏ แลซ้ายก็เหนสัตว์ อ**เนกเนืองนอง**
แล**ขวาศีขรครอง** **ทรทิงทันเทิน**เขา

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๗-๑๘)

กวีเล่นเสียงสัมผัสอักษรภายในวรรคเดียวกันที่มีจำนวน ๓-๔ พยางค์เรียงติดกัน หรือทั้งวรรคทำให้เพิ่มความไพเราะมากยิ่งขึ้น ในคำว่า ไพรภูตมากมี ลล้าวลลน เนกเนืองนอง ขวาศีขรครอง และ ทรทิงทันเทินเขา

๏ ว่าในประจุบรรณ นรโลกยโดยหมาย
สิ่งใดบ**คลาดคลาย** แลสถิตจิรงงกาล
๏ ส่วนศิลปวิทยา คมสาตรสบสถาน
จักอยู่จำ**เนียนนาน** แก่คนผู้สังวัชยาย
๏ หนึ่งสัตยวาที สฐิสถิตยบคลาดคลาย
แก่คนผู้**เอียดอาย** ไภยภิตบาบี

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๙-๒๑)

กวีเล่นเสียงสัมผัสอักษรในตำแหน่งวรรคหนึ่งของบทที่สองอย่างสม่ำเสมอ ในคำว่า คลาดคลาย จำเนียนนาน และ เอียดอาย

๑๐. ภาพพจน์

ภาพพจน์ เป็นกลวิธีที่กวีสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดมโนภาพ ในฉันท์อัษฎาพานรพบว่ากวีใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์ เช่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ให้เอาด้วย**โกรธา** **คือดั่งเพลิง**อันลุกลาม
อย่างเกลี้ยงอย่ากล่าวความ อันดีต่อใช่คนดี
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๗)

โกรธา หมายถึง ความโกรธ เปรียบได้กับไฟที่ลุกไหม้

๏ ภูบาลครั้นได้สดับ **สับทนิติคืออร**
อมฤตยสาธร วรสรงพระสรรพางค์
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๘)

สับทนิติ หมายถึง คำสอน โอวาท เปรียบได้กับน้ำทิพย์ที่ทำให้ปลาบปลื้มใจ

๏ ให้ตั้งกมลมาล ประนิทานภักดี
ต่อ**องคธเรศตรี** ศวรสถิตยคือเทพา
๏ **คืออองคอมเรนทร** เทเวนทรราชา
สหัศไนยนา สมเดจ์อินทรสถิตยสถาน
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๑๕-๑๖)

องคธเรศตรี หมายถึง พระเจ้าทฤพราช เปรียบได้กับพระอินทร์

๏ อมาตยมนตรี กระวีวิปรศทวิชินทร์
เกลื่อนพลคือสายสิน **ธุ**รสรมุทรนองนันต์
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๑๔)

เกลื่อนพล หมายถึง เคลื่อนกำลังพล เปรียบได้กับสายน้ำที่ไหลท่วมท้น

ฉันท์อัษฎาพานรมีการเลือกสรรคำใช้ในการแต่งประกอบด้วย โบราณิกศัพท์ คำต่างประเทศ คำหลาก คำแผลง คำซ้อน คำประสม มีการเล่นคำเล่นสัมผัส และใช้ภาพพจน์ ทำให้ฉันท์เรื่องนี้มีวรรณศิลป์ทางด้านภาษา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คุณค่าด้านเนื้อหา

ฉันท์อัษฎาพานรมีการนำเสนอเนื้อหาอย่างเป็นระบบ โดยให้วานรตัวหนึ่งกล่าวข้อความจนจบแล้ววานรอีกตัวหนึ่งจึงกล่าว เป็นดังนี้ตั้งแต่ตัวที่หนึ่งจนถึงแปด วานรแต่ละตัวมีแบบแผนในการกล่าวข้อความเป็นของตนเองโดยไม่ซ้ำกัน ดังต่อไปนี้

วานรที่หนึ่งกล่าวว่า

๏ วานรหนึ่งเฉลย วรอรรถด้วยพลัน
ผู้ใดกะทำกรรม์ วานิชแกว่นการย
๏ รู้รอบประกอบกิจ ซื้อขายอันเชี่ยวชาญ
ธนทรัพยมากมาน ก็จเพิ่มจพูนมา
๏ ผู้ใดแลได้เสพ โอสถำบคลาดคลา
ร้อนโรคพาทา ก็นฤพยาธิห่างหาย
๏ ผู้ใดแลไภยโรค บมิได้มากวนกาย
บุญญาธิการหมาย ศุขสวัสดิสาธร
๏ ผู้ใดแลอุทโยค อุสาหนิรันดร
เทพางคประกรณ์ ประกาษสังวัทยาย
๏ วิทธยางคจักสถิต สิทธิศิลปเพริดพราย
สพสาตรทังหลาย บริบูรรณพูนมี
๏ ผู้ใดแลครองยุติ สุจริตอินทรีย
อรรถาธิการี ก็บันลุแก่ธรรมา

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๖-๒๑, แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑)

วานรที่หนึ่งมีแบบแผนในการกล่าวข้อความว่า “ผู้ใดทำเหตุเช่นไรจะได้รับผลเช่นนั้น” ได้แก่ ผู้ใดทำการค้าอย่างเชี่ยวชาญก็จะได้ทรัพย์มาก ผู้ใดเจ็บป่วยหมั่นกินยาโรคก็จะหาย ผู้ใดไม่มีโรคภัยผู้นั้นมีความสุข ผู้ใดมีความเพียรพยายามท่องตำราก็จะมีความรู้ และลงท้ายว่าผู้ใดมีความสุจริตเที่ยงธรรมก็จะบรรลุธรรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วานรที่สองกล่าวว่า

๏ วานรหนึ่งกล่าว คำรพทวัชคาถา
ว่าไภยเสียสา ธรผู้บำบัดบาป
๏ ส่วนมิตรเสียผู้ บมิแผ่มิผายลาภ
ใจกฤปแรงราบ อันตรหนีแลซิชำ
๏ ส่วนสาสตรวิทยา ก็เสียผู้บจองจำ
ปรกติประมาททำ อันลืมอาตมขละเขลา
๏ ความอายสิเสียผู้ ชนชาติกำเลา
กำหนัดนี่มัวเมา รศราคดำกฤษนา
๏ ธนทรัพยเสียผู้ อสัตยภาพอันอา
ไสในคราวา ศเกียจคร้านบขวลขวาย
๏ หนึ่งโสตแลสัตรี บมิปรีดิเสียชาย
แรงโกรธก็ผันผาย บมิเอื้อมิอ่อนหวาน
๏ ฝูงสาธุสัตชน ผู้พิเศศใจอารย
เสียคนอันใจพาล ทุรชนมัวมนท

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๒-๘)

วานรที่สองมีแบบแผนในการกล่าวข้อความว่า “ผลที่เกิดขึ้นย่อมมาจากการกระทำ” ได้แก่ ไม่มีภัยเพราะขจัดบาป ไร้มิตรเพราะไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปราศจากวิชาความรู้เพราะไม่ท่องจำ ไม่มีความอายเพราะมัวเมาในราคะ ไม่มีทรัพย์เพราะเกียจคร้าน หญิงไม่เป็นที่พึงใจแก่ชายเพราะมักโกรธและไม่อ่อนหวาน คนดีย่อมละทิ้งคนชั่ว

วานรตัวที่สามกล่าวว่า

๏ ผิ้จักผจญคน อันใจโลภบันดาล
เอาทรัพยทรมาน จึ่งจะเอื้อจะอ่อนโอน
๏ จรังจเริมถ้า สระให้อุทกโชรล
เท่าว่าภุกแลจึงโยน ชลขึ้นมาอาไศรย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ โคใดอันแรงเกียจ บมิเอื้อมิอาไล
เล้าแหล่งแลวางไป ประเจียกจากคณาเนา
๏ ลวงเล่หกลเกลียง อันอ่อนงามแลตรูเตรา
ตฤบตฤณจับเอา ก็จได้ด้วยง่ายดาย
๏ ผจญคนอันใจสา ธุสุจริตเอียดอาย
กล่าวเกลี้ยงแลอพิปราย คือความเสน่หไม้ตรี
๏ ผจญจนอันโคลกเคลิ้ม แลจัณฑาลนารี
ฝูงสัตวอันมี จตุบาทโหดหืน
๏ เมื่ออาทิไล้โลม ตระโบมจิตรใฝ่ฝืน
แม้ว่ายังขัดขืน บ่มิเอื้อมิอ่อนตาม
๏ ให้เอาด้วยโกรธา คือดั่งเพลิงอันลุกลาม
อย่างเกลี้ยงอย่ากล่าวความ อันดีต่อใช่คนดี

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๐-๑๗)

วานรที่สามมีแบบแผนในการกล่าวข้อความว่า “เมื่อเผชิญสิ่งใดให้ปฏิบัติอย่างไร” ได้แก่ เอาชนะคนโลภด้วยการให้ทรัพย์ หวังจะได้น้ำพึงขุดบ่อให้ลึก เอาชนะโคพยศที่หนีออกจากคอก และฝูงด้วยการหลอกล่อให้กินหญ้าอ่อนก็จะจับได้ เอาชนะใจคนดีด้วยไมตรีจิต เอาชนะคนชั่วในเบื้องแรกด้วยการปลอบประโลม ถ้าไม่สำเร็จก็ใช้ความแข็งกร้าวไม่ต้องเจรจาอีกต่อไป

วานรที่สี่กล่าวว่า

๏ ว่าในประจุบรรณ นรโลกยโดยหมาย
สิ่งใดบคลาดคลาย แลสถิตจิรงงกาล
๏ ส่วนศิลปวิทยา คมสาตรสบสถาน
จักอยู่จำเนียนนาน แก่คนผู้สังวัชยาย
๏ หนึ่งสัตยวาที สฐิรสถิตยบคลาดคลาย
แก่คนผู้เอียดอาย ไภยภิตบาบี
๏ หนึ่งญาติกากร ตระกูลวงษอันมี
สืบสายในโลกีย บมิสิ้นมิสุดพงษ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ เพราะเหตุผู้นั้น คำนึงจิตรใจจง
ว่าญาติคือองค์ คืออาดมอาตมา
๏ พระธรรมสฐิรสถิดย นิตยเนาในใจสา
ธุทรมานกายา สุจริดอ่อนหวาน
๏ ธนทรัพยเพญพูน ประมูลอยู่ด้วยจิรกาล
ชนมนทอันมาน กฤปประจิตรมักสัน
๏ ส่วนศุขยืนยาว ประกอปกับบนราอัน
ศีลาธราธรรม์ สวภาพสัดชน
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๙-๒๑, แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๑-๕)

วานรที่สี่มีแบบแผนในการกล่าวข้อความว่า “ในโลกนี้มีสิ่งใดที่จะไม่สูญสิ้นและอยู่ยาวนาน” ได้แก่ วิชาความจักอยู่กับผู้ที่ท่องจำ วาจาสัตย์จะอยู่กับผู้ละอายต่อบาป ตระกูลที่สืบสายไม่รู้สิ้นสุดเพราะคนในตระกูลนั้นคิดว่าญาติเสมอกับตนเอง พระธรรมจะอยู่คู่กับคนดีเสมอ ทรัพย์สมบัติจะเพิ่มพูนกับผู้ที่แสวงหา และความสุขจะอยู่ยืนยาวกับคนดีผู้มีศีล

วานรที่ห้ากล่าวว่า

๏ เปนต้นในทรัพโย วโรพัศดุนองนันด
เท่าคนอันมักสัน ฉมภาพธารี
๏ เปนต้นแก่ราคา ธิกกามกามี
แด่ผู้ประกอปศรี สมบัติสวัสดิเฉิดฉาย
๏ วรรูปนงเยาว สุนทเรศกมลกาย
เปนที่บวางวาย บันเจิดจิตรกา
๏ เปนต้นแก่พระธรรม ไอยอาทิมูลา
เท่าสัชนาสา ธรจิตรเปรมปรีดิ์
๏ ประกอปทังมุทุตา กรุณาแลปรานี
สังวรอินทรีย สุทธศิลไทยทาน
๏ เปนต้นอันดิเรก เอกอาทินฤพาน
เท่าสัดชนาจารย์ สวเสน่หสบสรรพ
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๖-๒๑, แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๑)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วานรที่ห้ามีแบบแผนในการกล่าวข้อความว่า “สิ่งใดเป็นพึงใจแก่ผู้ใด” ได้แก่ ทรัพย์และสิ่งของเป็นที่พึงใจแก่ผู้ที่ปรารถนา กามราคะเป็นที่พึงใจแก่ผู้ครองเรือน รูปงามของสตรีเป็นที่พึงใจแก่ความรักใคร่ พระธรรมเป็นที่พึงใจแก่ผู้สนทนาธรรม อีกทั้งพรหมวิหาร ๔ ศีลทานที่บริสุทธิ์ ความสำรวมอินทรีย์ และพระนิพพานเป็นที่พึงใจแก่วิสัชนาจารย์

วานรที่หกกล่าวว่า

๏ ว่ากรุงพิภพใด แลมนตรีกะลำภร
บีทานรากร นรราษฎร์ฉุกเฉา
๏ ดั่งฤาแลพระบาท ภูมิศราชราเชา
เว้นจากนราเนา นรโลกยกล่าวฉิน
๏ ชนชาติผู้ใด บมิได้ประกอปกิน
อยาไภยโรคิน ฦๅห่อนว่าบบีทา
๏ คนใดบันโดยจิตร สิทธิภาพภรรยา
ไภยทุกขโทษา ฤๅจเว้นบร้างมี
๏ คนใดแลธนทรัพ ยศโยคโภคี
โภคาธิลักษณมี สมบัติสวัสศฤงฆาร
๏ ดั่งฤาแลผู้นั้น จมิทำอหังการ
เชิญไท้ธราธาร วรราชเร่งฟัง
๏ คนใดในโลกา กรภพทั่วทั้ง
มฤตยูราชนั้นยัง จะเว้นเอาชีวาตมา

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๒-๑๑)

วานรที่หกมีแบบแผนในการกล่าวข้อความแบบ “คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ” เป็นกลวิธีย้ำความ ได้แก่ กษัตริย์และเหล่ามนตรีเบียดเบียนราษฎรจะไม่ถูกตำหนิหรืออย่างไร ผู้ไม่กินยารักษาโรคภัยจะไม่เบียดเบียนหรืออย่างไร ผู้ตามใจภรรยาจะไม่ได้รับความเดือดร้อนหรืออย่างไร ผู้ที่มียศและทรัพย์สมบัติจะไม่หยิ่งทะนงหรืออย่างไร คนในโลกนี้จะมิตายหรืออย่างไร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วานรที่เจ็ดกล่าวว่า

๏ เกียรดิ์ยศฤๅชา มหิมาก็เสาะสูญ
เสียด้วยทรอึงพูน อำเพอภาพมืดมนท
๏ คนใดอันรังร้าย จิตรพิศเกี่ยงกล
หมู่มิตรฤๅยล บพิดสวาติห่างหาย
๏ คนใดทรนงทำ อำเพอภาพอันตราย
ฝูงญาติทังหลาย บร้างเสพจากเจียร
๏ คนใดอันใจกรรด พัศดุท่านจจงเบียน
พระธรรมอันเสถียน บสถิตยในอาดมา
๏ คนใดอันมีพยศ รังเกียจกลมารยา
ผลสาตรวิทธยา คมเสียผู้นั้นคืน
๏ คนใดกระหนี่นัก อันรักทรัพยยาวยืน
ความศุขหายหืร ก์นิราศนิราไลย
๏ กรุงราชธานี บรมนารถองค์ใด
มนตรีอันมีใจ ทรอึงอัครอาจอง
๏ จักพูนพิบัดไย ไภยภพเกิดกลง
ไอสูรยฤๅคง แด่สมเดจ์ธเรศตรี

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๔-๑๑)

วานรตัวที่เจ็ดมีแบบแผนในการกล่าวข้อความแบบ “ถ้าทำไม่ดีสิ่งที่มีอยู่แล้วจะหายไป” ได้แก่ คนที่เย่อหยิ่งเกียรติยศจะสิ้นไป คนที่คดโกงมิตรจะตีจาก คนที่หยิ่งทะนงบรรดาญาติหนีหาย คนที่มุ่งร้ายเบียดเบียนทรัพย์ผู้อื่นพระธรรมจะไม่คุ้มครอง คนใดเสแสร้งแกล้งทำเล่ห์เหลี่ยมความรู้จะหนีหาย คนใดตระหนี่หวงแหนทรัพย์ชีวิตจะไร้สุข กษัตริย์องค์ใดที่มีเหล่ามนตรีเย่อหยิ่งจะเกิดภัยแก่ราชสมบัติ

วานรที่แปดกล่าวว่า

๏ จักเสพด้วยมิตร ให้สนิดจิรังกาล
จงจิตรบันดาร บันดลชื่ออย่าคลาดคลา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ จักเสพด้วยฝูง ผู้ศัตรูแก่อาตมา
จงจิตรจินดา อย่าฦๅมอาตมารมณ์
๏ จักเสพด้วยเสนา บดีพิริโยกรม
พิจารณจงสม ยศศักดิมนตรี
๏ จักเสพเสวา ยุพาพาลนารี
มโนรศใดมี จงเอมโอษฐอวยลาม
๏ จักเสพด้วยคน กมลโลภลวนลาม
แผ่ทรัพยมากตาม คุณโลภหลังหลง
๏ จักเสพด้วยญาติ ตระกูลพวกพงษ
อย่าเยียทรนงอง อหังการคิดแถลง
๏ จักเสพด้วยครู อันอิษฎิจงยำแยง
บูชาสการแจง คุณท่านอันสั่งสอน
๏ จักเสพด้วยปราช ปรีชาอันสาธร
ประหยัดในบทกลอน กลวากยวาที
๏ จักเสพด้วยคนเคลิ้ม คุณพุทธอัปรี
สิ่งใดอันยินดี บันโดยตามอย่าขัดแขง

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๑๗-๒๑, แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๑-๔)

วานรที่แปดมีแบบแผนในการกล่าวข้อความ “เมื่อสมาคมกับบุคคลให้ปฏิบัติตนอย่างไร” ได้แก่ ข้าราชการเมื่อเข้าเฝ้าพระราชาให้มีความจงรักภักดี บุคคลเมื่อคบมิตรให้ซื่อสัตย์ เมื่อคบศัตรูให้ระวังตน เมื่อคบขุนนางพึงพิจารณาตามฐานะยศศักดิ์ คบหาสตรีต้องพูดคล้อยตามด้วยความอ่อนหวาน คบคนโลภต้องให้ทรัพย์ คบญาติอย่าหยิ่งทะนง คบครูอาจารย์ให้ยำเกรงและเคารพ คบนักปราชญ์ให้ระวังคำพูด คบคนเขลา สิ่งใดพอทำตามได้ก็อย่าขัด

ฉันท์อัษฎาพานรมีการนำเสนอเนื้อหาอย่างเป็นระบบ คำกล่าวของวานรแต่ละตนเป็นการใช้คำแบบกระสวน มีการเล่นคำเดียวกัน วานรที่หนึ่งใช้ว่า “ผู้ใด” วานรที่สองใช้ “...เสีย...” วานรที่สามใช้ “ผจญ” วานรที่สี่ใช้ “ ...อยู่แก่...” วานรที่ห้าใช้ “เป็นต้น” วานรที่หกใช้ “คนใด... ดั่งฤๅ” วานรที่เจ็ดใช้ “คนใด” และวานรที่แปดใช้ “จักเสพ” ทั้งยังมีการใช้ความเปรียบที่ช่วยทำให้ผู้อ่านเห็นภาพได้ชัดเจนและเป็นวาทศิลป์โน้มน้าวใจผู้ฟัง เมื่อมีความคิดเห็นคล้อยตามและเข้าใจอย่างถ่องแท้ทำให้เกิดปัญญาความรู้ได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คุณค่าด้านสังคม

วรรณกรรมมิเพียงแต่จะให้คุณค่าทางด้านวรรณศิลป์เท่านั้น แต่ยังได้ให้คุณค่าทางด้านสังคม กวีมักจะใช้วรรณกรรมของตนเป็นสื่อกลางในการแสดงความคิด หรือแนวทางที่ต้องการ ดังนั้นวรรณกรรมจึงสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมทั้งในด้าน ความเชื่อ ปรัชญา คำสอน ซึ่งฉันท์อัษฎาพานรได้แสดงให้เห็นความเชื่อในสังคมดังนี้

ความเชื่อในพระพุทธศาสนา

ศาสนาพุทธเป็นสถาบันสำคัญของชาติไทยมาอย่างยาวนาน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ความคิด ความเชื่อ ของคนไทยจึงได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ฉันท์อัษฎาพานรมีความเชื่อในพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. **ความเชื่อในพระรัตนตรัย** หมายถึง แก้วอันประเสริฐ หรือสิ่งล้ำค่า ๓ ประการ หลักที่เคารพบูชาสูงสุดของพุทธศาสนิกชน คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์

๏ บังคมประนมนต มโนนมัศการ
โพยมเกษโอฬาร วรอัครไกวัล
๏ หนึ่งองคธาโม วโรรักษภูมัน
ทรนิทรในอรร ณพกษรีใสสุทธิ
๏ หนึ่งองคโลเกษ บรเมศอันอุด
บัดิบัธมอันจุติ วิกสิตนาภี
๏ ไตรพิทธไตรเพท **ไตรรัตน**โมลี
โมลิศวโรตรี มกุฎรัตนัดไตร

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๑ บรรทัดที่ ๒-๕)

๏ **พระธรรม**สฐิรสถิดย นิตยเนาในใจสา
ธุทรมานกายา สุจริดอ่อนหวาน

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๓)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๒. ความเชื่อเรื่องนิพพาน พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่านิพพานคือสิ่งสูงสุดในพระพุทธศาสนา นิพพาน เป็นภาษาบาลี ในภาษาสันสกฤตใช้คำว่า “นิรวาน” แปลว่า ความดับตัณหา หรือความดับกิเลส และดับทุกข์ หรือ สภาวะที่ปราศจากเครื่องร้อยรัดเสียบแทง หรือสภาวะที่ออกไปจากตัณหาที่ได้ นิพพานจึงเป็นความดับเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์และนิพพานนั้นเป็นชื่อหนึ่งของนิโรธ ดังนั้นนิพพานกับนิโรธจึงเป็นสิ่งเดียวกัน จัดได้ว่าเป็นความจริงสูงสุด เป็นสภาวะที่สมบูรณ์ เป็นความดีขั้นสูงสุด เป็นสภาวะที่เที่ยงแท้ เป็นสุขนิรันดร์

ในโคลงกระทู้บทสุดท้ายได้กล่าวว่า หากทำตามคำสอนของเหล่าวานรทั้งแปดแล้วนั้นจะส่งผลให้พบกับทางสันติสุขที่แท้จริง ตามความเชื่อในพระพุทธศาสนานั้น สิ่งสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน

๏ อัษฎ องคเทเวศเพี้ยน พานร
ดา ดาษสดุดีกร กล่าวแก้ว
พา ทานุศาศนสอน สวัดิราช
นร ชาติไต่ตามแล้ว **เลิอศแท้ทางเกษม** ฯ

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๑๘-๒๑)

๓. ความเชื่อเรื่องบุญ ความเชื่อเรื่องบุญบาปเป็นความเชื่อที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ หรือกระทำแล้วจะมีผลบุญมาสู่ตนเอง

๏ ครอบครองประชากร นรราษฎร์ไตรตรง
บันทัดธรรมดำรง ภพโลกยสบไสมย
๏ พระเดชเดโช วโรฤทธิเกรียงไกร
บุญโญวโรใน สมเดจ์เสรจ์บริบูรณ ฯ

(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๖ บรรทัดที่ ๑๖-๑๗)

เมื่อพระเจ้าทฤพราชเสด็จกลับเมืองแล้วนั้นทรงปกครองบ้านเมืองด้วยความสงบสุขพระเดชเดชานุภาพที่เกิดจากผลบุญ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๔. **ความเชื่อเรื่องศีล** คือข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข เพื่อให้เป็นกติกาข้อห้ามที่ใช้แก้ปัญหาขั้นพื้นฐาน ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุข และ ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคม

๏ ส่วนศุขยืนยาว ประกอปกับนราอัน
ศีลาธราธรรม์ สวภาพสัตชน
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๔ บรรทัดที่ ๕)

วานรตนหนึ่งได้กล่าวถึงการดำรงชีวิตอย่างความสุขที่ยั่งยืนนั้นได้ต้องมีศีล ซึ่งศีลนั้นเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนยึดถือประพฤติปฏิบัติเป็นพื้นฐาน

คุณค่าในฐานะวรรณกรรมสุภาษิต

จารึกวัดพระเชตุพนจัดฉันท์อัษฎาพานรอยู่ในหมวดสุภาษิตคุณค่าที่ได้รับจากวรรณกรรมประเภทนี้ คือสาระประโยชน์จากข้อคิดเกี่ยวกับปรัชญาชีวิต คำเตือนใจ เป็นต้น ฉันท์อัษฎาพานรไม่ได้สอนกษัตริย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังสอนประชาชนในการดำเนินชีวิตได้อีกด้วย ดังตัวอย่างว่า

๏ วานรหนึ่งเฉลย วรอรรถด้วยพลัน
ผู้ใดกะทำกรรม์ วานิชแกว่นการย
๏ รู้รอบประกอปกิจ ซื้อขายอันเชี่ยวชาญ
ธนทรัพยมากมาน ก็จเพิ่มจพูนมา
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๖-๑๗)

การค้าขาย เป็นสัมมาอาชีพซึ่งต้องมีความรู้ความชำนาญจึงจะทำให้กิจการนั้นก้าวหน้าเพิ่มพูนทรัพย์มากขึ้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ผู้ใดแลอุทโยค อุสาหนิรันดร
เทพางคประกรณ์ ประกาษสังวัทยาย
๏ วิทธยางคจักสถิต สิทธิศิลปเพริดพราย
สพสาตรทังหลาย บริบูรรณพูนมี
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๐-๒๑)

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญไม่ว่าจะเรียนวิชาอะไรต้องหมั่นเพียรท่องทำ มีความอุตสาหะจะทำให้ประสบความสำเร็จในการเรียน วิชาความรู้ก็จะอยู่คู่ตน

๏ จักเสพด้วยมิตร ให้สนิดจิรังกาล
จงจิตรบันดาร บันดลชื่ออย่าคลาดคลา
๏ จักเสพด้วยฝูง ผู้ศัตรูแก่อาตมา
จงจิตรจินดา อย่าภาฦมอาตมารมณ์
(จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานร แผ่นที่ ๕ บรรทัดที่ ๑๗-๑๘)

สอนให้รู้จักการวางตนในทั้งในการคบคนว่า เมื่อคบหาสมาคมกับมิตรแล้วนั้นต้องมีความซื่อสัตย์ หากเมื่อต้องสมาคมกับกับศัตรูนั้นต้องพึงระวังตน

สุภาษิตที่ปรากฏในฉันท์อัษฎาพานร มีเนื้อหาว่าด้วยการศึกษาหาความรู้ การระมัดระวังในการคบคน ความไม่ประมาท ความซื่อสัตย์ ความหมั่นเพียร ความมีไมตรีจิต การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความรักญาติและวงศ์ตระกูล การเอาชนะความชั่วด้วยความดี ทั้งนี้บุคคลต้องดำเนินชีวิตด้วยธรรมะเพื่อนำตนไปสู่พระนิพพาน

ฉันท์อัษฎาพานรมีคุณค่า ๒ ด้าน คือ คุณค่าด้านวรรณศิลป์ คือ ความประณีตงดงามอันได้แก่ความงามของภาษา ความงามของเนื้อเรื่องซึ่งกลมกลืนกับรูปแบบ การเลือกสรรคำได้อย่างงดงาม ไม่ว่าจะเป็นการใช้คำที่ก่อให้เกิดอลังการฝ่ายความหมาย หรือการสรรคำล้วนแล้วแต่งดงาม และคุณค่าด้านสังคม ในฐานะที่เป็นวรรณกรรมสุภาษิตที่มีจุดมุ่งหมายมุ่งสอนกษัตริย์ซึ่งเป็นชนชั้นผู้นำ อย่างไรก็ตามฉันท์อัษฎาพานรไม่ได้เป็นสุภาษิตสอนกษัตริย์เท่านั้นแต่ยังมีประโยชน์แก่ชนทุกชั้นผู้หวังดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งทางโลกและทางธรรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ ๖

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ฉันท์อัษฎาพานรเป็นวรรณกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปรากฏเป็นจารึกบนศิลาติดอยู่ที่ศาลาหลังใต้หน้าพระมหาเจดีย์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จารึกเรื่องฉันท์อัษฎาพานรสร้างขึ้นเมื่อครั้งปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน พ.ศ. ๒๓๗๕- ๒๓๙๑ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ยังมีเอกสารตัวเขียนหลายฉบับ เกือบทุกฉบับเป็นสำนวนเดียวกับจารึกวัดพระเชตุพน ยกเว้นฉบับเดียวที่มีเนื้อหาและสำนวนโวหารต่างออกไป ฉันท์อัษฎาพานรพิมพ์รวมอยู่ในประชุมจารึกวัดพระเชตุพน ๖ ครั้ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๒ ฉบับพิมพ์ครั้งล่าสุด พ.ศ. ๒๕๕๔ เนื่องในการฉลองจารึกวัดพระเชตุในฐานะมรดกความทรงจำแห่งโลก ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนจัดฉันท์อัษฎาพานรอยู่ในหมวดสุภาษิต

ในการศึกษาวิจัยนี้ครั้งนี้ใช้ฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพนเป็นเอกสารหลัก และใช้เอกสารตัวเขียนฉบับที่ ๖ และฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นฉบับเทียบเคียง เอกสารทั้ง ๓ ฉบับมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน ได้แก่ การสะกดคำ จำนวนคำ การเลือกใช้คำ ความแตกต่างส่วนใหญ่ไม่ได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหา นอกจากนี้ยังได้ใช้อัษฎาพานร สมุดไทยเลขที่ ๕ และเรื่องพระโพธิสัตว์โกสามภิน ซึ่งมีโครงเรื่องเหมือนกับฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพนแต่รายละเอียดต่างกันมาเปรียบเทียบเนื้อหาด้วย

ผลการวิจัยพบว่าเรื่องฉันท์อัษฎาพานรแต่งด้วยอินทรวิเชียรฉันท์ จำนวน ๑๒๒ บท และจบด้วยโคลงกระทู้ ๑ บท เนื้อเรื่องส่วนนำขึ้นต้นด้วยบทไหว้ครูและบอกจุดมุ่งหมายว่าเพื่อสอนกษัตริย์ตามแบบแผนที่มีมาแต่เก่าก่อน ตัวเรื่องกล่าวถึงพระเจ้าทฤพราชผู้ครองเมืองกุสามภินโง่เขลาจึงถูกบรรดาเสนาอำมาตย์ขับไล่ออกจากเมืองไปอยู่ป่า พฤกษเทวดาแปลงกายเป็นวานร ๘ ตนมาแสดงสุภาษิตจนพระเจ้าทฤพราชเกิดปัญญา และกลับไปปกครองบ้านเมืองอย่างร่มเย็นเป็นสุข ส่วนท้ายเรื่องเป็นโคลงกระทู้ กล่าวสรุปว่าฉันท์เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เทวดาแปลงเป็นวานรทั้งแปด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มาสั่งสอนหลักประพฤติปฏิบัติที่ดีงามให้แก่กษัตริย์ ผู้ใดที่ประพฤติปฏิบัติตามก็จะพบความสุข คือ พระนิพพาน

เรื่องฉันท์อัษฎาพานรเป็นวรรณกรรมที่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง แต่มีหลักฐานกล่าวถึงผู้แต่งเรื่องฉันท์อัษฎาพานรในหนังสือบันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ ซึ่งเป็นข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ว่าฉันท์อัษฎาพานรเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

จากการเปรียบเทียบเนื้อหาของฉันท์อัษฎาพานรจารึกวัดพระเชตุพน เรื่องอัษฎาพานร สมุดไทยเลขที่ ๕ และเรื่องพระโพธิสัตว์โกสามภิน พบว่าสุภาษิตในเรื่องทั้งสามนี้มีส่วนที่คล้ายคลึงกันทั้งสามฉบับ บางส่วนไม่ตรงกันหรือต่างกันที่รายละเอียด แสดงว่าเรื่องพฤกษเทวดา ๘ องค์ แปลงกายเป็นวานรมากล่าวภาษิตแก่พระราชาเพื่อให้เกิดปัญญามีหลายสำนวน เนื่องจากโครงเรื่องเหมือนกัน สันนิษฐานได้ว่าอาจมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน แต่สุภาษิตนั้นเป็นสุภาษิตที่แพร่หลายรู้จักกันอยู่ในสังคมไทย ซึ่งทั้งสามเรื่องอาจใช้ที่มาทั้งจากแหล่งเดียวกันและต่างกัน

ฉันท์อัษฎาพานรมีเนื้อหาเป็นคำกล่าวที่แสดงข้อคิดให้เกิดปัญญาตรงกับที่ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนจัดอยู่ในหมวดสุภาษิต คำกล่าวของวานรทั้งแปดไม่ได้เป็นคำสอนโดยตรงหากเป็นการยกอุทาหรณ์หรือถ้อยคำที่กล่าวมาแล้วในอดีตหรือข้อธรรมะมาแสดงเพื่อให้ผู้ฟังคิดเอง จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นกลวิธีการสอนทางอ้อม

สุภาษิตในฉันท์อัษฎาพานรมุ่งสอนกษัตริย์ในฐานะเป็นผู้นำของบ้านเมืองที่มีอำนาจสูงสุดและเป็นศูนย์กลางในการปกครอง แนะนำแนวทางการใช้พระราชอำนาจ กษัตริย์ต้องมีความรู้ความสามารถในการปกครองบ้านเมือง ฉันท์อัษฎาพานรกล่าวถึงหลักการประพฤติตน การปกครองบ้านเมือง การปกครองคน สุภาษิตเหล่านี้ไม่ใช่สำหรับกษัตริย์เท่านั้น แต่ยังใช้ได้กับคนทั่วไปให้ประพฤติตนอย่างถูกต้องดีงามอีกด้วย

นอกจากสุภาษิตที่เป็นจุดมุ่งหมายใช้สอนบุคคลชั้นปกครองแล้ว ฉันท์อัษฎาพานรยังมีความสัมพันธ์กับพระมหากษัตริย์ แสดงให้เห็นลักษณะของกษัตริย์ที่สมบูรณ์แบบ ได้แก่ ทรงความรู้ ประกอบด้วยทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ จักรพรรดิวัตร ขัตติยพละ หลักธรรมในฉันท์อัษฎาพานรเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งตรงกับที่ปรากฏในวรรณกรรมยอพระเกียรติตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน อนึ่งฉันท์อัษฎาพานรยังมีความสัมพันธ์กับพระแสงอัษฎาพานรซึ่ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ สมัยเดียวกับที่จารึกฉันท์อัษฎาพานร ชื่อของพระแสงอัษฎาพานรที่เป็นรูปวานรจำหลัก ๘ ตนได้ชื่อตามเรื่องของฉันท์อัษฎาพานร พระแสงราชศัสตราเป็นเครื่องราชูปโภค

สำหรับประกอบพระอิสริยยศแห่งพระมหากษัตริย์ ใช้เป็นสัญลักษณ์ของพระราชอำนาจในการปกครอง เนื้อหาของฉันท์และพระแสงจึงมีความหมายเกี่ยวเนื่องกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นกษัตริย์ที่มีพระราชอำนาจและหลักธรรมอันเป็นการแสดงความเป็นกษัตริย์ที่สมบูรณ์

ฉันท์อัษฎาพานรเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่า ประการแรกเป็นวรรณกรรมที่มีความงามทางวรรณศิลป์ มีการใช้ภาษาต่างๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้บทประพันธ์มีความไพเราะ เช่น มีการเลือกสรรคำใช้ในการแต่ง ประกอบด้วยโบราณิกศัพท์ คำภาษาต่างประเทศ คำหลาก คำแผลง คำซ้อน คำสมาส มีการเล่นคำเล่นสัมผัส และใช้ภาพพจน์ ทำให้ฉันท์เรื่องนี้มีวรรณศิลป์ทางด้านภาษาวรรณกรรมเรื่องนี้มีการพรรณนาเนื้อหาอย่างเป็นกระบวนและเป็นระบบ ประการที่สองฉันท์อัษฎาพานรเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าต่อสังคม สะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมทั้งในด้าน ความเชื่อ ปรัชญา คำสอน คือความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องนิพพานซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา สิ่งเหล่านี้ส่งเสริมให้ผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามนั้นมีความสุขกายสุขใจในการดำเนินชีวิต

ฉันท์อัษฎาพานรเป็นตัวแทนของสุภาษิตสำหรับผู้นำเพียงเรื่องเดียวที่ได้รับเลือกให้จารึกที่วัดพระเชตุพน แสดงความสำคัญของแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งสอดคล้องกับพระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จารึกวัดพระเชตุพน ได้รับยกย่องจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ให้เป็นมรดกความทรงจำแห่งโลก ระดับนานาชาติ ใน พ.ศ. ๒๕๕๔ ด้วยเหตุที่จารึกนั้นมีคุณค่าทางกาลเวลา มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาถ่ายทอดสรรพวิชาความรู้ต่างๆ ไว้เพื่อเป็นมรดกทางความรู้เป็นมรดกความทรงจำอันล้ำค่าให้แก่ชนรุ่นหลังสืบมาบนผืนแผ่นดินไทย ฉันท์อัษฎาพานรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจารึกวัดพระเชตุพนนั้นได้รับยกย่องด้วย ทำให้คุณค่าของฉันท์อัษฎาพานรไม่ได้เป็นที่รับรู้ในประเทศไทยเท่านั้นแต่ยังปรากฏไปทั่วโลก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบฉันท์อัษฎาพานรกับวรรณกรรมสุภาษิตคำสอนเรื่องอื่นๆ อาจศึกษาเปรียบเทียบที่มา ความเหมือน ความแตกต่างของเนื้อหาและสำนวนโวหาร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมการศาสนา. ๒๕๒๕. **พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ ๑-๔๕**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมศิลปากร. ๒๕๑๓. **เพลงยาวกลบทและกลอักษร: แต่งจารึกที่วัดพระเชตุพนฯ ในรัชกาลที่ ๓**. พระนคร: ประจักษ์การพิมพ์.

กรมศิลปากร. ๒๕๒๙. **วรรณกรรมสมัยอยุธยา**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร.. ๒๕๓๓. **วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม ๒**. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กรมศิลปากร.. ๒๕๓๙. **พระแสงราชศัสตราประจำเมือง**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรรมการและอนุกรรมการจัดการราชพิพิธภัณฑ์. ๒๔๘๔. **คำอธิบายราชภัณฑ์ในราชพิพิธภัณฑ์**. พระนคร: กรรมการและอนุกรรมการจัดการราชพิพิธภัณฑ์.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ๒๔๙๖. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. พระนคร: กรมศิลปากร.

ฉัฐวินทร์ โพธิ์ศิริ. ๒๕๔๒. **วิเคราะห์ลักษณะความเป็น "ธรรมราชา" ของกษัตริย์ในวรรณคดีไทย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๙๔)**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. ๒๕๓๘. "คติเรื่องพุทธราชาในวรรณคดีไทย." **วรรณกรรม – ศิลปะ สดุดี**". กรุงเทพฯ: อักษรสมัยการพิมพ์, ๕๗-๗๕.

ทวีศักดิ์ ญานประทีป. ๒๕๒๙. "การวิเคราะห์แนวความคิดทางพุทธศาสนาจากวรรณกรรมของสุนทรภู่." **วารสารรามคำแหง**. ๑๑ (พิเศษ): ๕๓-๗๗.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ทิพพวรรณ บุญส่งเจริญ. ๒๕๕๑. **ศึกษาวิเคราะห์ราชธรรมในวรรณกรรมที่สัมพันธ์กับกษัตริย์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. ๒๕๑๙. **วิเคราะห์วรรณกรรมลานนาไทยเรื่องเจ้าวิฑูรสอนหลานและพระลอสอนโลก**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ไทยโลโก้เลิฟเวอร์. ๒๕๕๕. **สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี (๒๔๖๘ - ๒๕๕๔)** HRH Princess Bejaratana Rajasuda Sirisobhabannavadi of Thailand (1925 - 2011) (Online). http://thailogolover.blogspot.com/2012_03_01_archive.html, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๖.

ธนอร อัศวงศ์. ๒๕๔๓. **แนวจริยปฏิบัติในงานวรรณศิลป์ในประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนิต อยู่โพธิ์. ๒๔๘๙. **ประวัติวิจารณ์วรรณคดีไทย**. พระนคร: อำพลพิทยา.

ธรรมคามน์ โภวาที. ๒๕๐๙. **พระแสงราชศัสตรา**. กรุงเทพฯ: ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง.

ธวัช ปุณโณทก. ๒๕๒๕. **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จฯ เจ้าฟ้า กรมพระยา. ๒๔๘๑. **สาส์นสมเด็จ (ลายพระหัตถ์ของสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ)**. พระนคร: คลังวิทยา.

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จฯ เจ้าฟ้า กรมพระยา. ๒๕๕๒. **บันทึกความรู้เรื่องต่างๆ เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นาคะประทีป. ๒๕๕๑. **สมญาภิธานรามเกียรติ์ และ ชีวิตและผลงานของ "นาคะประทีป"**. กรุงเทพฯ: ศยาม.

นิยะดา เหล่าสนุทร และคณะ. ๒๕๔๐. **ภูมิปัญญาของคนไทย: ศึกษาจากวรรณกรรมคำสอน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

นิรภัย ถวิล. ๒๕๔๔. **กระบวนวิธีนำเสนอองค์ความรู้ในประชุมจารึกวัดพระเชตุพนโดยผ่าน ฉันทลักษณ์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นุชนารถ กิจงาม (บรรณาธิการ). ๒๕๔๖. **พระราชพิธีบรมราชาภิเษก: ประวัติศาสตร์จารีตประเพณี จากพระราชนิพนธ์ "ยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒" พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

บ้านสวนพอเพียง. ๒๕๕๓. **ลิง ๓ ตัว (ปิดหู ปิดตา ปิดปาก)**(Online). http://www.bansuanporpeang.com/node/7032, ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. ๒๕๑๘. **แนะแนวทางการศึกษาวรรณคดี**. กรุงเทพฯ : บัณฑิตการพิมพ์

ปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล. ๒๕๔๗. **ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ไทยในวรรณคดีสมัยอยุธยา**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประคอง นิมมานเหมินท์. ๒๕๓๘. "การสดุดีวีรกษัตริย์ในมหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง". **วรรณกรรม - ศิลปะ สดุดี**". กรุงเทพฯ: อักษรสมัยการพิมพ์, ๑๐-๑๒.

ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์เล่ม ๑. ๒๕๔๖. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน. ๒๔๗๒. พระนคร : ราชบัณฑิตยสภา. (พิมพ์ในงานพระศพ พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๗๒)

_____ . ๒๕๑๗. พระนคร: กรมศิลปากร.

_____ . ๒๕๔๔. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน.

_____ . ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. (คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉลองจารึกวัดโพธิ์: มรดกความทรงจำแห่งโลก ๒๔ ธันวาคม ๒๕๔๔-๒ มกราคม ๒๕๕๕).

ปรมานุชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมสมเด็จพระ. ๒๕๕๒. **กฤษณาสอนน้องคำฉันท์**. กรุงเทพฯ: คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน.

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑: จารึกกรุงสุโขทัย. ๒๕๑๕. พิมพ์ครั้งที่ ๗. พระนคร: กรมศิลปากร.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. ๒๕๔๘. **ตุ๊กตาศิลาจีน**. กรุงเทพฯ: วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม.

ปราโมทย์ สกุลรักความสุข. ๒๕๕๔. **ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปัญญา บริสุทธิ์. ๒๕๔๒. **วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

พูนพิศมัย ดิศกุล, หม่อมเจ้าหญิง. ๒๕๒๓. **สารคดีของ ม.จ. หญิงพูนพิศมัย ดิศกุล**. กรุงเทพฯ: นครธน.

มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. ๒๕๔๗. **มณีปิ่นนิพนธ์**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มานิตย์นเรศ (เฉลิม เศวตนันต์), เสวกโทจมื่น. ๒๕๑๑. **อนุสรณ์ "ศุกรหัศน์"**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. ๒๕๕๐. **นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ ๑ ชื่อวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๕. **สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย. เล่ม ๒ อักษร ข-จ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

_____. ๒๕๔๖. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์.

วรเวทย์พิสิฐ, พระ. ๒๕๐๓. **วรรณคดีไทย**. พระนคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วินิตา หอมเสมอ. ๒๕๔๘. **หลักธรรมเกี่ยวกับกษัตริย์และขุนนางในราชาธิราช ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิทย์ ศิวะศริยานนท์. ๒๕๔๑. **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมชาติ.

วิมนทกานต์ อำพันแสง. ๒๕๔๕. **การจัดการศึกษาของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น: กรณีศึกษาประชุมจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศานติ ภักดีคำ. ๒๕๔๙. **พจนานุกรมคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิริมา เจนจิตรมั่น. ๒๕๒๙. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาว ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ส. พลายน้อย (นามแฝง). ๒๕๓๔. **เกร็ดโบราณคดี ประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.

สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๔๓. **ประชุมโคลงโลกนิติ**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

สมใจ โพธิ์เขียว. ๒๕๕๐. **การศึกษาวิเคราะห์โคลงดั้นเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สิทธา พินิจภูวดล. ๒๕๒๕. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

สิริวรรณ วงษ์ทัต. ๒๕๔๓. "วรรณกรรมคำสอนสมัยธนบุรี" **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา**, ปีที่ ๘(๙-๑๐), ๗๙-๘๕.

_____. ๒๕๔๖. "ฉันท์อัษฎาพานร: โอวาทสำหรับผู้ปกครองประเทศ" **ภาษาและวรรณคดีไทย: รวมบทความทางวิชาการ: เอกสารประกอบการสัมมนา ๒๐ ปี บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๔๖ ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**. นครปฐม: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุพรรณษา พละศักดิ์. ๒๕๕๐. **ปูมราชธรรม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์**. วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เสนีย์ วิลาวรรณ. **๒๕๑๑. หลักและการใช้ภาษาไทย**. พระนคร : วัฒนาพานิช.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เสาวณิต วิงวอน. ๒๕๓๐. **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. ๒๕๓๘ “เทวราชาและธรรมราชาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ” **วรรณกรรม – ศิลปะ สดุดี**. กรุงเทพฯ: อักษรสมัยการพิมพ์.

แสงสูรย์ ลดาวัลย์, มรว. ๒๕๒๖. **พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

หรีด เรืองฤทธิ์. ๒๕๑๓. **วรรณคดีไทย**. พระนคร: เลี่ยงเชียงจงเจริญ.

อมรดรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), จมื่น. ๒๕๑๔. **พระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม ๑๑ เรื่อง พระราชประเพณี (ตอน ๓)**. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก

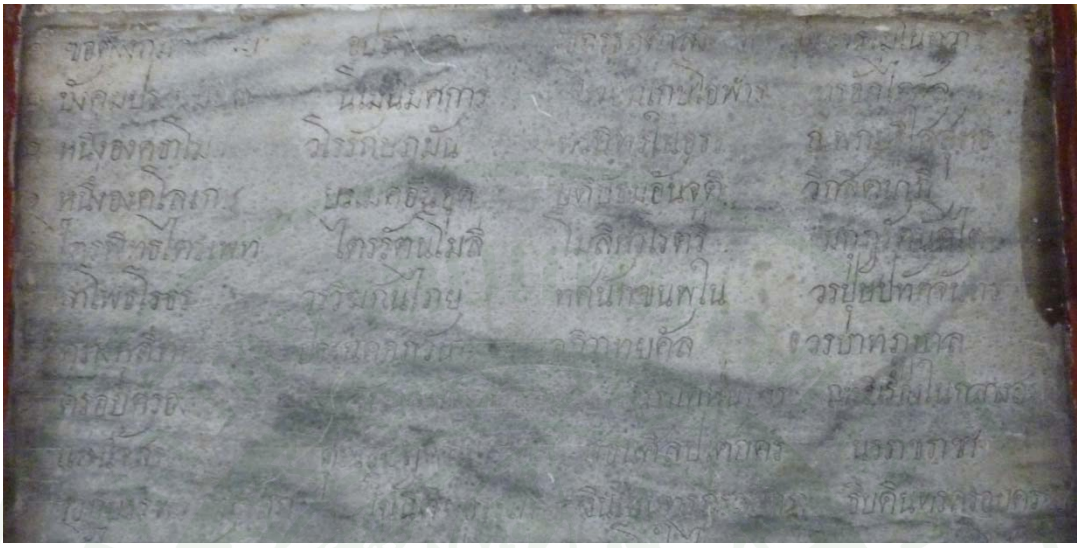
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ก

จารึกฉันท์อัษฎาพานร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

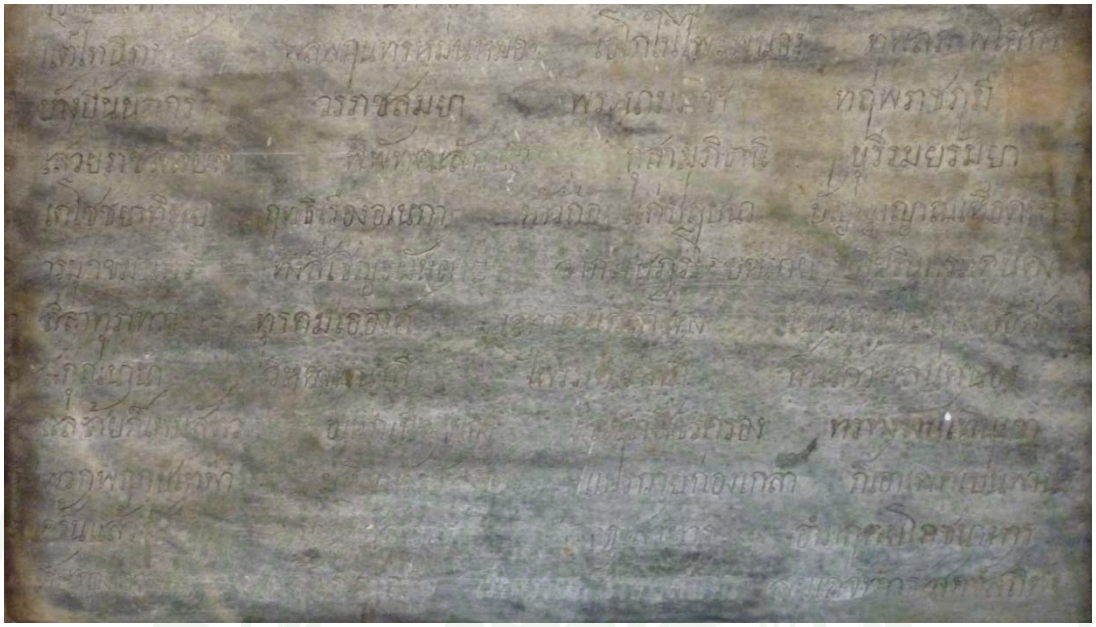
จารึกฉันท์อัษฎาพานร แผ่น ๑ ส่วนที่ ๑

๏ ขอต้งงกมลมาลย์	อุปธานใจจง	เอกอรรคตาลง	บมิแพร่งมโนทวาร
๏ บังคมประนมนต	มโนนมัศการ	โพยมเกษโอฬาร	วรอัครไกวัล
๏ หนึ่งองคธาโม	วโรรักษภูมัน	ทรนิทรในอรร	ณพกษรีใสสุทธิ
๏ หนึ่งองคโลเกษ	บรเมศอันอุด	บัดิบัธมอันจุติ	วิกสิตนาภี
๏ ไตรพิทธไตรเพท	ไตรรัตนโมลี	โมลิศวโรตรี	มกุฎรัตนัดไตร
๏ สำโพธโรธร	วรวิฆกันไภย	ทศนักขนพใน	วรปุษปทัศจันทร
๏ คร้างคุลีทศ	ประนดอภิวัน	อภิวาทยุคัล	วรบาทภูบาล
๏ ครอบครองธรารักษ	จักกระพรรดิทรงธาร	ธรรมิคหื่นหาร	ฤทธิเรืองในกลางสมร
๏ แด่นี้จสรรเสิญ	คุณอัษฎพานร	สอนศิลปเศกศร	นรราชราชา
๏ บอกบรรพสารโสลก	ในนิติยอรรถา	วินเยนทรกระษัตรา	ธิบดินทรครอบครอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จารึกฉันท์อัษฎาพานร ๑ ส่วนที่ ๒

๏ แต่ไทนิราษร้าง พลพฤนทรหม่นหมอง เอโกในไพรพนอง ทุพลภาพโศกา
๏ ปางปิ่นนรากร วราชสมยา พระนามราชา ทฤพราชภูมี
๏ เสวยราชสมบัติ พิพัทฒลักษมี กุสามภิธานี บุรีรมยรมยา
๏ เดโชชยาทิตย ฤทธิเรืองอเนกา ท้าวถ่อยแก่ปฤษนา ปัญญาญาณเหือดหาย
๏ วรมุกขมนตรี ทังสี่เชิญธผันผาย จากราษฎรโดยหมาย ศิขรินทรแดนดง
๏ ลีลาทุราทวา ทุรคมเอองค์ เอกาดมกลางดง เปนเพื่อนมฤคเสือสีห
๏ สกุณนานา วิหดาพนาลี ไพรภูตมากมี ก็ลล้าวลลนคนอง
๏ แลซ้ายก็เหนสัตว อเนกเนืองนอง แลขวาศีขรครอง ทรทึงทันเทินเขา
๏ พวกพฤกษเทพา มหิมาทังอัษเฎา แปรกายก่องเกลา ก็เอาเพศเปนพานร
๏ ครั้นแล้วก็ลีลา มาสู่โศกภูธร เพลาธเสวยวร อำมฤตยโภชนาหาร
๏ อัษฎางควานร วรเฝ้าพระภูบาล เรียงรายกันรอบสถาน สมเดจ์ท้าวธ์เสดจ์สถิตย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จารึกฉันท์อัษฎาพานร ๒ ส่วนที่ ๑

๏ ภูเบนทรเลงมล วรวานราฤทธ มโนนารถควญคิด คำนึงราชโยธา
๏ เมื่อกูยังอยู่เมือง ก็เลื่องยศฦาชา แสนสุรเสนา บดีพิริยคั่งคัล
๏ ตั้งเข้าในโรงรัตน พรรคเลี้ยงสิทุกวัน รอยแรงอำเพอกรรม อดิดมาจำดล
๏ บเหนทวยโยธา พลากรโจษจล วังเวงในอารญ วนเวศองค์เดียว
๏ เหนแต่กระบี่มี หฤๅไทยเครงเครียว ฦๅกูมาเปนเกลียว กลเพื่อนคณาสวา
๏ พระบาทธปันโภ ชนาหารอันโอชา แปดภาคเปนภักษา กระบี่นั้นนิรันดร
๏ จึ่งพฤกษเทพา อันเปนอัษฎวานร รันจวรฤไทธร มนัศด้วยนฤเบนทรา
๏ ว่าท่านนินฤเทษ เหตุอัปปัญญา เท้าถ่อยแก่ปฤษนา บมิแจ้งก็มืดมนท
๏ รบอบรเบียบบรรพ รบิรเบียนกล รบับรบินพล พลพยู่หกงกรร
๏ จจับจจ่ายทรัพย จแจกจเจือปัน จเพิ่มจพูนพัน ธนทรัพยโกษกอง
๏ จเริ่มจแรกรัง บริรักษครอบครอง นรราษฎรมูลมอง จังหวัดสวัสดิสีมา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จารึกฉันท์อัษฎาพานร ๒ ส่วนที่ ๒

๏ เมื่อใดเราแต่งสาร ศุภโสลกอรรถา ถวายแด่นรินทรา ทิปแทนคุณาอัน
๏ ธประสาทโภชา วรบิณฑอวยปัน สนองคาศโดยบรรพ กระษัตรศิลทรงธาร
๏ จึ่งอัษฎวานร วรโอษฐกล่าวสาร แลองค์แลองค์มาน พันทโสลกแลอันถวาย
๏ เคารพเปนอัษฎางค์ วรโสลกอภิปราย คุณคามภิรเพริดพราย ก็กล่าวแถลงอันดับกัน
๏ วานรหนึ่งเฉลย วรอรรถด้วยพลัน ผู้ใดกะทำกรรม์ วานิชแกว่นการย
๏ รู้รอบประกอปกิจ ซื้อขายอันเชี่ยวชาญ ธนทรัพยมากมาน ก็จเพิ่มจพูนมา
๏ ผู้ใดแลได้เสพ โอสถำบคลาดคลา ร้อนโรคพาทา ก็นฤพยาธิห่างหาย
๏ ผู้ใดแลไภยโรค บมิได้มากวนกาย บุญญาธิการหมาย ศุขสวัสดิสาธร
๏ ผู้ใดแลอุทโยค อุสาหนิรันดร เทพางคประกรณ์ ประกาษสังวัทยาย
๏ วิทธยางคจักสถิต สิทธิศิลปเพริดพราย สพสาตรทังหลาย บริบูรรณพูนมี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

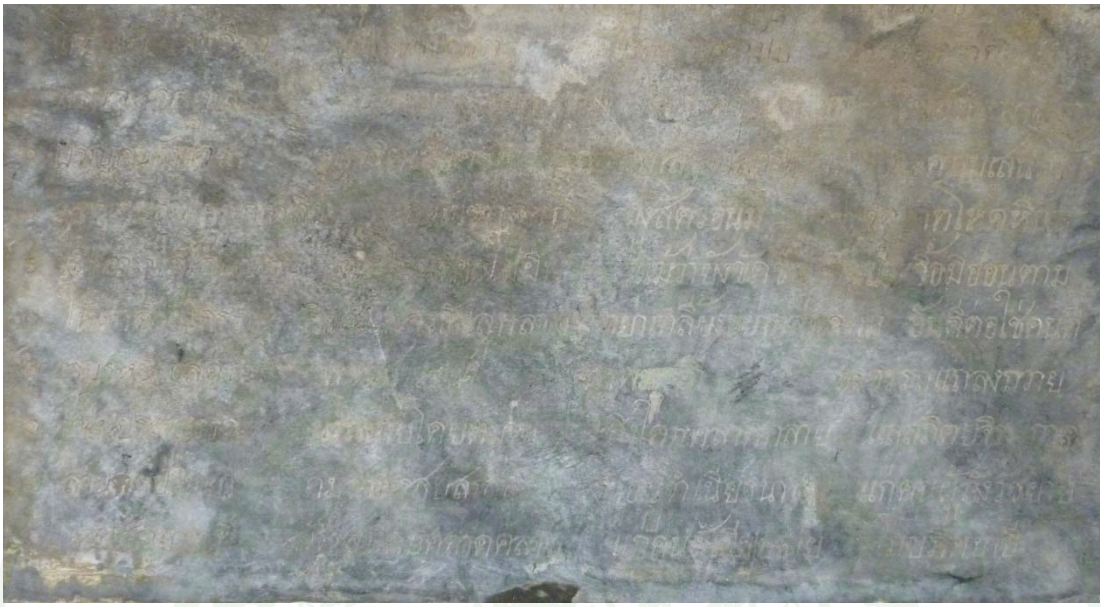
จารึกฉันท์อัษฎาพานร ๓ ส่วนที่ ๑

๏ ผู้ใดแลครองยุติ สุจริตอินทรีย อรรถาธิการี ก็บันลุแก่ธรรมา
๏ วานรหนึ่งกล่าว คำรพทวัชคาถา ว่าไภยเสียสา ธรผู้บำบัดบาป
๏ ส่วนมิตรเสียผู้ บมิแผ่มิผายลาภ ใจกฤปแรงราบ อันตรหนีแลชิชำ
๏ ส่วนสาสตรวิทยา ก็เสียผู้บจองจำ ปรกติประมาททำ อันลืมอาตมขละเขลา
๏ ความอายสิเสียผู้ ชนชาติกำเลา กำหนัดนี่มัวเมา รศราคดำกฤษนา
๏ ธนทรัพยเสียผู้ อสัตยภาพอันอา ไสในคราวา ศเกียจคร้านบขวลขวาย
๏ หนึ่งโสตแลสัตรี บมิปรีดิเสียชาย แรงโกรธก็ผันผาย บมิเอื้อมิอ่อนหวาน
๏ ฝูงสาธุสัตชน ผู้พิเศศใจอารย เสียคนอันใจพาล ทุรชนมัวมนท
๏ วานรหนึ่งแถลง คำรพสามประการกล โดยอรรถแย้งยล พิปรายถวายแต่ภูบาล
๏ ผิ้จักผจญคน อันใจโลภบันดาล เอาทรัพยทรมาน จึ่งจะเอื้อจะอ่อนโอน
๏ จรังจเริมถ้า สระให้อุทกโชรล เท่าว่าภุกแลจึงโยน ชลขึ้นมาอาไศรย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

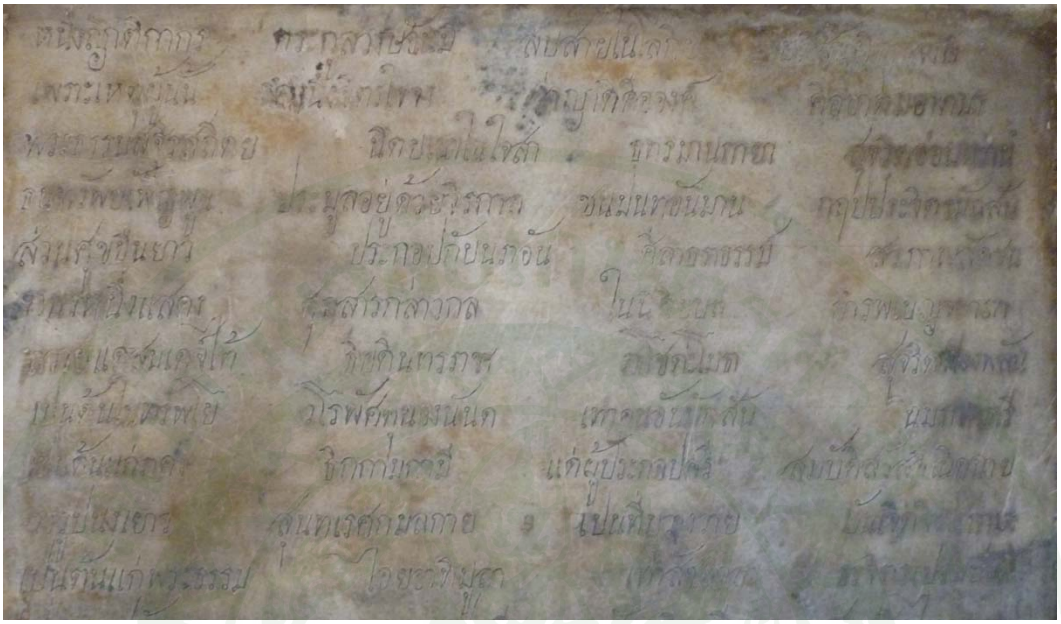
จารึกฉันท์อัษฏาพานร ๓ ส่วนที่ ๒

๏ โคใดอันแรงเกียจ บมิเอื้อมิอาไล เล้าแหล่งแลวางไป ประเจียกจากคณาเนา
๏ ลวงเล่หกลเกลียง อันอ่อนงามแลตรูเตรา ตฤบตฤณจับเอา ก็จได้ด้วยง่ายดาย
๏ ผจญคนอันใจสา ธุสุจริตเอียดอาย กล่าวเกลี้ยงแลอพิปราย คือความเสน่หไม้ตรี
๏ ผจญจนอันโคลกเคลิ้ม แลจัณฑาลนารี ฝูงสัตวอันมี จตุบาทโหดหืน
๏ เมื่ออาทิไล้โลม ตระโบมจิตรใฝ่ฝืน แม้ว่ายังขัดขืน บ่มิเอื้อมิอ่อนตาม
๏ ให้เอาด้วยโกรธา คือดั่งเพลิงอันลุกลาม อย่างเกลี้ยงอย่ากล่าวความ อันดีต่อใช่คนดี
๏ วานรหนึ่งแสดง พจนสารวาที คำรพจตุรถี อรอรรถแถลงถวาย
๏ ว่าในประจุบรรณ นรโลกยโดยหมาย สิ่งใดบคลาดคลาย แลสถิตจิรงงกาล
๏ ส่วนศิลปวิทยา คมสาตรสบสถาน จักอยู่จำเนียนนาน แก่คนผู้สังวัชยาย
๏ หนึ่งสัตยวาที สฐิรสถิตยบคลาดคลาย แก่คนผู้เอียดอาย ไภยภิตบาบี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

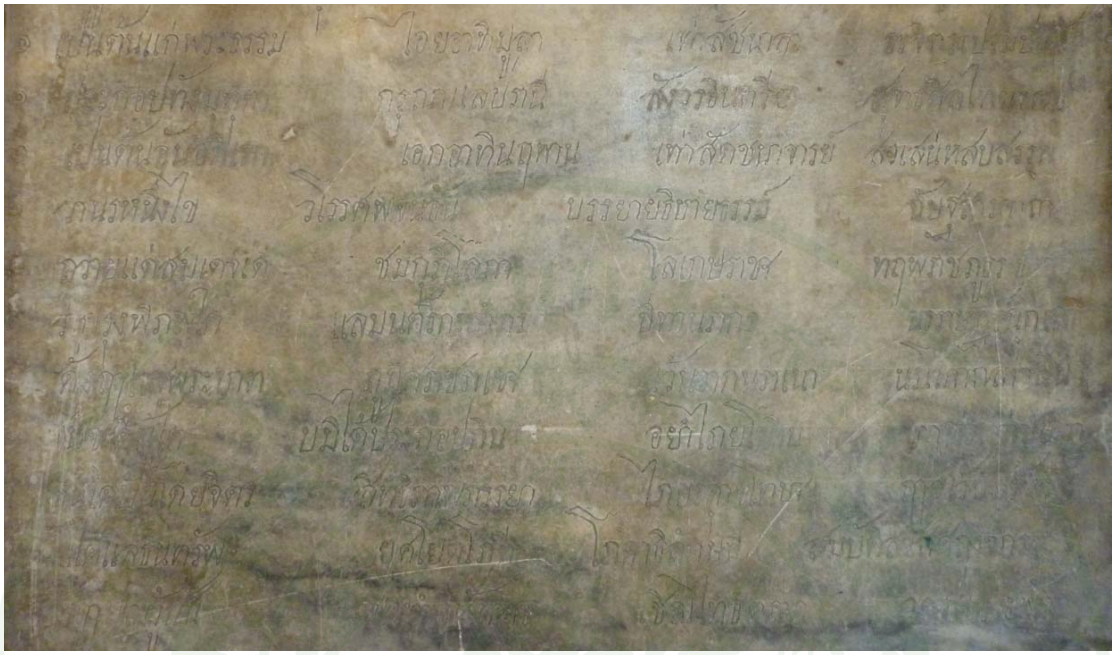
จารึกฉันท์อัษฎาพานร ๔ ส่วนที่ ๑

๏ หนึ่งญาติกากร ตระกูลวงษอันมี สืบสายในโลกีย บมิสิ้นมิสุดพงษ์
๏ เพราะเหตุผู้นั้น คำนึงจิตรใจจง ว่าญาติคือองค์ คืออาดมอาตมา
๏ พระธรรมสฐิรสถิดย นิตยเนาในใจสา ธุทรมานกายา สุจริดอ่อนหวาน
๏ ธนทรัพยเพญพูน ประมูลอยู่ด้วยจิรกาล ชนมนทอันมาน กฤปประจิตรมักสัน
๏ ส่วนศุขยืนยาว ประกอปกับบนราอัน ศีลาธราธรรม์ สวภาพสัดชน
๏ วานรหนึ่งแถลง ศุภสารกล่าวกล ในนิติยุบล คำรพเบญจคาถา
๏ ถวายแด่สมเดจ์ไท้ ธิบดินทรราชา ราโชดะโมธา สุจริตฟงงพลัน
๏ เปนต้นในทรัพโย วโรพัศดุนองนันด เท่าคนอันมักสัน ฉมภาพธารี
๏ เปนต้นแก่ราคา ธิกกามกามี แด่ผู้ประกอปศรี สมบัติสวัสดิเฉิดฉาย
๏ วรรูปนงเยาว สุนทเรศกมลกาย เปนที่บวางวาย บันเจิดจิตรกามา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

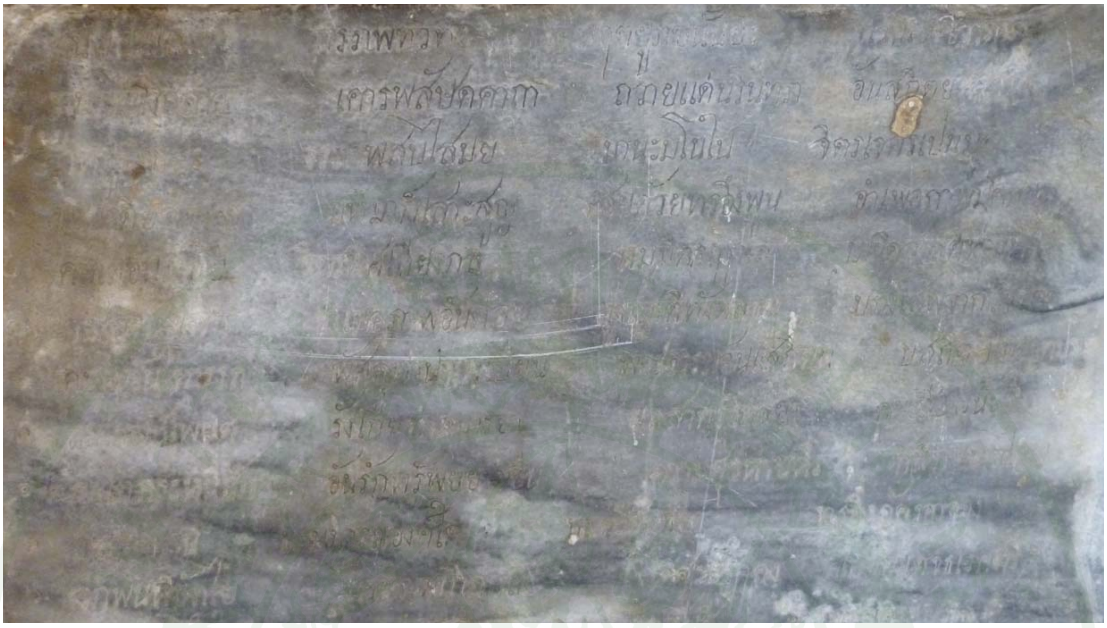
จารึกฉันท์อัษฎาพานร ๔ ส่วนที่ ๒

๏ เปนต้นแก่พระธรรม ไอยอาทิมูลา เท่าสัชนาสา ธรจิตรเปรมปรีดิ์
๏ ประกอปทังมุทุตา กรุณาแลปรานี สังวรอินทรีย สุทธศิลไทยทาน
๏ เปนต้นอันดิเรก เอกอาทินฤพาน เท่าสัดชนาจารย์ สวเสน่หสบสรรพ
๏ วานรหนึ่งไข วโรรศพจนอัน บรรยายธิบายธรรม์ ฉัษฐสารคาถา
๏ ถวายแด่สมเดจเด ชมกุฎิโลกา โลเกษราชา ทฤพราชภูธร
๏ ว่ากรุงพิภพใด แลมนตรีกะลำภร บีทานรากร นรราษฎร์ฉุกเฉา
๏ ดั่งฤาแลพระบาท ภูมิศราชราเชา เว้นจากนราเนา นรโลกยกล่าวฉิน
๏ ชนชาติผู้ใด บมิได้ประกอปกิน อยาไภยโรคิน ฦาห่อนว่าบบีทา
๏ คนใดบันโดยจิตร สิทธิภาพภรรยา ไภยทุกขโทษา ฤาจเว้นบร้างมี
๏ คนใดแลธนทรัพ ยศโยคโภคี โภคาธิลักษณมี สมบัดิสวัสศฤงฆาร
๏ ดั่งฤาแลผู้นั้น จมิทำอหังการ เชิญไท้ธราธาร วรราชเร่งฟัง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จารึกฉันท์อัษฎาพานร ๕ ส่วนที่ ๑

๏ คนใดในโลกา กรภพทั่วทั้ง มฤตยูราชนั้นยัง จะเว้นเอาชีวาตมา
๏ วานรหนึ่งกล่าว เคารพสัษดคาถา ถวายแด่นรินทรา อันสถิตยพนาไล
๏ ว่าหมู่นิกรนร ธรภาพสบไสมย มานะมโนใน จิตรเจดรเปนมูล
๏ เกียรดิ์ยศฤาชา มหิมาก็เสาะสูญ เสียด้วยทรอึงพูน อำเพอภาพมืดมนท
๏ คนใดอันรังร้าย จิตรพิศเกี่ยงกล หมู่มิตรฤายล บพิดสวาติห่างหาย
๏ คนใดทรนงทำ อำเพอภาพอันตราย ฝูงญาติทังหลาย บร้างเสพจากเจียร
๏ คนใดอันใจกรรด พัศดุท่านจจงเบียน พระธรรมอันเสถียน บสถิตยในอาดมา
๏ คนใดอันมีพยศ รังเกียจกลมารยา ผลสาตรวิทธยา คมเสียผู้นั้นคืน
๏ คนใดกระหนี่นัก อันรักทรัพยยาวยืน ความศุขหายหีร ก์นิราศนิราไลย
๏ กรุงราชธานี บรมนารถองค์ใด มนตรีอันมีใจ ทรอึงอัครอาจอง
๏ จักพูนพิบัดไย ไภยภพเกิดกลง ไอสูรยฤาคง แด่สมเดจ์ธเรศตรี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

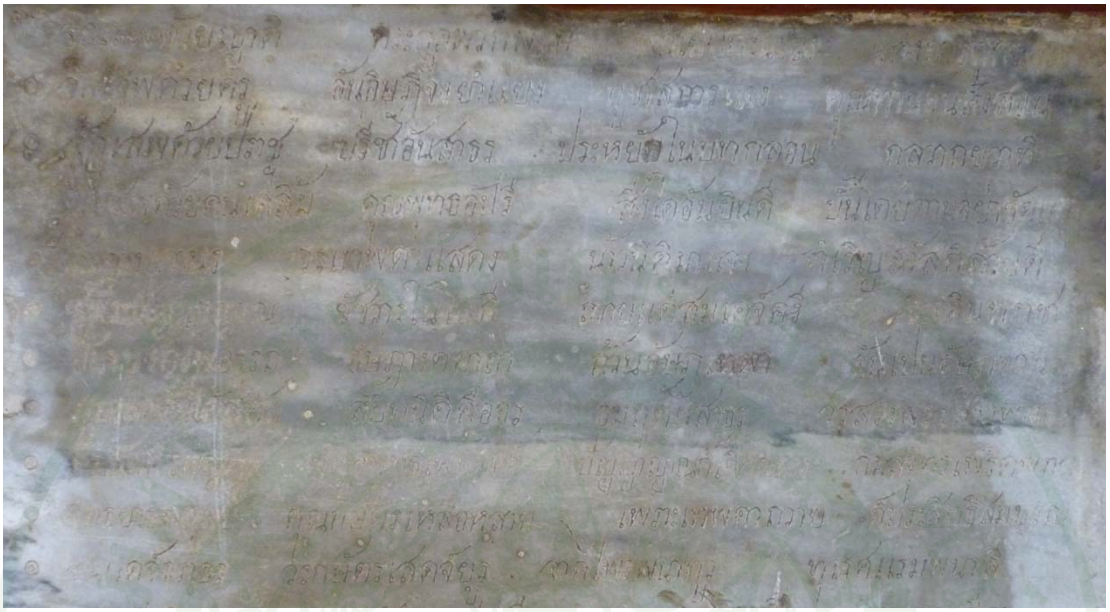
จารึกฉันท์อัษฎาพานร ๕ ส่วนที่ ๒

๏ วานรหนึ่งไข คในอรรถอันมี สุภาสิตคันฐี คำรพสาตรอัษฎางค์
๏ ว่าราชมนตรี บดีพิริโยธางค์ สบสมุหเสนางค์ นรินทรสามน
๏ เมื่อเข้าบังคมคัล มกุฎโลกยมณฑล พระบาทนฤมล สมเดจ์ภูบดีศรี
๏ ให้ตั้งกมลมาล ประนิทานภักดี ต่อองคธเรศตรี ศวรสถิตยคือเทพา
๏ คือองคอมเรนทร เทเวนทรราชา สหัศไนยนา สมเดจ์อินทรสถิตยสถาน
๏ จักเสพด้วยมิตร ให้สนิดจิรังกาล จงจิตรบันดาร บันดลชื่ออย่าคลาดคลา
๏ จักเสพด้วยฝูง ผู้ศัตรูแก่อาตมา จงจิตรจินดา อย่าฦๅมอาตมารมณ์
๏ จักเสพด้วยเสนา บดีพิริโยกรม พิจารณจงสม ยศศักดิมนตรี
๏ จักเสพเสวา ยุพาพาลนารี มโนรศใดมี จงเอมโอษฐอวยลาม
๏ จักเสพด้วยคน กมลโลภลวนลาม แผ่ทรัพยมากตาม คุณโลภหลังหลง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

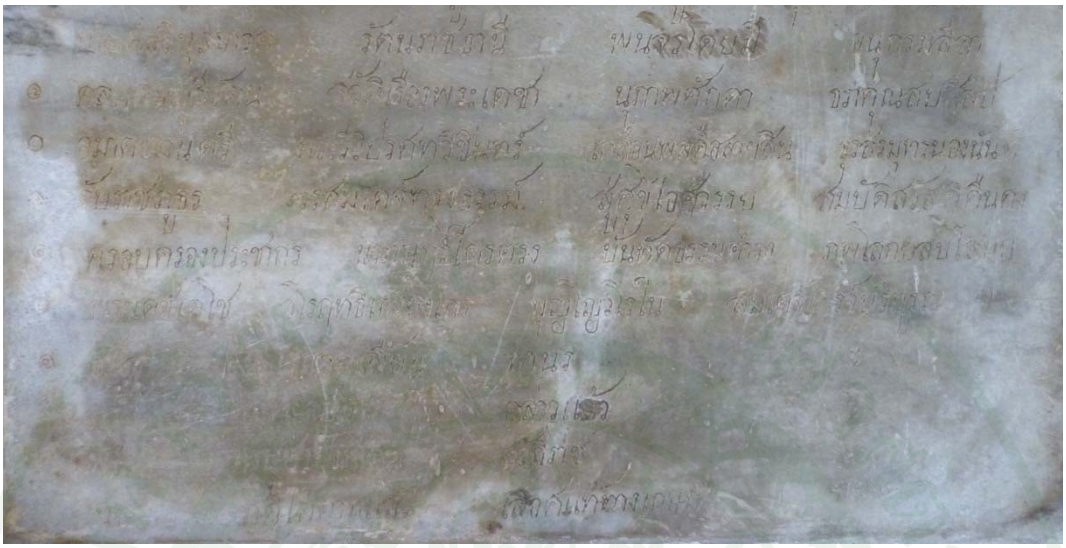
จารึกฉันท์อัษฎาพานร ๖ ส่วนที่ ๑

๏ จักเสพด้วยญาติ ตระกูลพวกพงษ อย่าเยียทรนงอง อหังการคิดแถลง
๏ จักเสพด้วยครู อันอิษฎิจงยำแยง บูชาสการแจง คุณท่านอันสั่งสอน
๏ จักเสพด้วยปราช ปรีชาอันสาธร ประหยัดในบทกลอน กลวากยวาที
๏ จักเสพด้วยคนเคลิ้ม คุณพุทธอัปรี สิ่งใดอันยินดี บันโดยตามอย่าขัดแขง
๏ อัษฎางควานร วรเทพดาแสดง น้าวนีดิมาแจง จำเริญสวัสดิ์ด้วยดี
๏ ชูพระปัญญาญาณ ชัชวารในโลกี ถวายแด่สมเดจ์ศรี ธิบดินทราชา
๏ บันจบคำรพอรรถ อัษฎางคคาถา ถ้วนอัษฎเทพา อันเปนอัษฎาพานร
๏ ภูบาลครั้นได้สดับ สับทนิติคืออร อมฤตยสาธร วรสรงพระสรรพางค์
๏ ตระบัดก็เพญภูล จำรูลพุทธเพทางค์ ปัญญาญาณก็เกิดกลาง กมลจิตรเพริดพราย
๏ วิทยาธราดูลย คุณภษัตรเหลือหลาย เพราะเทพดาถวาย ก็ประสิทธิสมบูรณ
๏ สมเดจ์ธราธร วรกษัตรเสดจ์ยูร จากไพรพนาทูร ทุเรศแรมพนาลี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จารึกฉันท์อัษฎาพานร ๖ ส่วนที่ ๒

๏ บ่ายต่อวิบุลมารค	รัตนราชธานี	พนจรโดยมี	อนุกรมลีลา
๏ ดลแดนบุรีรัตน	สวัดิเรืองพระเดชา	นุภาพศักดา	ธราคุณสบศิลป์
๏ อมาตยมนตรี	กระวีวิปรศทวิชินทร์	เกลื่อนพลคือสายสิน	ธุรสรมุทรนองนันต์
๏ รับราชภูธร	วรสมเดจ์ทรงธรรม์	สู่ศุขไอศวรรย์	สมบัดิสวัสดิคืนค
๏ ครอบครองประชากร	นรราษฎร์ไตรตรง	บันทัดธรรมดำรง	ภพโลกยสบไสมย
๏ พระเดชเดโช	วโรฤทธิเกรียงไกร	บุญโญวโรใน	สมเดจ์เสรจ์บริบูรณ ฯ

๏ อัษฎ องคเทเวศเพี้ยน พานร
ดา ดาษสดุดีกร กล่าวแก้ว
พา ทานุศาศนสอน สวัดิราช
นร ชาติไต่ตามแล้ว เลิอศแท้ทางเกษม ฯ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ข

ต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำฉันท์อัษฎาพานร เลขที่ ๖

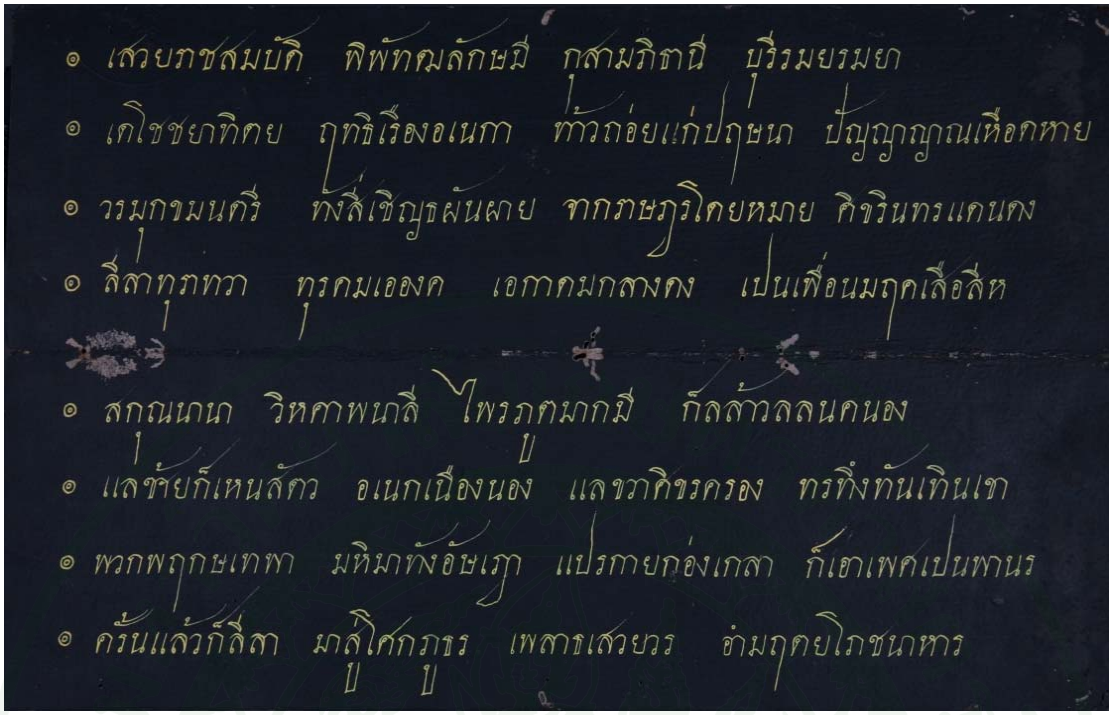
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ขอตั้งกมลมาลย อุปชานใจพ เอกรรคศาลง บมิแพ่งมิโนทาร
๏ นังคมประนมนก นิโมนมัคการ ไพยมเกษโอฬาร วรอัคไกวัล
๏ หนึ่งองคฤโม วิโรรักษภูมัน ทรนิทรในอรว ณพักบริไสสุทธ
๏ หนึ่งองคโลเกษ บวเมคอันอุด บัคิบัธมอันาคี วิกสิคนภี

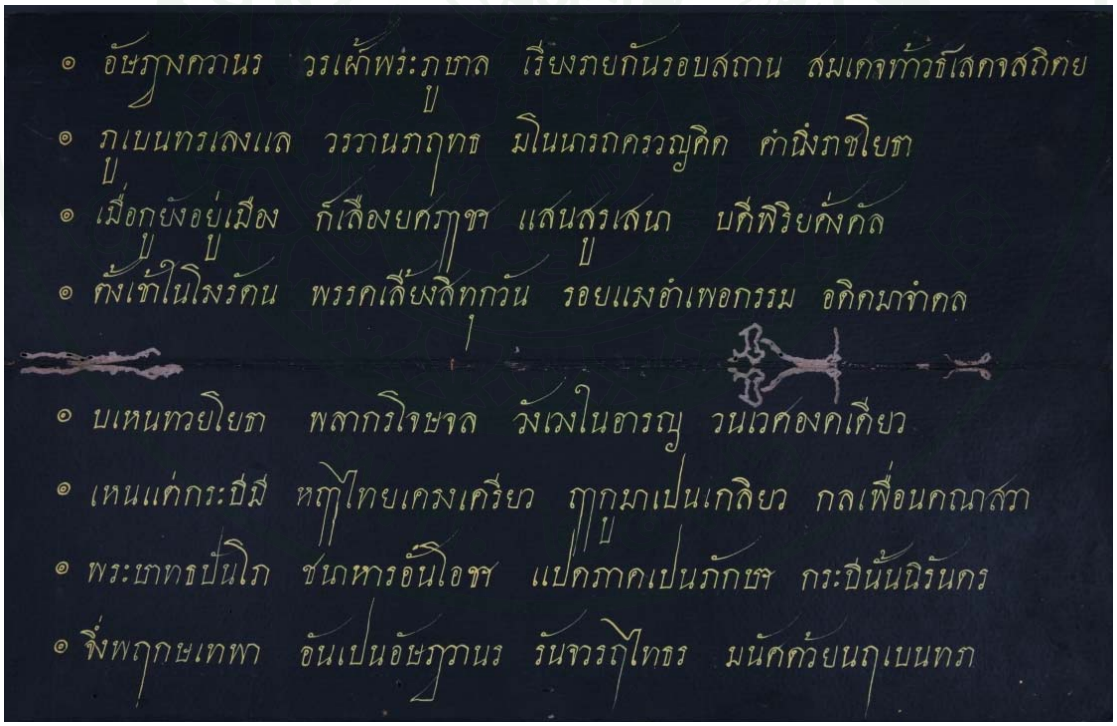
๏ ไคราพิทธิไคราเพท ไคราวัคนิโมลี โมลิศวโรกรี มกุฎวัคนัคไคร
๏ สาโพธิโรธร วรวิมกันิไภย ทศนักขนพิน วรปุษปทัคจันทร
๏ กรงคุสิทศ ประนกอภิวัน อภิวาทยุคัล วรชาทภูบาล
๏ กรอบครองธารักษ จักกระพรรคิทมธาร ธรรมิคหื่นหาร ฤทธิเรืองในกลงสมร
๏ แค่นิจลรรเสญ คุณอัษฎพานว สอนศิลปเคกคว นรราชกชา
๏ บอกบรรพสาวิโสลก ในนิคียอรรถา วินเยนทรกระษัคา ชิบดินทรครอบครอง
๏ แค่ไทนิรัษรัง พลพฤนทรหม่นหมอง เอิกในไพรพนอง ทุพลภาพิโศกา
๏ ปางอื่นนฤกร วรราชสมยา พระนามราชา ทฤพราชภูมี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ เสวยภชสมบัติ พิพัทฒลักษมี กุสามฤทธานี บุรีรมยรมยา
๏ เกโชชยาทิกย ฤทธิเรืองอเนกา ท้าวถ่อยแก่ปฤษนา ปัญญาญาณเหือดหาย
๏ วรมุกขมนตรี ทังสี่เชิญชผันผาย ทุกภาษาวิไลยหมาย ศิวินทรแดนดง
๏ ลีลาทุกทาวา ทุรคมเอองค เอกาคมกลางดง เปนเพื่อนมฤคเลื่อลือ

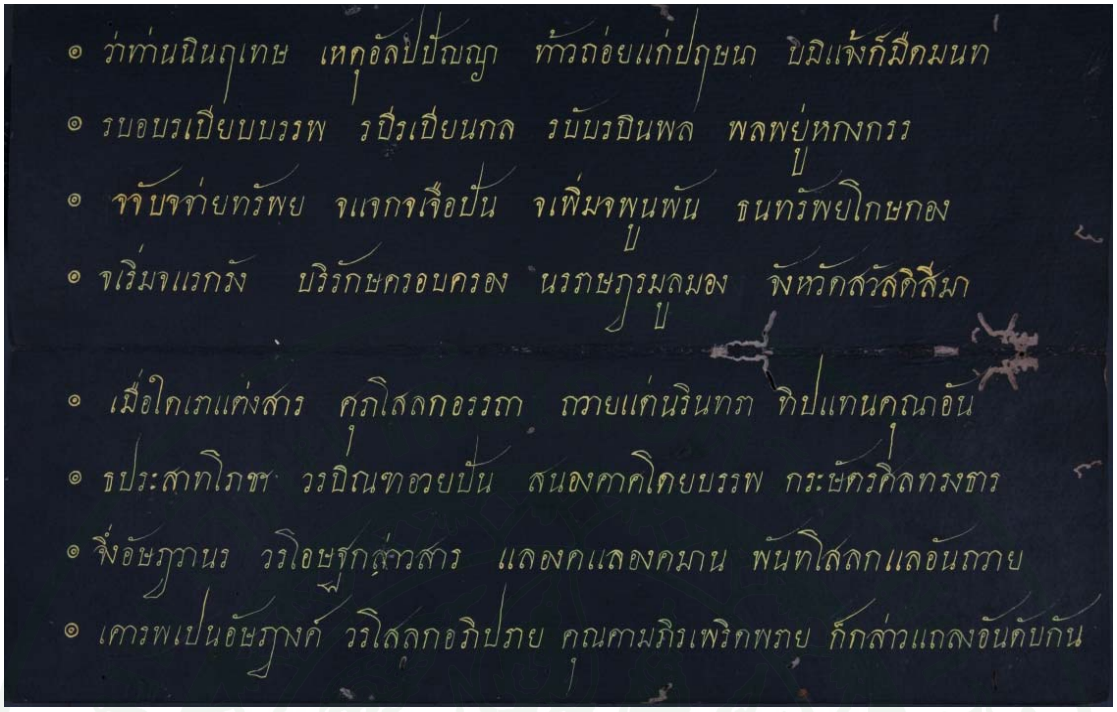
๏ สกุณนานา วิหคาพนลี ไพรภูมากมี ก็ลล้วลลนคนอง
๏ แลช้ายก็เหนสัตว อเนกเนืองนอง แลขวาคิรครอง ทรทึงทันเทินเขา
๏ พวกพฤกษเทพา มหิมาพังอัษเฎา แปรกายก่องเกลา ก็เอาเพศเปนพานร
๏ ครันแล้วก็ลีลา มาลุโศกภูธร เพลาชเสวยวร จำมฤคยโภชนาหาร

๏ อัษฎางควานร วรเผ้าพระภูบาล เรียงรายกันรอบสถาน สมเคจท้าวธิโลกจสถิกย
๏ ภูเบนทรเลงแล วรวานรฤทธ มิโนนรถควญคิก คำนึงภชิโยชา
๏ เมื่อกูยังอยู่เมือง ก็เสืองยศฤชา แสนสุวเสนา บดีพิริยครังคัล
๏ ครังเข้าในไพรวัน พรรคเลี้ยงสิทุกวัน รอยแรงอำเพอกรรม อดิตมาทำคล

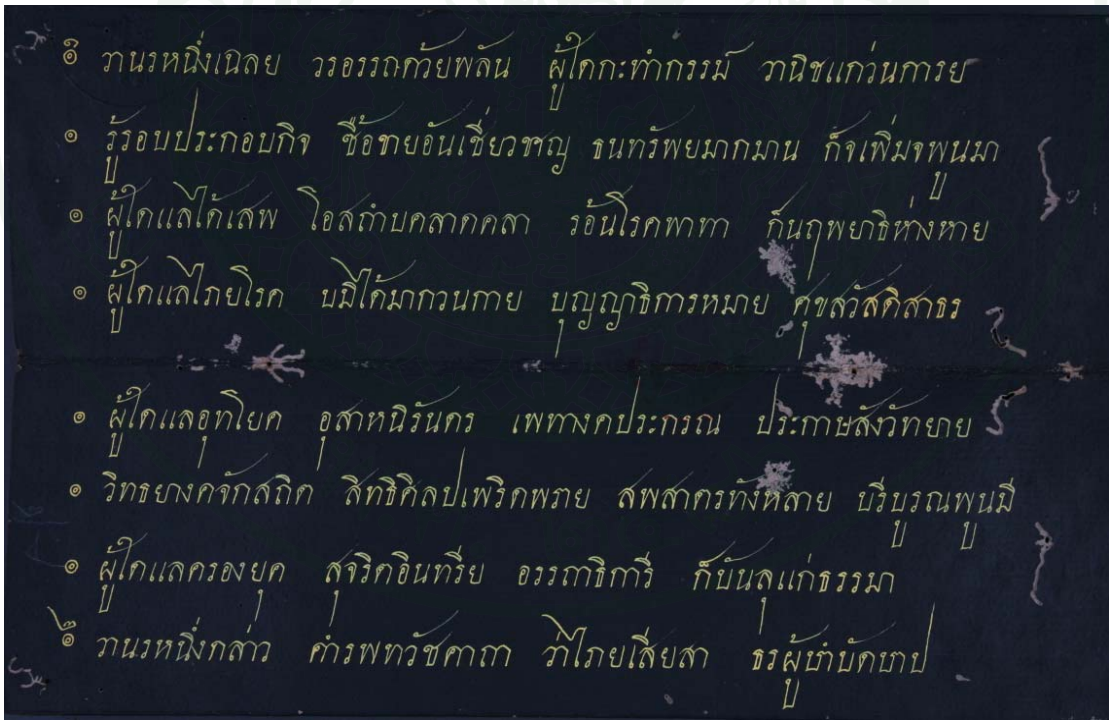
๏ บเหนทวยโยชา พลากวิโจษจล วังเวงในอารญ วนเวคองคเดียว
๏ เหนแค่กระบือมี หฤไทยเคืองเครียว ฤกูมาเปนเกลียว กลเพื่อนคณาสวา
๏ พระเชษฐบันโดล ชนหารอันโอช แปดภาคเปนภักช กระบือนั้นนิรันดร
๏ ซึ่งพฤกษเทพา อันเปนอัษฎานร รันจวรฤไทธร มนัคคว้ยนฤเบนทร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ว่าท่านนินฤเทษ เหตุอัลปปัญญา ท้าวถ่อยแก่ปฤษนา ยิมแจ้งก็มีคมนา
๏ รบอบรเปียบบรรพ รปีรเปียนกล รบับรบินพล พลพยุหกงกรร
๏ ขาบขาบทรัพย จเจกจเจือปัน จเพิ่มจพูนพัน ขนทรัพยโกษกอง
๏ จเริ่มจแรกมัง บริรักษครอบครอง นรภฤมลมอง จังหวักสวัสดิสีมา

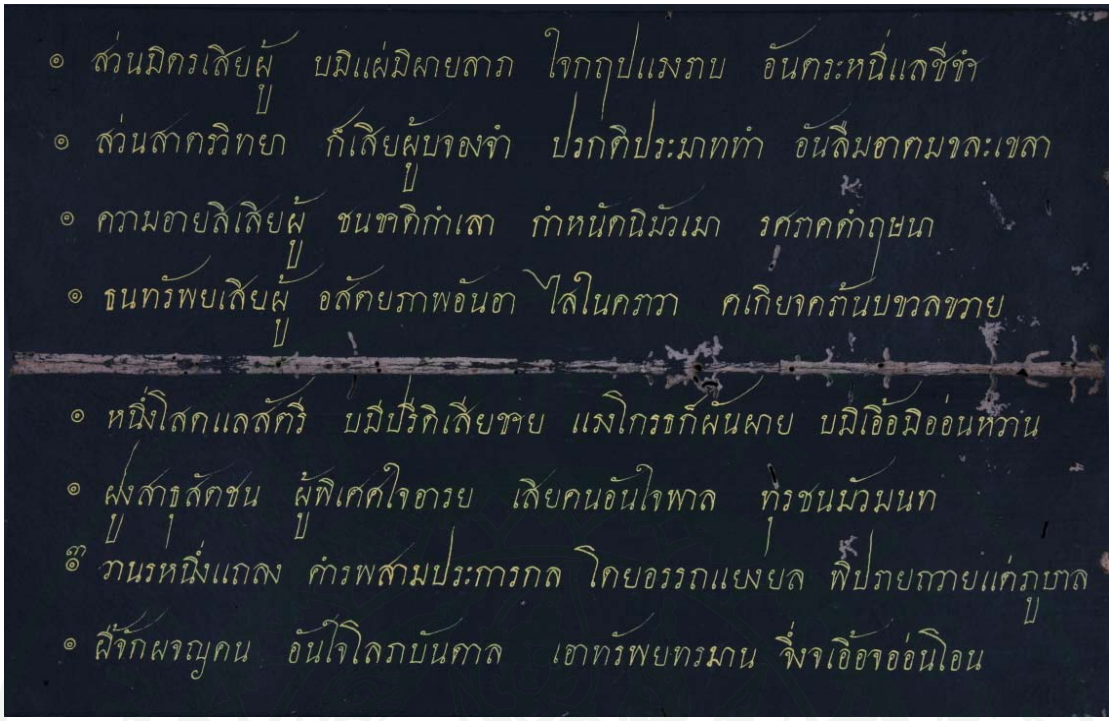
๏ เมื่อใกเกแต่งสาร ศุภโสลกอรรถ ถวายแก่นรินทร ทิปแทนคุณอัน
๏ ขประสาทโภช รวบิณฑอวยปัน สนองศาคโดยบรรพ กระษัตรวิลทรงธาร
๏ จึ่งอัษฎานว รวโอษฐกล่าวสาร แลองคแลองคมาน พันทโสลกแลอันถวาย
๏ เศวพเปนอัษฎงค์ รวโสลกอวิปลาย คุณคามวิเพริกพราย ก็กล่าวแถลงอันดับกัน

๏ วานรหนึ่งเฉลย รวอรรถวัยพลัน ผู้ใดกะทำกรรม์ วานิชแก่วนการย
๏ รู้รอบประกอบกิจ ซื่อทายอันเชี่ยวชญ ขนทรัพยมากมาน ก็จเพิ่มจพูนมา
๏ ผู้ใดแลได้เสพ โอสถาบดสากดา รอันโรคพาพา ก็นฤพยาธิห่างหาย
๏ ผู้ใดแลไกยโรค บมิได้มากวนกาย บุญญาธิการหมาย ศุขสวัสดิสาธร

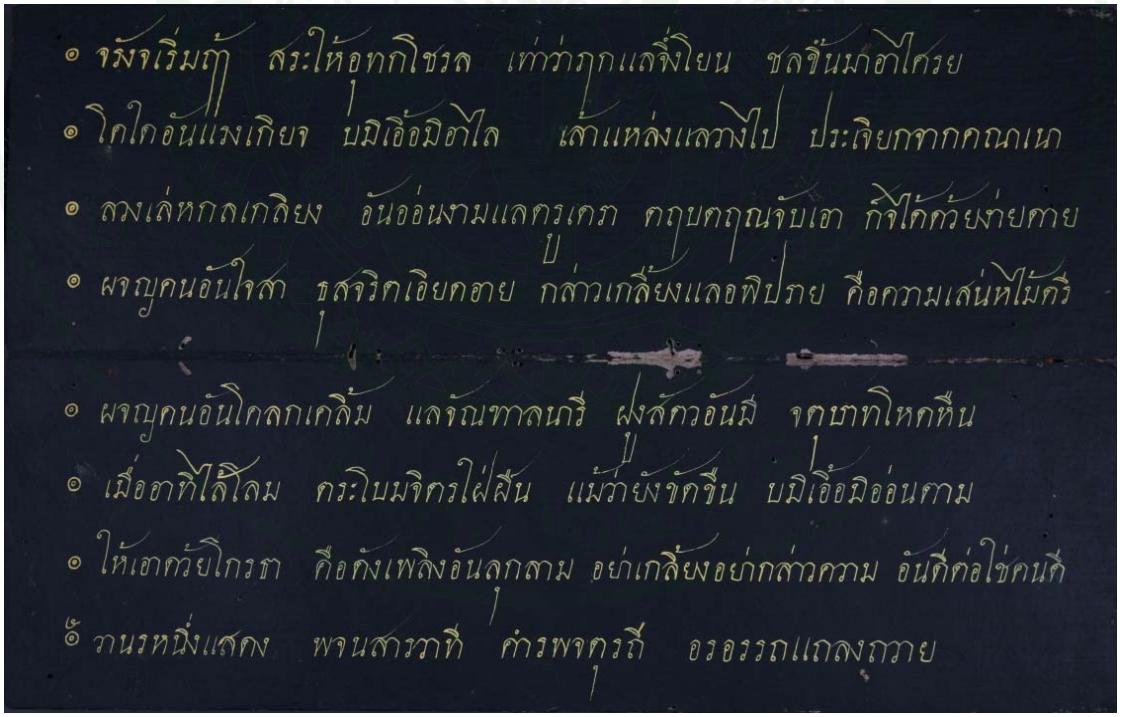
๏ ผู้ใดแลอุทโยค อุสาหนิรันดร เพทางคประกรณ ประกาษสังวิทยาย
๏ วิทยางคจักสถิต สิทธิศิลปเพริกพราย สพสาครทั้งหลาย บริบูรณพูนมี
๏ ผู้ใดแลครองยศ สจริตอินทรีย อรรถาธิการี ก็บันลุแก่ธรรมา
๏ วานรหนึ่งกล่าว คำรพทวัชศาสตา วาไกยเสียสา ธรผู้ทำบัดทาป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ส่วนมิควิเสียผู้ บมิแผ่มิผายสาว ใจกฤปแมงภาบ อันตระหนี่แลชีชำ
๏ ส่วนสาตรวิทยา ก็เสียผู้บจองจำ ปรกติประมาทท่ำ อันลืมอาตมาละเหลา
๏ ความอายสิเสียผู้ ชนชาติก็เสา ก็หนักนิมัวเมา รสรสคำกุยนา
๏ ธนทรัพยเสียผู้ อสัตยภาพอันอา ไสในคราวา คเกียจคร้านบขวนขวาย

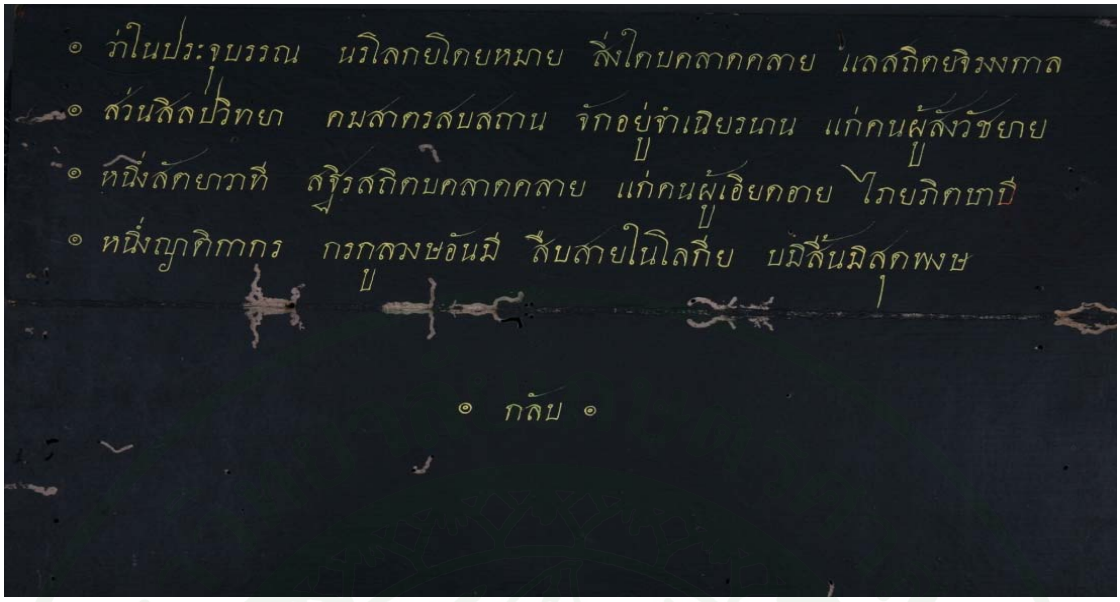
๏ หนึ่งโสกแลสัตรี บมิปรีดิเสียชาย แมงโกรธก็ผันผาย บมิเอื้อมิอ่อนหวาน
๏ ฝูงสาขสัตชน ผู้พิเศศใจอาจ เสียคนอันใจพาล ทรชนมัวมนท
๏ วานรหนึ่งแถลง คำรพสามประการกล โดยอรรถแยบยล พิปรายถวายแก่ภูบาล
๏ ฝ่ายักผจญคน อันใจโลภบันดาล เอาทรัพยทรมาน จึ่งจเอื้อจออ่นโอน

๏ จงจำเริมฤๅ สระให้อุทกโชรล เท่าว่าฤกแลจึ่งโยน ชลขึ้นมาอาโกรย
๏ โกใกอันแมงเกียจ บมิเอื้อมิอาไล เล้าแหล่งเลวงไป ประเจียกจากคณเนา
๏ ลงเล่หกลเกลียง อันอ่อนงามแลกรเกรา คฤบคฤณจับเอา ก็ใกล้ก้วยง่ายดาย
๏ ผจญคนอันใจสา ชลจริตเอียงอาย กล่าวเกลี้ยงแลอ่อนปราย คือคามเล่นหไม้ครี

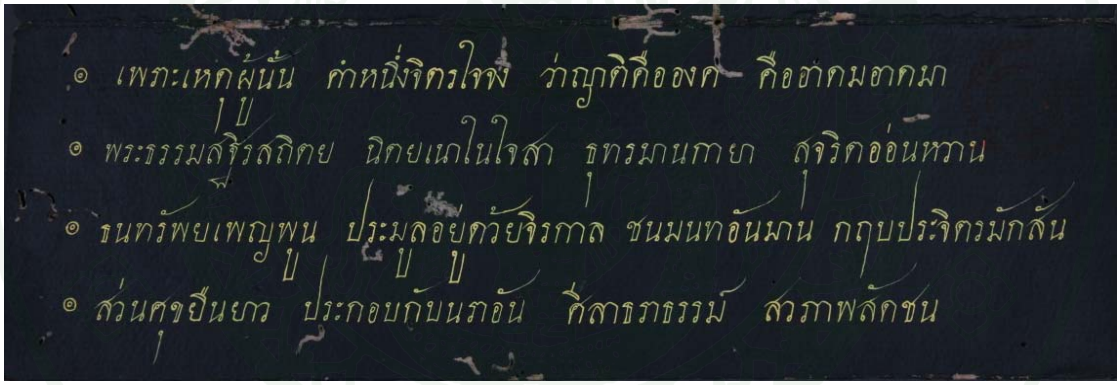
๏ ผจญคนอันโกลกเกลี้ม แลจัณฑาลนารี ฝูงสัตวอันมี จตุบาทโหกหืน
๏ เมื่ออาทิไลโลม คระโบมจิตรใฝ่ฝืน แม้ว่ายังขัดขืน บมิเอื้อมิอ่อนคาม
๏ ให้เอาก้วยโกรธา คือกังเพลิงอันลุกลาม อย่าเกลี้ยงอย่ากล่าวคาม อันดีต่อใช่คนดี
๏ วานรหนึ่งแสดง พจนสารวาที คำรพจตุรถี อรรถแถลงถวาย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

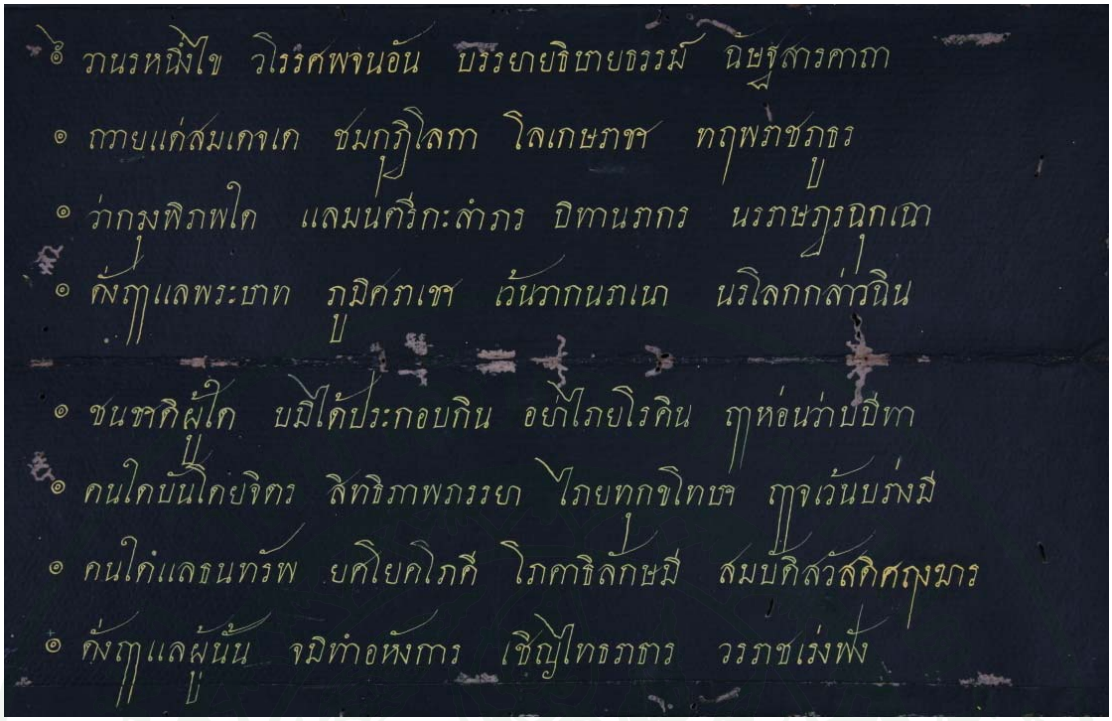
๏ ว่าในประจุบรรณ นวิโลกยิโกยหมาย สิ่งใดบคลาดคลาย ไแลลถิดยจิมงกาล
๏ ส่วนสิลปวิทยา คมสาตรสบสถาน จักอยู่จำเนียรนาน แก่คนผู้สังวิชยาย
๏ หนึ่งลัดยาวาที สุวิรลถิดบคลาดคลาย แก่คนผู้เอียดาย ไภยภิดบาปี
๏ หนึ่งญาดิกากร กรกูลพยอันมี สิบสายในโลกีย บมิสิ้นมิสุดพจษ

๏ กลับ ๏

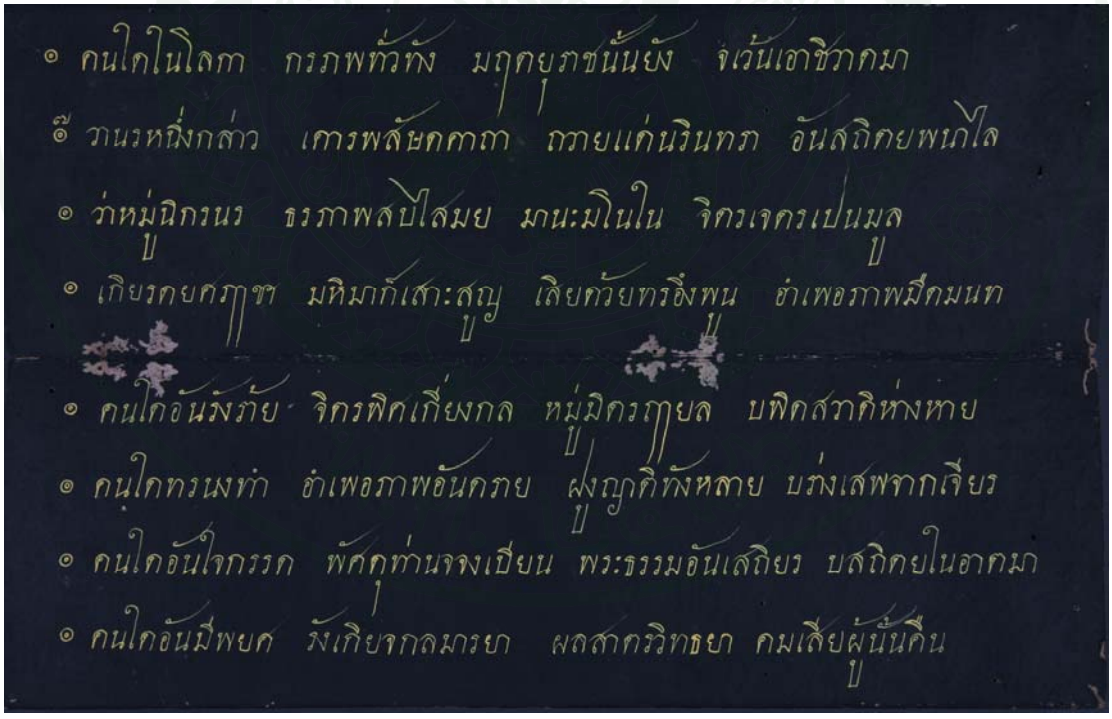
๏ เพราะเหดผู้นั้น ดำหนึ่งจิดรใจพ่ง ว่าญาดิคือองค์ คืออาดมอาดมา
๏ พระธรรมสุวิรลถิดย นิดยเนดในใจสา ธุดรมานดายา สุจริดอ่อนหวาน
๏ ขนดวัพยเพญพน ประมูลอยู่ดวัยจิรกาล ชนมนดอันมาน กฤบประจิดรมักลั่น
๏ ส่วนศุดขีนยา ประกอบกับนดอัน ศีลาธรรม สวภาพลักชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฯ วานรหนึ่งไซ วิโรจศพจนอัน บรรยายชิบายธรรม์ นิยุตสารคาถา
๏ ถวายแก่สมเดจเด ชมภูทิโลกา โลเกษฎาชฎาธร
๏ ว่ากุมพิลพไล แลมนศีลกะล่ำภร อิทานภกร นรภษฎรฉกเฉา
๏ ดังฤาแลพระบาท ภูมิคลาเชา เว้นวากนภเนา นริโลกกล่าวถึน

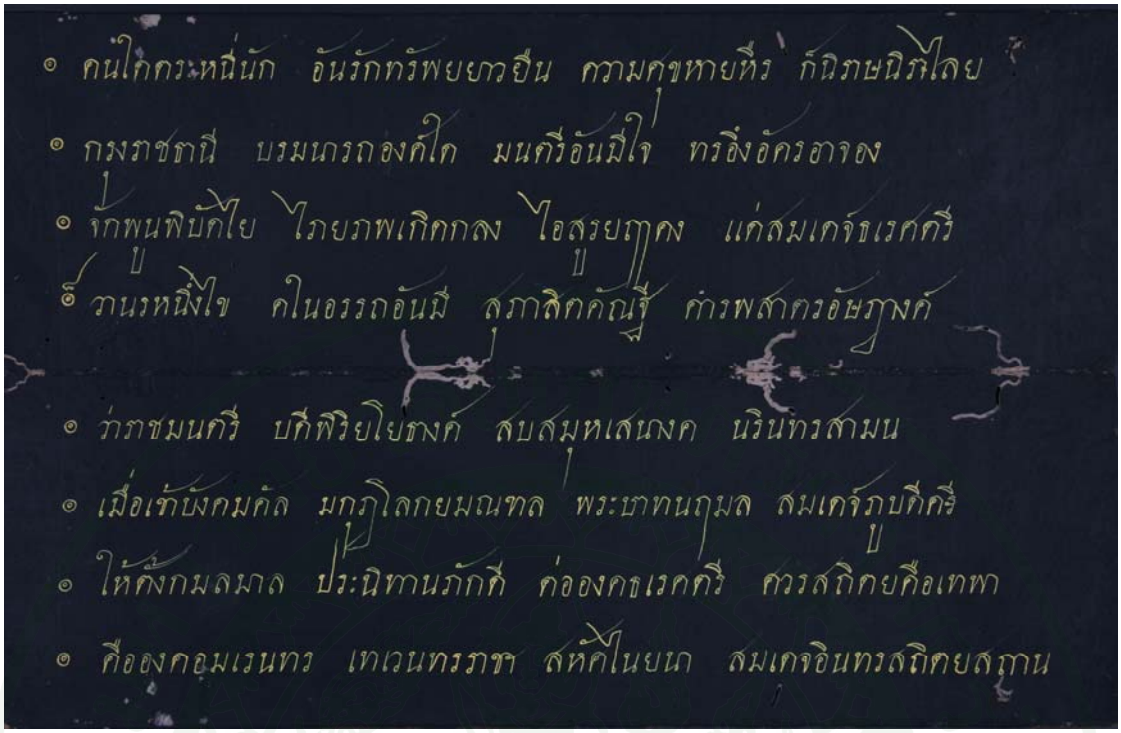
๏ ชนชาติผู้ใด บมิได้ประกอบกิน อยู่ไกยโรคิน ฤห่อนว่าบปีฑา
๏ คนใดบันโดยจิตร สิทธิภาพภรรยา ไกยทกขิไทยา ฤจเว้นบส่งมี
๏ คนใดแลชนทรัพ ยศโยคโภคี โภคาชิลักษมี สมบัติสวัสดิศฤงฆาร
๏ ดังฤาแลผู้นั้น จมิทำอหังการ เชิญไทธรรมธาร วรรชเม่งฟัง

๏ คนใดในโลกา กรรภพทั่วทั้ง มฤคยุภชนั้นยัง จเว้นเอาชีวาคมา
๏ วานรหนึ่งกล่าว เตารพสัษฎาคาถา ถวายแก่นรินทรา อันสถิตยพนไล
๏ ว่าหมู่ฉกรนร ธรรภาพลบไสมย มนะมิในใน จิตรเจตรเปนมล
๏ เกียรตยศฤชา มหิมาก็เสาะสูญ เสียดายทรลึงพน ทำเพอรภาพมีคมนา

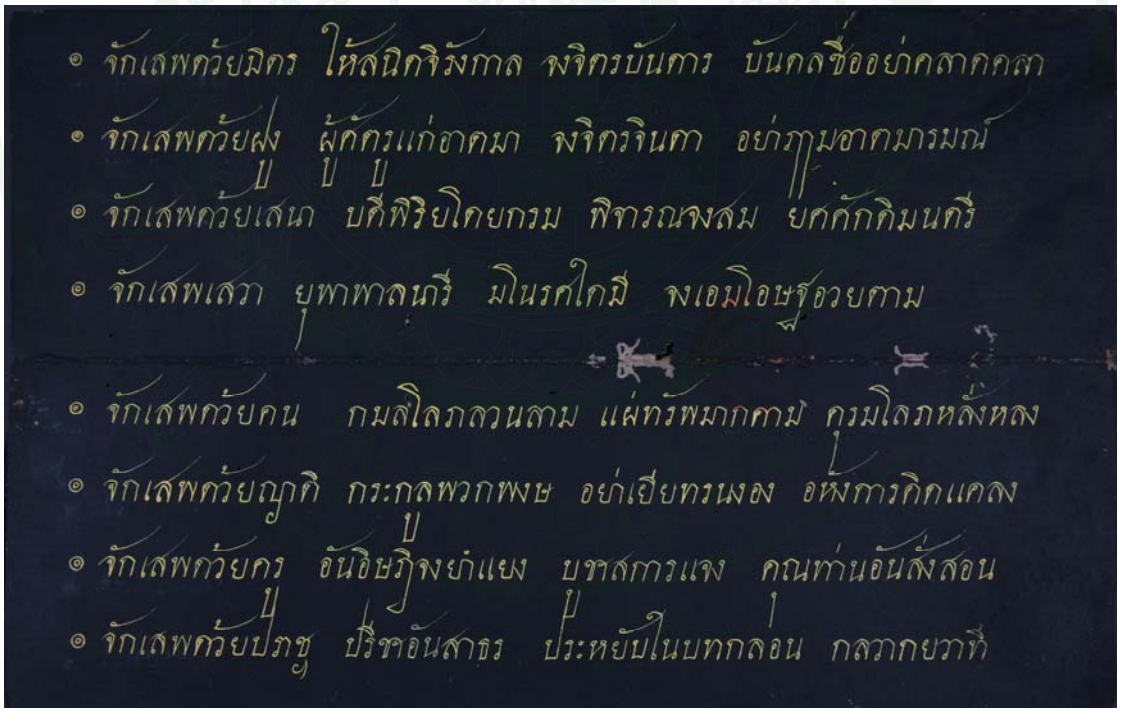
๏ คนใดอันมังภัย จิตรฟิตเกี่ยงกล หมู่มิตรฤยล บฟิตสาธิห่างหาย
๏ คนใดทรนงทำ ทำเพอรภาพอันตราย ผู้ญาติพังหลาย บส่งเสพจากเจียร
๏ คนใดอันใจกรรก พักฤท่านจงเปียน พระธรรมอันเสถียร บสถิตยในอาตมา
๏ คนใดอันมีพยศ ดังเกียจกลมารยา ผลสาตรวิทยา คมเสียผู้นั้นคืน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ คนใกล้กระหนี่นัก อันรักทรัพย์ยาวยืน ความคุ้มหายที่ไร ก็นิ่งนิ่งไม่ไหว
๏ กษัตริย์ราชธานี บรมนารถองค์ใด มนตรีอันมีใจ ทรงอัครอาจอง
๏ จักพูนพิบัติไป ไภยภัยเกิดกลาง ไอศวรย์ทุกข์ แก่สมเด็จบรเมศวรี
๏ วันหนึ่งไซ้ คนในอรรถอันมี สุภาสิตคัณฑี ท่านพิสดารอัยกังค์

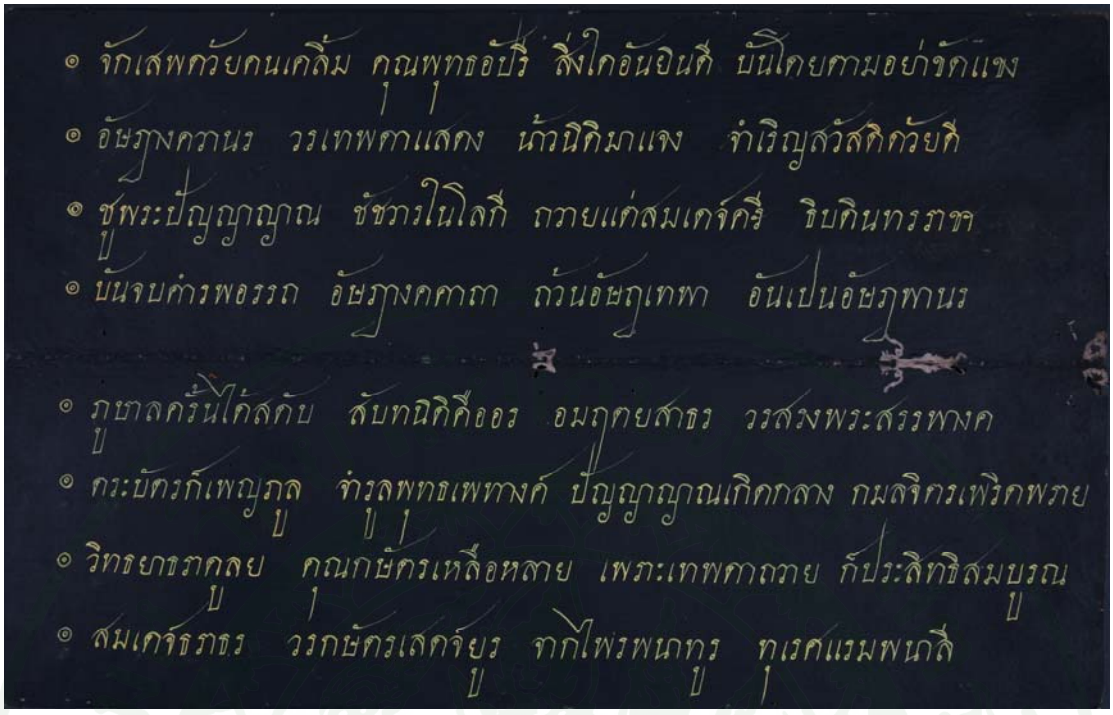
๏ ท่านชมนกรี บัณฑิตย์โยธังค์ สยบสุเหสินงค นิรันทรสามนต์
๏ เมื่อเข้าบังคมคัล มกุฎโลกยมณฑล พระชาตนกุมล สมเด็จบูรพีศรี
๏ ให้ตั้งกมลมาล ประนิตานภักดี ต่ออองค์บรเมศวรี ศรีสลิกยคือเทพา
๏ ศีองค์อุมเรนทร เทเวนทรราชา สหัสไนยนา สมเด็จอินทรสถิตยสถาน

๏ จักเสพด้วยมิตร ให้สนิทจิงกาล พจีกรบันดาล บันดลซื่ออย่าคลาดคลา
๏ จักเสพด้วยฝูง ผู้ชักรแก่อาคมา พจีกรจินดา อย่าภูมอาคมารมณ์
๏ จักเสพด้วยเสนา บัณฑิจิยโดยกรม พิจารณจงสม ยศศักดิ์มนตรี
๏ จักเสพเสวา ยุพาพาลนารี มิให้รศใกล้ พงเอมโอษฐ์อวยตาม

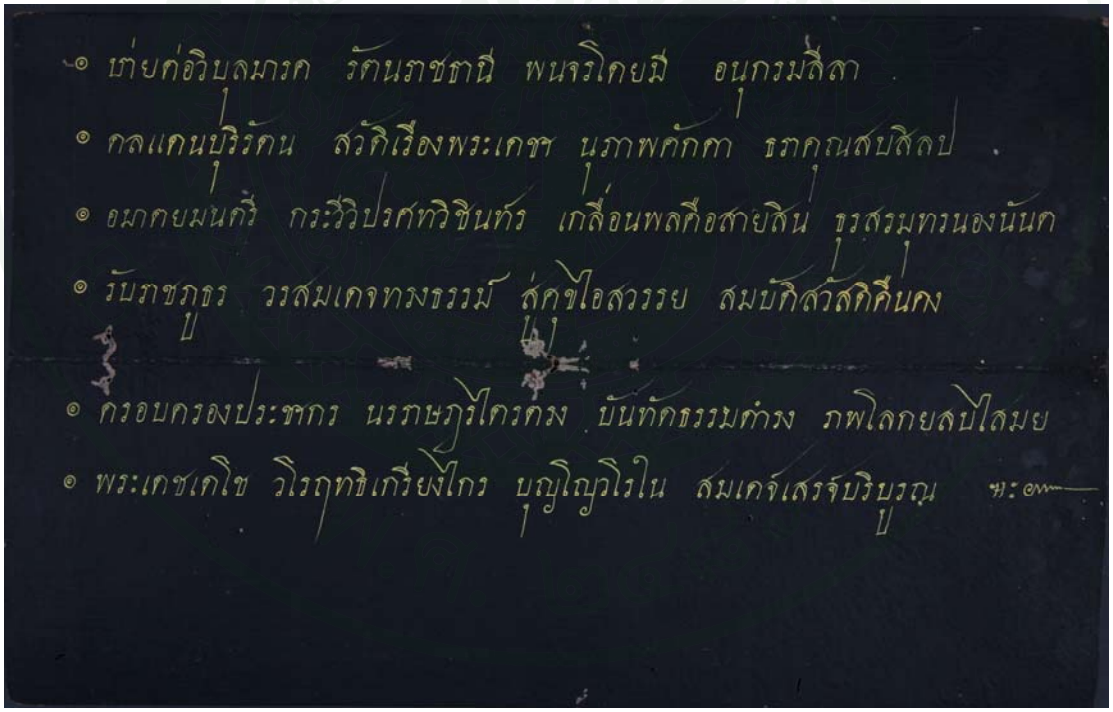
๏ จักเสพด้วยคน กมลิโลภลวนลาม แผ่ทรัพย์มากตาม ความโลภหลั่งหลง
๏ จักเสพด้วยญาติ กระกลพวกพงษ อย่าเอียงทรนง อย่าทางกิดแคลง
๏ จักเสพด้วยครู อันอิษฎิงย่ำแย่ง บาทสารแจง คุณท่านอันสั่งสอน
๏ จักเสพด้วยปวงชู ปรีชาอันสาธร ประหยัดในบทกลอน กลวิทยาที่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ จักเสพกวัยคนเคลิ้ม คุณพุทธอัปรี สิ่งใดอันยินดี บันเทิงตามอย่าขัดแขง
๏ อัษฎางควานว วรเทพศาแสดง น้าวนิคมาแจง จำเริญสวัสดิกวัยดี
๏ ชูพระปัญญาญาณ ชัชวาลในโลกี ถวายแก่สมเคจ์ศรี ชิบดินทรภาช
๏ บันจบคำรพอรรถ อัษฎางคศาสตร ถ้วนอัษฎเทพา อันเปนอัษฎพานว

๏ ภูชาลศรีนไก้สลับ สับทนิคีคืออร อมฤตยสาธร วรสงพระสรรพางค
๏ กระบัตรก์เพญภูล จำรูลพุทธเพทางค์ ปัญญาญาณเกิดกลาง กมลจิตรเพริดพราย
๏ วิทยาธรกลย คณกษัตรเหลือหลาย เพราะเทพศาสตราย ก็ประสิทธิสมบูรณ
๏ สมเคจ์ธราธร วรกษัตรเสคจ์ยว ทกไพรพนทว ทุเรศแรมพนดี

๏ เย่ยก่อวิบูลมาศ รัตนราชธานี พนจริโกยมี อนุกรมสีลา
๏ กลแกนบริวัตน สวัสดิเรืองพระเกษ นุภาพศักดา ธรกุณสบสิลป
๏ อมาตยมนตรี กระวีวิปรศทวิชินทร เกลื่อนพลคือสายสิน ธรสรมหารนองนันค
๏ รับราชภูธร วรสมเคจทรงธรรม์ สุดขไอสวรรย สมบัติสวัสดิ์คืนคง

๏ กรอบครองประชากร นรารษฎรไครครัม บันดัดธรรมดำรง ภพโลกยสบไสมย
๏ พระเกษเกโช วิโรฤทธิเกรียงไกร บุญโญฬารใน สมเคจ์เสรจ์บริบูรณ ฯ๐ฯ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

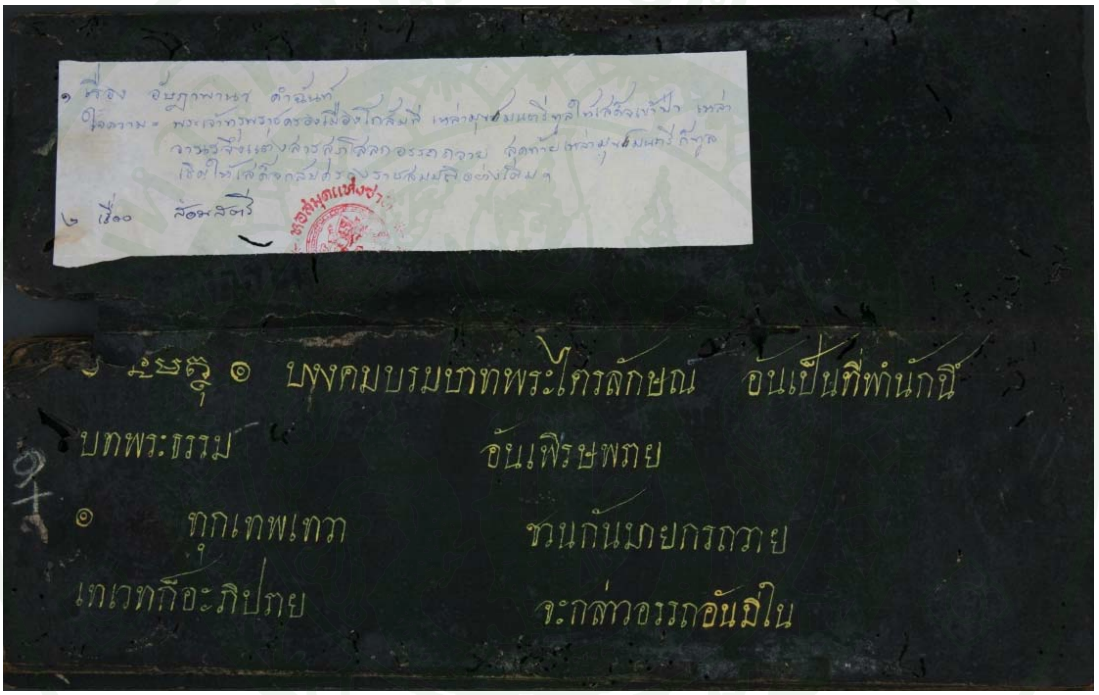
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๙๖
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ค

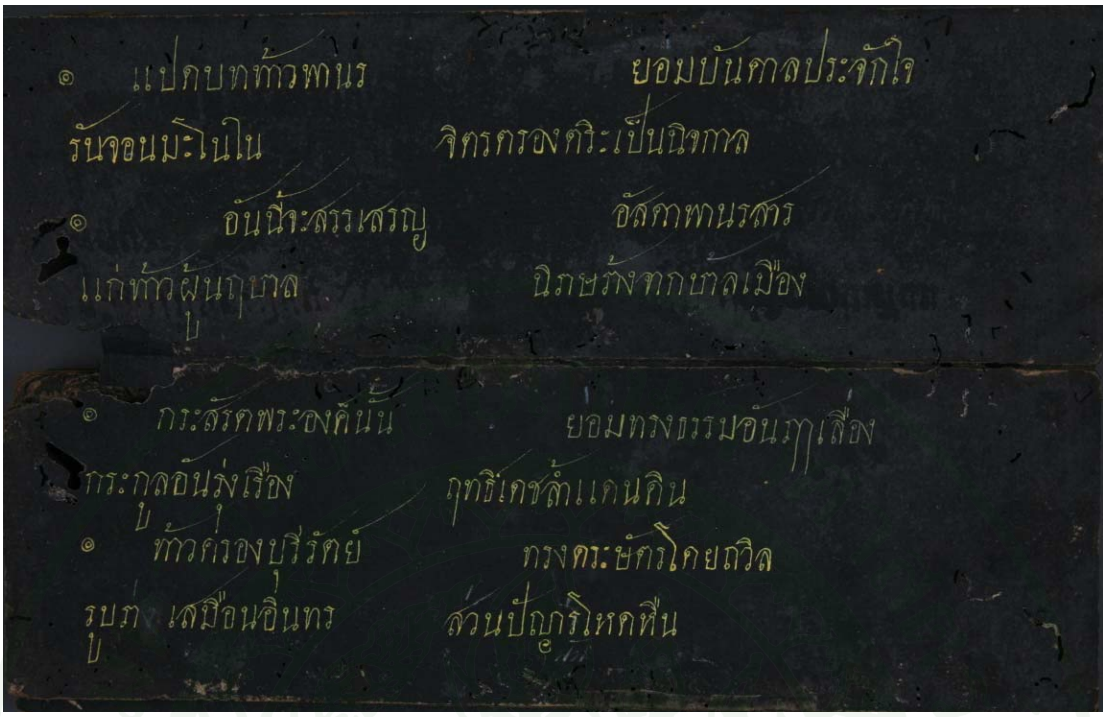
ต้นฉบับตัวเขียนสมุดไทยดำอัษฎาพานร เลขที่ ๕

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ แปดบทท้าวพันธุรัจจอนมะโนใน ยอมบันดาลประจักใจ จิตรกรองกะเป็นนิยาย

๏ อันนี้ละสรรเสญญูแก่ท้าวผันฤบาล อัสดาพานรสาร นิยายสังหกบัลเฉือง

๏ กะสัตตพระองค์นั้น กระกูลอันมั่งเรือง ยอมทรงธรรมอันฦๅเสื่อง ฤทธิเดชล้ำเกินกิน

๏ ท้าวค่าวบุรีรัตย์ รูปก เสมือนอินทร ทรงตะยัตวโดยถวิล สวนปัญญาโหดหืน

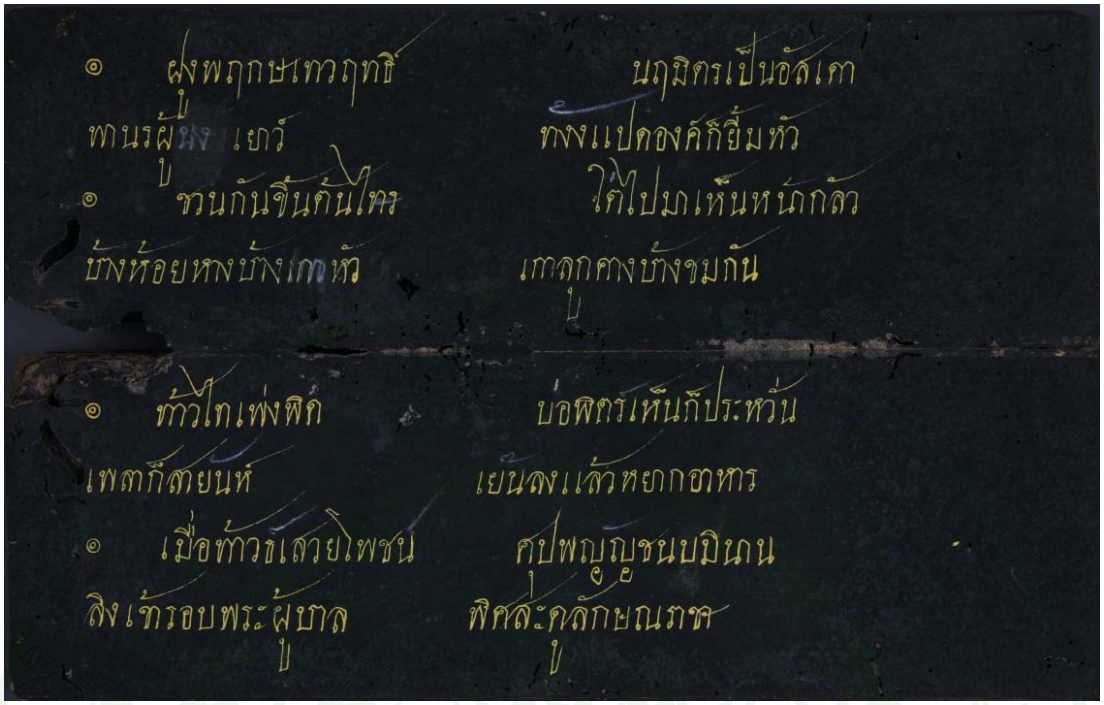
๏ ท้าไทถ้อยความรู้ จตุมุขมนตรี จักเสวยฉัตรสิงฆาสน ขับท่านท้าวนิยายไกล

๏ องค์เดียวทรงภาษ ตระไหมดในกลางไพร เอาโกฏาคมทั้งไล เป็นเพื่อนเนื้อเสือสีห์

๏ นกหกเลหงษ์ท่าน ในไพรพะนาสี จะลำละลักละลานใจ

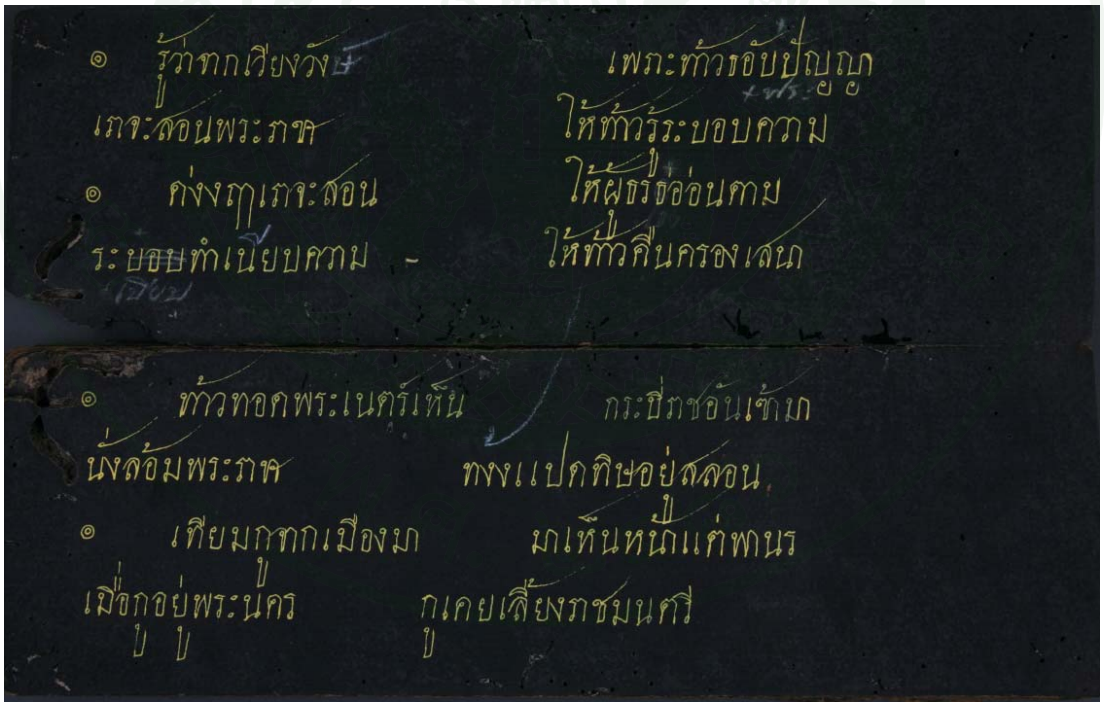
๏ จะแลชายก็เปล่งปก ชมเสือสีหกระบี่ไพร จะแลหญิงก็เปล่งใจ ห้วยถ้ำเทญพะเนินเขา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

◎ ฝงพฤกษเทวฤทธิ์ นฤมิตรเป็นอัสเตา
พานรผู้ใหญ่ เยาว์ ทรงเปดองค์ก็ยิ้มหัว
◎ ชวนกันชิมกินไพร ใกล้ไปมาเห็นหนักลัว
บังห้อยหงบังเกหัว เกลือกคงบังชมกัน

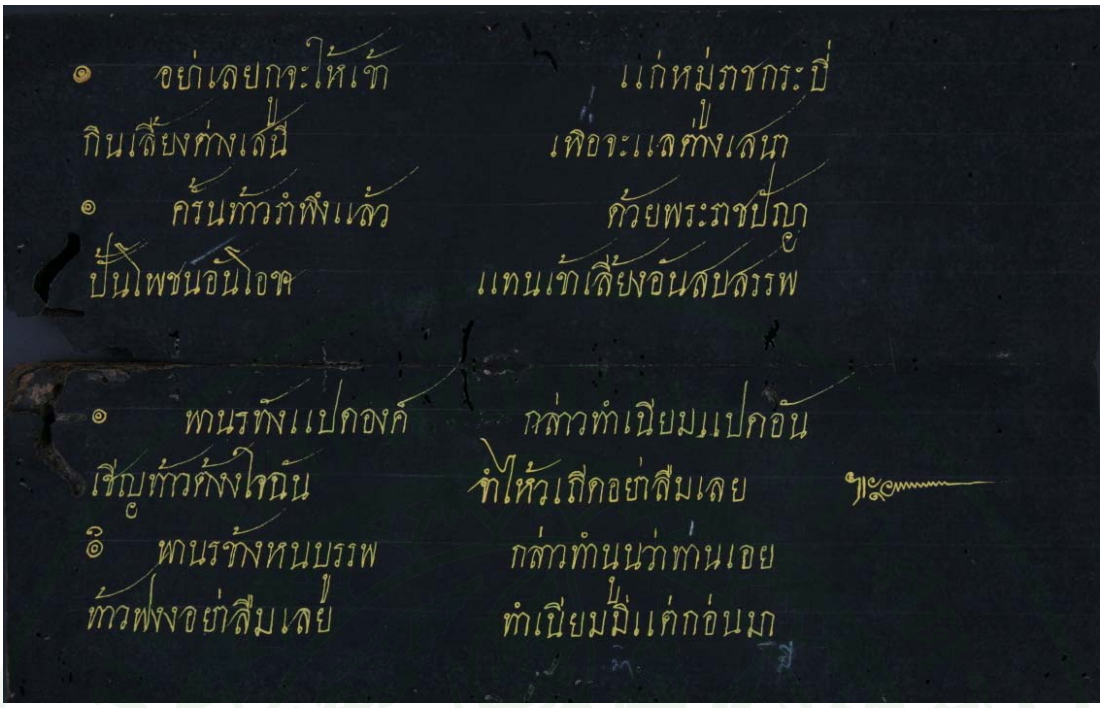
◎ ท้าวไทเพ่งพิศ บ่อพิตรเห็นก็ประหวั่น
เพศก็ศฤงฆ์ เยินดงเสือหยกอาหาร
◎ เมื่อท้าวชเลยโพธน์ ศุปพญูชนบมินาน
สิงเท้ารอบพระผู้บาล พิศสะคลักษณภาค

◎ รู้ว่าทกเสียงวังเ เพราะท้าวขยับปัญญา
เกจะสอนพระภาค ให้ท้าวระงับความ
◎ ค่งงฤเกจะสอน ให้ผลร้ายอ่อนตาม
ระงับทำเนียบความ ให้ท้าวคืนครองเสนา

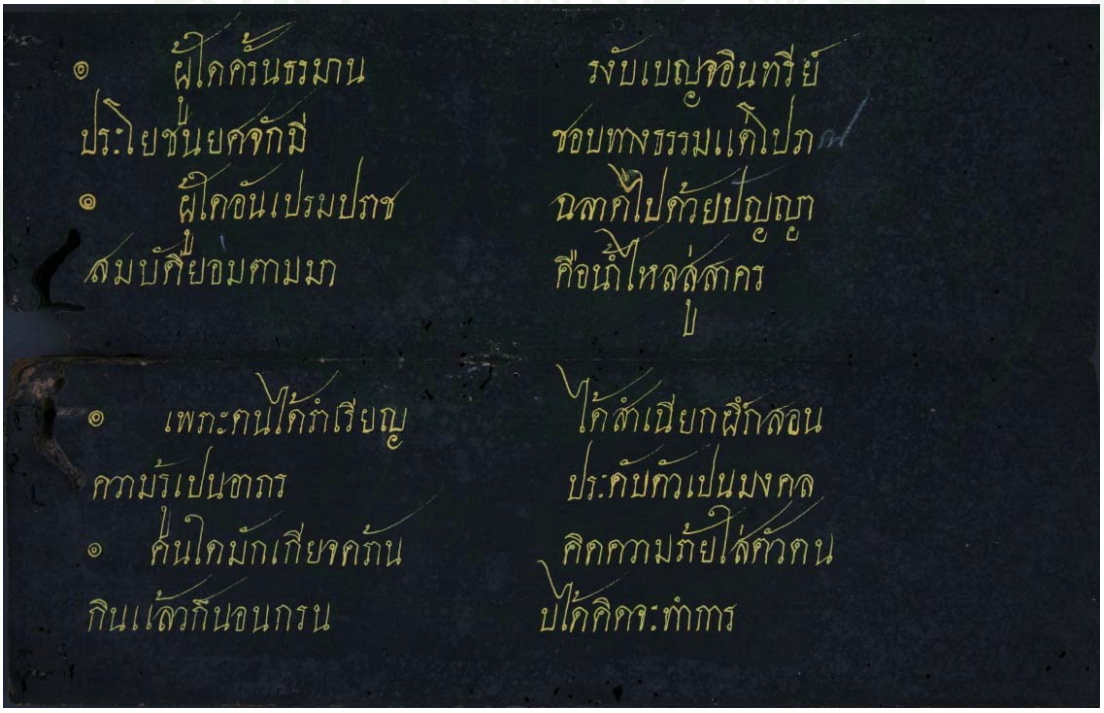
◎ ท้าวทอดพระเนตรเห็น กระยิ่งฤชอันเจ้ามา
นั่งล้อมพระภาค ทรงเปดกริยอย่สลอน
◎ เสียมกทกเมืองมา มาเห็นหนึ่งแต่พานร
เมื่อกอย่พระนคร กูเคยเสี้ยงภชมนตรี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ อย่าเลยกูจะให้เข้ แก่หมู่ฆาตกระบี่
กินเสียงท่องเที่ยว ไปเพื่อจะแลที่ฝังเสนา
๏ ครั้นท้าวทำพิงแล้ว ด้วยพระราชปัญญา
ปันโพชนอันโอชา แทนเท้าเลี้ยงอันสบสรรพ

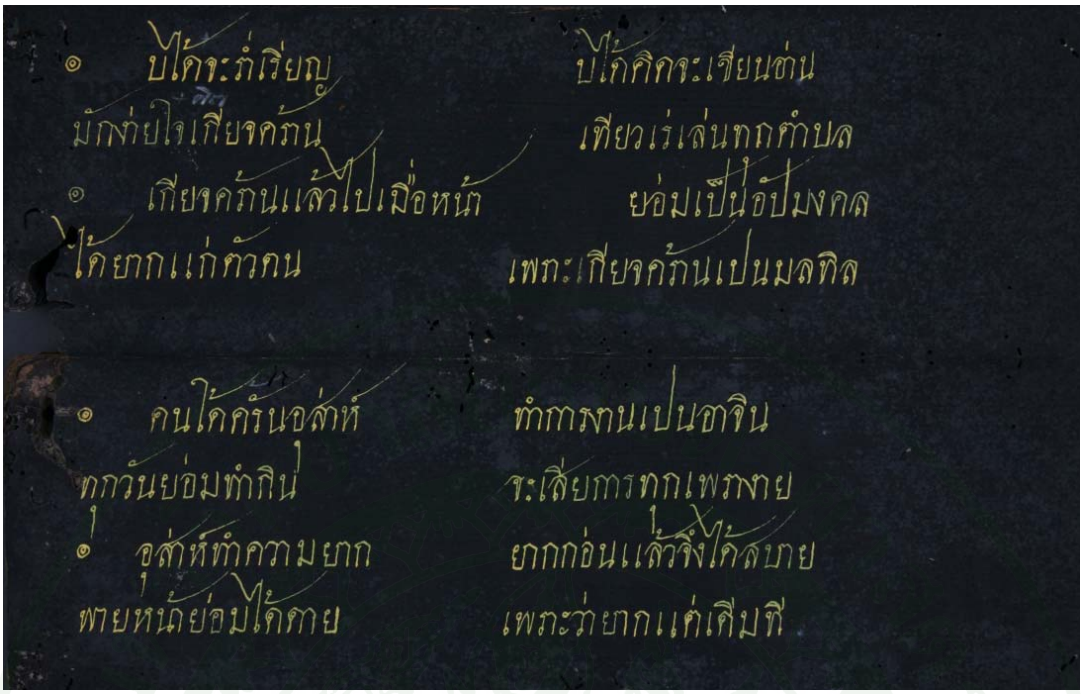
๏ พานรทั้งเปดองค์ กล่าวทำเนียมเปดอัน
เชิญท้าวค้างโอนัน ทำให้เถิดอย่าสืมเลย
๏ พานรทั้งหนบรรพ กล่าวทำนนท่านเอย
ท้าวฟังอย่าสืมเลย ทำเนียมมีแต่ก่อนมา

๏ ผู้ใดครั้นธรรมาน รงับเบญจอินทรีย์
ประโยชน์นิยศจักมี ชอบทางธรรมแต่ไปภ
๏ ผู้ใดอันเปรมปราช ฉลาดไปด้วยปัญญา
สมบัติย่อมตามมา คือนักไหล่สาคร

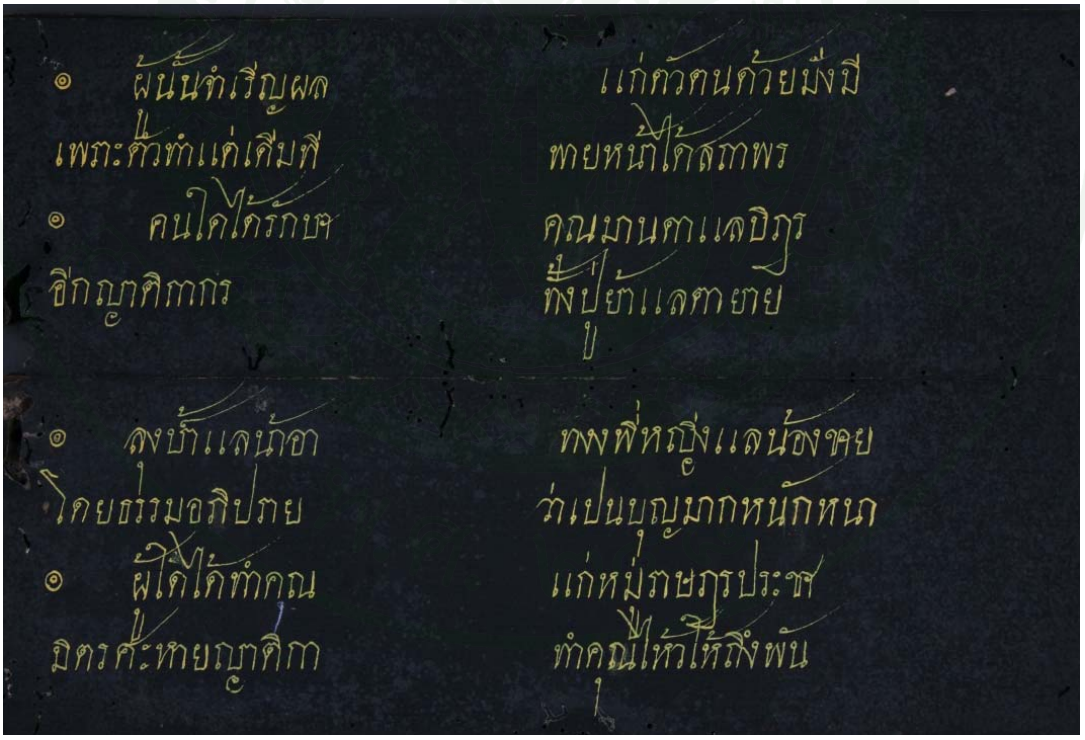
๏ เพราะคนได้ทำเสียญ ได้สำเนียกฝึกสอน
ความร้ายเป็นอาการ ประดับตัวเป็นมงคล
๏ คนใดมักเสียดสัน สิดความร้ายใส่ตัวตน
กินแล้วก็นอนกรน ปได้คิดจะทำการ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ปใดจะกำเริบญ ปใดศึกจะเสียนอ่าน
มักง่ายใจเสียจักกัน เสียวเร่เล่นทุกตำบล
๏ เสียจากกันแล้วไปเมื่อหน้า ย่อมเป็นอัปมงคล
ได้ยากแก่ตัวคน เพราะเสียจากกันเป็นมลทิล

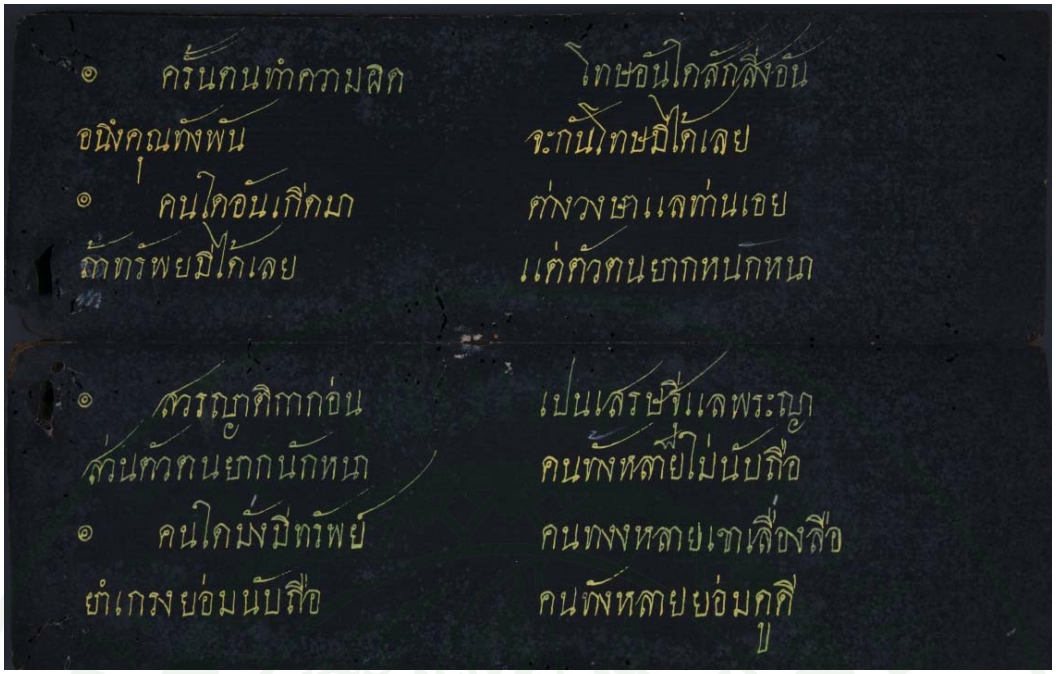
๏ คนใดกรันอส่าห์ ทำการงานเป็นอาจิน
ทุกวันย่อมทำกิน ระเสียการทุกเพราะขาย
๏ อุส่าห์ทำความยาก ยากก่อนแล้วจึงได้สบาย
พายหน้าย่อมได้ตาย เพราะว่ายากแค่เสมอ

๏ ผู้นั้นทำเวญผล แก่ตัวคนก้วยมั่งมี
เพราะตัวทำแค่เสมอ พายหน้าได้สุขสบาย
๏ คนใดได้รักษา คุณมานตาเลปิฎก
อีกญาติการ ทั้งปู่ย่าแลตายาย

๏ ลงบ้าเลนักอา พ่อพี่หญิงแลน้องชาย
โดยธรรมอภิปราย ว่าเป็นบุญมากหนักหนา
๏ ผู้ใดได้ทำคุณ แก่หมู่ราษฎรประชา
มิตรสะหายญาติกา ทำคุณไว้ให้ถึงพัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

◎ ครันคนทำความผิด โทษอันใดสักสิ่งอัน
อนิงคุณพันพัน จะกันโทษมิได้เลย
◎ คนใดอันเกิดมา ต่างวงษาเผ่าพันเอย
ถ้าทรัพย์มิได้เลย แต่ตัวคนยากหนักหนา

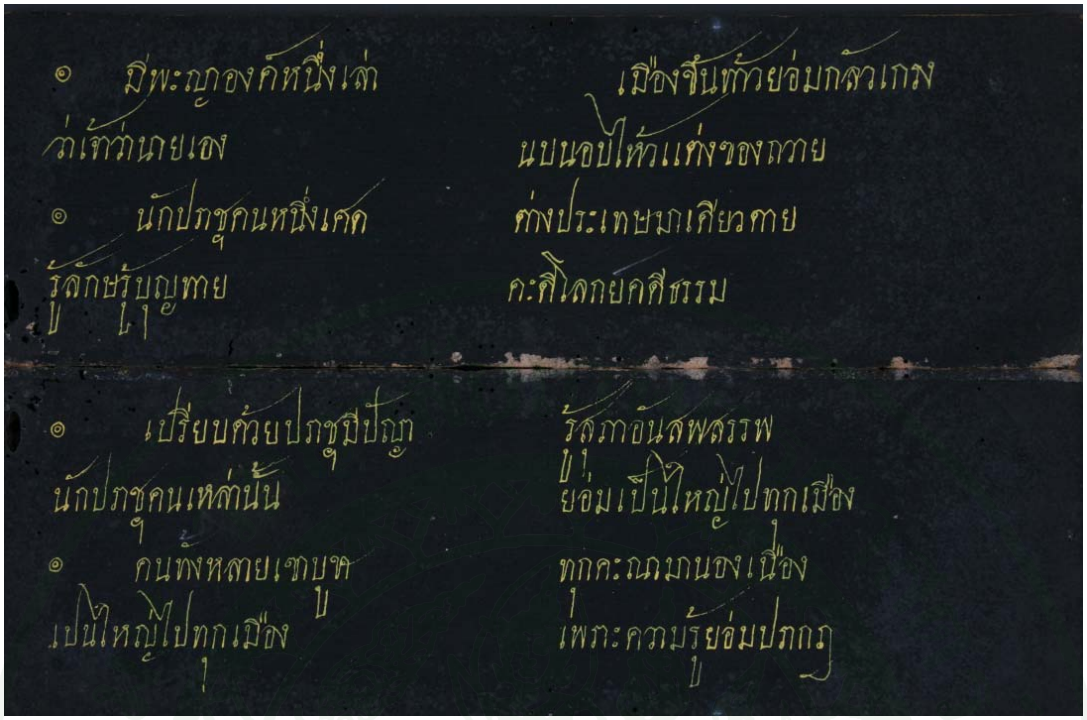
◎ สรรญูติกากล่อน เป็นเสรษฐีเผ่าพระญา
ส่วนตัวคนยากนักหนา คนทั้งหลายมิได้ถือ
◎ คนใดมั่งมีทรัพย์ คนทั้งหลายเขาเลื่องลือ
ยำเกรงย่อมนับถือ คนทั้งหลายย่อมภูดี

◎ ครันใครหาทรัพย์ไม่ แต่ปัญญานั้นมากมี
ความรู้มากก็ดี อยู่กว่าทรัพย์มหิมา
◎ แปดบทนี้ที่สอน พระกรเกิดโลกา
ทำเปรียบเทียงนี้นา เร่งที่ให้อย่าคลาดคลาย

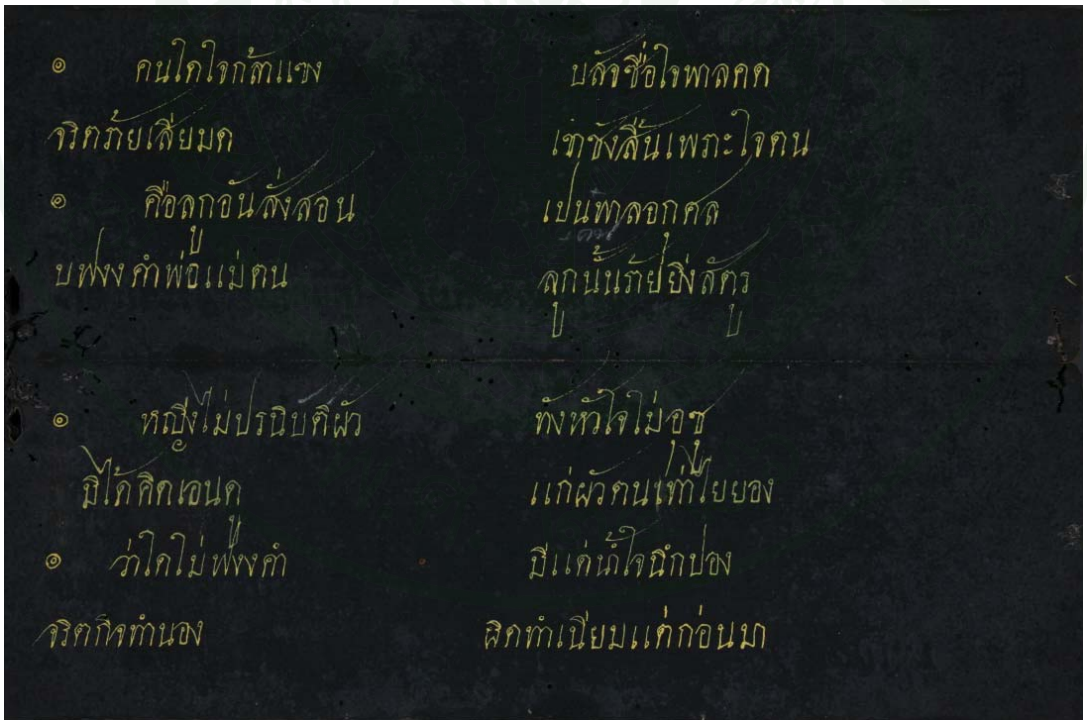
◎ พานรังยากเย็น สอนธรรมเมพระฤาษี
คนรู้คนทั้งหลาย ย่อมเป็นใหญ่แต่ในเรือน
◎ ถ้าแม้นอยู่บ้านใคร ได้เป็นใหญ่ย่อมทักเถือน
ควบ้านบนนอบเพื่อน เพราะความรู้แห่งเพื่อนเอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

◎ มีพะญาองค์หนึ่งเล่า เมืองชื่นท้าวย่อมกล้วเกรง
ว่าเท้าท่านยายเอง นบนอบให้ท้าวแต่งของถวาย
◎ นักปราชญคนหนึ่งเศร้า ต่างประเทษมาเสียวตาย
รู้ลักษรับญูพาย คะดีโลกยกศีธรรม

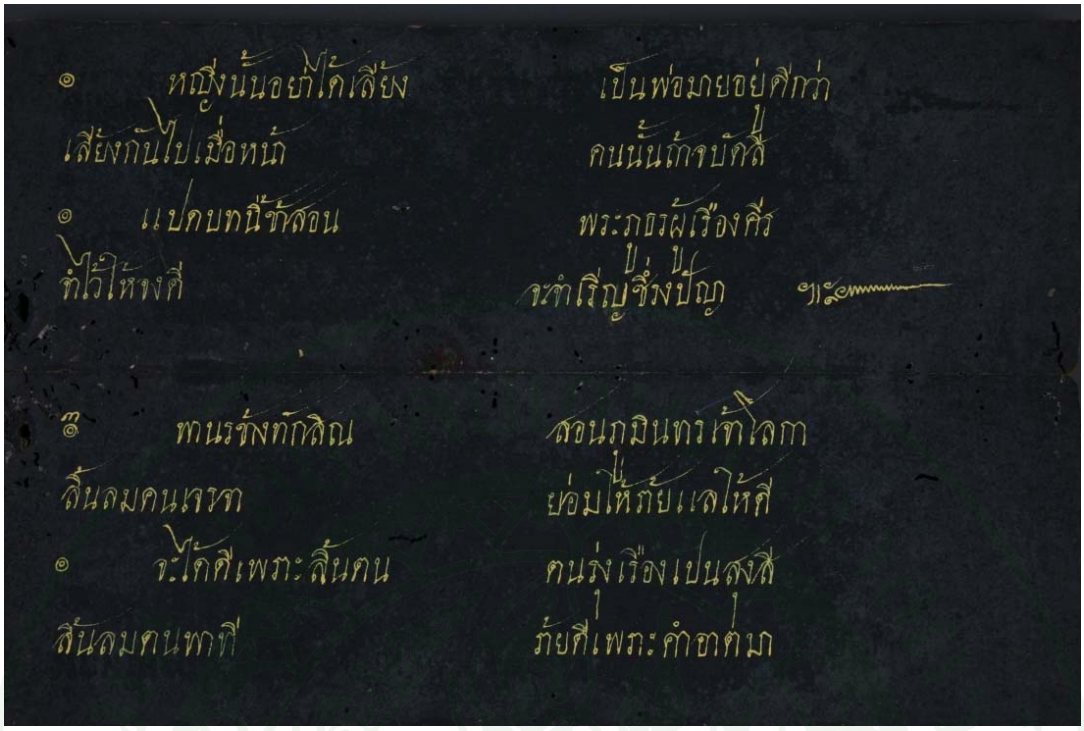
◎ เปรียบด้วยปราชญปัญญา รู้ลภาอันสพสรรพ
นักปราชญคนเหล่านั้น ย่อมเป็นใหญ่ไปทกเมือง
◎ คนพหูสายเขาบูช ทกคะณามานอบเนื่อง
เป็นใหญ่ไปทกเมือง เพราะความรู้ย่อมปรากฏ

◎ คนใกล้ใจกล้าแข็ง บดาชื่อใจพาลคด
จิตกล้ายเสียมด เขาชังสิ้นเพราะใจคน
◎ ดีอันกล่าวสั่งสอน เป็นพาลอกศล
บฟังคำพ่อแม่คน ลูกนั้นเกียจชั่งสัตว

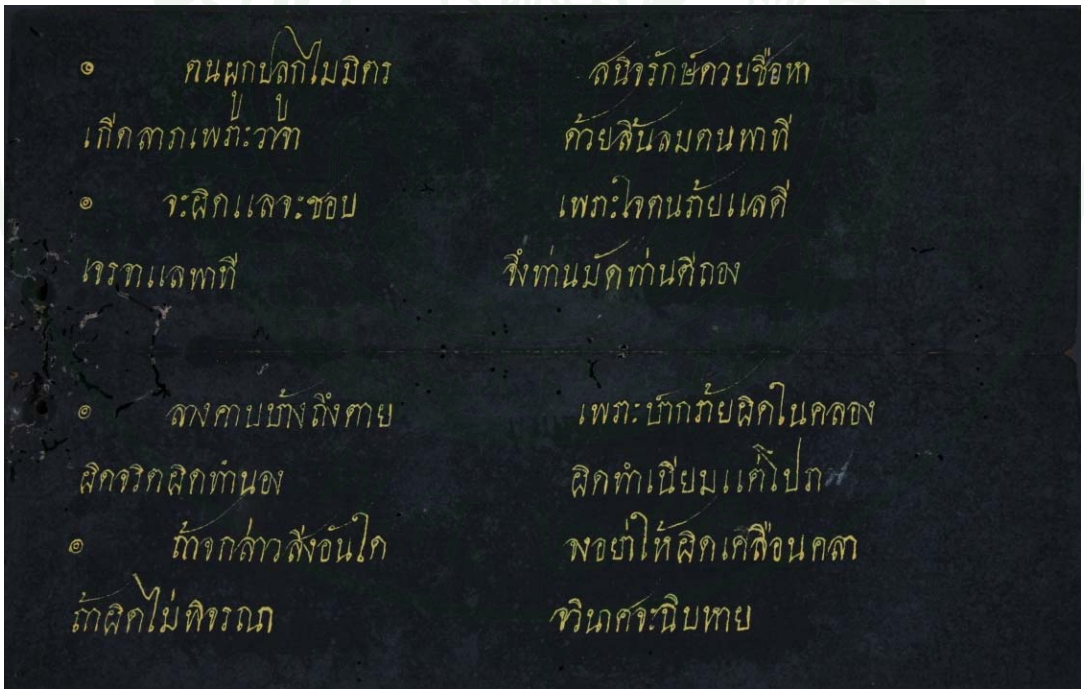
◎ หญิงไม่ปรนิบัติผัว ทั้งหัวใจไม่อาจ
มิได้ศิลเอนก แก่ผัวคนเท่าใยยอง
◎ ว่าใครไม่ฟังคำ มีแต่น้ำใจฉกปอง
จิตคิดทำนอง สิกทำเยี่ยมแต่ก่อนมา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ หญิงนั้นอยู่ใกล้เสียง เป็นพ่อมายอยู่ศึกว่า
เสียงกันไปเมื่อหน้า คนนั้นถึงบิดา
๏ แปดบทนี้ชี้สอน พระภูวผู้เรืองศรี
ที่ไว้ให้พงศี จะทำเรียงชื่งปัญ

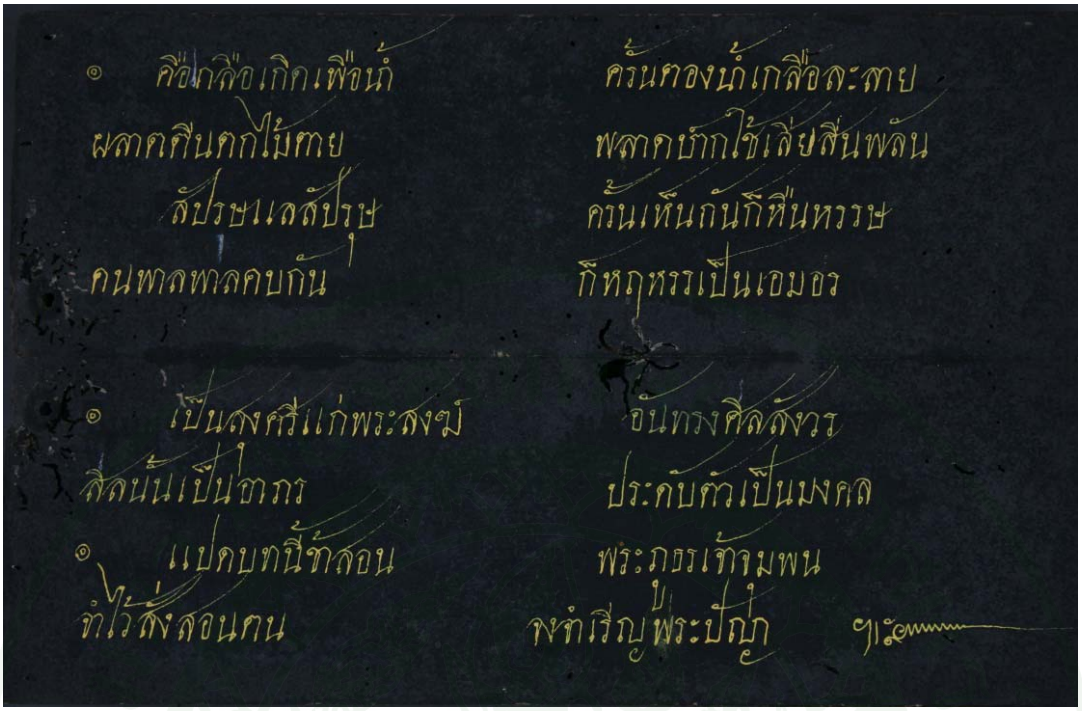
๏ ทนรชังทักสิณ สอนกุมินทราเจ้าโลก
ลิ้นลมคนเวชา ย่อมให้ภัยแลโหศี
๏ จะใกศีเพราะลิ้นคน คนมุ่งเรืองเปนสงศี
ลิ้นลมคนพาที ภัยศีเพราะคำอาตมา

๏ คนผูกปลูกไม้มีคา สนิทรักษ์ด้วยชื่อหา
เกิดสภาเพราะวาจา ด้วยลิ้นลมคนพาที
๏ จะผิดแลจะชอบ เพราะใจคนภัยแลศี
เรียกแลพาที ฟังท่านยังท่านศีถอง

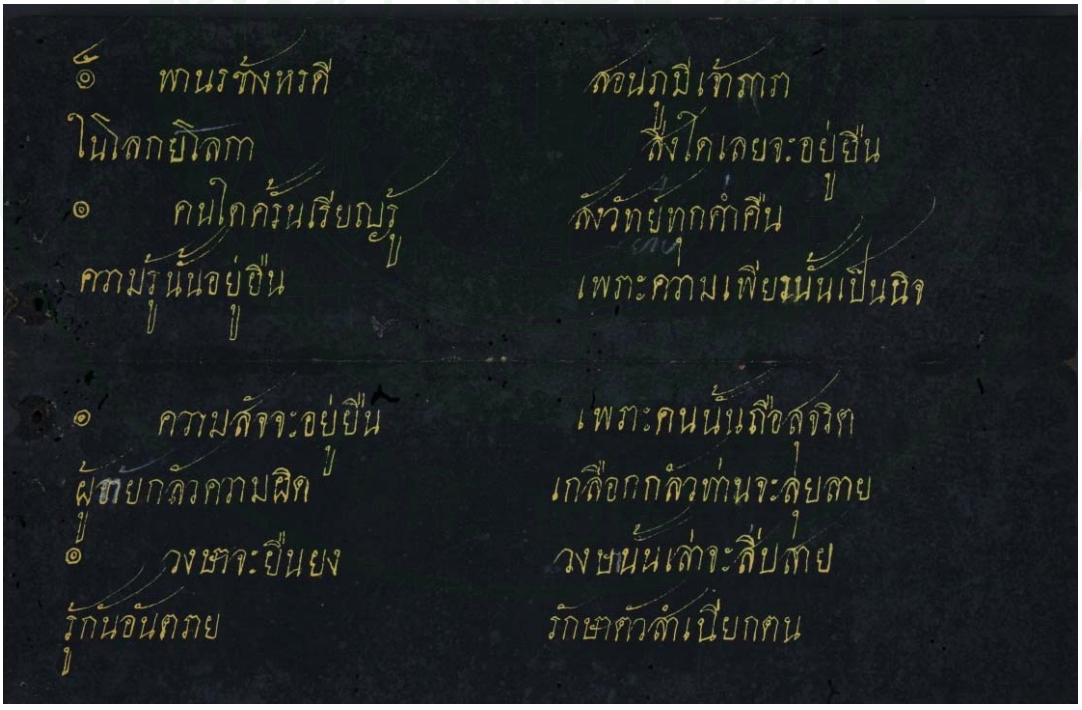
๏ สงศาบยังถึงตาย เพราะปากภัยผิดในคลอง
ผิดวิบากผิดท่านอง ผิดทำเนียมแต่โปรด
๏ ถ้าจากสาวสังอันใด พอย่าให้ผิดเคลื่อนคลา
ถ้าผิดไม่พิรากา ชีวิตจะนิบาย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ คือกลือเกิดเพื่อน้ำ ครั้นทองน้ำเกลื่อละลาย
ผลาดสีนดกไม้ตาย พลาดบ่กใช้เลี่ยสีนพลัน
สัปรชาเลสัปปาย ครั้นเห็นกันก็หื่นหวาย
คนพลพลคบกัน ก็หฤหรรษเป็นเอมอร

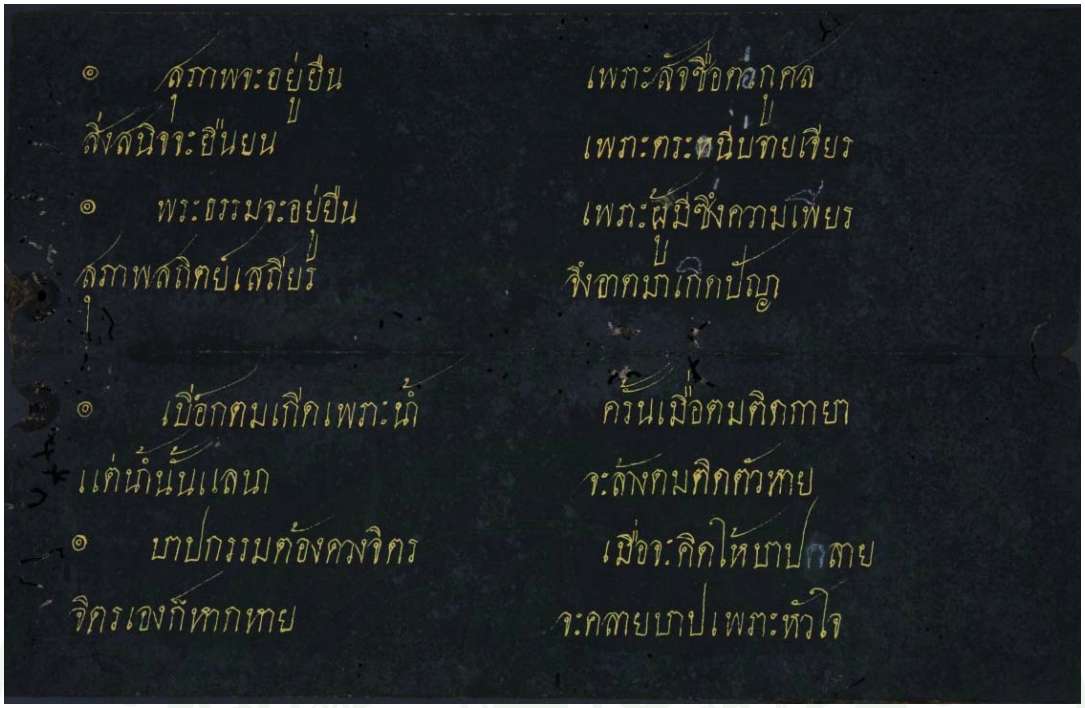
๏ เป็นมงคลแก่พระสงฆ์ อันทางศีลสังวร
ศีลนั้นเป็นจารึก ประดับตัวเป็นมงคล
๏ แปดบทนี้ที่สอน พระกรรเจ้าจามพน
ที่ไว้สั่งสอนคน พุทธสิญพระปัญญา ๚

๏ พานรทั้งหลาย สอนกูมีเท่ากา
ในโลกยิโลก สิ่งใดเลยจะอยู่ยืน
๏ คนใดครั้นเรียนรู้ สังวัธย์ทุกค่ำคืน
ความรู้นั้นอยู่ยืน เพราะความเพียรนั้นเป็นนิจ

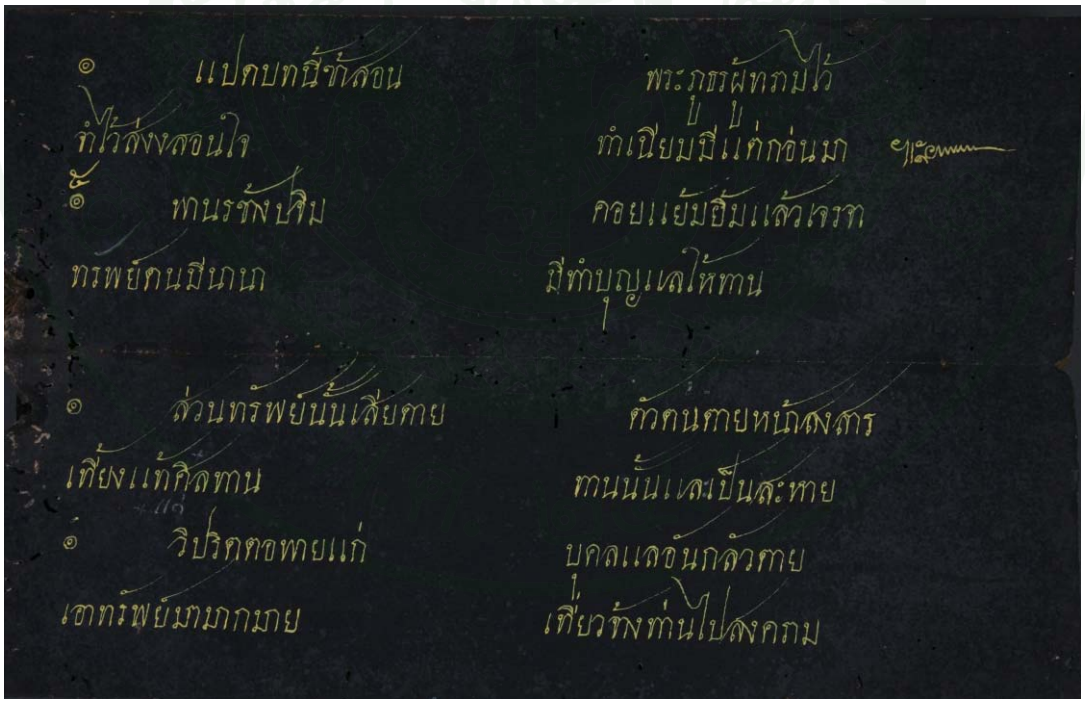
๏ ความสัจจะอยู่ยืน เพราะคนนั้นถือสัจจา
ผู้ใดกลัวความผิด เกลือกกลัวท่านจะล่วงลาย
๏ วงษาจะยืนยง วงษ์นั้นเล่าจะสิ้นสาย
รักษาตัวสำเนียกคน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ สุภาพระอยู่ยืน เพราะสัจซื่อกอกศล
สั่งสนิทระยืนยน เพราะคระหนี่บ่ายเสีย
๏ พระธรรมจะอยู่ยืน เพราะผู้มีชังความเพียร
สุภาพสถิตย์เสถียร ชังตามเกิดปัญญา

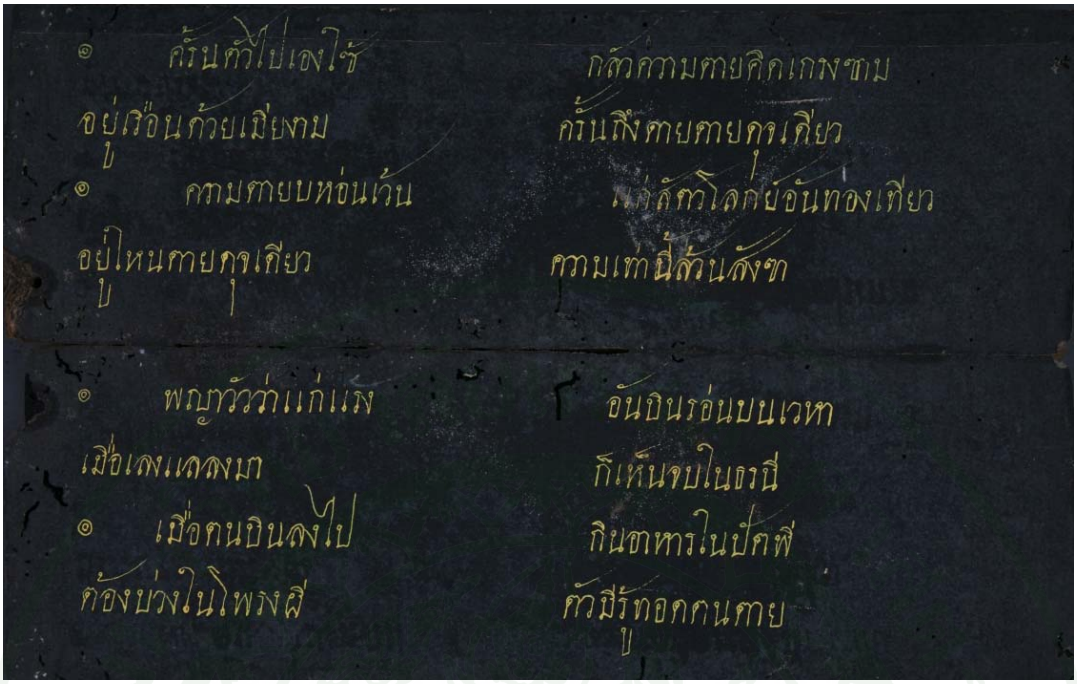
๏ เบื่อกรมเกิดเพราะน้ำ ควันเมื่อกรมศึกษา
แค่น้ำนั้นแลนา จะสังกรมศึกษัพย
๏ บาปกรรมต้องควงจิตร เมื่อจะคิดให้บาปตาย
จิตรเองก็หักหาย จะดับบาปเพราะหัวใจ

๏ แปดบทนี้จำสอน พระภูธรผู้ทรงไว้
ก็ไว้สั่งสอนใจ ทำเนียมมีแต่ก่อนมา
๏ ทนทรัพย์ปรีชา คอยเยียมยิ้มแล้วเจรจา
ทรัพย์คนมีนานา มีทำบุญเผดียงทน

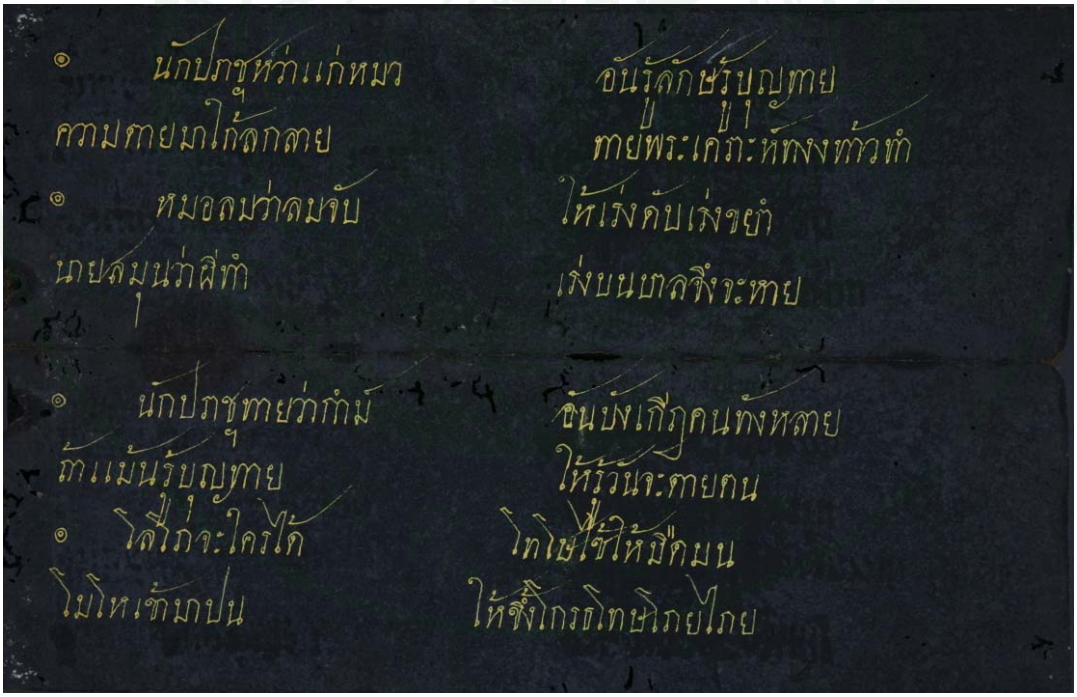
๏ ส่วนทรัพย์นั้นเสียดาย ตัวคนตายหนักหนา
เพียงแต่ศีลทน ทนนั้นเลยเป็นสะพาน
๏ วิปริตต่อพยเก่า บุคคลเลอนักลาภา
เอาทรัพย์มามากมาย เที่ยวชิงท่านไปสงกรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ คันคิไปเองใช้ กลัวความตายคิดเกรงขาม
อย่าเอื้อนก้ายเลียงาม คันถึงตายตายคาเดียว
๏ ความตายบห่อนเว้น แก่สัตว์โลกย์อันท่องเที่ยว
อยู่ไหนตายคาเดียว ความเห็นดังสังฆ

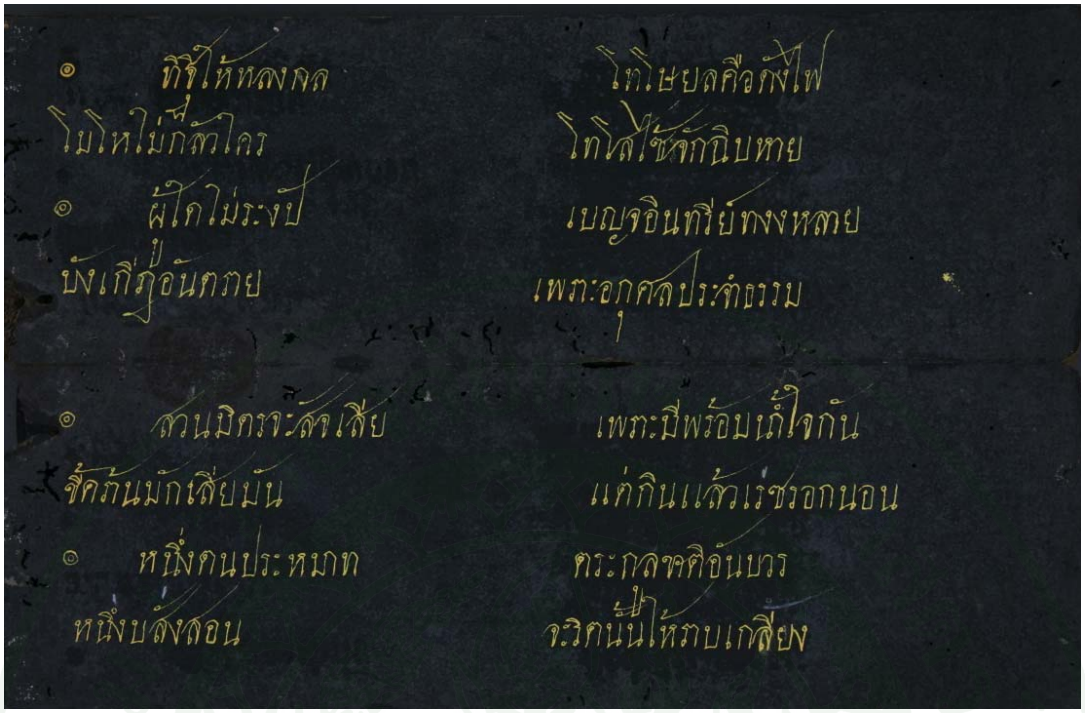
๏ พญาวัวว่าแก่แพะ อันบินร่อนบนเวหา
เมื่อเพลเคลงมา ก็เห็นจบในอวนี
๏ เมื่อคนบินลงไป กินอาหารในปัถพี
ต้องบ่วงในโพงผี ตัวมีรู้ออกคนตาย

๏ นักปราชญ์ว่าแก่หมา อันรู้ลักษรับญญาย
ความตายมาใกล้กลาย ตายพระเกศะห้ามท้าวทำ
๏ หมอลมว่าลมจับ ให้เร่งคับเร่งขยำ
นายลมนว่าสีทำ เร่งบนบลขีจะหาย

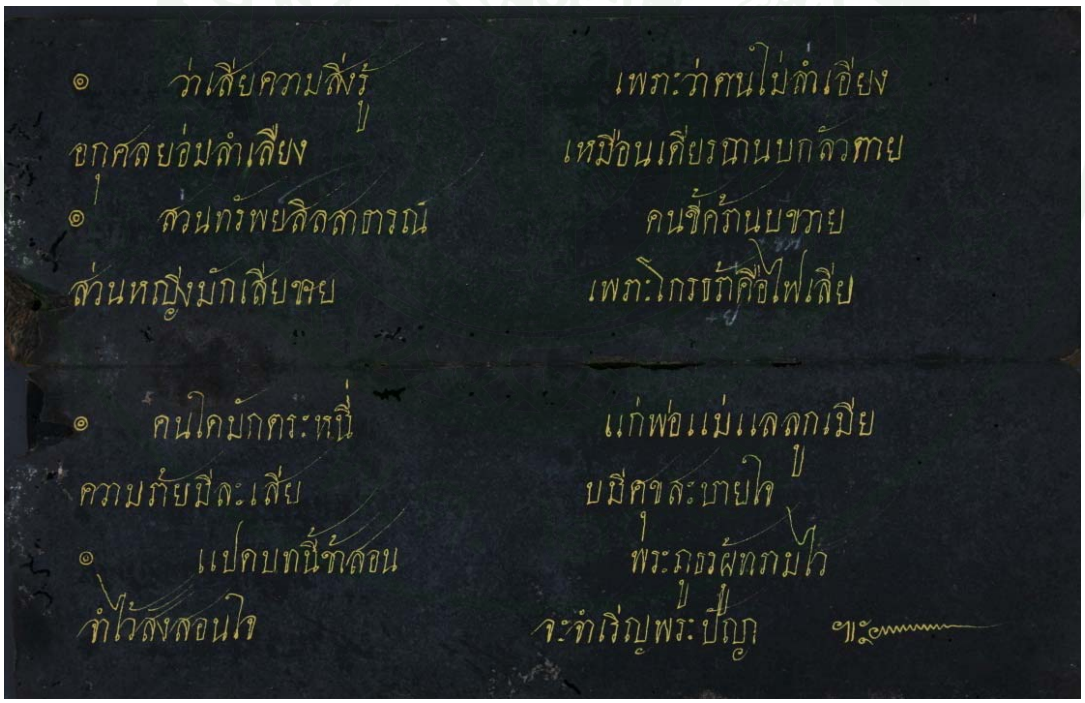
๏ นักปราชญ์ตายว่ากำม์ อันบังเกิดคนทั้งหลาย
ถ้าแม้นรับญญาย ให้รู้นิจะตายตน
๏ โลกีย์ใครจะได้ โทโษใช่ให้มืดมน
โมโหเข้ามาปน ให้ชั่วเกรงโทษภัยไกล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ที่ใช้ให้หลงผล โทโษยลคือกิเลส
โมโหไม่ที่ตัวใคร โทโสใช่จักนิบหาย
๏ ผู้ใดไม่ระงับ เบญจขันธ์ย่อมหลาย
บังเกิดอันตราย เพราะอกุศลประทุษร้าย

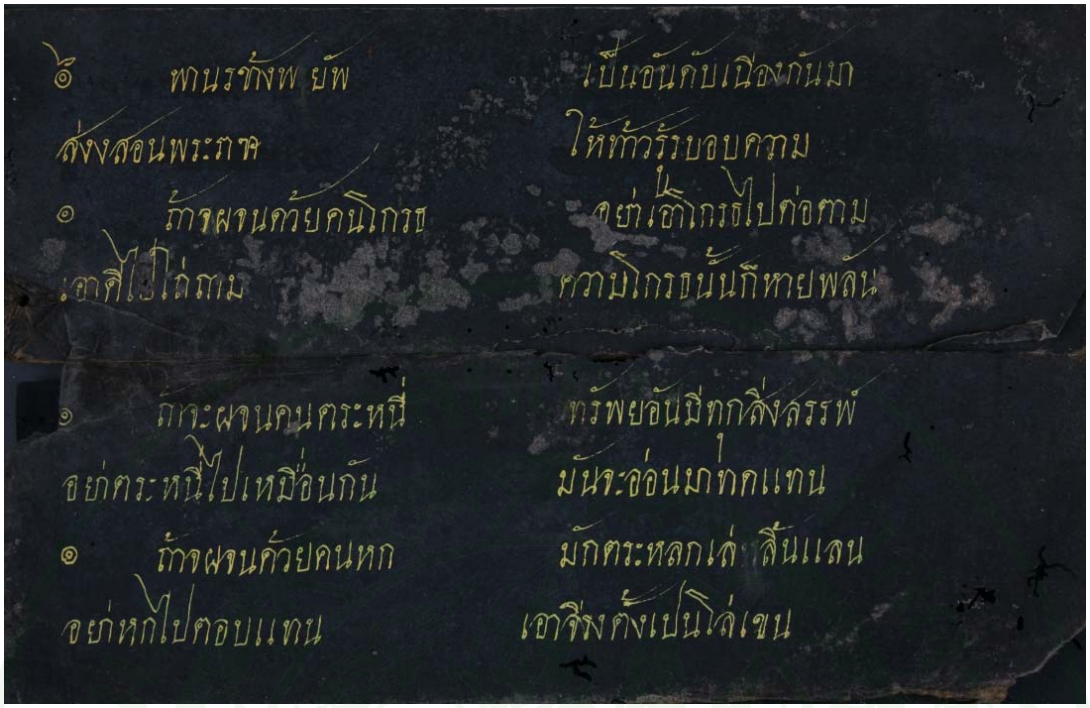
๏ ส่วนมิตรทะลาเสีย เพราะมีพร้อมเห็นใจกัน
ชั่วกันมักเสียมัน แค่กินแล้วเราชวนนอน
๏ หนึ่งคนประหยัด ตระกลยศอันบวร
หนึ่งบริสุทธิ์ จะวิบัตินั้นให้หายเสียง

๏ ว่าเสียความสิ่งรู้ เพราะว่าคนไม่ตำเอียง
ยกศลย่อมลำเสียง เหมือนเดียรฉานบกลัวหาย
๏ ส่วนทรัพย์สิ่งสาธารณ์ คนชั่วกันบาดหาย
ส่วนหญิงมักเสียชาย เพราะโกรธักคือไฟเสียง

๏ คนใดมักตระหนี่ แก่พ่อแม่เลยกเมียง
ความภัยมีละเสียง บมีศาละบายใจ
๏ เปิดบทนี้สอนไว้ พระกรุณาผู้ทรงไว้
ทำไว้สั่งสอนใจ จะทำเจริญพระปัญญา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

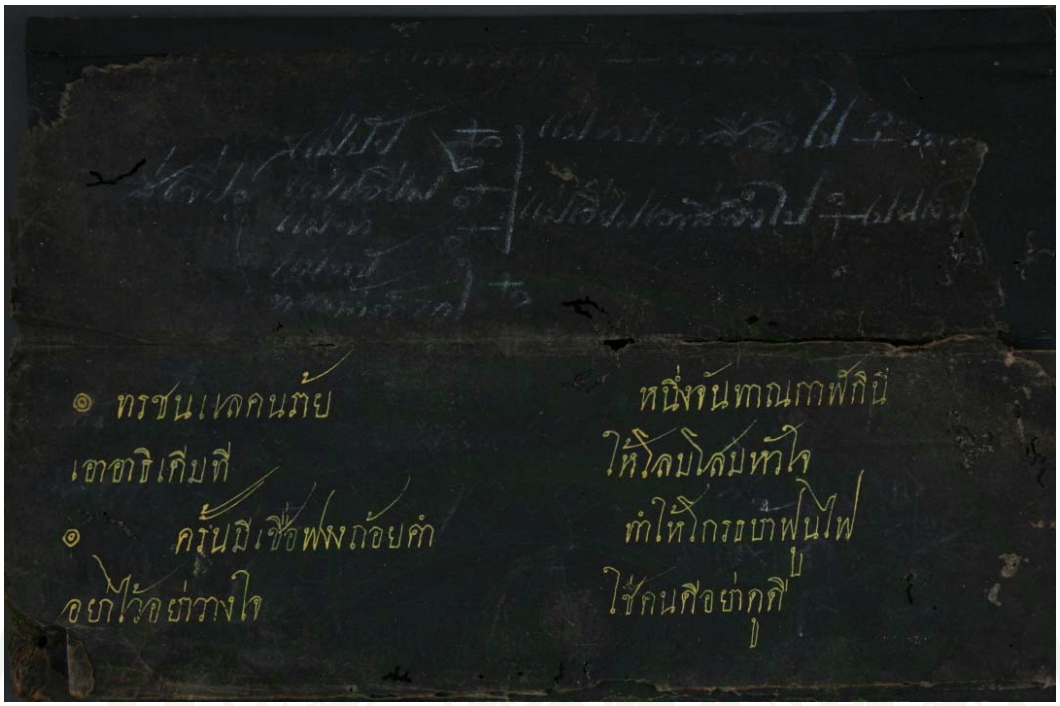
๘ พหนรชังพ ยัพ เป็นอันกับเฉองกันมา
สั่งสอนพระภาษ ให้ทั่วรั่วบอบคาม
๑ ถ้าผูกคำยคนิกาย อย่าเอาการไปก่อตาม
เอาศีไปใส่ถาม ความโกรธนั้นก็หายพลัน

๑ ถ้าตะผูกคนตระหนี่ ทรัพยอันมีทกสิ่งสรรพ์
อย่าตระหนี่ไปเหมือนกัน มันจะอ่อนมาทดแทน
๑ ถ้าผูกคำยคนหก มักตะหลกเล่ห์สันเสน
อย่าหกไปตอบแทน เอาสิ่งดังเป็นใส่เขน

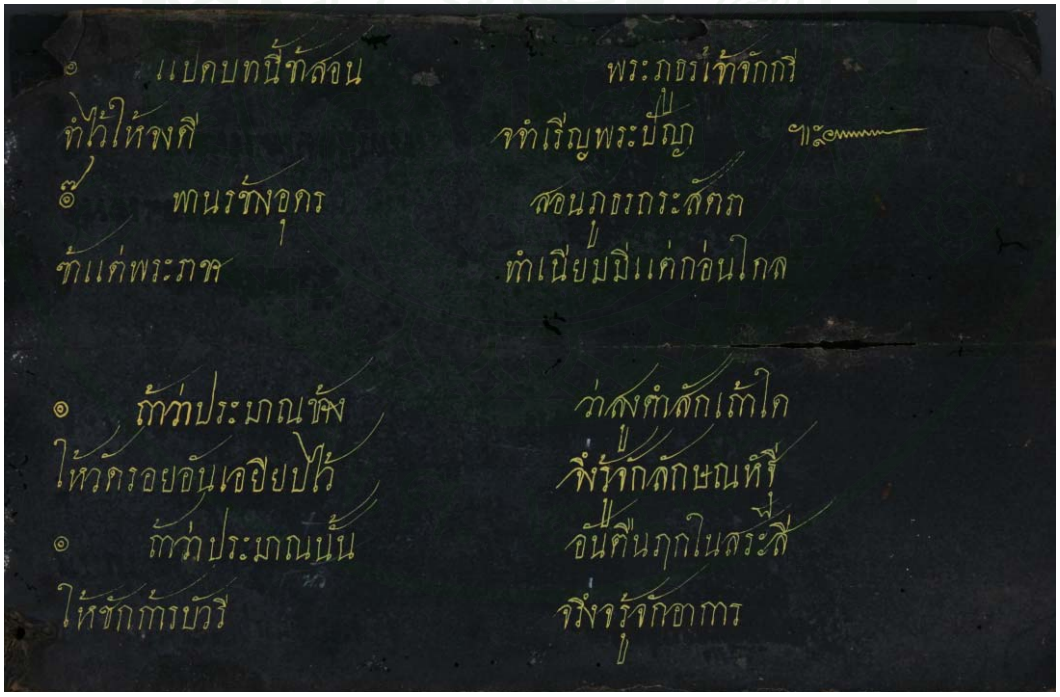

๑ ขดหม่อระเทาน้ำ ถึงมีน้ำจังเกิดเป็น
ขดม่อก็ขาดเทน อุทกนั้นจพ่นมา
๑ ถ้าผูกคำยข้าศึก อันจรบชิงมารา
ให้ผิงผิวรณา ทงบกเสือทกตำบล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

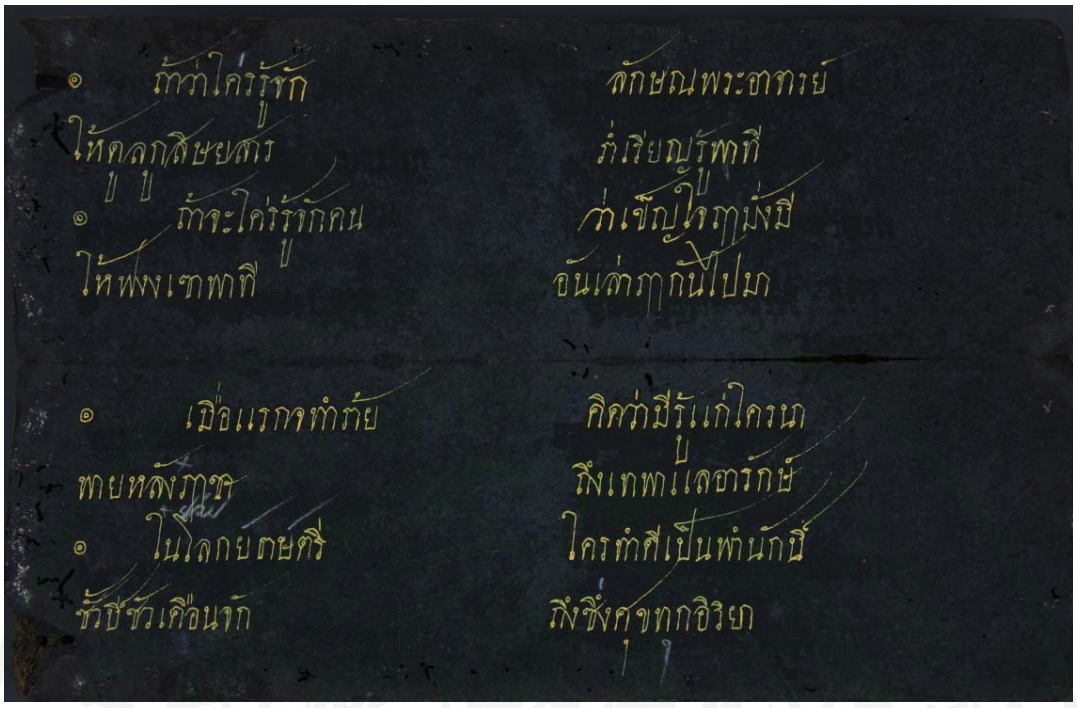
๏ ทรชนเหตุคนร้าย หนึ่งจันทณกฟักนี
เธอชิเคียดชี ให้โลมโสมหัวใจ
๏ ครั้นมีเชื้อฟังถ้อยคำ ทำให้ใจกระบำฟูนไฟ
อยู่ไว้อย่างใจ ใช่คนดีอย่างกูดี

๏ แปดบทนี้ทั้งสอง พระภูวไท้จักรี
ทำไว้ให้พงศี จำเรียงพระปัญญา
๏ พนรัตนอุกร สอนภูมกระสัตรา
ทั้งแต่พระภาส ทำเนียมมีแต่ก่อนโกล

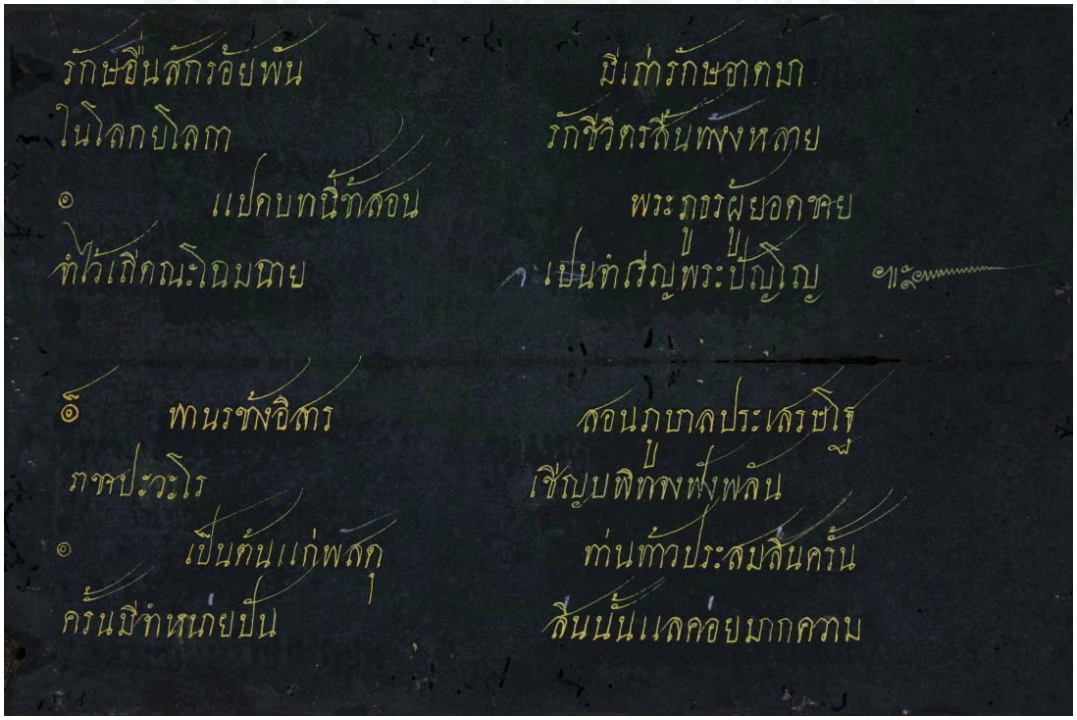
๏ ถ้าว่าประมาณชั่ง ว่าสังข์ศักเต้าใด
ให้วัดอย่อนเจียปไว้ ฟังจักลักษณหรี
๏ ถ้าว่าประมาณนั้น อันนี้คืนกุกในสระสี
ให้ชักการบวิ จึงจะรู้จักอาการ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ถ้าท่าใดรู้จัก ลักษณพระอาทาย์
ให้ดูลูกสิษยสาร ก่อเรียญรูพกดี
๏ ถ้าจะใคร่รู้ทักคน ท่เข็ญใจฤมังมี
ให้พึงเขาพกดี อันเล่าฤกนี้ไปมา

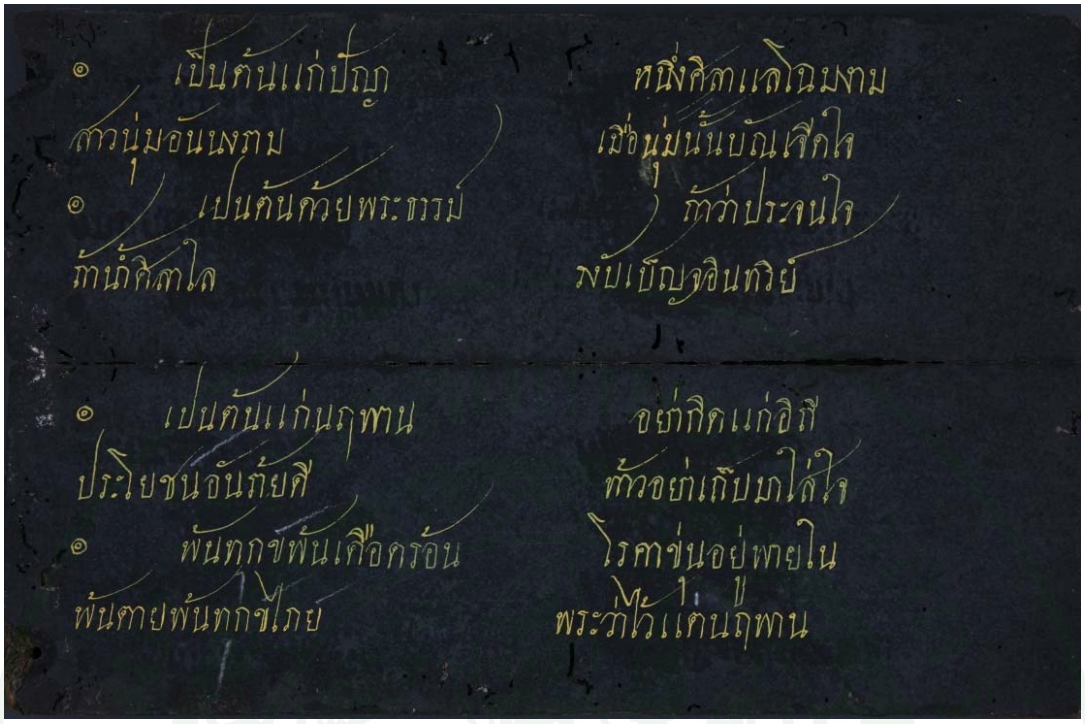
๏ เบื่องแรกจะทำทาย คิดว่ามีรู้แก่ใครมา
พยหลังฤชา สังเกตุเลอารักษ์
๏ ในโลกยะตยศรี ใครท่ศีเป็นพำนักษ์
ชัชชีวะเดือนฤก สังชังศุขทุกอิริยา

รักษอื่นสักร้อยพัน มีเท่ารักษาตามา
ในโลกยโลกา รักชีวิตรสิ้นพังหลาย
๏ แปดบทนี้ทักสอน พระกรุณาผ่อกาย
ทำไว้เลิกณะโฉมฉาย เป็นท่สิญพระปัญโญ

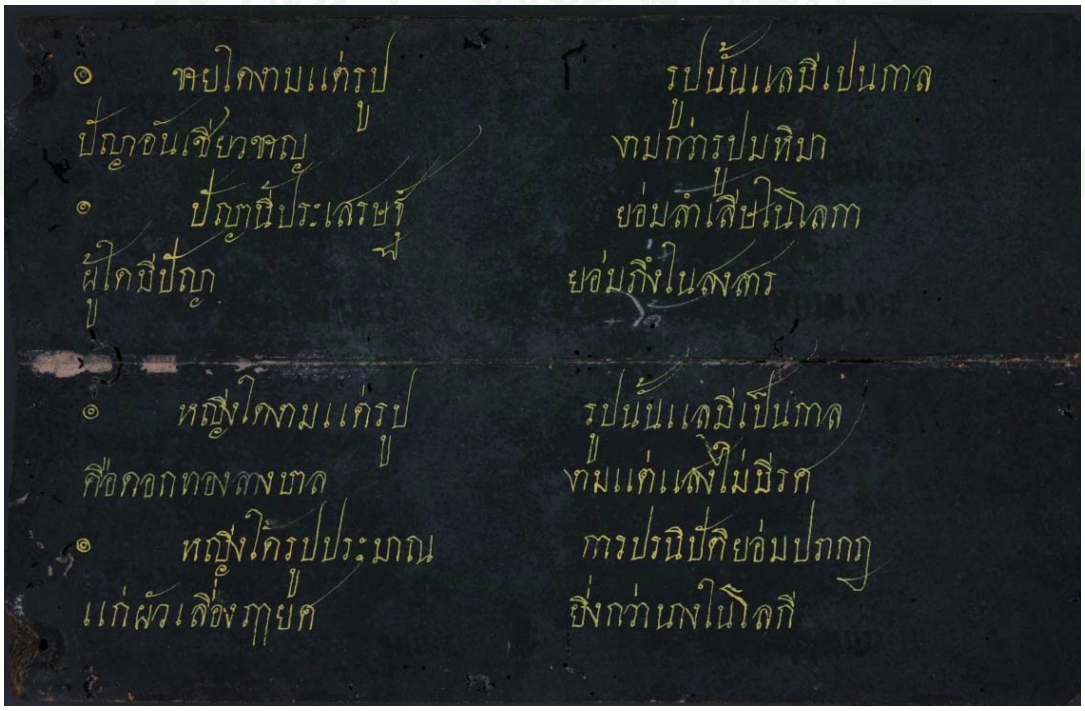
๏ พหนรพังอิสาร สอนภูบาลประเสริฐโฮ
ภาษาประวะโร เชิญบพิตรพังพลัน
๏ เป็นต้นแก่พสกู ท่นท้าประสมสิ้นครั้น
ครั้นมีท่หน่ายปัน สิ้นนั้นเลคล่อยมากคาม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ เป็นต้นแก่ปัญญา หนึ่งศึกเลโนมพาม
สาวนุมอนนพาม เมื่อนุ่มนั้นบัณเสิกใจ
๏ เปนต้นด้วยพระพาม ถ้วาประจนใจ
ต้นก็ศึกใด มยับเบ็ญจขันทัย

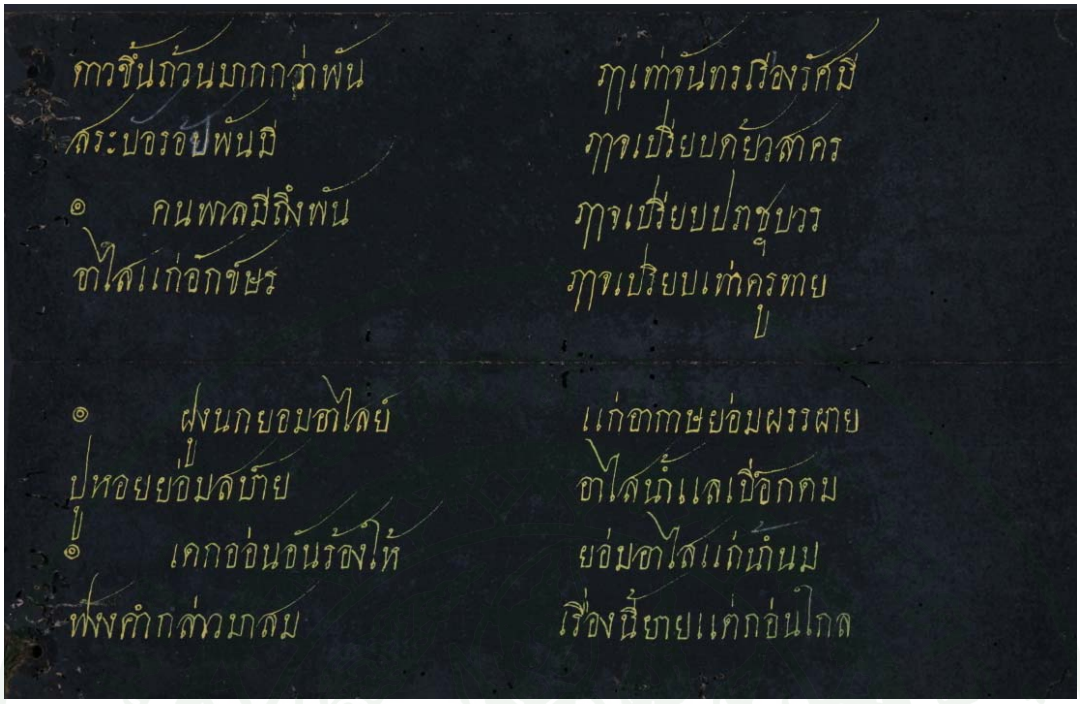
๏ เปนต้นแก่นฤพาน อย่าศึกแก่อิสี
ประโยชน์อันต้ยศี ท้วอย่าเก็บมาใส่ใจ
๏ พันทกข์พันเสื่อมคร้อน โรคาข่นอยู่พายใน
พ้นตายพ้นทกข์ภัย พระว่าไว้แต่นฤพาน

๏ ตยใดพามแต่รูป รูปนั้นแลมีเปนทล
ปัญญาอันเสียวชญ พามก่ารูปมหิมา
๏ ปัญญานี้ประเสริษ์ ย่อมดำเสียในโลกา
ผู้ใดมีปัญญา ย่อมถึงในสุขสรา

๏ หญิงใดพามแต่รูป รูปนั้นแลมีเป็นทล
คือดอกทองสุมทล พามแต่แลงไม่มีรศ
๏ หญิงใดรูปประมาณ ตวปานีศีย่อมปกกฎ
แก่ผัวเลื่องฤทัย ยิ่งกว่านางในโลกีย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

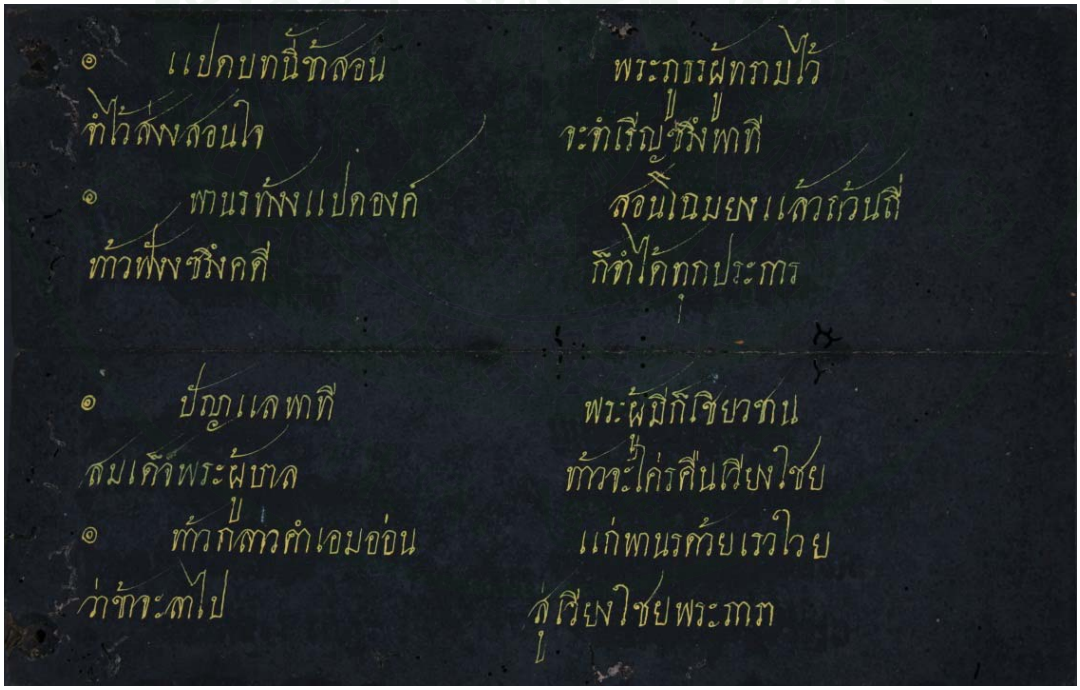

ทาชื่นถ้วนมากกว่าพัน
สระบอรอยู่พันมี
๏ คนพาลมีถึงพัน
ขาไสเก่อักษร

ทุเท่าพันทวยเรืองรัศมี
ทุจะเปรียบดังยาสาคร
ทุจะเปรียบปักษีบวา
ทุขาเปรียบเท่าครุฑา

๏ ฝูงนกยอมขาไสย์
ปูหอยย่อมสบาย
๏ เด็กอ่อนอันร้องไห้
ฟังคำกล่าวมาสม

เก่งกาจย่อมผวาผาย
ขาไสนั่นเลเขี่ยกลม
ย่อมขาไสเก่นำนม
เรื่องนี้ชายเด็กอ่อนโกล

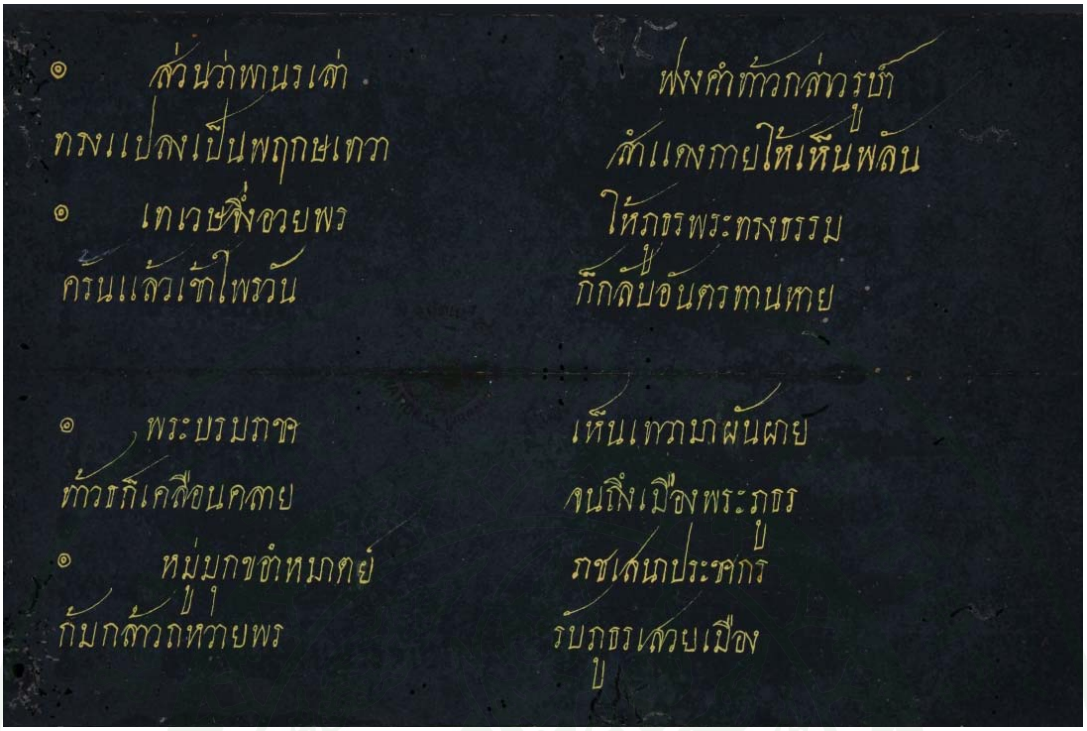
๏ แปดบทนี้ท้าสอน
ท้าไว้สั่งสอนใจ
๏ พานางฟังแปดองค์
ท้าฟังซึ่งคดี

พระกรรฝ่ากบไว้
จะทำเรือบชีพที
สอนนี่เฉยเจ้าถ้วนสี่
ก็ทำได้ทุกประการ

๏ ปัญเลพาที
สมเด็จพระผู้ขาล
๏ ท้ากลับคำเอมอ่อน
ว่าท้าจะตาย

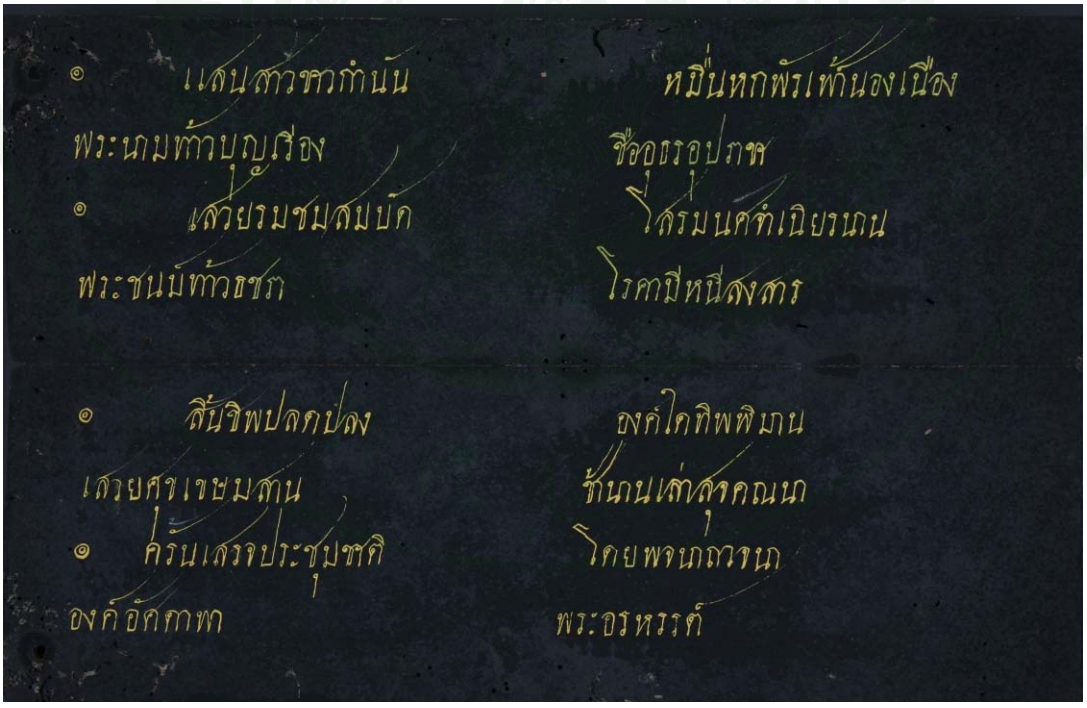
พระผู้มีก็เชยวชน
ท้าจะได้รีบเสียงไชย
แก่พนางค้ายเวไวย
ดูเสียงไชยพระทศ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๏ ส่วนว่าพนาเต่า ฟังคำท้าวกล่าวรับ
ทรงแปลงเป็นฤกษเทวา สำแดงกายให้เห็นพลัน
๏ เทเวษฎังอวยพร ให้ภรพระทรงธรรม
ครันแล้วเข้าไพรวัน ก็กลับอันตรธานหาย

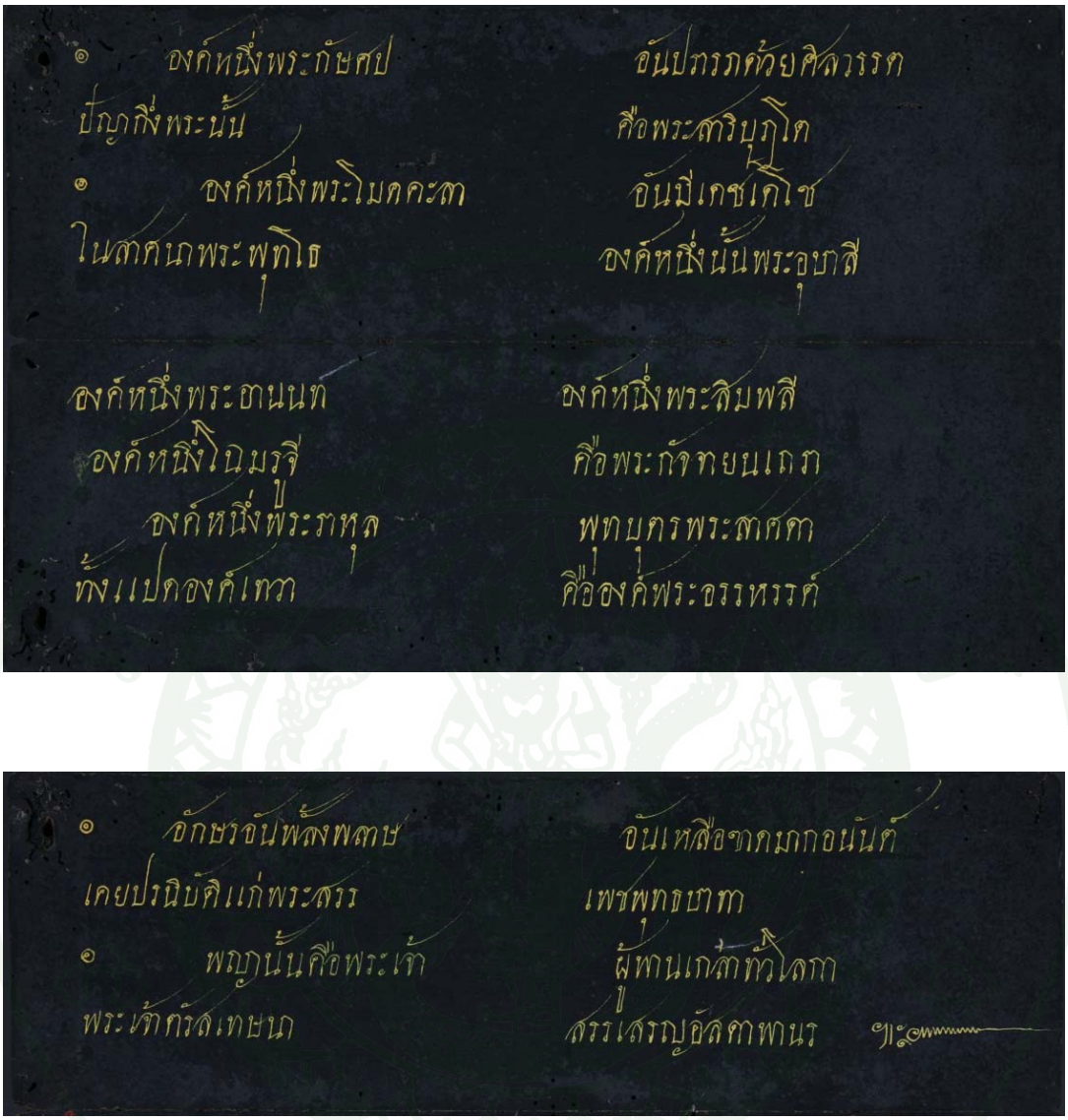
๏ พระบรมกาย เห็นเทวามาผันผาย
ท้าวก็เคลือนคลาย จนถึงเมืองพระภูธร
๏ หมู่มุกขอำมาตย์ ภูเษนาประชากร
กับกสัวกหวายพร รับภูธรเสวยเมือง

๏ เสนสาวหวกำนัล หมื่นหกพันเท้นองเนือง
พระนามท้าบุญเรือง ชื่ออุรอุปกาย
๏ เสวยรมยชมสมบัติ โสรมนศคำเนียรนาน
พระชนม์ท้าวชรา โรคาพีหนึ่งสงสาร

๏ สิ้นชีพปลดปลง องค์ใดก็พิมาน
เสวยศุขเขษมสานต์ ชั่นนเล่าสุราคณา
๏ ครันเสวยประชุมชาติ โดยพจนกถานา
องค์อัคคาพา พระอรหรรต์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวมัทนียา มาลาทอง
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ ๑๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗
สถานที่เกิด	จังหวัดชลบุรี
ประวัติการศึกษา	การศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
	คณะศึกษาศาสตร์
	มหาวิทยาลัยบูรพา
ประวัติการทำงาน	โรงเรียนชลราษฎรอำรุง
	โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ -
	โครงการการศึกษาพหุภาษา
	โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ชลบุรี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์